NOAH GORDON

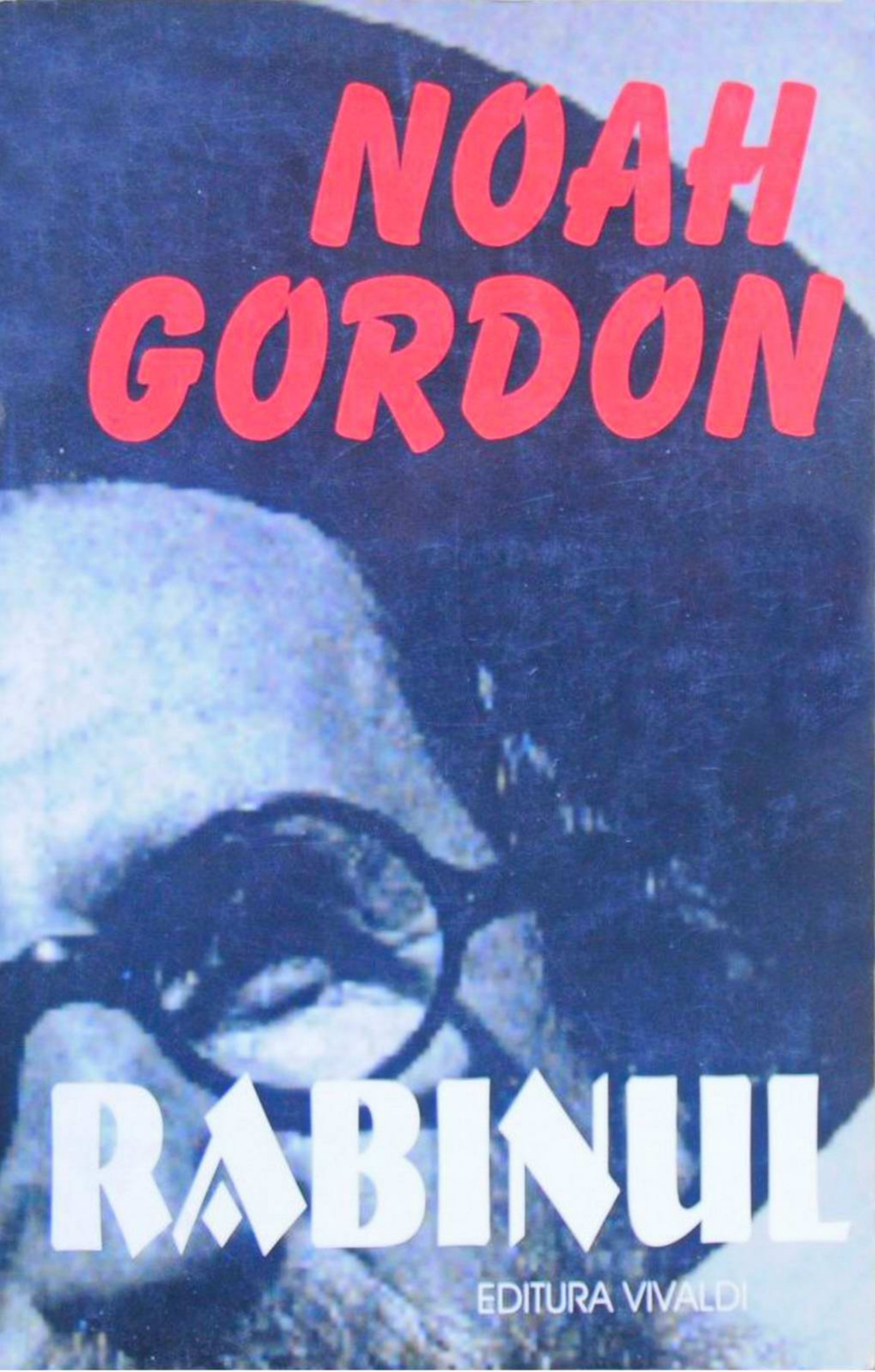

RABINUL

EDITURA VIVALDI

NOAH GORDON

RABINUL

Ilustrația copertei: Theodor PETROȘANU

The Rabbi
by
Noah Gordon
Copyright © 1965 by Noah Gordon

Toate drepturile asupra versiunii în limba română aparțin
Editurii VIVALDI

NOAH GORDON

RABINUL

În românește
de
Ioana-Ruxandra
FRUNTELATĂ

Editura VIVALDI
București, 2003

Mamei și tatălui meu,
lui Rose și Robert Gordon
și pentru Lorraine

„Când privesc către ceruri, măiastra Ta lucrare,
Către luna și stelele ce sus Le-ai făurit,
Ce e omul – mă-ntreb – de-i porți atât de grijă?
Ce e fiul omului, de Tu îl vizitezi?
Căci l-ai făcut mai prejos de îngeri,
Și l-ai încununat cu faimă și cinste.
I-ai dat putere asupra lucrărilor Tale;
I le-ai așezat pe toate la picioare..."

PSAMUL VIII

CUPRINS

Cartea I — ÎNCEPUTUL LUCRURILOR / 11
WOODBOROUGH, MASSACHUSETTS
Noiembrie 1964 / 13
BROOKLYN, NEW YORK
Septembrie 1925 / 44

Cartea a II-a — RĂTĂCIND ÎN SĂLBĂTICIE / 143
WOODBOROUGH, MASSACHUSETTS
Noiembrie 1964 / 145
QUEENS, NEW YORK
Februarie 1939 / 160

Cartea a III-a — MIGRAȚIA / 357
WOODBOROUGH, MASSACHUSETTS
Decembrie 1964 / 359
SAN FRANCISCO, CALIFORNIA
Ianuarie 1948 / 374

Cartea a IV-a — PĂMÂNTUL FĂGĂDUINȚEI / 483
WOODBOROUGH, MASSACHUSETTS
Decembrie 1964 / 485

Cartea I

ÎNCEPUTUL LUCRURILOR

WOODBOROUGH, MASSACHUSETTS

Noiembrie 1964

Capitolul I

În dimineața aceasta de iarnă când împlinea patruzeci și cinci de ani, rabinul Michael Kind se odihnea singur în uriașul pat cu cadru de alamă ce fusese cândva al bunicului lui și asculta, fără să vrea, agățându-se încă de dulceața somnului, zgomotele făcute de menajeră în bucătăria de la parter.

Era prima dată după ani de zile când îl visase pe Isaac Rivkind. Demult, când Michael era doar un băiețel, bătrânul îi spusese că atunci când cei vii se gândesc la morți, morții știu de acolo, din paradis, că sunt iubiți și se bucură.

— Te iubesc, *zaydeh* – bunicule, spuse.

Nu-și dădu seama că rostise cuvintele cu voce tare decât după faptul că zgomotul din bucătărie încetă deodată. Doamna Moscowitz nu putea să înțeleagă de ce un bărbat care tocmai trecuse pragul vârstei de mijloc găsea o mângâiere vorbindu-i altuia care murise de treizeci de ani.

Când coborî, Rachel stătea deja la masa demodată din sufragerie. În familie, aveau obiceiul să-și sărbătorească aniversările de dimineață, umplând masa de felicitări și mici cadouri. Dar sufletul acestui obicei era Leslie, soția rabinului și ea lipsea de trei luni. Lo-

cul de lângă farfuria lui Michael era gol. Rachel stătea aplecată, cu bărbia adâncită în inul feței de masă, urmărind stăruitor rândurile din cartea sprijinită de zaharniță. Purta costumul albastru, marinăresc. Se încheiase la toți nasturii și își pusese ciorapi albi, curați, dar, ca de obicei, părul blond și des reprezentase o provocare prea mare pentru răbdarea fetiței de opt ani. Se concentra cu furie asupra lecturii, străbătând rapid rând după rând, în încercarea de a ingurgita cât mai mult înainte de inevitabila întrerupere. Mai câștigă puțin prin intrarea doamnei Moscowitz cu sucul de portocale.

— Bună dimineața, rabi! îl salută călduros menajera.

— Bună dimineața, doamnă Moscowitz, îi răspunse, ignorându-i încruntarea.

Îl ruga să-i spună Lena, pe numele mic, de câteva săptămâni. Doamna Moscowitz era a patra menajeră angajată în cele unsprezece săptămâni de când lipsea Leslie. Nu ștergea bine praful, prepara o omletă ca de cauciuc, era surdă la rugămintea de a găti tradițional și le pregătea numai semipreparate, așteptând întotdeauna potop de laude pentru aceasta.

— Cum vreți ouăle, rabi? îl întrebă, așezându-i în față un pahar de suc rece ca gheața, probabil apos și nediluat îndeajuns.

— Fierte moi, doamnă Moscowitz, dacă ești amabilă, spuse el, urmărindu-și din ochi fiica. Aceasta mai câștigase între timp două pagini.

— Bună dimineața. Ar trebui să-ți perii eu părul.

— Bună dimineața, dădu ea pagina.

— Cum e cartea?

— Bună.

El o ridică să vadă titlul și fetița oftă, știind că jocul se sfârșise. Era un roman polițist pentru tineret. Rabinul o lăsă pe parchet, lângă scaun. Acordurile care se auzeau de la etaj le dezvăluiau că Max era suficient de treaz ca să sufle în muzicuță. Când avea timp, rabinului îi plăcea să interpreteze un duet cu fiul lui de șaisprezece ani, dar acum știa că Max n-o să mai aibă parte de micul dejun dacă nu-l întrerupe.

Îl strigă și sunetul se rupse la mijlocul unei melodii folclorice săltărețe. După câteva minute, Max se așeza la masă cu fața spălată proaspăt și părul umed.

— Nu știu, dar în dimineața asta mă simt bătrân, spuse rabinul.

— Ei, tată, ești încă un puști, surâse Max, întinzând mâna după pâinea prea puțin prăjită.

Rabinul își ciocăni oul cu linguriță, autocompătimirea învăluindu-l ca parfumul doamnei Moscowitz. Ouăle fierte erau tari. Copiii și le mâncară pe ale lor fără să se plângă, potolindu-și foamea; îl mâncă și el pe al lui, fără gust, mulțumit să-i privească. Din fericire, semănau cu mama lor, având părul cu reflexe arămii înflăcărate, dinți albi și sănătoși și un ten ușor pistruiat. Observă pentru prima dată paloarea lui Rachel. Întinse mâna spre fața ei și ea își alintă obrazul de palma tatălui.

— Să ieși afară după-amiază, îi zise. Urcă-te într-un copac, stai pe pământ, trage aer rece în plămâni. Poate te ia fratele tău la patinaj, ce zici, atletule?

— Nici o șansă, clătină Max din cap. În după-amiaza asta se face echipa definitivă. Da' chiar, pot să-mi iau niște patine de hochei când îmi trimite bunicul Abe cecul de Hanuka?

— Încă nu l-ai primit. Dacă vine, o să-mi ceri voie atunci.

— Tăticule, pot să fiu Maria în piesa de Crăciun?

— Nu.

— Așa i-am spus și eu domnișoarei Emmons că o să zici.

— Fugi și adu peria, Rachel, ca să te pieptăn cum trebuie. Grăbește-te, nu vreau să fie prea puțini bărbați la sinagogă din cauza mea.

Străbătu orașul cu mașina în lumina cenușie a dimineții de iarnă din Massachusetts. Templul Beth Sholom se afla la două cvartale mai la nord decât zona de afaceri din Woodborough. Era o clădire datând de douăzeci și opt de ani, de modă veche și solidă și până atunci reușise să pareze dorința unor membri ai congregației de a construi un templu mai modern la periferia orașului.

Parcă mașina la umbra arțarilor, pe parcela minusculă rezervată, urcă apoi scările de cărămidă roșie spre templu, așa cum făcea în fiecare dimineață de opt ani de zile. În birou, își dădu jos paltonul și își înlocui vechea căciulă maronie cu o tichie neagră rituală. Apoi atinse cu buzele franjurile veșmântului de rabin, murmurând o binecuvântare, își aruncă pe umeri șalul de rugăciune și străbătu coridorul întunecos spre sanctuar, numărând automat din ochi în timp ce-i saluta pe bărbații așezați pe băncile albe. Erau șase, inclusiv cei doi îndoliați, Joel Price, a cărui mamă tocmai murise și Dan Levine, care-și pierduse tatăl în urmă cu șase luni.

Cu rabinul, se făceau șapte.

Chiar când urca în altar, mai intrară încă doi, scuturându-și zăpada de pe încălțări.

— Încă unul, oftă Joel.

Michael era neliniștit deoarece în sinagogile evreiești este nevoie de zece bărbați pentru a putea rosti *Kadish*-ul, rugăciunea închinată dimineața și seara timp de unsprezece luni după moartea unui părinte. Întotdeauna aveau emoții exact pentru cel de-al zecelea bărbat.

Îmbrățișă cu privirea templul aproape gol.

Doamne, se gândi la soția sa.

Dumnezeule, fă ca în ziua aceasta să-și revină. Merită s-o ajuți. O iubesc atât de mult.

Ajut-o, Dumnezeule. Te rog, Doamne. Amin.

Începu slujba cu binecuvântările de dimineață, care nu sunt comunitare și nu impun prezența grupului de zece oameni numit *minyan*: „Binecuvântat ești, Doamne Dumnezeule, Împărat al lumii, care i-ai dat cocoșului înțelepciunea de a deosebi ziua de noapte..." Îl binecuvântară împreună pe Dumnezeu, care le dăruise credință, libertate, bărbăție și putere. Îl slăveau pentru că le alungase somnul din ochi și greutatea de pe pleoape când apăru și cel de-al zecelea bărbat: Jake Lazarus, cantorul, somnoros și cu pleoapele grele. Credincioșii îi surâseră rabinului și se relaxară.

După încheierea slujbei și monedele lăsate de cei nouă în cutia pentru călătorii sărmani, bărbații își luară rămas bun și se grăbiră la afacerile lor. Michael coborî din altar și se așeză pe banca albă din primul rând. O rază de soare pătrundea prin fereastra înaltă și poposea exact în locul acela. Când venise la Beth Sholom, îi plăcuse pentru frumusețea și emoția stâr-

nite de ea; acum îi plăcea pentru că stând în căldura ei în dimineața de iarnă, se simțea mai bine decât sub o lampă cu ultraviolete.

. Rămase cinci minute urmărind firele de praf în dansul lor în sus și în jos prin fâșia de soare. În templu era pustiu și liniște și, închizând ochii, se gândi la mareea lentă din Florida, la portocalii îmbobociți și verzi din California și la alte locuri pe unde umblase. La zăpezile din Munții Ozark sau la câmpiile din Georgia și la pădurile ude de ploaie din Pennsylvania. Măcar, se gândi, eșecul repetat în meserie îi oferă unui rabin cunoștințe practice de geografie.

Apoi se simți vinovat și porni să-și facă vizitele pastorale.

Prima vizită a fost la soția lui.

Terenul spitalului de stat din Woodborough era confundat uneori de străini cu un campus universitar, dar la jumătatea lungii alei șerpuitoare, prezența lui Herman le spulbera orice îndoială cu privire la identitatea spitalului.

Programul de dimineață al lui Michael era aglomerat, dar Herman avea să-i răpească zece minute pentru a-l lăsa să treacă spre un loc de parcare, manevră care altfel ar fi durat șaizeci de secunde.

Herman purta pantaloni cu turul larg, o haină verde veche, o șapcă de baseball a clubului Orioles și apărătoare de urechi pufoase, care fuseseră cândva albe. Ținea în fiecare mână câte o paletă portocalie de ping-pong, din cele acoperite cu țepi de cauciuc. Se dădu înapoi, direcționând foarte atent înaintarea mașinii,

conștient că pe umerii lui apăsau responsabilități mari, pentru soarta rabinului și a prețiosului aparat guvernamental. În urmă cu douăzeci de ani, Herman fusese ofițer operator de zbor pe un bombardier de război. Se hotărâse să nu-și încheie misiunea. De patru ani întâmpina mașinile și îi ghida pe șoferi în parcarea spitalului. Era o pacoste, dar una interesantă. Oricât de grăbit ar fi fost, Michael se trezea interpretându-și rolul care-l transforma într-un factor activ în mania lui Herman.

Rabinul era preotul evreu al spitalului, post care-i ocupa jumătate din ziua de muncă și aranjase să lucreze la birou până i se dădea de știre că putea discuta cu Dan Bernstein, psihiatrul lui Leslie.

Dar Dan îl aștepta de data aceasta.

— Iartă-mă că am întârziat, se scuză. Uit întotdeauna să-mi iau un avans de câteva minute, pentru Herman.

— Mă deranjează, răspunse psihiatrul. Ce-ai să faci dacă într-o bună zi o să-ți semnalizeze să virezi și să mai dai încă un ocol pistei?

— O să trag tare de schimbător și mașina mea o să zboare huruind peste birourile voastre.

Doctorul Bernstein se instală în singurul scaun confortabil din încăpere, își scoase picioarele din saboții cafenii și își dezmorți degetele. Apoi oftă aprinzându-și o țigară.

— Cum se mai simte soția mea?

— La fel.

Sperase să audă vești mai bune:

— Vorbește?

— Foarte puțin. Așteaptă.

— Ce anume?

— Să-i treacă tristețea, explică doctorul, masându-și cu degetele butucănoase picioarele, prin ciorapi. Ceva din ea a fost prea greu de înfruntat, așa că s-a retras. Nu e ceva neobișnuit. Dacă ajunge să înțeleagă cauza, o să-și revină, o să se lupte și o să uite ce anume a deprimat-o. Speram s-o ajutăm să depășească momentul prin psihoterapie. Dar nu vorbește. Cred că ar fi indicat șocul electric.

Lui Michael i se chirci stomacul. Doctorul Bernstein îi privi chipul și pufni cu un dezgust nedisimulat:

— Și mai zici că ești preotul unui spital de boli mentale! De ce naiba te sperie șocul?

— Uneori se zbat, își rup oasele.

— Nu s-a mai întâmplat de ani de zile, de când aplicăm paralizante musculare. Astăzi e un tratament uman. Doar ai văzut, nu?

El dădu din cap:

— O să aibă efecte secundare?

— Probabil o amnezie ușoară, câteva scăpări de memorie, nimic serios. O să-și aducă aminte tot ce e important în viața ei. Lucrurile mărunte, care nu contează, vor dispărea.

— Ce fel de lucruri?

— Poate titlul unui film pe care l-a văzut de curând sau numele actorului principal. Sau adresa unei cunoștințe oarecare. Dar astea sunt incidente izolate. Își va păstra în mare parte memoria.

— Nu puteți încerca încă puțin să progresați cu psihoterapia înainte de a încerca șocul?

Doctorul Bernstein își permise luxul unei ușoare supărări:

— Dar nu vorbește! Cum o să elaborăm terapia în

absența comunicării? Habar nu am ce o deprimă în realitate. Tu știi?

— E convertită, după cum ai aflat. Dar a trecut complet la iudaism de multă vreme.

— A avut și alte motive de tensiune?

— Înainte de a veni aici, ne-am mutat de multe ori. Uneori am trăit situații dificile.

Dan Bernstein își aprinse încă o țigară:

— Toți rabinii se mută atât?

Michael ridică din umeri:

— Unii se duc la un templu și stau acolo tot restul vieții. Alții călătoresc. Majoritatea rabinilor au contracte pe termen scurt. Dacă te străduiești prea tare și rupi prea multe lănci în învelișul sensibil al congregației sau dacă te împung ei prea mult, te muți.

— Crezi că din cauza asta v-ați mutat atât de des? întrebă doctorul Bernstein pe un ton plat, impersonal. Intuitiv, Michael știu că tonul acela făcea parte din tehnica unei ședințe de psihoterapie. Ai rupt prea multe lănci sau ai primit prea multe? adăugă doctorul.

Luă și el o țigară din pachetul lăsat de Dan pe birou, între ei. Observă supărat că mâna îi tremura ușor ținând chibritul:

— Un pic din amândouă, răspunse.

Ochii doctorului îi fixau chipul, gravi și direcți. Îl făceau să se simtă stânjenit. Psihiatrul își băgă țigările în buzunar:

— Cred că șocul electric e cel mai bun remediu pentru soția ta. Am putea să începem cu o serie de douăsprezece ședințe, de trei ori pe săptămână. Am văzut rezultate minunate după asta.

Michael dădu din cap împotriva voinței lui:

— Dacă așa crezi... Eu cum o pot ajuta?

— Ai răbdare. N-o poți atinge. Poți doar să aștepți ca ea să încerce să ajungă la tine. Când o va face, să știi că a făcut primul pas spre revenire.

— Mulțumesc, Dan.

Doctorul se ridică și își strânseră mâinile.

— De ce nu vii pe la templu într-o vineri seară? îl invită. Poate te tratezi și tu cu niște slujbe de-ale mele. Sau ești un om de știință ateu?

— Nu sunt ateu, rabinule, spuse doctorul, împingându-și pe rând picioarele umflate în saboți. Sunt unitarian.

Săptămâna următoare, Michael a fost tot timpul iritat luni, miercuri și vineri dimineața. Blestema în tăcere momentul când se făcuse rabin de spital; ar fi fost mult mai ușor dacă n-ar fi fost familiarizat cu detaliile.

Însă știa că în salonul Templeton, tratamentele începeau la șapte.

Leslie a lui aștepta cu alți pacienți într-o anticameră până-i venea rândul. Sora o va duce apoi la patul unde se va întinde. Infirmiera o să-i scoată pantofii și o să-i strecoare sub salteaua subțire. Anestezistul îi va introduce o canulă în venă.

De câte ori privise tratamentul, existaseră pacienți cu vene prea subțiri pentru a fi prinse și doctorul transpirase, bombănind și înjurând. Se gândea recunoscător că venele lui Leslie nu le vor crea probleme. Erau subțiri, dar reliefate. Când le atingea cu buzele, simțea sângele pulsând puternic și curat din adâncul trupului ei.

Din canulă o să-i picure un barbituric în sânge și slavă Ție, Doamne, o să adoarmă. Atunci anestezistul o să-i injecteze un relaxant muscular și tensiunile care-i puneau în mișcare mecanismul vital vor slăbi. Mușchii pieptului îi vor deveni moi, n-o să-i mai susțină cupele încântătoare ale sânilor. Din când în când, deasupra gurii și nasului îi vor așeza masca neagră și anestezistul o să-i forțeze plămânii să primească oxigen. O s-o pună să muște o pană de cauciuc, pentru a-i proteja limba de frumoșii ei dinți albi. Îngrijitorul o să-i frece tâmplele cu gel, apoi o să-i apese pe craniu electrozii de mărimea unei monede de o jumătate de dolar.

Anestezistul va scoate un „În regulă" plictisit, iar psihiatrul rezident va declanșa butonul din cutiuța neagră. Curentul alternativ va pătrunde în tăcere în ea cinci minute, ca o furtună de electricitate care în punctul forte îi va înțepeni brațele în ciuda relaxantului muscular și în faza denumită „clonică" o va face să se zbată și să tremure ca o bolnavă de epilepsie.

Luă de la bibiliotecă și citi tot ce găsi în legătură cu tratamentul cu șocuri electrice. Mut de groază, își dădu seama că Dan Bernstein, asemenea tuturor psihiatrilor din lume, nu știa exact ce se întâmpla când bombarda cu electricitate creierul soției lui. Nu existau decât teorii și certitudinea că tratamentul dădea rezultate. Una dintre teorii afirma că încărcătura electrică ardea circuitele anormale din panoul de comandă al minții. Alta susținea că experiența șocului era asemănătoare cu cea a morții, satisfăcând astfel nevoia de autopedepsire a pacientului și atenuând sentimentele de vinovăție care-l împinseseră la disperare.

Îi ajungea; nu mai voia să citească.

În fiecare zi a tratamentului, veni la spital la nouă dimineața, dar o asistentă grasă cu voce plată și nazală îi spunea că tratamentul decursese fără evenimente și doamna Kind se odihnește.

Se ferea de oameni. Se ocupa de hârtii, ajungând la zi cu corespondența pentru prima dată în viață și chiar își făcu ordine în sertarele biroului. Totuși, în cea de-a douăsprezecea zi de când Leslie începuse tratamentul cu șocuri, îndatoririle de rabin primară. În după-amiaza aceea boteză un copil pe nume Simon Maxwell Shutzer, incizând cu *mohel*-ul ritual pielea de pe micul penis însângerat. Tatăl copilului tremura, mama plângea albă la față, dar până la urmă râseră cu toții bucuroși. Apoi, parcurgând în doar două ore drumul de la naștere la moarte, rabinul oficie funeraliile lui Sarah Myerson, o bătrână ai cărei nepoți lăcrimară când fu coborâtă în groapă. Ajunse acasă după lăsarea întunericului. Era frânt de oboseală. Încă de la cimitir, o lapoviță măruntă începuse să-i înțepe obrajii până la usturime și înghețase până în măduva oaselor. Tocmai se îndrepta spre dulapul cu băutură după un whisky când văzu scrisoarea pe măsuța din foaier. Recunoscând scrisul de pe plic, abia reuși s-o deschidă. Era scrisă cu creionul pe hârtie ieftină de papetărie, probabil împrumutată.

Michael al meu,

Aseară, o femeie de pe același coridor țipa că o pasăre se tot izbește cu aripile de geamul ei și în cele din urmă i-au făcut o injecție și a adormit.

Și de dimineață, îngrijitorul a găsit pasărea, o rândunică înghețată, jos pe alee. Îi mai bătea inima și și-a revenit când

i-au dat lapte cu pipeta și i-au arătat-o și femeii, ca să vadă că avusese dreptate. Au lăsat-o într-o cutie la farmacie, dar azi după-amiază a murit.

Am stat în pat și mi-am amintit ciripitul păsărilor în pădurea de lângă cabana noastră din Ozark și cum stăteam în brațele tale și le ascultam după ce ne iubeam și în casă nu ne auzeam decât inimile și afară, doar păsările.

Vreau să-mi văd copiii. Sunt bine?

Să porți lenjerie călduroasă când îți faci vizitele pastorale. Mănâncă legume verzi și nu te atinge de condimente.

La mulți ani, bătrânelul meu.

Leslie

Doamna Moscowitz intră să anunțe cina și încremeni văzându-i obrajii uzi:

— S-a întâmplat ceva, rabi?

— Tocmai am primit o scrisoare de la soția mea. O să se facă bine, Lena.

Mâncarea se arse în seara aceea. După două zile, doamna Moscowitz anunță că se ducea la cumnatul ei. Avea nevoie de ea, era văduv, cu o fiică bolnavă, în Williemantic, statul Connecticut. Locul ei fu luat de o femeie grasă și căruntă, Anna Schwartz. Anna era astmatică și avea un neg pe bărbie, dar era foarte curată și gătea foarte bine, inclusiv prăjitura lor preferată cu două feluri de stafide, albe și negre, și o coajă care se topea în gură, pur și simplu.

Capitolul 2

Când copiii îl întrebară ce îi scrisese mama lor, le spuse că-i urase „La mulți ani" cu întârziere. Nu făcu nici o aluzie – nu conștient – dar a doua zi primi o felicitare desenată, de la Rachel, și una cumpărată, de la Max, și de la amândoi, o superbă cravată țipătoare. Nu se potrivea cu nici una din hainele lui, dar o purtă a doua zi la templu.

Zilele de naștere îl făceau optimist. Își spunea cu speranță că erau momente de schimbare. Își amintea cea de-a șaisprezecea aniversare a fiului lui, acum trei luni.

Ziua când Max își pierduse credința în Dumnezeu.

În statul Massachusetts, un băiat își poate lua carnet de șofer când împlinește șaisprezece ani.

Michael îl învață pe Max să conducă Fordul lor și se stabili să dea examen la Registrul Auto în dimineața de dinaintea aniversării lui, care cădea într-o sâmbătă. Sâmbătă seara, băiatul avea întâlnire cu Dessamae Kaplan, o femeie-copil roșcată cu ochi albaștri, care-l făcea pe tată să-și invidieze fiul.

Urma să se ducă la un bal popular, într-un local dincolo de lac. Leslie și Michael invitaseră un grup de prieteni de-ai lui Max la o mică petrecere înainte de dans și plănuiseră să-i dea cu această ocazie și cheile

mașinii, lăsându-l pentru prima dată să-și conducă prietena cu mașina, fără supraveghere.

Dar chiar în miercurea din săptămâna zilei de naștere a lui Michael se întâmplă ca Leslie să cadă în starea aceea de depresie puternică și vineri dimineață, Max știa deja că mama lui va sta în spital pentru o perioadă nedeterminată. Își anulă programarea la examenul de șofat și renunță la petrecere. Când Michael îl auzi contramandând și întâlnirea cu Dessamae, îi spuse lui Max că starea sănătății mamei lui nu se va îmbunătăți dacă el se claustrează.

— Nu vreau să mai merg, zise Max pe un ton egal. Nu știi ce-i pe malul de dincolo al lacului?

Michael știa și renunță să-și mai convingă fiul să plece la dans. N-ar fi fost prea plăcut pentru băiat să se plimbe cu prietena lui pe malul lacului, admirând clădirea spitalului unde abia fusese internată mama lui.

Max își petrecu cea mai mare parte a zilei citind în pat. Lui Michael i-ar fi prins bine talentul lui de măscărici, pentru că se descurca greu cu Rachel, care voia să-și vadă mama:

— Dacă nu poate să vină ea, hai să mergem noi la mama.

— Nu putem, îi repetă tatăl. Nu e voie. Acum nu e ora de vizită.

— O să ne furișăm. Pot să fiu foarte tăcută.

— Du-te și îmbracă-te pentru slujbă, îi spuse blând. Într-o oră trebuie să fim la templu.

— Dar avem timp, tăticule. Nu trebuie să ocolim lacul. Știu eu o barcă pe mal. Vâslim, o vedem pe mama și ne întoarcem imediat. Te rog, zise fetița.

Nu putu decât s-o bată pe spate și să plece, ca să n-o

audă plângând. Trecând pe lângă camera lui Max, bă-gă capul pe ușă:

— Apucă-te să te îmbraci, fiule. Mergem la templu.

— Te superi dacă nu merg?

Michael îl privi lung. În casa lor, până atunci nu lip-sise nimeni de la slujbă decât în caz de boală.

— De ce? întrebă.

— Nu vreau să fiu un ipocrit.

— Nu înțeleg.

— M-am gândit la asta toată ziua. Nu sunt sigur că există Dumnezeu.

— Dumnezeu e o ipocrizie?

— S-ar putea, zise băiatul, privindu-l. Cine știe? Ni-meni n-a avut vreo dovadă. Poate că e o legendă.

— Crezi că eu mi-am risipit jumătate din viață slu-jind un nor de fum? Întreținând un basm?

Max tăcu.

— Asta pentru că mama ta s-a îmbolnăvit și tu ai tras concluzia că, dacă ar exista Dumnezeu, nu ți-ar lua-o de lângă tine? reluă Michael.

— Exact.

Max auzise de multe ori argumentul acesta, dar nu învățase să-l demonteze și nici nu dorea s-o facă. Omul ori crede, ori nu crede în Dumnezeu.

— Atunci stai acasă, îi spuse.

O spălă pe Rachel pe ochii înroșiți și o ajută să se îmbrace. Când ieșeau din casă, auzi muzicuța lui Max tânguindu-se într-un blues. De obicei, fiul lui nu cân-ta vineri seara, din respect pentru cei îndoliați. Dar acum, Michael îl înțelese. Dacă, așa cum bănuia Max, nu exista Dumnezeu, de ce să mai respecte scrijelitu-rile fără rost de pe stâlpul totemic?

Michael și Rachel ajunseră primii la templu și rabi-nul deschise larg ferestrele, lăsând adierea slabă să intre înăuntru. Apoi sosi Billy O'Connell, organistul, și după el, cantorul Jake Lazarus. Ca de obicei, Jake alergă la toaletă imediat ce reuși să îmbrace veș-mintele de cult. Rămânea întotdeauna zece minute, aple-cându-se deasupra chiuvetei și exersând gamele cu ochii în oglindă.

Pe la opt și jumătate, când trebuia să înceapă slujba, nu veniseră decât șase oameni. Jake se uită întrebător la rabin.

Michael îi făcu semn să înceapă: Dumnezeu nu tre-buie să-i aștepte pe indolenți.

După treizeci și cinci de minute, îi era ușor să nu-mere din altar că se adunaseră douăzeci și șapte de credincioși. Știa că unele familii erau în vacanță. Mai știa și că poți obține binecuvântarea chiar trecând cu mașina pe lângă sinagogă; totodată, aveau loc petre-ceri și fără îndoială că membrii congregației lui erau în număr mai mare în teatre, cluburi sau restaurante chinezești decât în templu.

Cu câțiva ani înainte, gândul că la rugăciunile pen-tru cei dispăruți veneau numai o mână de oameni i s-ar fi răsucit ca un cuțit în măruntaie. Dar între timp învă-țase că pentru un rabin, chiar și un singur evreu e un tovarăș satisfăcător de rugăciune; ținu împăcat slujba pentru puținii credincioși care abia ocupau primele două rânduri de bănci.

Se răspândise zvonul despre boala lui Leslie, așa cum se află întotdeauna astfel de lucruri, și mai multe doamne se ocupară de Rachel în pauza de după sluj-bă. Michael le era recunoscător. Rămaseră până târziu, dornici de compania enoriașilor.

Când se întoarseră, la Max era lumina stinsă și nu-l mai deranjă.

Sâmbăta se desfășură la fel. De regulă, la evrei este o zi de odihnă și meditație, dar în casa Kind nu domni pacea în sâmbăta aceea. Fiecare suferea în felul lui. Imediat după masa de seară, Michael fu înștiințat că murise nevasta lui Jack Glickman. Trebuia să le facă o vizită de condoleanțe. Detesta faptul că lăsa copiii singuri.

— Vrei să ieși? îl întrebă pe Max. Dacă vrei, chem o bonă să stea cu Rachel.

— Nu ies nicăieri. Am eu grijă de ea.

Mai târziu, Max își aminti că, după ce plecase tatăl, lăsase cartea și se oprise o clipă în camera lui Rachel, în drum spre baie. Abia se înserase, dar fetița își pusese deja pijamaua și stătea în pat, cu fața la perete.

— Rachel? întrebă încet. Ai adormit?

Nu primi nici un răspuns, așa că ridică din umeri și plecă. Se întoarse la carte și n-o lăsă decât după o jumătate de oră, când i se făcu foame. Trecând spre bucătărie, se opri din nou la Rachel.

Patul era gol.

Pierdu cinci minute alergând prin casă și prin curte, strigând-o și neîndrăznind să se gândească la lac și la barca în care tot voia ea să urce și să plutească spre mama. Nici măcar nu știa dacă barca era adevărată sau închipuită, dar era limpede că trebuia să se ducă la lac. Tatăl lui luase mașina, așa că rămânea numai nesuferita de bicicletă. O dădu jos din cele două cuie ruginite de pe peretele garajului, observând supărat și speriat că bicicleta lui Rachel lipsea de la locul ei, de lângă mașina de tuns iarba. Pedală prin noaptea umedă de august cât de repede era în stare. Nu locuiau

decât la vreo jumătate de kilometru de Lacul Cerbului, dar când ajunse, era lac de transpirație. De-a lungul lacului era o șosea, dar nu chiar pe mal, iar apa nu se vedea nici ziua din cauza copacilor. Mai era o potecă îngustă chiar pe linia apei. Era năpădită de buruieni și rădăcini și imposibil de parcurs cu bicicleta. Dar merse și el pe ea până unde mersese Rachel. Văzu triunghiul reflectorizant strălucind roșu în lumina lunii, în locul unde își lăsase bicicleta, rezemată grijuliu de un copac, chiar lângă potecă. O aruncă și pe-a lui acolo și-o luă la fugă pe potecă.

— Rachel? strigă.

În iarbă țârâiau greierii și apa clipocea printre pietre. Era o noapte cu lună și scrută lacul în lumina ei palidă.

— Raaachel!

Se auziră râsete de sub un copac din apropiere și pentru o clipă, crezu că o găsise. Dar apoi deslușì trei siluete, doi bărbați în costum de baie și o femeie, nu mult mai mare decât el. Purta un maiou și o fustă din bumbac și stătea rezemată de copac, cu genunchii ridicați. Coapsele îi luceau albe în lună. Râse din nou:

— Ți-ai pierdut fata, scumpule?

— E sora mea, zise Max. N-ați văzut o fetiță? Are opt ani.

Toți trei aveau în mâini cutii de bere. Femeia și-o duse pe a ei la buze și bău și gâtul alb îi însoți mișcarea:

— Ah, ce bună e, șopti.

— N-am văzut nici o puștoaică, spuse unul dintre bărbați.

Se repezi înainte pe potecă. Celălalt bărbat adăugă ceva după plecarea lui și cei trei râseră.

Își amintea că, în urmă cu două veri, venea să înoate

în zona asta și era acolo în după-amiaza când s-a descoperit un om înecat. Părul îi șiroia când îl scoseseră și avea carnea ca un aluat. Rachel înota câinește cam un metru și jumătate și când încerca să facă pluta, îi intra apă în nas.

— Te rog, Doamne, zise Max. O, Doamne, te rog, te rog, te rog.

Alergă înainte, împiedicându-se pe poteca cioturoasă, prea sufocat ca să mai strige, rugându-se în gând fără încetare.

Barca era la vreo treizeci și cinci de metri de țărm când o văzu. Era un schif vechi. Arăta neagră în lumina lunii și era direcționată greșit, cu botul spre țărmul apropiat. Într-un colț la pupa se vedea o siluetă mică în pijama albă.

Max își azvârli adidașii și își lepădă pantalonii. Când îi aruncă, alunecară peste faleza scundă și căzură în apă, dar nu le duse grija. Se aruncă imediat în apă. Era puțin adâncă la mal, cu un fund pietros mai puțin adânc de doi metri, de care se lovi în plonjon. Se zgârie puțin la piept, dar se ridică și începu să înoate, împingând cu putere din picioare. Ajunse repede la barcă și se urcă.

— Bună, Max, spuse Rachel visătoare, scobindu-se în nas.

Fratele ei se trânti pe fundul bărcii, gâfâind. Schiful era foarte vechi și avariat, cu multă apă murdară înăuntru.

— Mama e acolo, spuse ea.

Max se uită la rețeaua de lumini galbene pe care i-o arăta. Erau pe malul celălalt, la un sfert de kilometru. Se duse la sora lui și-o luă în brațele ude. Stătură așa amândoi, privind luminile spitalului. Nu vorbiră. Era

foarte liniște. Din când în când, se mai auzea câte o răbufnire a muzicii de la balul de pe mal. Undeva mai aproape, o fată începu să râdă ascuțit, apoi să țipe. Băutorii de bere, se gândi Max.

— Unde sunt vâslele? o întrebă într-un târziu. Vâslele alea două.

— Nu era decât una, dar am pierdut-o. Cred că s-a dus la fund. De ce ești în chiloți? Arăți caraghios.

Băiatul se uita de ceva timp la apa de pe fundul bărcii dându-și seama că urca, fără putință de îndoială.

— Rachel, îi spuse, barca asta se scufundă. Trebuie să te duc înot la țărm.

Rachel se uită la apa neagră:

— Nu, nu vreau.

Când se jucau în apă, o cărase de multe ori în spate, dar acum era obosit și se îndoia că ar fi reușit s-o ducă la mal dacă se opunea:

— Rachel, îi propuse, dacă mă lași să te duc înot la țărm, îți dau jumătate de dolar.

Ea clătină din cap:

— Nu te las decât cu o condiție.

Max se uită la apa din barcă. Urca rapid:

— Care? întrebă exasperat.

— Îmi lași mie muzicuța două zile întregi.

— Hai, îi spuse.

Se lăsă în apă peste marginea bărcii, întinzând brațele. Ea țipă când simți răceala, dar i se așeză cuminte pe spate, ținându-i mâna sub bărbie și reuși s-o aducă la mal.

Adidașii erau unde-i lăsase, dar pantalonii nu se mai vedeau. Sări peste faleză, bâjbâind prin apă.

— Ce cauți?

— Nădragii.

— Vezi dacă găsești și vâsla mea.

Căută zadarnic zece minute, îmbogățind vocabularul surorii cu invective noi, apoi renunță.

O ținu de mână de-a lungul potecii, atent să nu-i zărească cei trei, dar aceștia nu mai lăsaseră sub un copac decât un carton cu șase cutii goale de bere.

Dură mult până se întoarseră acasă pe biciclete. Chiloții lui Max n-aveau fermoar la șliț. Alese străzile cele mai întunecate și se opri de vreo două ori prin tufișuri, ferindu-se de farurile mașinilor.

În cele din urmă, obosit și zgâriat, ajunse și la garaj, să pună bicicletele la loc. Nu aprinse lumina, fiindcă la ferestrele garajului nu erau perdele.

— N-o să scuip în muzicuță, Max, făgădui Rachel.

Îl aștepta pe alee, scărpinându-se:

— Hai mai repede, vreau să beau lapte.

Max era gata să iasă când îngheță, auzind zgomot de pași. Erau ușori, feminini și ghici, înainte de a auzi vocea lui Dessmae Kaplan, că ea era:

— Rachel? Ce faci aici afară? Unde e Max?

— Am înotat și am mers pe bicicletă. Eu sunt în pijama și Max în chiloți. Vrei să vezi?

Aprinse lumina și Max rămase țintuit locului, în chiloții galbeni și înnoroiți, apărându-se cu mâna, iar iubirea vieții lui țipă și o luă la fugă în noapte.

Max îi povesti toate astea tatălui vinerea următoare, mergând alături de el la templu.

După trei luni, Michael se gândi la aniversarea fiului stând cu felicitările și cadoul lui în față și îi scrise soției o scrisoare în spitalul de pe malul opus celui pe care băiatul lor își pierduse pantalonii și îl găsise pe Dumnezeu.

Capitolul 3

Într-o noapte întunecoasă cu fulgi mari și pufoși alungați de vântul de nord-est, aduse trei brațe de lemne din magazie și făcu în șemineu un foc strașnic, a cărui vâlvătaie caldă dezmorți camera. Apoi își pregăti un whisky mare cu sifon și luă tratatul *Berakoth*, afundându-se în complicațiile Talmudului babilonian ca un om care evadează în vis.

Nu mai petrecuse de multă vreme o astfel de seară acasă; citi până după ora unsprezece, ridicându-se de pe scaun doar ca să mai adauge lemne pe foc și să le spună noapte bună copiilor.

Apoi, căscând și întinzându-se, se așeză să rezolve corespondența.

Tânărul Jeffrey Kodetz îi ceruse o caracterizare pentru cererea de admitere la prestigiosul institul M.I.T. Era tentat să uite astfel de lucruri, așteptând să i le dicteze secretarei, Dvora Cantor, așa că scrise de mână o schiță pe care i-o putea da s-o dactilografieze a doua zi de dimineață.

Mai primise o scrisoare și de la Asociația Absolvenților de la Columbia College, informându-l că peste optsprezece luni, promoția lui organiza întâlnirea de douăzeci și cinci de ani. Dacă dorea să participe, era rugat să le trimită în trei luni o autobiografie pentru catalogul Sfertului de Secol.

Reciti scrisoarea, scuturând uluit din cap: trecuse un sfert de secol?

Era prea obosit pentru a mai scrie altă scrisoare în afară de cea pentru Leslie. După ce lipi plicul, descoperi că nu mai avea timbre; era o problemă, pentru că-i expedia scrisorile înainte de slujbă, când poșta era închisă.

Își aduse aminte că Max avea timbre în portofel. Intră în camera lui și îl găsi dormind dus, lăfăindu-se în pat și sforăind ușor. Un picior îi atârna de sub plătură pe podea. Pijamaua îi rămăsese mică și Michael observă amuzat ce picioare mari avea.

Pantalonii atârnau în primul compartiment al șifonierului, așezați cu o eficiență neglijentă. Michael îi luă portofelul, umflat de tot felul de hârtii uzate. Căutând timbrele, apucă altceva, un obiect lunguieț, în foiță de aluminiu. Neîncrezător, se duse la ușă și citi instrucțiunile la lumina becului de pe hol.

„Trojan-Enz sunt testate individual pentru impermeabilitate, pe mașinile noastre. Producător, Young Rubber Corporation, Trenton, N.J., New York, N.Y."

La vârsta lui, se întrebă cu spaimă, adolescentul ăsta, băiatul care se joacă încă pe maidan și îi zisese chiar de dimineață „tăticule"? Și cu cine? Cu vreo damă plictisită, probabil și bolnavă? Sau mai rău, cu fetișcana aceea roșcată cu pielea netedă, Doamne ferește? Ridică prezervativul în lumină. Folia protectoare era uzată și crăpată. Își aminti că foarte demult considera și el un semn de maturitate să poarte la el un asemenea obiect.

I-l puse înapoi, băgând portofelul la loc în buzunar, stârnind însă câteva monede care se rostogoliră cu

zgomot pe podea. Își ținu respirația, așteptându-se ca băiatul să se scoale, dar Max dormea ca sedat.

Droguri? Asta mai lipsea, își spuse posomorât. Se lăsă în genunchi, precum creștinii, nu ca să se roage ci ca să adune banii de pe jos. Găsi sub pat două centime, încă două monede mai valoroase, trei ciorapi și foarte multe ghemotoace de praf. Localiză majoritatea monedelor și le puse la loc în buzunarele fiului. Apoi coborî, se spălă pe mâini și puse de cafea.

Ascultând știrile de la miezul nopții în timp ce bea o a doua ceașcă, auzi numele unui enoriaș. Gerald I. Mendelsohn era pe lista celor aflați în stare critică la Spitalul General Woodborough. Își prinsese piciorul drept între două piese grele lucrând în schimbul de noapte la turnătoria din Suffolk.

Soții Mendelson erau nou-veniți în oraș și probabil nu aveau prea mulți prieteni, se gândi istovit.

Din fericire, nu-și pusese încă pijamaua. Își îmbrăcă haina, își puse cravata, luă paltonul, pălăria și cizmele de zăpadă și ieși din casă în cea mai mare liniște. Străzile erau în stare proastă. Cu roțile derapând, trecu într-o viteză de melc pe lângă case cu ferestrele întunecate, pe ai căror ocupanți adormiți îi invidia.

Mendelsohn era nebărbierit și chipul lui palid părea asemănător picturilor de pe crucifixuri. Zăcea pe patul de spital într-un salon de la urgență, sedat și inconștient, dar gemând tare.

Soția lui suferea. Era o femeie scundă și atrăgătoare, cu părul castaniu, ochii mari, un piept plat și unghii foarte lungi, vopsite în roșu.

Concentrându-se disperat, reuși să-și amintească numele ei: Jean. Parcă ținea minte că-și adusese copiii la templu pentru orele de ebraică.

— Ai lăsat pe cineva cu copiii?

Ea dădu din cap:

— Am vecini foarte buni. Niște irlandezi încântători.

După accent părea din New York. Cartierul Brooklyn?

Află că era din Flatbush. Se așeză lângă ea și îi vorbi din amintiri despre ținutul ei natal. Bărbatul din pat gemea la intervale fixe, de parcă ar fi fost un mecanism programat.

La două și un sfert veniră după el; Michael și femeia așteptară pe coridor până i se ampută piciorul. După asta, ea păru ușurată. Când își luă în fine la revedere, femeia avea privirea calmă și adormită, ca a unei iubite pasionale, după dragoste.

Pe drumul către casă, ninsoarea se opri. Stelele atârnau jos pe cerul întunecat, mari și strălucitoare.

Dimineața, privindu-se în oglindă în timp ce se bărbierea, descoperi că nu mai era tânăr. Părul i se subțiase, nasul se ascuțise și se încovoiase ca al evreului din afișele antisemite, carnea îi atârna și fălcile îi jucau sub stratul de spumă de ras. Se gândi că era ca o frunză uscată, casantă. Într-o zi va cădea din pom și lumea va merge înainte, aproape fără să-i observe dispariția din scenă. Își dădu seama că abia dacă mai știa ce gust avusese primăvara vieții lui, dar ceea ce simțea acum era, indiscutabil, toamna.

Când sună telefonul, se îndepărtă ușurat de oglindă. Era doctorul Bernstein. Era prima dată când psihiatrul îi dădea telefon în cele patru săptămâni de când Leslie începuse tratamentul cu electroșocuri. Terapeutul îi risipi însă imediat îngrijorarea:

— Dacă dorește, poate veni acasă în vizită, îi spuse degajat.

— Când?

— Când zici.

Își anulă două întâlniri și conduse direct la spital. Când intră, o găsi în rezerva ei minusculă. Părul blond îi era întins pe spate și strâns cu o bandă elastică urâtă, groasă, într-o coadă de cal, așa cum nu mai purtase de ani de zile. În loc să o întinerească, o făcea să pară ca o matroană. Purta o rochie curată din bumbac, albastră și rujul de pe buze abia fusese aplicat. Se îngrășase mult, dar îi stătea bine.

— Bună, o salută.

La început, îi era teamă că avea să fie ca în primele zile ale bolii. Se uită la el fără să spună nimic. Dar apoi zâmbi și începu să plângă:

— Bună.

Era moale și familiară în brațele lui. Își umplu nările cu mirosul-de-Leslie de care-i fusese atât de dor, o combinație de săpun Camay, cremă de mâini Paquin și trup cald și o strânse mai aproape.

Mulțumesc, Doamne. Amin.

Se sărutară stângaci, timizi deodată, apoi stătură pe marginea patului, ținându-se de mână. În cameră se simțea un miros puternic de dezinfectant.

— Copiii? îl întrebă.

— Sunt bine. Vor să te vadă, când vrei.

— M-am răzgândit. Nu vreau să-i văd. Nu aici, nu așa. Vreau să vin acasă cât pot de repede.

— Tocmai am vorbit cu doctorul Bernstein. Dacă dorești, poți veni până acasă, în vizită.

— Da, vreau.

— Când?

— Acum se poate?

Michael îl prinse pe Dan la telefon și aranjară. După cinci minute, o ajută să se urce în mașină și plecară din perimetrul spitalului ca doi adolescenți la o întâlnire. Leslie purta paltonul albastru și o eșarfă albă. Se gândi că nu fusese niciodată mai frumoasă; chipul ei era viu și agitat.

Era puțin trecut de ora unsprezece.

— E ziua liberă a Annei, spuse.

— Anna? îl privi cu coada ochiului.

Îi scrisese de vreo șase ori despre Anna:

— E menajera, îi explică. Ne oprim undeva să mâncăm?

— Aha. Acasă. Găsesc eu ceva.

Lăsă mașina pe alee și intrară în casă pe ușa din spate. Ea cutreieră bucătăria, sufrageria, apoi salonul, îndreptând tablourile și trăgând perdelele.

— Scoate-ți paltonul, îi zise.

— Ce o să se mire copiii! exclamă ea, uitându-se la ceasul de pe cămin. Vin peste trei ore.

Își dădu jos paltonul și el i-l agăță în cuier.

— Știi ce aș vrea? O cadă plină, fierbinte. Vreau să stau mult în ea, nu-mi pasă dacă nu mai fac niciodată duș, vreau o baie.

— Imediat, ți-o pregătesc cum îți place ție.

Urcă și dădu drumul la apă, turnând din sărurile de baie care nu mai fuseseră folosite de când plecase ea. În timp ce o aștepta, își scoase pantofii și se întinse pe pat, ascultând plescăielile și frânturile de cântece fredonate de ea. Era un sunet minunat.

Ieși în halatul lui, alergând prin camera răcoroasă la

dulap, unde începu să mute umeraș după umeraș, căutându-și o rochie:

— Cu ce să mă îmbrac după-amiază? întrebă. Hai să mă ajuți să aleg.

Se apropie și el:

— Cea tricotată, verde, propuse.

Ea dădu din piciorul gol:

— Nici peste nas nu-mi mai încape. Vai, ce m-am îngrășat acolo.

— Stai să văd.

Îi deschise halatul și ea îl lăsă s-o privească. Apoi îl luă în brațe, lipindu-și capul de pieptul lui.

— Mor de frig, Michael.

— Stai să te încălzesc.

Îl așteptă să se dezbrace și el și tremurară amândoi pe așternutul rece, îmbrățișați, degetele ei de la picioare îngropându-se în gambele lui. Peste umărul ei, văzu imaginea reflectată în oglinda mare din perete. Privi trupurile lor goale în lumina galbenă și începu să întinerească. Frunza nu mai era uscată și casantă. În interiorul toamnei clocotea vara. După câteva clipe, nu mai tremurară, se încălziră și o mângâie, atingând opulența trupului ei moale și umed. Ea plângea fără zgomot, tristă, fără speranță, rupându-i inima.

— Michael, nu vreau să mă întorc acolo, îi spuse. Nu pot să mă mai duc.

— Numai puțin, îi făgădui. Încă puțin de tot. Îți promit.

Îi acoperi gura cu gura ei, vie, iubitoare, proaspătă.

La sfârșit își șterse ochii cu cearșaful și îi șterse și pe ai ei.

— Ce proști suntem, zise ea.

— Bine ai venit acasă.

— Mulțumesc.

Își propti obrazul în mână și îl privi un moment, apoi surâse, același surâs pe care-l vedea zilnic pe chipul fiicei lor, dar mai matur, plin de înțeles. El sări din pat, înșfăcând un pieptene din dulap, apoi se rostogoli înapoi în așternut, făcând-o să chicotească. Îi desfăcu din păr banda aceea urâtă și i-l lăsă liber și frumos, încadrându-i gâtul. O pieptănă făcându-i grijuliu cărarea, așa cum făcea și cu Rachel, apoi aruncă elasticul într-un colț al camerei și ea deveni încă o dată nevasta pe care o cunoștea atât de bine.

Max și Rachel vorbiră puțin în seara aceea, dar se țineau ca umbrele după ea.

Spre seară, se așezară să asculte discuri, Leslie pe scaun cu Max la picioare și Rachel în poală, iar Michael fumând întins pe canapea.

Era dificil să le spună copiilor că se va întoarce la spital, dar o făcu ea, degajată și cu eficiența aceea pe care i-o admirase întotdeauna. Rachel se duse la culcare la ora nouă și Leslie insistă ca și Max s-o sărute și să se ducă să-și scrie temele.

Pe drumul de întoarcere, rămase tăcută.

— A fost o zi frumoasă, vorbi într-un târziu. Îl luă de mână, ținându-i-o mult:

— Vii mâine?

— Voi fi aici.

Conduse spre casă cu viteză redusă. Max cânta la muzicuță și îl ascultă o vreme, fumând. Apoi urcă, îi spuse să se culce, după care făcu un duș îndelung și se schimbă în pijama. Se întinse pe pat în întuneric. Rafalele de vânt făceau ferestrele să se zgâlțâie. Patul

cu tăblii de alamă părea la fel de mare și de gol ca și lumea de afară. Rămase multă vreme treaz, rugându-se.

La scurtă vreme după ce adormise, Rachel strigă înspăimântată, apoi suspină. Mai strigă o dată și atunci o auzi și se grăbi desculț spre camera ei, luând-o în brațe și făcându-și loc lângă ea.

Ea suspina mai departe în somn, cu fața udă de lacrimi.

— Șșș, îi zise, luând-o în brațe. Șșș, șșș, șșș, legănând-o ușor în întuneric.

Ochii fetiței se deschiseră larg pe fața în formă de inimă. Deodată îi zâmbi, apăsându-și fața udă pe gâtul tatălui.

Feigileh, o alintă în gând, pasăre mică. Își amintea ce probleme avea la vârsta ei; când propriul lui tată avea patruzeci și cinci de ani. Doamne, și-l amintea și pe bunicul când bătrânul avea tot vârsta asta.

Nemișcat în întuneric, se străduia să-și amintească totul.

Brooklyn, New York

Septembrie 1925

Capitolul 4

Când Michael era mic, barba bunicului era probabil neagră. Dar el și-o amintea cum era atunci când se făcuse mare – stufoasă și albă, șamponată cu grijă de Isaac Rivkind o dată la trei zile și pieptănată cu iubire și orgoliu, astfel încât cădea moale și pufoasă de pe chipul dur și smead, ajungând până la a treia butonieră a cămășii. Barba era singurul lucru moale care putea fi asociat cu el. Avea un nas de șoim rapace și ochi de vultur dezgustat. Creștetul capului îi era chel și lustruit ca fildeșul, înconjurat de un cerc de păr buclat care nu albise niciodată la fel de mult ca barba, ci rămăsese cărunt închis până în ultima zi a vieții.

Adevărul despre bunicul lui Michael era că se apleca asupra lumii cu tandrețea unei mame care își îngrijește copilul suferind de o boală incurabilă. Carapacea tare care îi ascundea iubirea era determinată de o groază copleșitoare față de arieni. Dobândise firea aceasta în Chișinău, locul nașterii lui.

În Chișinău trăiau pe atunci 113 000 de locuitori. Dintre ei, aproape 80 000 erau evrei. Mai erau câteva mii de țigani și restul, români moldoveni.[1] Deși erau majoritari, evreii din Chișinău se supuneau resemnați blestemelor și batjocurilor moldovenilor, cunoscând faptul că orașul era un ghetou izolat, înconjurat de o mare ostilitate. Dacă un evreu dorea să plece din oraș să muncească la cules de fructe sau în viile de la țară, guvernul îi interzicea s-o facă. Administrația îi supunea pe evrei la impozite mari, îi ținea sub supraveghere și subvenționa un cotidian, *Bessarabetz*, editat de un fanatic antisemit pe nume Pavolachi Krushevan, al cărui unic țel era să-i incite pe cititori să verse sânge evreiesc.

Numele lui Krushevan îi deveni familiar lui Michael din povestirile pe care le asculta stând pe genunchiul bunicului și învăță să-l urască și el. În loc de basmele sau cântecele pentru copii, se cățăra în poala bunicului, în obscuritatea misterioasă a micii băcănii, și asculta legendele sosirii bătrânului în America.

Tatăl lui Isaac fusese Mendel Rivkind, unul dintre cei cinci fierari potcovari din Chișinău, un om care fusese însoțit toată viața de mirosul tare al sudorii de cal. Mendel era mai norocos decât majoritatea concetățenilor lui evrei; era proprietar. Rezemate de peretele nordic al înjghebării șubrede din bârne pe care o numea casă, avea două cuptoare artizanale de cărămizi. Își ardea în ele cărbunele pe care și-l obținea singur, aținând focul cu niște foale enorme, confecționate din pielea de pe spatele unui taur uriaș.

În Chișinău erau mulți oameni fără slujbe. Nimeni nu-și permitea să plătească scump potcovitul animalelor, așa că membrii familiei Rivkind erau la fel de săraci ca și vecinii lor. Era greu să supraviețuiești și evreii din Chișinău nu-și puneau problema de a economisi pentru că nu le rămâneau niciodată bani în plus. Cu o

[1] Întrucât autorul nu precizează sursa folosită pentru aceste date demografice, sugerăm cititorului să le trateze ca pe o simplă ficțiune, puternic subiectivă, necesară pentru portretizarea personajului. (NT)

lună înainte de a se naște Isaac, doi din verii lui Mendel Rivkind au fost bătuți cu sălbăticie de un grup de tineri beți. Potcovarul hotărî că, într-o bună zi, el și ai lui vor reuși cumva să evadeze într-o lume mai bună.

Dacă înainte fuseseră săraci, această decizie îi făcu de-a dreptul strâmtorați. Își refuzau orice lux și eliminară cheltuielile pe care le socotiseră cândva absolut necesare. Rublă cu rublă, o mică grămadă de bani creștea în spatele unei cărămizi detașabile a unuia dintre cuptoare. De existența banilor nu știau decât Mendel și Sonia, soția lui; nu spuseră nimănui, pentru că nu voiau să fie omorâți în somn de vreun țăran mirosind a bere, care ar fi venit să le fure comoara lor cea mai de preț.

Anii trecură și, o dată cu fiecare, mica sumă creștea dureros de încet. După consacrarea religioasă a lui Isaac, tatăl lui îl luă la cuptor într-o noapte întunecată și geroasă și înlăturând cărămida, îi îngădui să privească rublele strânse acolo, dezvăluindu-i visul lor.

Era foarte greu să consolideze fondul libertății în pas cu prioritățile familiei. Primul copil a fost Isaac, apoi, după trei ani, o fiică pe care o numiră Dora, după bunica ei, Dumnezeu s-o odihnească. Până în anul 1903, banii le ajungeau să plătească drumul spre Statele Unite pentru trei persoane. Dora avea pe atunci optsprezece ani, iar Isaac douăzeci și doi și era căsătorit de un an. Soția lui, pe numele de fată Itta Melnikov, simțea deja o nouă viață în pântec, ceea ce însemna alte și alte ruble care trebuiau dosite în spatele cărămizii.

Timpurile se înrăutățiră. Krushevan devenea tot mai gălăgios. O tânără creștină, pacientă în spitalul evreiesc din Chișinău, se sinucise. Într-o zonă apropiată, un unchi beat își omorî în bătaie nepotelul. Krushevan se

agață imediat de cele două incidente. Ambele victime – scria ziarul lui – au fost ucise de evrei, în decursul respingătoarelor lor omoruri rituale.

În mod clar, sosise timpul ca cei care puteau să plece să treacă la acțiune. Mendel îi spuse lui Isaac să ia banii și să se ducă, restul membrilor familiei puteau să i se alăture mai târziu. Dar Isaac avea alte gânduri. Era tânăr și puternic și deprinsese de la tatăl lui meșteșugul potcovăriei. El și Itta vor rămâne în Chișinău și vor continua să economisească ruble pentru ziua plecării. Între timp, Mendel, Sonia și Dora puteau pleca în Statele Unite și să mai strângă acolo bani pentru a-și aduce lângă ei fiul și familia acestuia. Când Mendel obiectă, Isaac îi aduse aminte că Dora era fată de măritat. Tatăl ei voia s-o mărite cu un evreu sărac din Chișinău, condamnând-o la viața care decurgea dintr-o astfel de uniune? Dora era frumoasă. În America puteau face un aranjament care i-ar fi asigurat un viitor minunat, ajutând astfel toată familia.

Mendel încuviință cu inima strânsă, cererile și formularele necesare au fost completate laborios și înaintate cu ajutorul agentului fiscal evreu, care acceptă, protestând, cele șase ruble oferite de Mendel, dar nu făcu nici un gest de a le înapoia. Urmau să plece pe 30 mai. Cu mult înainte de sosirea prețioaselor pașapoarte al căror loc avea să fie în spatele cărămizii, lângă bani, Sonia, Itta și Dora se apucară de lucru, făcând pilote și perne umplute cu puf de gâscă, alegând mereu dintre puținele lor lucruri ceea ce va fi luat și ceea ce va rămâne.

La începutul lui aprilie, bărbații începură să ducă lipsa cărbunelui. Mendel obținea lemn dintr-o pădure aflată la douăzeci de kilometri de Chișinău; de acolo

cumpăra ieftin bușteni tari de castan de la țăranii care defrișau teren pentru agricultură. Îi căra, îi tăia și ardea cărbunele de unul singur. Era o corvoadă nesfârșită. Deși evreilor le era interzis să părăsească ghetoul, guvernul știa că animalele trebuiau păstrate în stare de muncă și potcovarii primeau permise de părăsire a orașului pentru a obține lemn. Din moment ce Isaac prelua afacerea, se hotărî ca de data asta să fie el cel care va cumpăra lemnul. Aflând de aceasta, Itta se rugă s-o ia și pe ea. Plecară a doua zi de dimineață, țanțoși și fericiți, pe capra căruței trase de cei doi cai bătrâni.

A fost o călătorie minunată. În aer plutea primăvara. Isaac lăsă caii la pas și cei doi soți se bucurară de peisajul pe care îl străbăteau. Când sosiră la zona care se defrișa, era deja după-amiază. Țăranii au fost încântați de perspectiva de a căpăta ceva bani în plus cu care să-și acopere datoriile făcute la Paști. I-au dat voie lui Isaac să marcheze cei mai folositori copaci din pădure. Alese lemn tânăr, ca să-l poată tăia mai ușor. În seara aceea, se ospătă regește cu Itta din bucatele *kasher* pregătite de Sonia. Țăranii cunoșteau și înțelegeau obiceiurile lor culinare. Dormiră într-o colibă aproape de câmp, entuziasmați și fericiți că erau împreună, departe de casă, ea cu capul pe umărul lui și el ținându-și mâna pe pântecul ei rotund. De dimineață, Isaac lucră în cămașă, cot la cot cu țăranii, doborând copaci, curățindu-i de ramuri și încărcând apoi trunchiurile în căruță. Soarele se înălțase sus pe cer când terminară. Isaac le plăti țăranilor opt ruble pentru lemn, le mulțumi călduros și fu salutat la fel de sincer și de ei, apoi se azvârli pe capră lângă Itta, îndemnând caii să se urnească din loc cu povara.

Începură să se apropie de Chișinău către asfințit. Își dăduseră seama că ceva nu era în regulă încă de la câțiva kilometri distanță. Un porcar care era de multă vreme clientul lor se apropie călărind o iapă potcovită de Mendel cu o săptămână în urmă. Când Isaac îl salută cu voioșie, omul se îngălbeni la față, înfipse călcâiele în burta iepei și se îndepărtă pe câmp.

Apropiindu-se, văzură primele focuri și fumul urcând spre cer în fuioare lungi ce se roteau purpurii în apus. După puțin timp auziră și vaietele. Nu vorbiră, dar Isaac asculta respirația anevoioasă a soției lui, sonoră și îngrozită, aproape un suspin, pe când caii trăgeau căruța de-a lungul străzilor mărginite de șiruri de case incendiate.

La potcovărie numai cuptoarele de cărămidă rămaseseră întregi, înnegrite însă pe dinafară. Casa era pe trei sferturi distrusă, o carcasă găurită. Fratele Ittei, Solomon Melnikov, stătea lângă ea. Când îi văzu teferi și nevătămați, scoase un chiot de bucurie. Apoi își puse capul pe umărul lui Isaac și începu să plângă ca un copil.

Isaac și Itta stătură la familia ei pentru înmormântare și cele șapte zile de doliu. Tot orașul era în negru. În pogrom fuseseră uciși patruzeci și șapte de evrei. Alți șase sute erau răniți. Două mii de familii au fost ruinate din cauza gloatei înnebunite care străbătea orașul, violând și mutilând înainte de a despica gâtlejuri și a zdrobi cranii. Bilanțul tragic număra șapte sute de case distruse și șase sute de magazine vandalizate.

În ultima seară a săptămânii de doliu, Isaac se îndreptă spre potcovăria arsă, pe străzile întunecate, observând carcasele căscate ca niște știrbituri ale caselor

arse. Cărămida mobilă de la baza cuptorului ieși cam prea ușor și preț de o clipă sumbră, fu convins că pașapoartele și banii dispăruseră. Dar erau acolo. Puse totul în buzunare, astupând, nici el nu știa de ce, ascunzătoarea din peretele cuptorului.

Le dădu socrilor pașaportul mamei, nu află niciodată dacă cineva din familie îl folosise pentru a pleca din Chișinău. Își luară la revedere numai de la familia Melnikov și de la verii lui Mendel, care supraviețuiseră și ei terorii.

Familia Melnikov pieri în epidemia de gripă care seceră Basarabia în 1915. Dar, așa cum spunea bunicul lui Michael, asta era altă poveste, despre care nu se cunoșteau prea multe.

Bătrânul spunea aceeași poveste mereu și mereu până când mama, răscolită întotdeauna de părțile mai oribile și cu răbdarea tocită de prezența în casa ei a bunicului arțăgos, îl repezea: „Știm. Ne-ai mai spus. Vai, cum să spui asemenea lucruri copiilor?" De aceea, cele mai multe povești erau ascultate de băiat în liniștea băcăniei Rivkind, un loc îmbibat de încântătoare mirosuri de usturoi, brânză de casă, pește afumat și murături puse la acrit. Și bunicul mirosea bine când Michael i se cățăra în poală. Barba lui răspândea o mireasmă de săpun amestect cu tutunul de pipă „Prince Albert" pe care-l fuma șase zile din săptămână. Respirația bătrânului aburea a ghimbir îndulcit și whisky de secară, alimente de care era dependent. Era o raritate, un evreu împătimit de alcool. Băutura era un lux la care se dedase în perioada de singurătate și bunăstare de burlac de după moartea soției. Își turna câte o doză la două ore din sticla de proveniență canadiană,

procurată de la un farmacist prietenos, dușman al prohibiției. Sticla și-o ascundea într-un butoi cu coloniale, având impresia că secretul e foarte bine păstrat.

Michael nu avea nevoie de emulație de la eroi făcuți din hârtie și cerneală. Avea în carne și oase un viteaz compus din Don Quijotte, Tom Swift și Robinson Crusoe, croindu-și o viață nouă într-o lume străină.

— Mai spune-mi despre graniță, *zaydeh*, îl ruga, frecându-și fața de barba moale și închizând ochii.

— Cine are timp de prostii..., bombănea Isaac, dar știau amândoi că avea timp mai mult decât era necesar.

Bătrânul balansoar din spatele tejghelei începea să se legene scârțâind ca un greier și Michael se înfunda și mai mult în barba moale.

— Când am plecat din Chișinău cu Itta mea, Dumnezeu s-o odihnească, am călătorit cu trenul spre nord, în jurul munților. N-am întâmpinat nici o greutate până în Polonia. Pe atunci făcea parte din Rusia. Nici măcar nu-ți controlau pașaportul.

Necazurile au început când am ajuns la granița dintre Polonia și Germania. Între cele două țări nu era liniște. Întotdeauna Polonia și Germania au avut ceva de împărțit. Dar de data asta, necazul era mare. Când am ajuns la graniță, trenul s-a oprit și toată lumea a trebuit să se dea jos. Ni s-a spus că numai câțiva aveau permisiunea să treacă și tocmai se făcuse numărul de admiși.

În acest moment al povestirii, balansoarul nu se mai legăna, semn că Michael trebuia să pună o întrebare pentru a spori suspansul. Așa că vorbea în barba bătrânului, simțind cum firele acesteia îi gâdilă buzele și îi intră în nas. Din când în când, barba se umezea

din cauza respirației lui și trebuia să-și caute alt colțișor uscat din ea:

— Și ce-ai făcut, *zaydeh*?

— Nu eram singuri. Mai erau poate o sută de inși în aceeași situație. Polonezi, germani, ruși și evrei, câțiva români și boemieni. Unii au ieșit din gară, căutând un loc pe unde puteau să fugă peste graniță. În orășelul acela erau niște oameni care s-au apropiat de noi și ne-au spus că, pentru bani, ne arată un loc de trecere sigur. Dar nu mi-a plăcut de ei, arătau ca niște criminali. Și apoi, bunica ta, fie iertată, avea burta mare, ca un pepene verde. Era însărcinată cu tatăl tău. Îmi era frică să pornesc la drum lung pe jos. Așa că am așteptat toată ziua lângă poarta de graniță. Soarele ardea ca focul și îmi era teamă că bunicii tale o să i se facă rău. Aveam ceva pâine cu brânză și am mâncat, dar nu peste mult timp ni s-a făcut iar foame. Și ne era foarte sete. Nu aveam nimic de băut. Am așteptat toată ziua. Când a apus soarele, am rămas tot acolo, pentru că nu știam unde să plecăm.

— Cine v-a salvat, *zaydeh*?

— Tot lângă poartă așteptau și două fete evreice frumoase. Foarte frumoase, întări bunicul în idiș. Și în spatele intrării erau doi soldați germani roșii la față. Fetele s-au dus la ei și le-au șoptit și au râs cu ei. Atunci au deschis porțile să le lase să treacă. În clipa aceea, toți, evrei, polonezi, germani, ruși, boemieni, români, bunica ta cu burta ei mare și eu – toți împreună, ca vitele alea care aleargă în filmele tale, ne-am împins și am forțat poarta până am ajuns dincolo și acolo ne-am tot amestecat cu gloata din gară până când soldații ne-au pierdut. Și după un timp a venit un tren, ne-am urcat și duși am fost.

Michael se foia, pentru că abia atunci urma partea cea mai interesantă:

— Dar de ce au deschis soldații porțile pentru fete, *zaydeh*?

— Pentru că ele le-au promis ceva soldaților.

Papilele gustative ale băiatului începeau să producă salivă:

— Ce? Ce le-au promis soldaților?

— Le-au promis ceva dulce și cald. Ceva ce soldații doreau cu aprindere.

— Ce era asta, *zaydeh*?

Stomacul și pieptul bunicului începeau să tremure. Și prima dată când îi spusese povestea, Michael pusese aceeași întrebare și, căutând disperat un răspuns convenabil pentru un băiețel, bătrânul găsise exact ce trebuia:

— Bomboane. Uite, ca asta!

În buzunar, avea întotdeauna o pungă de hârtie cafenie, boțită, în care era inevitabilul ghimbir tras prin zahăr. Rădăcina usturătoare era învelită în zahăr. Cât sugeai coaja dulce, era bine, dar când ajungeai la rădăcină, îți dădeau lacrimile. Lui Michael îi plăcea la fel de mult ca și bunicului, dar ori de câte ori mânca prea mult, suferea a doua zi dimineața. Când mergea la baie, îl ustura atât de tare, încât stătea acolo și plângea fără zgomot, de frică să nu-l audă mama și să nu interzică bunicului să-i mai dea ghimbir.

În prăvălie, sugea ghimbir și cerea încă o poveste:

— Spune-mi ce s-a întâmplat după ce v-ați urcat în tren, *zaydeh*.

Și Isaac îi povestea că trenul îi purtase nu mai departe de Mannheim, unde așteptaseră din nou, în soarele fierbinte de primăvară. Gara avea vedere la Rin.

Isaac intră în vorbă cu un conducător de barjă olandeză care încărca pe vas cărbuni, ajutat de o soție solidă, cu umeri lați. Când îi ceru să-i transporte contra cost în josul râului, omul refuză. Itta, care stătea pe un trunchi din apropiere, cu fustele pline de noroi, izbucni în plâns. Soția marinarului se uită la pântecul tinerei evreice și la chipul ei palid. Îi spuse soțului ceva pe un ton tăios și acesta, cu ochii oglindind supărarea, le făcu semn tăcut să urce la bord, cu un deget gros, înnegrit de cărbune.

Nu erau obișnuiți să călătorească astfel, dar găsiră că era foarte bine. În ciuda încărcăturii de cărbune, interiorul cabinelor era foarte curat. Dispoziția olandezului se schimbă când văzu că Isaac era dispus să plătească, dar și să muncească pentru ajutorul acordat. Zilele erau însorite, râul, verde și curat. În obrajii Ittei apăru din nou culoarea.

Dimineața stătea singur pe puntea înrourată, lângă sacii de cărbune, cu șalul de rugăciune înfășurat în jurul umerilor și filacteriile pe frunte și pe brațul gol, scandând încet, în timp ce barja plutea neauzit pe lângă castele din piatră verzuie ce-și înfingeau turnulețele în cerul alb-albastru, pe lângă case ce păreau din turtă dulce, unde germanii dormeau și pe lângă sate, stânci și pășuni în pantă. În cea de-a patra dimineață, termină de intonat rugăciunile și ridicând privirea, îl văzu pe olandez rezemat de balustrada punții, privindu-l. Omul îi zâmbi respectuos și își umplu pipa. După acest incident, Isaac începu să se simtă acasă pe barjă.

Castelele Rinului mijlociu au fost lăsate în urmă. Când ajunseră la Bingen, Isaac lucra ca un mus, ascultând

comenzile strigate de comandant în vreme ce vasul se hurduca printre curenți. Apoi râul se transformă într-o apă lenește și plutiră agale două zile. În cea de-a noua zi, Rinul intră în Olanda. Curând, navigau pe Waal. După alte două zile, ajunseră pe apă la Rotterdam. Marinarul și soția lui merseră cu ei la cheiurile unde erau ancorate transatlanticele. Vameșul olandez se uită scrutător la tânărul emigrant când îi văzu vârsta de pe pașaport – cincizeci și trei de ani. Apoi ridică din umeri și îl ștampilă rapid. Când cuplul olandez se îndepărtă, Itta lăcrimă. „Erau ca niște evrei.", repeta bunicul lui Michael ori de câte ori istorisea scena.

Dacă nu intra nici un client în băcănie, Isaac urma să-i povestească lui Michael cum se născuse tatăl lui pe ocean, în timpul unei puternice furtuni pe Atlantic, cu valuri „înalte ca zgârie-norii Chrysler" și cum doctorul vasului se îmbătase criță tocmai în noaptea aceea, așa că tânărul trăsese copilul afară din trupul soției lui, cu mâini tremurătoare.

Apariția unui client în decursul unei povești era o catastrofă, dar dacă acesta era italian sau irlandez și întâmplările se apropiau de sfârșit, Isaac îl lăsa să aștepte până termina istorisirea. Zona parcului Borough din Brooklyn era predominant evreiască, dar erau și cvartale de irlandezi și de italieni. Cartierul lor se afla între două astfel de sălașe creștine. Zona irlandeză avea un magazin al unui negustor pe nume Brady și băcănia lui Alfano îi aproviziona, de obicei, pe italieni. Totuși, uneori se întâmpla să lipsească un produs de la vreunul dintre cele două magazine și clientul venea la Isaac, unde era servit politicos, dar fără căldură, pentru că proprietarul știa că era un cumpărător ocazional.

Bunicul lui Michael își cumpărase băcănia din Borough Park după ce murise Itta, când băiatul avea trei ani. Înainte de asta, Isaac pusese pe picioare o altă mică băcănie din secțiunea Williamsburg a Brooklyn-ului, unde se stabilise cu soția după sosirea în Statele Unite. Cvartalul din Williamsburg unde locuiseră era o mahala murdară, dar la fel de morală ca un ghetou european și poate de aceea lui Isaac îi plăcuse și nu dorise s-o părăsească. Dar tatăl lui Michael nu putuse suporta ideea că părintele lui îmbătrânit locuia singur acolo. La insistențele lui Abe Rivkind, Isaac își vându prăvălia din Williamsburg și veni să locuiască în Borough Park, cu familia fiului. Își aduse cu el cărțile de rugăciune, patru sticle de whisky, o saltea de puf făcută de Itta cu mâinile ei și patul mare cu tăblii de alamă, prima lor achiziție în America, despre care le spunea nepoților că, dacă aveau sufletele curate, și le puteau vedea reflectate în tăbliile strălucitoare.

Isaac s-ar fi putut pensiona deoarece Abe Rivkind câștiga bine în mica lui afacere cu corsete și centuri. Dar voia să-și cumpere singur whisky-ul iar fiul și nora cedară în fața ochilor lui aprigi; își cumpără băcănia aflată după colțul străzii lor.

Pentru Dorothy Rivkind, ziua când socrul se mută la ei în casă trebuie să fi fost una nefericită. Era o blondă oxigenată durdulie, cu ochi placizi. Teoretic, își păstra casa *kasher*, nu gătea porc sau creaturi marine fără solzi, dar conștiința nu o ținea trează noaptea dacă scăpa din greșeală un vas de carne printre porțelanurile de lactate când spăla farfuriile. Pe de altă parte, Isaac era un om pentru care legea era Lege. La prăvălie, în spatele tejghelei, ținea un vraf de comentarii

adnotate și uzate și respecta preceptele religioase așa cum respira, dormea, vedea sau auzea. La început, infracțiunile norei lui îl umplură de oroare, apoi de mânie. Nici un membru al familiei nu fu cruțat. Vecinii se obișnuiră cu vocea lui tunând în idiș cu o indignare îndreptățită. În ziua în care bunicul se mută la ei, Michael și sora lui, Ruthie, veniră la cină, compusă din friptură de vită, cu felii de pâine cu unt în mână, luate de la bucătărie.

— Creștini! răcni bunicul. Aduceți unt la o masă din carne?

Se întoarse spre mama lor, care pălise:

— Ce fel de copii crești?

— Ruth, ia și de la Michael pâinea cu unt și arunc-o, zise încet Dorothy.

Dar Michael era un băiețel care nu ceda ce avea în mână. Se opuse când sora lui încercă să i-o ia și o bucată de unt căzu pe farfurie. Era o farfurie de carne și răcnetele repetate ale bunicului o făcură pe Ruth să-l ia în grabă în camera lui. Se îmbrățișară speriați, ascultând fascinați magnifica revărsare de furie a bunicului.

Experiența aceasta trasă modelul vieții cu bunicul în gospodăria Rivkind. În fiecare zi, bătrânul stătea în băcănie cât de mult putea. Își pregătea singur prânzul, surd la protestele lui Dorothy, pe un mic reșou electric din camera din spate. Seara, când se întorcea în apartament, ochii lui de șoim îi prindeau săvârșind mici transgresiuni de ritual și strigătul amarnic, ancestral, le distrugea pacea căminului.

Știa că-i făcea nefericiți și era trist din cauza aceasta. Michael își dădu seama de acest lucru, pentru că era singurul prieten al bunicului. Timp de câteva săp-

tămâni de la venirea bătrânului, lui Michael îi fu frică de el. Apoi într-o noapte, când toți dormeau în afară de Isaac, acesta intră în camera nepotului să controleze dacă era acoperit. Michael era treaz. Isaac se așeză pe marginea patului și îl mângâie pe cap cu o mână bătătorită de anii de cărat lăzi și pachete de legume.

— Ai vorbit cu Dumnezeu în seara asta? șopti el răgușit.

Michael nu se rugase, dar simțind că i-ar fi făcut plăcere bunicului, dădu din cap fără rușine și Isaac îi sărută cu buze zâmbitoare degetele. Apoi îl ciupi cu două degete de obraz:

— Asta e bine, spuse el în idiș, apoi, în engleză. Să vorbești des cu El.

Înainte de a se furișa prin casa tăcută înapoi spre camera lui, căută în buzunarul halatului decolorat, de flanel. Fosni hârtia și apoi degetele boante întinseră copilului o bucată de ghimbir. Michael adormi în al nouălea cer.

Legătura dintre el și bunic se întări la începutul toamnei, când zilele începură să se scurteze și se apropie sărbătoarea Sucot. În fiecare toamnă din cei patru ani cât stătu *zaydeh* cu ei, bunicul construi în curtea din spatele clădirii lor o *suka*, o colibă ceremonială. *Suka* era o căsuță din plăci de lemn acoperită cu ramuri și snopi. Pentru un bătrân erau greu să construiască una, cu atât mai mult cu cât în Brooklyn nu se găseau la tot pasul fânețe, lanuri și copaci. De câteva ori trebui să se ducă până în Jersey după materie primă și ajunse acolo cu Chevrolet-ul familiei, după ce-l bătu la cap pe Abe câteva săptămâni să-l ia.

— De ce te frămânți? îl întrebă Dorothy într-o dimineață, aducându-i un pahar de ceai bătrânului încordat și transpirat. De ce te străduiești atât?

— Ca să celebrez recolta.

— Ce recoltă, pentru numele lui Dumnezeu? Nu suntem fermieri. Vinzi conserve. Fiul tău face corsete pentru doamne cu posteriorul mare. Cine are recoltă?

Isaac o privi cu milă pe femeia pe care fiul lui o adusese în familie.

— De mii de ani, de când au ieșit din sălbăticie, evreii au respectat ceremonia, în ghetouri sau în palate. Nu e nevoie să cultivi verze ca să sărbătorești recolta.

Mâna lui mare îl înșfăcă pe Michael de ceafă și îl împinse către mamă:

— Iată recolta ta.

Ea nu înțelese și pe atunci, bunicul locuia de destulă vreme cu ei pentru a se aștepta la o asemenea reacție.

Dacă pe mama lui n-o bucura *suka*, Michael, în schimb, era încântat. *Zaydeh* mânca între pereții de snopi și când vremea era bună, dormea acolo, într-un pat pliant așezat pe lut. În anul acela, Michael se rugă atât de tare de părinți, încât ei cedară și îl lăsară să doarmă acolo cu bunicul. Era vară indiană, cu zile calde și nopți friguroase, așa că dormeau sub pilota de puf adusă de bunic de la Williamsburg. Ani de zile mai târziu, când Michael dormi pentru prima dată în munți, sub cerul liber, își reaminti cu intensitate noaptea din copilărie. Îi reveniră în minte vântul fosnind în cocenii uscați de pe acoperișul colibei, modelul cu pete format de lumina lunii străbătând printre crengi și împletind umbrele pe pământ. Și – discordante, dar frumoase într-un fel –, zgomotele înfundate, ca de basm, ale traficului, plutind în curtea lor dinspre Bulevardul 13.

A fost singura lor noapte de felul acela, un bătrân nefericit și un băiețel care se minuna, strângându-se unul lângă altul pentru a se încălzi în răcoarea nopții și prefăcându-se că sunt în altă lume. Ar fi vrut să doarmă de mai multe ori afară nu numai de sărbătoarea aceea, dar începu să plouă. Și în toți anii cât mai stătu bunicul la ei, mama nu-l mai lăsă, pe motiv că era prea frig.

Plecarea lui Isaac era inevitabilă. Dar nepotul lui nu o înțelese, atunci când veni clipa. Picătura care a umplut paharul a fost un băiat italian de nouă ani, Joseph Morello. Era la școala lui Ruthie, coleg cu ea în clasa a cincea și fata era îndrăgostită de el. Într-o după-amiază, veni în extaz de la școală, anunțând că Joey o invitase la ziua lui în sâmbăta următoare. Din nefericire, îi dădu marea veste lui Michael de față cu *zaydeh*, care bea un ceai la bucătărie și citea *Avântul evreiesc*. Acesta ridică ochii, împingându-și pe frunte ochelarii cu rame metalice:

— De Sabat? Băiatul ăsta face o petrecere de Sabat? Ce se întâmplă cu oamenii ăștia?

— Of, bunicule, spuse Ruthie.

— Cum îl cheamă pe tatăl lui Joey ăsta?

— Îl cheamă Morello.

— Morello? Un *italian*?

Își împinse ochelarii la loc pe nas și scutură ziarul:

— Nu mergi.

Vaietele disperate ale lui Ruthie despicară aerul, aducând-o din dormitor pe mamă, cu părul legat și teul de spălat pe jos în mână. Își ascultă fata printre suspine, apoi puse teul deoparte.

— Du-te în camera ta, Ruth, îi ceru.

După ce fata plecă, Dorothy se uită la socrul ei, care stătea cu nasul în *Avântul evreiesc*:

— O să meargă la aniversare, spuse.

— Nu de Sabat.

— Dacă vrei să stai acasă de Sabat, stai acasă sau mergi la templu cu ceilalți bătrâni. Ea e o fetiță și-a fost invitată la o zi de naștere. O să stea la o masă cu alți copii de vârsta ei și o să mănânce prăjituri sau înghețată. Nu e nici un păcat în asta.

El o țintui cu privirea aceea vulturească:

— Să stea cu creștinii?

— Cu băieți și fete.

— E primul pas, o avertiză Isaac. E primul pas și tu o împingi înainte. Și când o să crească mai mare și o să aibă sâni și într-o zi o să vină un italian și-o să-i atârne o cruce între ei, ce-o să zici?

Își împături ziarul și se ridică:

— Ce-o să mai zici atunci, noră năstrușnică?

— Ce Dumnezeu, e o petrecere pentru copii, nu o nuntă, replică Dorothy, dar el ieșea deja din bucătărie.

— Nu merge, întări, trântind ușa.

Dorothy rămase în mijlocul camerei, albă la față. Apoi alergă la fereastră și o deschise larg. Isaac, deja la parter, ieșea pe trotuar.

— Merge, țipă ea. Mă auzi, bătrâne? Fata merge!

Apoi împinse la loc fereastra și începu să plângă.

În seara aceea, *zaydeh* rămase în magazin până târziu, ținându-l deschis mult după ora de închidere. Când veni tatăl lui Michael acasă, stătură lungă vreme în dormitor, vorbind. Ruth și Michael îi auzeau pe părinții lor certându-se. În cele din urmă, tatăl ieși cu fața lui rotundă schimonosită, ca a unui copil care vrea să plângă, dar nu poate. Puse niște aperitive din frigider pe un platou și plecă la bunic cu ele. Copiii adormiră înainte de a se întoarce.

A doua zi, Ruthie a fost cea care i-a spus fratelui ei de ce se certaseră părinții:

— Bătrânul ăla împuțit n-o să mai stea mult pe aici, zise ea.

Băiatul simți cum i se strânge pieptul.

— Ce vrei să spui? o întrebă.

— Pleacă într-un loc unde sunt numai bătrâni și bătrâne. Așa a zis mama.

— Ești o mincinoasă.

Și îi dădu un șut în tibie. Ea țipă, îl pălmui și îl zgârie pe braț:

— Să nu mă faci pe mine mincinoasă, mucosule!

Deși avea ochii în lacrimi, nu-i dădu satisfacția de a plânge. Dar îl rănise și știa că ar fi plâns el dacă mai stătea, așa că ieși alergând din casă. Coborî scările și ieși din clădire, ducându-se după colț, la băcănia Rivkind. *Zaydeh* stătea în balansoarul lui, dar nu citea. Michael se cățără în poala lui, îngropându-și fața în barba bătrânului. De câte ori inima bunicului bătea, urechea băiatului era gâdilată de un firișor de barbă.

— Pleci, *zaydeh*?

— Nu, nu. E o prostie.

Respirația îi mirosea a whisky canadian.

— Dacă o să pleci, vin și eu cu tine, spuse Michael.

Isaac își puse mâna pe căpșorul lui și începu să se legene, dându-i copilului siguranța că totul era bine. În mijlocul poveștirii despre vameș, durdulia doamnă Jacobson intră în prăvălie. Bunicul o privi:

— Pleacă, îi spuse.

Doamna Jacobson zâmbi politicos, de parcă ar fi auzit o glumă pe care n-o înțelegea. Și rămase acolo, așteptând.

— Pleacă, repetă bunicul. Nu vreau să te servesc. Ai fundul mare.

Chipul doamnei Jacobson păru să se descompună, neîncrezător:

— Ce-ai pățit? întrebă. Ești nebun?

— Pleacă acum. Și nu mai ciupi roșiile cu degetele dumitale groase. De mult voiam să-ți spun.

În după-amiaza aceea, le spuse lucruri asemănătoare tuturor clienților, făcându-i să iasă grăbiți și supărați din băcănie.

În cele din urmă, în timpul povestirii despre prima lui prăvălie, intră tatăl lui Michael. Se priviră lung. Tatăl era de înălțime mijlocie, dar avea un corp frumos proporționat și își menținea mușchii în formă prin gimnastică. Avea și greutăți în dormitor și uneori Michael stătea și îi privea bicepșii rotindu-se încordați în timp ce exersa cu gantere de 12 kilograme în fiecare mână. Purta părul negru și des tuns scurt și pieptănat cu grijă și era bronzat intens, vara la soare și iarna la lampa cu ultraviolete de la sală. Îl plăceau și bărbații, dar la femeile care îi erau cliente avea cu adevărat succes. Era un bărbat frumos, cu ochi albaștri în care părea mereu să plutească lumina unui zâmbet.

Dar acum ochii îi erau serioși.

— E ora mesei. Haideți acasă, le zise.

Michael și bunicul rămaseră pe loc.

— Ai mâncat de prânz, tată? întrebă fiul.

Zaydeh se încruntă:

— Bineînțeles. Ce, crezi că sunt copil? Aș fi dus-o acum ca un boier în Williamsburg dacă tu și soția ta cea deșteaptă nu v-ați fi băgat nasul unde nu vă fierbea oala. M-ați luat de acolo și acum vreți să mă duc într-un muzeu.

Tatăl lui Michael se așeză pe o ladă de portocale:

— Tată, am fost azi la Casa Fiilor lui David. E un loc minunat. Cu adevărat idiș.

— Nici nu mă gândesc.

— Te rog, tată.

— Ascultă-mă, Abe, o să mă țin departe de nevastă-ta, poate să dea la masă mâncare păgână și luni și marți, n-o să mai scot un cuvânt.

— Și domnul Melnick e acolo.

— Reuven Melnick din Williamsburg?

— Da. Îți transmite complimente. Îi place foarte mult acolo. Mâncarea e selectă. Toată lumea vorbește idiș și au un templu chiar în clădire, cu rabin și cu cantor în fiecare sâmbătă.

Bunicul îl ridică pe Michael de pe genunchi și îl lăsă pe podea:

— Vrei să plec din casa ta, Abe? Asta vrei, să plec?

Vorbi în idiș pe un ton foarte coborât, încât abia îl putură auzi. Și fiul îi răspunse tot cu voce scăzută:

— Știi că nu vreau asta, tată, dar Dorothy vrea să fim doar noi. E soția mea, tată... și se uită în altă parte.

— Bine, zise *zaydeh* râzând, aproape vesel.

Luă o cutie de cereale și așeză în ea volumele lui de comentarii, pipele, șase pachete de tutun „Prince Albert", tăbliță de scris și un mănunchi de creioane. Se duse la butoiașul unde ținea ascunsă băutura și scoase din el o sticlă de whisky, adăugând-o la bagaj. Apoi ieși din băcănia Rivkind fără să mai arunce nici o privire înapoi.

A doua zi dimineața, Michael și tatăl lui îl însoțiră la Casa Fiilor lui David, o instituție pentru persoane orfane sau în vârstă. Tatăl lui sporovăi cu vioiciune pe parcursul călătoriei cu Chevrolet-ul:

— O să fii încântat de cameră, tată, spuse. E chiar lângă a domnului Melnick.

— Ești un prost, Abe, replică *zaydeh*. Reuven Melnick e un flecar bătrân care toacă din gură toată ziua. Va trebui să schimbi camera.

Tatăl lui tuși nervos:

— Bine, tată.

— Cu magazinul cum rămâne? întrebă rece bătrânul.

— Nu-ți face griji. Îl vând și depun banii în contul tău. Ai muncit destul. Meriți să te odihnești.

Casa Fiilor lui David era o clădire veche, din cărămidă galbenă, aflată pe Bulevardul 11. Afară, pe trotuarul din față, erau niște scaune și când ajunseră, pe ele stăteau la soare trei bătrâni și două bătrâne. Nu citeau sau vorbeau, doar stăteau acolo. Una dintre bătrâne îi zâmbi bunicului când el coborî din mașină. Avea o perucă de culoarea scorțișoarei, care îi stătea foarte prost și fața plină de riduri.

— *Shalom*, le ură când intrară, dar nu-i răspunseră.

La biroul de primire, un bărbat numit domnul Rabinowitz îi luă amândouă mâinile bunicului în ale lui:

— Am aflat multe despre dumneata, îl încredință. Te vei simți minunat aici.

Bătrânul zâmbi ciudat, strângând în brațe cutia de cereale. Domnul Rabinowitz aruncă o privire înăuntru.

— Vai, dar pe asta n-o putem primi, spuse el, băgând mâna și trăgând afară sticla de whisky. E împotriva regulamentului, în afară de cazul când ai o prescripție medicală.

Zâmbetul bunicului deveni și mai ciudat.

Domnul Rabinowitz le arătă azilul. Îi duse la capelă, unde ardeau multe lumânări pentru morți și la spital,

unde vreo șase bătrâni zăceau bolnavi, apoi la sala de terapie, unde locatarii jucau dame, tricotau sau citeau ziarul evreiesc. Domnul Rabinowitz vorbea foarte mult, cu o voce voalată, pe care și-o tot dregea.

— Avem aici un prieten vechi care te așteaptă, îi spuse el lui *zaydeh*, ajungând în dreptul unei camere.

Înăuntru se afla un bărbat scund, cu părul alb, care-l luă pe Isaac de gât:

— Mă bucur mult să te văd.

— Bună, Reuven, răspunse bunicul.

— Aveți o cameră frumoasă, domnule Melnick, spuse tatăl.

Încăperea era foarte mică, mobilată cu un pat, o masă, o veioză și un dulap. Pe perete era un calendar evreiesc al firmei Morrison & Schiff. Pe dulap se aflau o Biblie, un pachet de cărți de joc și o sticlă de coniac. Reuven Melnick observă că sprâncenele lui Isaac se ridicară la vederea sticlei.

— Am prescripție, explică el. De la Sol, fiul meu, care e doctor.

— Ce băiat minunat, Solly al tău! Vreau să mă examineze și pe mine. O să fim vecini cu camerele, spuse Isaac.

Abe deschise gura să-i reamintească de indicația anterioară de a cere altă cameră, dar, cu ochii la sticla de coniac, nu mai spuse nimic. Intrară alături și despachetară lucrurile din geamantan, aranjând în dulap și obiectele din cutia de cereale. Apoi rămaseră câteva minute pe coridor. Pe jos era un linoleum maroniu, sclipitor. Peste tot erau numai bătrâni, dar Michael văzu cu surprindere și trei băieți cam de vârsta lui, alergându-se prin camere. O femeie în uniformă albă veni

și le spuse să înceteze, dar ei râseră, plescăind din buze. Îl trase de mânecă pe tată:

— Ce caută aici? șopti.

— Aici trăiesc, răspunse Abe. Sunt orfani.

Michael își aminti că-i spusese bunicului că dacă pleca, venea și el și deveni agitat. Își strânse tare tatăl de mână.

— Ei, tată, cred că o să mergem, zise bărbatul.

Bunicul zâmbi din nou la fel ca în biroul de primire:

— O să vii pe la mine, Abe?

— O să ne vezi așa de des încât o să ne rogi să te mai lăsăm și în pace.

Bătrânul căută în buzunar și scoase punga boțită de hârtie, plină cu ghimbir îndulcit. Se servi și el cu o bucată, apoi îi băgă punga în mână lui Michael:

— Du-te acasă, copile, îi spuse blând, rostind cuvântul „copil" în idiș.

Michael și tatăl lui se îndepărtară repede, lăsându-l singur cu picioarele pe linoleumul acela strălucitor.

Tatăl nu spuse nimic pe drumul de întoarcere. Din nou în Chevrolet, lui Michael îi pieri frica și îi fu dor de *zaydeh* al lui. Se simțea trist pentru că nu-l îmbrățișase și nu-l sărutase de rămas bun. Desfăcu punga și începu să mănânce ghimbir. Deși știa că a doua zi o să-l ardă, îl mâncă pe tot, bucată cu bucată. Îl termină pentru ceea ce se întâmplase cu bunicul și pentru că avea în același timp convingerea că nu va mai căpăta mult ghimbir de acum înainte.

Capitolul 5

La petrecerea lui Joey Morello, sora lui Michael, Ruthie, se luă la bătaie cu o fetiță italiancă și veni acasă zgâriată și plângând. Michael se simți în același timp bucuros și supărat. Era bucuros că ea primise ce merita și supărat că bunicul trebuise să plece din cauza unei aniversări unde Ruth nici măcar nu se distrase.

În mai puțin de o săptămână, tatăl lui îi vându băcănia unui tânăr imigrant german, care instală lumină și aduse produse din carne, ne-*kasher*. Lumina transformă prăvălia dintr-o peșteră misterioasă într-o alimentară ștearsă și sărăcăcioasă, unde Michael nu se ducea decât dacă i se cerea s-o facă. Nu numai magazinul fu afectat de plecarea lui *zaydeh*. Schimbarea a fost și mai pronunțată în gospodăria Rivkind. Dorothy fredona și își ciupea copiii de obraji. Scăldându-se vinovată în libertatea recăpătată, nu mai despărțea vasele de lactate de cele de carne. Nu mai aprindea lumânări vinerea în amurg, dar în schimb aranjă în seara aceea un joc de cărți săptămânal.

În aparență, Abe Rivkind era de acord cu noua atmosferă. Faptul că nu mai era urmărit de privirea acuzatoare a tatălui îi permise să facă niște lucruri la care se gândea de mai mult timp. Afacerea lui înflorea („Să bat în lemn, centurile sunt în vogă și sutienele se

vând bine.") și ajunsese într-un moment al carierei în care era avantajos să inviți clientul la masă într-un restaurant bun din Manhattan dacă voiai să obții o comandă. Îi plăcea această experiență și seara, când venea acasă, le povestea copiilor ce feluri minunate și ciudate mâncase. Se înamoră de homar și descrierea savorii cărnii dulci și trandafirii muiate în unt topit le depășea celorlalți puterea de închipuire.

— Are gust de pui?

— Un pic. Dar nu chiar.

— Are gust de pește?

— Puțin.

— Atunci, de fapt ce gust are?

În cele din urmă, într-o sâmbătă după-amiaza, veni acasă cu o pungă mare și umedă de hârtie.

— Poftim, îi spuse lui Dorothy, adăugând o propoziție în idiș.

Ea luă punga, apoi țipă și o scăpă din mână pe masa din bucătărie:

— E ceva *viu* aici.

Abe rupse punga și râse în hohote de reacția soției la vederea homarilor. Erau trei creaturi, mari și verzi, cu ochi mici, întunecați și proeminenți, făcându-i lui Dorothy pielea de găină. Când trebui să-i arunce în oala cu apă fiartă, se dovedi că și lui îi era frică de tentaculele mișcătoare și de cleștii cruzi și a fost rândul soției să râdă. Nu a vrut să audă să guste carne de homar. Deși se revoltase față de severitatea socrului și începuse revolta familiei împotriva ideilor lui, era o mare diferență între a amesteca vasele în dulap și a mesteca și a înghiți o carne despre care toată viața i se spusese că era interzisă și dezgustătoare. Se cutremură și ieși

din cameră. Dar ajunse să-i placă șunca adusă de Abe, pe care i-o prăji chiar el și în curând o servea de câteva ori pe săptămână la micul dejun, lângă ouă.

Tatăl lui Michael a fost unul dintre primii fabricanți de corsete pe care le împacheta în tuburi înguste și colorate și entuziasmul clienților față de această inovație îl făcu să viseze o extindere și o dezvoltare a liniei de produse. Într-o seară, venind acasă, o rugă pe Dorothy să-și scoată șorțul și să se așeze.

— Ce-ai spune dacă ți-aș schimba numele, Dorothy? o întrebă.

— Dar ai făcut-o acum paisprezece ani.

— Vorbesc serios, Dorothy. Vreau să spun, numele de familie Rivkind. Să-l schimbăm legal.

Ea îl privi alarmată:

— În ce nume? Și la ce bun?

— Fundația Rivkind, Inc., uite la ce bun. Sună exact a ceea ce este. Un produs de mansardă, care nu va fi niciodată leader în industria corsetelor. Ambalajele astea noi merită un nume stilat.

— Schimbă numele companiei. Ce-are de-a face cu numele nostru?

— Uite, nu trebuie decât să tăiem numele în două. Și-i arătă sloganul bătut la mașină. „Fii AMABILĂ[1] cu silueta ta."

Ea îl privi și ridică din umeri. Așa că, pentru că numele se potrivea unui slogan publicitar de pe un ambalaj zvelt, dar mai ales pentru că în adâncul lui, tatăl lui Michael simțea nevoia imperioasă de a deveni

[1] În limba engleză, cuvântul *kind* = amabil, amabilă, coincide cu cea de-a doua silabă a numelui de familie al personajului, Rivkind.

Domnul Kind de la Fundația Kind, numele de familie Rivkind a fost schimbat legal în actele tuturor.

Chiar și în chestiuni personale, este dificil să ții reforma în frâu. Mai mulți vecini de-ai lor se mutaseră în alte zone ale cartierului Queens și, în final, Abe plecă urechea la îndemnurile lui Dorothy și își cumpărară un apartament într-o clădire din cărămidă galbenă care tocmai fusese construită în Forest Hills.

Când află că se mutaseră din Brooklyn într-un cartier despărțit de câțiva kilometri de Casa Fiilor lui David, Isaac nu păru afectat. Vizitele lor acolo se răriseră tot mai mult și când Abe, bântuit de un acces brusc de conștiință, îl lua pe Michael să-l vadă pe *zaydeh*, cei trei aveau puține subiecte de discuție. Bătrânul reușise să-l determine pe Solly al domnului Melnick să-l examineze și să-i prescrie un întăritor și Abe plătea bucuros sticla de whisky canadian care stătea mereu la loc de cinste în dulapul lui Isaac. Viața bunicului se umplea acum cu studiul Torei și whisky-ul de secară iar vizitatorii epuizau rapid cele două subiecte.

Totuși, una dintre vizitele făcute la Casă, la puțin timp după ce se mutaseră în Queens, îi dădu lui *zaydeh* un nou subiect. Se apropia sărbătoarea recoltei și Michael se gândea întotdeauna mult la bunicul lui în această perioadă. De săptămâni în șir își ruga tatăl să meargă la *zaydeh* și când ziua veni în sfârșit, avea un sul de desene în creion pe care voia să i le dăruiască.

Stând pe pat și privind desenele, ceva îi atrase atenția lui Isaac.

— Ce e asta, Micheleh? întrebă el, pronunțând numele evreiesc al nepotului.

— Asta e clădirea unde locuim, zise Michael, ară-

tând o pată mare de culoare. Și ăsta e un copac cu castane în el și asta e o veveriță. Și asta e biserica din colț.

Ultima reprezentare, cea mai realistă, atrăsese interesul lui Isaac. Crucea și semnătura cea nouă a lui Michael, scrisă cu grijă.

— Nu știi să-ți scrii numele? întrebă.

— Tată, zise repede Abe, l-a scris bine. L-am schimbat legal.

Se aștepta la una din vechile izbucniri tunătoare, dar Isaac abia clipi:

— Nu te mai cheamă Rivkind?

Ascultă fără nici un comentariu explicația lungă a fiului despre motivele de afaceri care-i determinaseră hotărârea și descrierea entuziastă a noii linii de corsete. Când a fost timpul să plece, Isaac îl sărută pe obraz pe Michael și dădu mâna cu Abe:

— Mulțumesc că ai venit, Abraham.

Și, după o scurtă pauză:

— Tot Abraham te numești?

— Bineînțeles, răspunse acesta.

Pe drumul spre casă, se rătoi la Michael ori de câte ori băiatul deschidea gura.

După două zile, Abe primi o scrisoare de la tatăl lui. Fusese scrisă pe o coală liniată, cu creionul, în idiș, de o mână tremurătoare din cauza vârstei și a alcoolului. Îi trebuiră ore întregi de scormonire prin memorie pentru a o traduce și descoperi că, în cea mai mare parte, conținea referiri la Talmud, care nu-i spuneau nimic. Dar reuși să descifreze mesajul principal al scrisorii. Isaac îi spunea fiului lui că a pierdut speranța de a mai îndrepta pe cineva din familie, cu excepția nepotului, Micheleh. Două treimi din text reprezentau o

pledoarie fierbinte ca Michael să fie educat în spiritul evreiesc.

Dorothy râse clătinând din cap când soțul ei îi citi scrisoarea, atât cât o putu traduce în engleză. Dar, spre neplăcuta surpriză a lui Michael, tatăl păru să ia cererea în serios:

— E timpul. Are vârsta alegerii, spuse el.

Așa că Michael, persoana aleasă, începu să meargă în fiecare după-amiază la școala ebraică, după ce ieșea de la cea publică. Era în clasa a treia la Școala Publică 467 și nu avea absolut nici o dorință să învețe ebraica. Cu toate acestea, a fost înscris la clasa de Talmud Tora a sinagogii congregației Fiilor lui Iacob. „Fiii lui Iacob" se afla la o jumătate de kilometru de școala publică. Era o sinagogă ortodoxă, dar lucrul acesta nu avea însemnătate. Ar fi fost înscris și dacă ar fi fost conservatoare sau reformată. Pur și simplu era singura școală ebraică la care putea merge pe jos în fiecare zi, de la ore. Faptul că drumul până acolo străbătea unul dintre cele mai dure cartiere poloneze din New York nu fusese luat în considerare de adulții care îi controlau destinul.

În cea de-a treia zi de cursuri, în drum spre casă, se întâlni cu Stash Kwiatkowski. Stash era coleg cu el la școala publică. Repeta a treia oară clasa. Era cu cel puțin doi ani mai mare decât Michael și avea pe fața latră, bălană, cu ochi mari, albaștri, un zâmbet pe jumătate spășit, pe care-l purta ca pe o mască. Michael îl știa din clasă, unde făcea tot felul de greșeli comice la recitare și îi zâmbi larg:

— Bună, Stash.

— Bună, puștiule. Ce ai acolo?

Avea „acolo" un „aleph-bez" din care învăța abecedarul ebraic, un caiet și o istorie evreiească sub formă de povestiri.

— A, niște cărți, spuse.

— De un' le-ai luat? De la bi'ltecă?

— De la școala ebraică.

— Ce-i aia?

Vedea că Stash era intrigat de idee, așa că-i explică despre locul unde mergea când toți ceilalți de la școala publică plecau acasă.

— Să le văd.

Se uită cu îndoială la mâinile lui Stash, mânjite de murdăria acumulată în trei ore de joacă. Manualele lui noi erau imaculate:

— Mai bine nu.

Rânjetul lui Stash se lăți și acesta îl înșfăcă pe Michael de încheietură:

— Hai, dă să le văd.

Era cu vreo patru degete mai scund decât Stash, dar acesta se mișca încet. Michael se smulse din strânsoare și făcu un salt, luând-o la fugă. Stash îl urmări pe o distanță surprinzător de mică și apoi abandonă complet cursa.

Dar în seara următoare, când Michael mergea spre casă, apăru deodată din spatele unui panou, de unde își pregătise ambuscada.

— Bună, Stash, încercă Michael să-i zâmbească.

De data aceasta însă, Stash nu se mai prefăcu prietenos. Îi înhăță cărțile și abecedarul căzu pe jos. Cu câteva zile înainte, pe Michael îl impresionase vederea unui rabin tânăr, care, scăpând pe jos un teanc de cărți, le ridicase sărutându-le pios pe fiecare. Mai târziu avea să afle stânjenit că practica aceasta era rezervată cărți-

lor ce conțineau cuvântul Domnului, dar atunci crezuse că așa se proceda cu toate tipăriturile în ebraică. O încăpățânare perversă îl făcu să ridice abecedarul și să-l lipească de buze în timp ce Stash se holba:

— De ce-ai făcut asta?

Sperând că deschiderea unei uși spre o altă viață ar mai potoli spiritul de răzbunare al lui Stash, îi explică faptul că dacă o carte cu litere ebraice atingea pământul, trebuia ridicată și sărutată. A fost o greșeală. Detectând o sursă de amuzament perpetuu, Stash arunca pe jos cartea făcându-l s-o ridice iar și iar și s-o sărute. Când mâna i se strânse în pumn, Stash i-o duse la spate și i-o suci până țipă:

— Spune: „Sunt un jidan împuțit."

Tăcu până simți că i se frânge brațul și atunci spuse. Spuse că jidanii înfulecă rahat, că jidanii l-au omorât pe Mântuitor, că jidanii își taie vârful p... și îl mănâncă în tocană sâmbătă seara.

Ca să fie sigur că s-a răzbunat, Stash îi rupse prima pagină din abecedar și o șifonă. Când se aplecă să ridice hârtia boțită, îl lovi cu piciorul în fund atât de tare încât Michael o luă la fugă scâncind. În seara aceea, singur în camera lui, netezi pagina cât de bine putu și o lipi la loc în carte.

În zilele următoare, inchiziția din cartierul Queens deveni rutină. La școală, Stash îl ignora complet și putea să râdă laolaltă cu toți colegii când repetentul făcea o varză din recitare. Când suna de ieșire, Michael o zbughea pentru a trece prin cartierul lui Stash înainte ca acesta să ajungă acolo. Pe drumul de întoarcere de la ebraică, încerca să schimbe ruta pentru a scăpa de călăul lui. Dacă lucrul acesta îi reușea două zile, în a

treia sigur cădea într-una din capcanele întinse de derbedeu. Și atunci era torturat mai mult, pentru ca Stash să-și compenseze distracția pierdută în zilele când Michael îi scăpase.

Dar mai avea și alte probleme în afară de Stash. Școala ebraică se dovedise a fi un loc lipsit de umor, cu o disciplină păstrată la sânge. Profesorii erau laici învestiți cu titlul onorific de *reb*, cuvânt ce le dădea un statut aflat aproximativ la jumătate între cel de rabin și cel de temnicer. Profesorul-reb din clasa lui era un tânăr slab, cu ochelari și barbă castanie. Îl chema Hyman Horowitz, dar nu i se spunea niciodată altfel decât reb Chaim. *Ch*-ul gutural din prenumele lui evreiesc îl fascina pe Michael care îl etichetase în gând Chaim Chorowitz Ciugùlea, pentru că obișnuia să se lase pe spătarul scaunului cu ochii închiși, scărmănându-și mereu cu degetele barba stufoasă, de parcă ar fi tot ciugulit după gângănii.

Erau douăzeci de băieți în clasă. Fiind nou, lui Michael i se dădu exact locul din fața lui reb Chaim și află foarte curând că era poziția cea mai proastă posibil. Un elev nu rămânea mult acolo decât dacă era prost sau indisciplinat înrăit. Era singurul loc din clasă unde victima putea fi atinsă de nuiaua de ratan a lui reb Chaim. Zveltă și suplă, o încrucișare între bici și baston, nuiaua stătea pe catedră, în fața lui. Orice abatere de la comportarea civilizată, de la șoaptă până la recitarea greșită, o făcea să șfichiuiască aerul și să aterizeze – *ploc*! – pe umerii celui în culpă. În ciuda maiourului, cămășii și a puloverelor purtate pentru a atenua lovitura, nuiaua era cea mai redutabilă armă cu care avuseseră de-a face elevii și îi purtau respectul cuvenit.

Chaim Ciùgùlea îl făcu pe Michael să guste șfichiul nuielei la finalul primei lecții, când îl văzu uitându-se prin clasa uzată în loc să fie atent la studiu. Profesorul se lăsă pe spate, în aparență gata să atipească, ținând ochii închiși și ciugulindu-și barba cu degetele. Dar în clipa următoare, o vibrație sunând ca o bombă lansată ocupă o zecime de secundă, după care – *ploc!* Nici nu deschise ochii, dar nuiaua îl lovi pe Michael exact pe umărul stâng. Băiatul a fost prea copleșit de admirație față de precizia lui *reb* pentru a plânge și valul de râsete înăbușite stârnit în clasă îi distrase atenția de la pedeapsă.

Lovitura făcea parte din procedura standard de introducere și Michael nu deveni dușman public decât în cea de-a cincea zi petrecută la școala ebraică. Reb Chaim le preda copiilor atât religie, cât și limbă ebraică și în ziua aceea tocmai terminase de povestit elevilor întâmplarea lui Moise cu tufișul în flăcări. În concluzie, îi informă solemn că Dumnezeu este atotputernic.

Michael era încercat de un gând fascinant. Înainte de a realiza ce făcea, ridică mâna:

— Asta înseamnă că Dumnezeu poate face absolut orice?

— Orice, îl privi reb Chaim impacientat.

— Poate să facă o stâncă mare? Una așa de mare încât n-o pot mișca nici un milion de oameni?

— Bineînțeles că poate.

— Și El poate s-o miște?

— Bineînțeles.

Michael izbucni cu însuflețire:

— Atunci poate să facă o stâncă atât de mare încât nici El să n-o poată mișca?

Reb Chaim surâse, bucuros că noul lui elev era atât de zelos:

— Desigur. Dacă așa dorește.

Michael strigă, atât era de agitat:

— Dar dacă nici El n-o poate mișca, atunci nu poate face orice! Atunci nu e atotputernic!

Reb Chaim deschise și închise gura ca un pește. Văzând zâmbetul triumfător al lui Michael, se înroși.

Ploc! Ploc! Ploc! Nuiaua se abătu peste umerii băiatului, cu o ploaie de lovituri rapide, ca mingile la un meci de tenis, dar foarte dureroase. De data asta plânse, dar deveni un erou pentru colegii lui și dușmanul public nr. 1 pentru profesorul de ebraică.

Situația era foarte descurajatoare. Între Stash și reb Chaim, viața lui deveni un lanț de coșmaruri. Încercă să le evite. După-amiaza, când ieșea de la școala publică, se ducea pe o alee de bowling aflată la câteva străzi distanță și stătea pe o bancă trei ore, privind jucătorii. Nu era un loc rău de așteptare. Repetă figura patru zile și de fiecare dată pe alee juca o femeie grasă, cu sâni masivi și șunci serioase. Ridica mingea grea de bowling ca pe o mărgică și avansa pe vârful picioarelor, cu pași mărunți care-i făceau carnea să tremure atât de tare, încât i-ar fi prins bine un corset ca cele vândute de tatăl lui. Mesteca gumă continuu și inexpresiv, oprindu-se numai când propulsa mingea, spre a urmări cum cădeau popicele. Rămânea într-un picior, nemișcată, ca o statuie făcută de un sculptor nebun din prea mult material. Priveliștea ei era un spectacol interesant și educativ, dar îi cedară nervii și în plus, când se așeza pe banca din fața lui, mirosul trupului ei transpirat îi făcea rău. În cea de-a cincea zi

se întoarse la școala ebraică, falsificând un bilet, ca din partea mamei lui, care-i motiva absențele printr-o criză de sinuzită, boală cu simptome cunoscute datorită lui Ruthie, care se plângea de sinuzită mai tot timpul.

Tensiunea în care trăia începu să-l marcheze. Deveni foarte încordat și nervos și slăbi. Nopțile se zvârcolea în pat, incapabil să doarmă. Când adormea, visa că e bătut de reb Chaim sau că Stash îl așteaptă după ușă și e mai înalt cu un metru decât în realitate.

Într-o după-amiază, la școala ebraică, băiatul din spatele lui îi dădu un bilețel. Reb Chaim stătea cu spatele, scriind pe tablă tema la gramatică pentru ziua următoare, așa că Michael îl desfăcu liniștit. Era o caricatură nemiloasă a profesorului, de neconfundat datorită bărbii, ochelarilor și bonetei. Rânjind, Michael îi adăugă un neg pe nas – avea unul acolo – și un braț cu mâna scotocind în barbă, apoi scrise clar dedesubt: *Chaim Chorowitz Ciugùlea.*

Faptul că reb stătea în picioare lângă el, uitându-se la desen, îi deveni limpede din tăcerea teribilă care se lăsase în clasă. Era o liniște ce o depășea cu mult pe cea obținută la cererea lui reb Chaim însuși. Nu se mișca un creion, nu târșâia o talpă, nu sufla un nas. Se auzea doar tic-tac-ul ceasului, tare, rar, prevestitor de necazuri.

Rămase așteptând să simtă nuiaua pe umeri, refuzând să ridice privirea spre ochii căprui de dincolo de lentilele strălucitoare ale ochelarilor. Mâna lui reb Chaim apăru în raza căutăturii lui plecate. Avea degete lungi, slabe, pistrui și fire negre de păr pe încheietură și mai jos de degete. Mâna luă hârtia și o făcu să dispară.

Dar nuiaua tot nu lovi.

— O să rămâi după ore, îi spuse reb Chaim liniștit.

Mai erau optsprezece minute până la sfârșitul orei și fiecare dintre ele trecea agale, de parcă erau lipite cu clei. În cele din urmă se terminară totuși și elevii plecară. Îi auzea alergând și țipând la ieșirea din clădire. În încăpere era liniște. Reb Chaim aranjă niște hârtii, le prinse cu un elastic și le așeză în al doilea sertar al catedrei. Apoi ieși din clasă și se duse la toaleta profesorilor. Închise ușa, dar era atât de liniște, încât Michael îl auzi urinând, un răpăit ca al unei mitraliere mici, încetând tragerea într-o zonă mai îndepărtată a frontului.

Michael se ridică și se duse la catedră. Nuiaua era acolo. Era cafenie și părea dată cu lac, dar știa că lustrul provenea de la continua aplicare pe pielea fragedă a micilor evrei. Ridică nuiaua și o încercă. A fost nevoie de foarte puțin efort pentru a o face să șfichiuiască răutăcios aerul, cu un zgomot de lenjerie supraelastică frecată în mers. Începu să tremure și să plângă. Știa că nu mai poate îndura nici o suferință de la reb Chaim sau de la Stash Kwiatkowski și avea de gând să se retragă de la școala ebraică. Se răsuci pe călcâie și plecă, ținând în mână nuiaua și lăsându-și cărțile pe bancă. Mergea încet, gândindu-se că va duce nuiaua acasă și își va scoate cămașa, arătându-i mamei urmele bătăii pe piele, așa cum făcuse Douglas Fairbanks în filmul de sâmbăta trecută, arătându-i iubitei că fusese biciuit de tatăl ei.

Savura în gând consolarea mamei când Stash apăru din spatele unui panou, ținându-i calea:

— Bună, Mikey, îi spuse moale.

Michael nu-și dădu seama că avea de gând să-l lovească până când nuiaua nu se abătu peste obrazul drept și buzele lui Stash.

Acesta scoase un schelălăit uluit:

— Jigodie mică!

Se repezi obosit și Michael îl lovi din nou, încercând să-i atingă brațele și umerii.

— Oprește-te, tică..., zbieră Stash, ridicând instinctiv brațul să-și protejeze fața. Te omor! mugi, dar se întoarse să fugă și nuiaua îl mai șfichiui o dată peste fundul cărnos.

Auzea pe cineva plângând și își dădu seama că nu era el, un lucru incredibil până atunci. Fața lui Stash se schimonosi ca un cartof zbârcit și lacrimile i se amestecau cu sângele care-i curgea din buză. Țipa de câte ori îl lovea Michael și acesta îl bătu până obosi, apoi îl goni și Stash dispăru după colț.

Restul drumului spre casă se gândi că ar fi putut controla mai bine situația, că ar fi putut să-l oblige să zică, de exemplu, că evreii nu l-au omorât pe Christos, nu înfulecă rahat și nu-și taie ceva în mâncare sâmbăta seara.

Ascunse nuiaua în centrala blocului, în loc să i-o ducă mamei. A doua zi o scoase din ascunzătoare și o luă la școală. Domnișoara Landers, profesoara de acolo, îl întrebă despre ea și îi spuse că era un arătător împrumutat de la școala ebraică pentru mama lui. Profesoara se uită lung la nuia, vrând să spună ceva, dar se răzgândi și tăcu. După ore, alergă spre școala ebraică până începu să-l înțepe splina, apoi merse cât de repede putea.

Ajunse cu un sfert de oră înainte de începerea orelor. Reb Chaim era singur în clasă și corecta lucrări. Michael se îndreptă spre el cu nuiaua, țintuindu-l permanent cu privirea. Apoi i-o dădu:

— Îmi pare rău că am împrumutat-o fără să vă cer voie.

Profesorul o ținu în mână de parcă ar fi văzut-o prima dată:

— De ce-ai dorit s-o împrumuți?

— Am folosit-o pe un antisemit.

Michael putea să jure că buzele tresăriseră, camuflate de barbă. Dar profesorul nu era un om ușor de tulburat:

— Apleacă-te, îi zise.

Îl lovi de șase ori la fund. Îl duru tare și plânse, dar se gândi tot timpul că el îl lovise pe Stash Kwiatkowski mult mai tare.

Când veniră ceilalți colegi, nu mai plângea; după o săptămână a fost mutat din prima bancă, unde a fost adus Robbie Feingold, un prostuț care chicotea tot timpul când citea. Reb Chaim nu-l mai lovi niciodată de atunci.

Capitolul 6

La trei dimineața, în ziua confirmării lui de *bar mitzvah*, nervos și fără somn, stătea în bucătăria apartamentului din Queens și atingea de Tora, apoi de buze, niște franjuri imaginare ale șalului de rugăciune.

Borchu es adonoi hamvoroch, șopti, continuând cu următorul verset al rugăciunii în ebraică.

— Michael? chemă mama lui, apărând buimacă în bucătărie, cu ochii mijiți, potrivindu-și părul cu mâna mică și albă.

Purta un halat albastru de flanel peste o pijama zmeurie, prea mică. De curând începuse să-și vopsească părul într-un roșu aprins care o făcea să semene cu un clown mare și gras și, cu toată tensiunea, la vederea ei îl încercară sentimente succesive de iubire și stânjeneală.

— Te simți rău? îl întrebă ea îngrijorată.

— Nu, dar nu mi-era somn.

Adevărul era că zăcând în pat și repetând slujba de *bar mitzvah*, așa cum făcuse de cel puțin cincizeci de ori în ultima lună, descoperise cu groază că nu mai știa *brocha*, rugăciunea scurtă de dinaintea pasajului citit din cartea sfântă Tora și numit *haftorah*. Știa *brocha* ca pe apă, dar mintea lui, obosită să mai fie torturată cu repetarea aceleiași rugăciuni, se revoltase și i-o șterse complet din memorie.

— Trebuie să te scoli devreme, îi șopti ea stăruitor. Du-te la culcare.

Și mai mult adormită decât trează, se întoarse în pat. Își auzi tatăl întrebând-o despre ce era vorba în scârțâitul arcurilor lăsate.

— Fiul tău e nebun.

— De ce nu doarme?

— Du-te și întreabă-l.

Abe o ascultă și veni și el desculț în bucătărie, cu părul negru căzându-i pe frunte. Nu purta decât pantaloni de pijama, așa cum făcea în general, pentru că era mândru de corpul lui. Pentru prima dată, Michael observă că părul cârlionțat care-i creștea pe piept începea să încărunțească.

— Ce naiba? începu tatăl, așezându-se pe un scaun și scărpinându-se în cap cu amândouă mâinile. Cum o să mai fii *bar mitzvah* mâine?

— Nu-mi aduc aminte *brocha*.

— Vrei să spui *haftorah*?

— Nu, *brocha*. Dacă-mi aduc aminte *brocha*, iese și *haftorah* bine. Dar nu-mi aduc aminte primul verset din *brocha*.

— Doamne, fiule, dar știi *brocha* asta de la nouă ani.

— Acum nu mi-o mai aduc aminte.

— Uite ce e: nu trebuie s-o știi pe dinafară. E scrisă în carte. Nu trebuie decât s-o citești.

Michael știa că era adevărat, dar nu se simțea mai bine:

— Poate n-o s-o găsesc atunci, spuse stins.

— O să fie atâția bătrâni cu tine acolo că o să te și agaseze. O să-ți arate ei, și vocea tatălui deveni mai vioaie: Hai, la culcare acum. Ajunge cu toanele.

Michael se întoarse în pat, dar zăcu treaz până când obloanele se luminară de cenușiul zorilor. Atunci închise ochii și ațipi, dar după câteva momente, cum i se păru, mama veni să-l trezească.

— Te simți bine? îl întrebă neliniștită.

— Cred că da, îi răspunse.

Se împletici spre baie și își dădu cu apă rece pe față. Era atât de obosit încât abia realiză că se îmbracă, mâncă ceva repede și porni cu părinții spre sinagogă.

Mama îl sărută la ușă și urcă grăbită spre sectorul rezervat femeilor. Părea înspăimântată. El își însoți tatăl până pe rândul al doilea. Sinagoga era plină de rude și prieteni. Tatăl avea neamuri puține, dar mama lui provenea dintr-o familie numeroasă și parcă tot clanul se adunase acolo. Mulți îi salutară în șoaptă când trecură pe lângă ei. Buzele i se mișcară a răspuns, dar nu reuși să articuleze nimic. Era prins într-o platoșă de spaimă, care înainta o dată cu el, fără să-i mai lase scăpare.

Timpul trecea. Abia își dădu seama că tatăl lui era chemat în față și îi auzi vocea, ca de la mare distanță, recitând în ebraică. Apoi își auzi propriul nume complet – Michael ben Avrahom – și urcă pe podium cu picioarele țepene. Duse șalul la buze sărutându-i franjurile, apoi se uită la literele ebraice de pe pergamentul îngălbenit. I se răsuceau ca niște șerpi în fața ochilor.

— *Borchu*! șuieră un bătrân de lângă el.

O voce tremurătoare, parcă nu era a lui, reluă scandarea:

— *Borchu es adonoi hamvoroch. Borchu...*

— BorUCH, mormăiră toți bătrânii corectura în același timp și corul vocilor lor îl izbi peste față ca un prosop ud.

Ridică ochii ametit și își văzu tatăl disperat. Începu din nou a doua propoziție, corect, termină răgușit *brocha*, citi orbește din Tora, ascultând binecuvântările, apoi începu *haftorah*. Înaintă cinci minute tremurător, iar vocea îi răsuna firavă și găunoasă în tăcerea generală, cauzată, știa, de convingerea congregației că era pe punctul de a se pierde definitiv în complexitatea pasajului ebraic sau în firul ritmului străvechi. Dar, ca un matador rănit al cărui antrenament și disciplină nu-l lasă să cedeze nici în coarnele taurului, refuză să moară. Vocea i se întări. Genunchii nu-i mai tremurară. Cântă mai departe și mai departe și credincioșii se lăsară pe spate, pe jumătate dezamăgiți că n-avea de gând să-i amuze cu un fiasco.

În curând uită de cercul de critici bărboși din preajmă, de mulțimea de prieteni și rude. Prins de melodia și poezia sălbatică a limbii ebraice, se legăna înainte și înapoi în ritm. Când se sfârși pasajul, se simțea minunat și ținu ultima notă cât putu de mult, abandonând-o cu regret.

Ridică privirea. Tatăl lui arăta de parcă tocmai îi spusese prima doamnă că e furnizorul oficial al Casei Albe. Porni spre el, dar Michael fu înconjurat înainte de o pădure de mâini dornice să-i strângă palma umedă, în timp ce un cor de voci îi ura *mazeł tov*.

Străbătu spațiul dintre bănci alături de tată, spre capătul scărilor ce urcau la balcon, unde îi aștepta mama. Pe drum, dădeau mâna cu oamenii și băiatul acceptă plicuri cu bani de la oameni pe care nu-i cunoștea. Mama îl sărută înlăcrimată și el îi îmbrățișă umerii dolofani.

— Uite cine-a venit, Michael, îi arătă ea.

Privind într-acolo, văzu cum bunicul își croia drum spre ei. Isaac dormise în apropiere, la niște cunoștințe de-ale lui Abe, ca să vină pe jos la sinagogă și să nu încalce interdicția de a călători de Sabat.

Mulți ani mai târziu, Michael își dădu seama cu câtă istețime se luptase bunicul cu mama lui și ce victorie repurtase. Strategia lui implicase timp și răbdare. Astfel, fără să mai ridice niciodată vocea, își învinsese nora și transformase gospodăria în casa de credincioși pe care o dorise.

Iar Michael fusese agentul lui.

Doborârea lui Stash Kwiatkowski îi dăduse un elan de a merge la școala ebraică zi de zi, care-l ținuse luni de zile. Iar când entuziasmul se uzase și nu se mai simțea ca Sfarmă-Piatră, fu prins în procesul de învățare. După Chaim veni reb Yossle, apoi reb Doved și apoi, timp de doi ani, se scăldă în extaz în albastrul electric al privirii d-rei Sophie Feldman, prefăcându-se că absoarbe știința și tremurând ori de câte ori îi rostea numele. Domnișoara Feldman avea părul de culoarea mierii și un năsuc delicios de obraznic, împodobit de câțiva pistrui. Stătea cu gleznele încrucișate și vârful piciorului drept i se rotea ușor, într-un cerc leneș pe care îl urmărea fascinat și care îl ajuta, în mod ciudat, să spună lecția când îl asculta.

Când deveni doamna Horowitz și se balansă însărcinată prin clasă pentru ultima dată, nu avea timp de un lux precum gelozia, pentru că avea treisprezece ani și îl aștepta confirmarea de *bar mitzvah*. Stătea în fiecare după-amiază în clasa specială pentru *bar mitzvah* a lui reb Moishe, directorul școlii și studia *haftorah*. Din două în două duminici, mergea în Brooklyn cu metro-

ul și cânta rugăciunea pentru bunicul lui, stând pe pat lângă bătrân, amândoi cu tichii și șaluri, urmărind cuvintele pe carte și băiatul cântându-le rar și dându-și importanță.

Bunicul stătea cu ochii închiși, semănând cu reb Chaim și când Michael făcea o greșeală, părea să se trezească și cânta corect cu vocea obosită. După scandare, Isaac îi punea întrebări subtile despre viața de acasă și probabil că răspunsurile îl umpleau de satisfacție. Contactul lui Michael cu mediul sinagogii Fiilor lui Iacob întorsese foaia în privința spiritului de reformă care domnise cândva în familie.

Dorothy Kind nu avea stofă de revoluționară. Când Michael începu să întrebe de ce în casă se aduceau cărnuri și fructe de mare interzise bunilor evrei, după cum auzise de la profesorii de la școala ebraică, mama avu o scuză de a renunța la ele. Provocată de socru, luptase pentru dreptul de a gândi liberă. Interogată cu inocență de fiu, se conformă smerită, cuprinsă de accese de conștiință. Luminile de Sabat începură să fie din nou aprinse în apartament în fiecare seară de vineri, laptele fu lapte, separat de carne.

Acum, când bunicul își făcu drum cu greu spre ei prin sinagogă, Dorothy îl ului, sărutându-l afectuos:

— Nu-i așa că Michael a fost minunat?

— O *haftorah* bună, binevoi el să răspundă, posac. Apoi îl sărută pe Michael pe creștet. Slujba se sfârși și credincioșii începură să se scurgă pe lângă ei. Acceptară felicitări până la ultimul om care le strânse mâinile, apoi se îndreptară spre sala parohială, către mesele cu felii de ficat, heringi marinați și băuturi specifice.

Înainte de a li se alătura oaspeților, bunicul îi scoase

de la gât lui Michael șalul de rugăciune, croit pentru un copil. Îl desfășură pe al lui de pe umeri și îi așeză faldurile de mătase pe umerii nepotului. Michael cunoștea prea bine acest șal. Nu era cel pe care Isaac îl purta în fiecare zi. Pe acesta îl cumpărase la scurtă vreme de la sosirea în America și îl păstra numai pentru sărbători și alte ocazii speciale. Îl dădea la curățat în fiecare an și îl împăturea grijuliu după fiecare folosire. Mătasea se îngălbenise puțin, dar se păstrase bine și tivul albastru era încă bine marcat și strălucitor.

— Tată, dar e șalul dumitale bun, protestă nora.

— O să-i poarte de grijă, spuse *zaydeh*. Ca un evreu adevărat.

Capitolul 7

Într-o dimineață rece și luminoasă dintr-o sâmbătă de iarnă, când împlinise treisprezece ani, deveni și el om al muncii. Se urcă în mașină lângă tatăl lui și porniră spre Manhattan pe când ceilalți membri ai familiei încă mai dormeau. Mâncaseră brânză topită cu niște chifle crocante, băuseră suc de portocale și cafea, apoi ieșiseră din patiserie și intraseră în clădirea veche și înaltă, unde, la etajul patru, se aflau birourile firmei Kind.

Visurile lui Abe atunci când schimbase numele firmei nu se mai materializaseră. Ingredientul misterios ce transformă o afacere solidă într-una înfloritoare scăpa priceperii lui Abraham Kind. Dar, deși nu se îmbogățiseră, aveau destul cât să trăiască bine.

Întreprinderea consta în șaisprezece mașini fixate de podeaua unsuroasă de lemn și înconjurate de mese de scândură, pline de materiale, întăritoare, balene, jartiere și tot ce mai intra într-un corset, centuri elastice, cordoane, sutiene. Majoritatea angajaților erau muncitori îndemânatici, care lucrau de mulți ani pentru tatăl lui. Michael îi cunoștea pe mulți dintre ei, dar Abe îl purtă pe la fiecare mașină, prezentându-l cu seriozitate.

Un croitor cu părul alb, pe nume Sam Katz, își scoase din gură trabucul bont și se bătu cu mâna pe burta rotundă:

— Eu sunt ofițerul vasului. Cu cine vrei să negociez probleme de sindicat, cu tine sau cu tata, fiule?

Abe surâse:

— Fățarnicule, nu te apropia de băiat cu propaganda ta sindicală. După cât te știu eu, o să-l bagi în comitetul de negocieri.

— Nu-i o idee rea. Mulțam, cred că așa fac!

După ce plecară de lângă el, zâmbetul tatălui păli:

— Câștigă mai bine decât mine, îi spuse el lui Michael, în drum spre biroul conducerii.

Acesta era separat printr-un zid de mașini. Anticamera era așternută cu un covor, luminată discret și bine mobilată din zilele când Abe își mai făcea încă iluzii grandioase cu privire la viitor. Când Michael începu lucrul, mobila era uzată, dar arăta încă destul de bine. Într-un colț, un perete de sticlă închidea două birouri, unul pentru tatăl lui și celălalt pentru secretara Carla Salva.

Aceasta stătea printre registre, făcându-și unghiile. Îi salută, oferindu-le un zâmbet cuceritor. Avea dinți incredibil de albi și o gură cu buze subțiri de la natură, corectate însă de un roșu generos, furnizat de rujul Max Factor. O aluniță mare, cafenie, creștea lângă nasul cu nări subțiri și fremătătoare. Era o portoricană cu sâni mari și șolduri înguste și pielea catifelată.

— Corespondență? întrebă Abe.

Ea își orientă o unghie proaspăt înroșită de carmin, ascuțită și purpurie ca un stilet însângerat, spre un teanc de hârtii de pe marginea biroului. Tatăl le luă și așezându-se la el, începu să separe comenzile de facturi.

Michael rămase în picioare și într-un târziu își drese vocea:

— Eu ce vrei să fac?

Abe ridică privirea. Uitase de băiat:

— Ah!

Îl duse până la un dulăpior unde era înghesuit un aspirator Hoover ponosit:

— Aspiră covoarele.

Aveau mare nevoie de aspirat. Când le termină, udă ghivecele în care creșteau două plante cu frunze ca urechile de elefant, apoi lustrui scrumiera metalică și piciorul acesteia. În cursul acestei acțiuni intră primul client. Era zece și jumătate. Abe ieși din cușca de sticlă imediat.

— Domnule Levinson! Cum merg treburile la Boston?

Își strânseră călduros mâinile.

— Se poate și mai bine.

— Și aici, ce să spun? Dar să sperăm că lucrurile se vor pune pe picioare în curând.

— Am o repetare de comandă, spuse clientul, dându-i lui Abe formularul în alb.

— Doar n-ați venit până la New York doar pentru o repetare? Am câteva lucruri frumoase pe care vreau să vi le arăt.

— Numai la un preț foarte bun, Abe.

— Lăsați prețul pe mai târziu, domnule Levinson. Nu vă rog decât să luați loc și să admirați noile produse.

Și, privind spre peretele de sticlă, comandă:

— Carla, noua linie.

Femeia dădu din cap, zâmbindu-i domnului Levinson. Intră în depozit, apoi se întoarse cu două cutii, ducându-le la garderobă. Când ieși, purta numai un corset.

Mâinile lui Michael înghețară pe suportul pe care-l

lustruia. Nu mai văzuse niciodată o femeie atât de dezbrăcată. Cupele corsetului împingeau sânii Carlei, transformându-i în două mingi ridicate care îi înmuiau genunchii. Pe interiorul coapsei stângi avea o aluniță la fel ca cea de pe față.

Tatăl lui și domnul Levinson nu păreau conștienți de existența femeii. Domnul Levinson se uita la corset și Abe îi urmărea expresia.

— Cred că nu, se decise cumpărătorul.

— Nu doriți nici măcar să aflați ce ieftin puteți să luați?

— Indiferent de preț, ar fi o extravaganță. Acum am prea multă marfă în magazin.

— Cum doriți, ridică tatăl lui din umeri.

Carla intră din nou în cabină și reveni cu o lenjerie neagră. Centura chilotului era lăsată destul de jos pentru ca buricul ei să-i transmită semnale lui Michael, în timp ce femeia se plimba încoace și încolo.

Domnul Levinson nu păru mai interesat de noul produs, dar se lăsă pe spate și închise ochii:

— Cât costă?

Când Abe îi spuse, tresări violent. Se târguiră cu foc destul de îndelungat, apoi tatăl lui ridică din umeri și schiță o grimasă, învoindu-se cu ultima ofertă primită.

— Dar corsetele cât costă?

Tatăl surâse și târguiala reîncepu. În final, ambii păreau satisfăcuți. După trei minute, domnul Levinson plecase iar tatăl lui și Carla stăteau din nou la birouri. Michael lustruia de zor, aruncând ocheade spre chipul plictisit al Carlei și dorindu-și să-l vadă intrând pe următorul client.

***

Îi plăcea să lucreze cu tatăl lui. Sâmbăta, la cinci după-amiaza, când închideau firma Kind, mergeau amândoi la restaurant, apoi la film sau la grădină, să se uite la un meci de baschet sau la lupte. De câteva ori merseră și la sala de forță și lucrară amândoi, apoi stătură la saună. Tatăl putea respira aburi la nesfârșit, ieșind din ei, cu obrajii trandafirii și ochii strălucitori. Michael trebuia să iasă după cinci, cel mult zece minute, cu genunchii slabi și energia scursă complet din trup.

Într-o seară, stând pe banca din saună, cu fuioare de abur de jur împrejur, tatăl îl rugă să-l lovească pe spate.

Se duse la un robinet din perete, udă bine un prosop cu apă rece ca gheața, apoi îl lovi rapid pe Abe cu el, tremurând. Mormăind de plăcere, acesta luă prosopul și se șterse pe față și pe picioare.

— Vrei să te lovesc și eu?

Michael refuză, mulțumindu-i. Abe porni instalația de abur și nori proaspeți se formară imediat în cămăruță. Respirația fiului deveni anevoioasă, în timp ce a tatălui rămase egală și ușoară.

— O să-ți iau și ție un set de greutăți, îi zise, întins pe spate pe bancă și ținând ochii închiși. O să-ți iau un set și o să lucrăm amândoi.

— Grozav, spuse Michael lipsit de entuziasm. Adevărul era că majoritatea greutăților din dormitorul tatălui erau imposibil de ridicat pentru el și nici nu simțea dorința să încerce să le miște.

La treisprezece ani, începuse să crească, era înalt și foarte slab. Se uita la trupul splendid al tatălui, se gândea la mama lui, scundă și grasă, și reflectă la șiretlicurile puse la cale de natură.

— Ce, nu vrei greutăți?

— Nu prea.

— Vrei altceva?

— Nu în mod special.

— Ești un puști caraghios.

Nu părea să aștepte vreun răspuns, așa că băiatul tăcu, gâfâind.

— Voiam să discutăm ceva.

— Despre ce?

— Despre sex.

Băiatul era stânjenit, dar încercă să n-o arate:

— Ai vreo problemă, tată?

Abe se ridică în capul oaselor, surâzând:

— Nu fi copil. Eu n-am avut niciodată probleme cu asta, băiețaș. Ei... cât de mult știi despre asta?

Michael nu putea privi în ochii amuzați ai tatălui:

— Știu tot.

Se lăsă o tăcere punctată doar de șuieratul aburului.

— De unde ai aflat?

— De la băieți. Vorbim...

— Ai întrebări?

Existau niște amănunte care îl făceau de mult să cadă pe gânduri, dar răspunse că nu.

— Bine, dacă e ceva, să vii la mine. M-ai auzit?

— Așa o să fac, tată, promise.

Mai stătu vreo două minute, apoi se duse la dușuri. Veni și Abe destul de repede, spălându-se cu apă rece – Michael folosea apă caldă – și cântară amândoi „Șeicul Arabiei". Abe avea o voce oribilă, gâtuită și nesigură.

Tatălui îi plăcea să lucreze alături de fiul lui, dar îl trata ca pe un angajat oarecare. La început, a fost plătit cu trei dolari pe sâmbătă. După un an, băiatul îl rugă pe Sam să-i negocieze o mărire. Șeful de sindicat accep-

tă încântat. După o ciorovăială serioasă cu Abe, care dură vreo douăzeci de minute, obținu un dolar în plus.

După ce căpătă mărirea, economisi banii două săptămâni și își invită tatăl la teatru. Se juca *Mary a Scoției* de Maxwell Anderson, cu Helen Hayes și Philip Merivale. Tatăl adormi la jumătatea actului doi. Săptămâna următoare a fost rândul lui să-și invite băiatul la teatrul evreiesc, la o revistă intitulată *Vărul începător*, despre sosirea unui văr imigrant într-o familie americană. Nu înțelese tot ce se vorbea în idiș, dar glumele pe care le pricepu îl făcură să râdă cu lacrimi.

În serile de vineri petrecute împreună, tatăl și fiul se apropiară. Înainte de confirmarea de *bar mitzvah*, Abe era îngrijorat deoarece nu stăpânea destul de bine ebraica pentru ceremonie, așa că merseră amândoi la o slujbă la sinagoga „Fiilor lui Iacob". Nu dură prea mult și spre surpriza lui, Abe își dădu seama că își reamintea ebraica pe care o învățase în adolescență. Vinerea următoare se duseră din nou și în curând, participarea la slujbă făcea parte din obiceiurile lor săptămânale. O salutau împreună pe Mireasa Sabatului. În curând, „clienții permanenți" ai sinagogii începură să conteze pe prezența lor. Stând lângă bărbatul puternic și musculos, cu ochi surâzători, care-i aducea laude Domnului, Michael se simțea mândru de tatăl lui.

La cincisprezece ani intră la Liceul de Știință din Bronx, asumându-și bucuros călătoria lungă cu metroul din cartierul Queens până acolo. Era conștient că era liceul cel mai competitiv din New York. Prima teză îl îngrijoră. Era la biologie și subiectul cerea să ex-

plice rata mare de reproducere a familiei de insecte Trypedita, din care făcea parte și musculița de oțet. Nu găsi materiale de documentare la biblioteca publică, așa că profesoara de biologie îi făcu rost de o legitimație pentru biblioteca Universității New York. Lua metroul spre Manhattan câteva seri pe săptămână și își nota amănunte din care înțelegea doar o parte.

Într-o seară, când mai avea numai zece zile până la predarea tezei de cercetare, se duse la biblioteca Universității și lucră cu sârguință, încercând să cuprindă cât mai mult din subiectul tezei. Era obosit și simțea că-l paște o răceală. Avea fruntea fierbinte și îl durea gâtul când înghițea. Dar lua în continuare notițe despre prodigioasa înmulțire a musculiței de oțet și a concurenților ei:

Potrivit estimărilor lui Hodge, insecta cu solzi San Jose produce între 400 și 500 de urmași. Musca Dobson depune 2000–3000 de ouă. Insectele sociale depun o mare cantitate de ouă. Albina regină produce 2–3000 de ouă pe zi. Călugărița eliberează 60 de ouă pe secundă, depunând câteva milioane.

Tot citind despre depuneri, se cam încinse. Singura fată din raza vederii avea dinți urâți și puncte de mătreață pe spatele puloverului negru și inform. Descurajat, notă mai departe:

Herrick a arătat că o pereche de muște născute în aprilie produce până în luna august 191 010 000 000 000 000 urmași. Dacă toți aceștia ar supraviețui printr-un miracol al naturii, având în vedere că o muscă ocupă un volum de 40 mm^3, pământul ar fi acoperit de ele până la o înălțime de 16 m.

Stătu și se gândi ce-ar fi fost să fie pământul acoperit de 16 metri de muște, bâzâind, împrăștiind microbi și înmulțindu-se, crescând tot mai mult stratul. Oare mușchii se împerecheau? Dură douăsprezece minute până găsi pasajul unde se spunea că femelele depun ouă, iar masculii le fertilizează. Oare era amuzant aranjamentul ăsta sexual? Oare fertilizarea produce bucurie sau musca-mascul e un fel de lăptar care livrează la ușă produsele? Încercă să găsească ceva în index. Se uită la SEX, la ACT SEXUAL, la ÎMPERECHERE și chiar la PLĂCERE, deși fără prea mare speranță. Dar nu găsi nimic care să-l lumineze. Timpul trecu însă fiind ora zece, când biblioteca se închidea, dădu cartea și coborî cu liftul, ieșind în stradă.

Vremea era mizerabilă; burnița topise mormanele de zăpadă murdară aflate de-a lungul bordurii, transformându-le în movilițe, mai mult noroi decât zăpadă. Se terminaseră cursurile serale și se simți purtat spre metrou de un adevărat fluviu uman, înghesuindu-se la intrare. Strivit în mulțime, era lipit de o fată atrăgătoare, cu păr castaniu, jachetă maronie și beretă. Pentru o clipă, uită de răceală. Era o situație plăcută. Ea îl privi în ochi, uitându-se apoi la cărțile lui.

— Ești cumva un copil-minune?

Părea amuzată. Michael se lăsă pe spate, încercând să n-o atingă, urând-o pentru că nu avea cu trei ani mai puțin. Mulțimea se scurgea, dar tot nu reușeau să intre. Văzu cu coada ochiului autobuzul care mergea pe Bulevardul 5, la o stradă distanță. Îl împinse cu cotul pe un grăsan bărbos și alergă la autobuz, gândindu-se să-l ia până la strada 34, unde stația de metrou nu era atât de aglomerată.

Trecând însă pe lângă strada 20, se uită din obișnuință la clădirea de birouri unde era firma Kind și văzu ferestrele biroului luminate. Probabil că tatăl lui lucra până târziu. Trase de cordonul de oprire, fericit să schimbe o călătorie lungă cu metroul pe o deplasare relaxată în Chevrolet.

Era foarte cald în clădire, așa cum era întotdeauna iarna. Liftul nu mergea și după urcarea celor trei etaje abrupte, respira greu și îl durea în gât. Deschise ușa firmei Kind și își văzu tatăl, îmbrăcat numai într-un tricou și făcând dragoste cu Carla Salva pe canapeaua uzată pe care el o aspira atât de sârguincios în fiecare sâmbătă dimineața. Unul din picioarele lungi și subțiri ale Carlei atârna peste margine, cu talpa așezată pe mătasea boțită a chiloților. Celălalt picior mângâia gamba tatălui lui. Gura ei rujată era întredeschisă și nările subțiri îi fremătau. Nu scotea nici un sunet sub vigoarea bărbatului. Ținea ochii închiși. Îi deschise agale, dând exact peste Michael și țipă.

Băiatul se întoarse și alergă pe holul întunecat spre scări.

— Cine era? îl auzi întrebând pe tată, și apoi: Doamne sfinte!

Ajunsese la etajul doi când Abe începu să strige în casa scărilor:

— Mike, Mike, vreau să vorbesc cu tine.

Alergă mai departe, ieșind din clădire în ploaia înghețată. Nu se opri. Alunecă pe gheață, claxonat de un taxi și înjurat de șoferul cu accent din Sud, reuși să se ridice și o luă iar la fugă, fără să-și adune cărțile și notițele care-i căzeau.

Ajunse pe strada 34 simțindu-se rău, fără suflu și se împletici spre metrou.

Nu-și amintea cum ajunsese acasă. Dar se trezi în pat. Îl durea gâtul de parcă fusese dat pe răzătoare, tâmplele îi zvâcneau și ardea tot. Se simțea ca un filament de bec; se gândea că dacă o să-l stingă, n-o să mai rămână din el decât carcasa.

Uneori o visa pe Carla, gura ei deschisă, moale și udă, nările dilatându-se de pasiune ca bătaia lentă a aripilor de fluturi. Așa și-o imaginase nu de mult și acum îi era rușine.

Uneori auzea o tobă duduindu-i în urechi prin perna fierbinte.

Își veni în fire la două zile după declanșarea bolii. Tatăl lui stătea pe un scaun de lângă pat. Era nebărbierit și ciufulit.

— Cum te simți?

— Bine, răspunse Michael răgușit.

Își amintea totul, de parcă scenele ar fi fost sculptate în blocuri de cristal și așezate la rând în fața lui.

Abe privi spre ușă umezindu-și buzele cu limba. În bucătărie se auzea zgomotul făcut de mamă la spălatul vaselor.

— Michael, sunt multe lucruri pe care nu le înțelegi.

— Du-te și joacă-te cu greutățile tale.

Răgușeala îi făcea vocea să sune de parcă ar fi fost gata să plângă. Așa și era și lucrul acesta îl înfuria. Nu-i părea rău, simțea doar o ură rece și voia ca tătăl lui să știe asta.

— Ești un copil. Ești un copil și nu se cuvine să judeci. Am fost un tată și un soț bun. Dar sunt și eu om.

Îl durea capul și avea gura uscată când răspunse:

— Să nu-mi mai spui vreodată ce să fac. Să nu mai încerci.

Tatăl se aplecă și îl privi intens:

— Într-o zi o să-ți dai seama. Când o să fii însurat de douăzeci de ani.

O auziră pe mama lăsând vasele și venind spre dormitor:

— Abe? chemă ea. S-a trezit, Abe? Cum îi e?

Intră grăbită în cameră, o femeie grasă cu sânii lăsați, glezne groase și părul roșu, ridicol. Privind-o, totul i se păru și mai urât.

Și se întoarse cu fața la perete.

Capitolul 8

În apartamentul vis-à-vis de al lor locuia o fată pe nume Miriam Steinmetz. Într-o seară de primăvară din ultimul lui an de liceu, el și Mimi stăteau întinși pe covorul gros din sufrageria familiei Steinmetz și citeau ofertele de slujbe de vară din ziarul *The New York Times*.

— N-ar fi drăguț să ne găsim slujbe în aceeași stațiune? întrebă Mimi.

— Mda.

În realitate, îi venea să se scuture la un asemenea gând. Simțea nevoia să plece într-un loc nou în vara aceea, dar și mai mult să cunoască oameni noi, să privească în sfârșit chipuri necunoscute. Chipul lui Mimi, deși drăguț și vioi, îi era mult prea familiar. Familia Steinmetz locuia deja în apartamentul 3-D când familia Kind se mutase la 3-C. Fata îl ignorase pe Michael până pe la șaisprezece ani, când acesta acceptase să intre într-o frăție de liceeni numită Mu Sigma. Făcea și ea parte dintr-o asemenea asociație, Iota Phi, așa că, văzând avantajele unei prietenii, îl adoptase pe Michael. Îl luă la petrecerile fetelor și el o duse la dansurile frăției. După câteva întâlniri, se țineau de gât cu o lejeritate cam asexuală. Problema relației lui cu Mimi consta în faptul că știa despre ea mai multe lucruri decât

știa despre sora lui, Ruthie. O văzuse cu părul proaspăt spălat, cu cremă contra acneei pe față, cu piciorul în apă fierbinte ca să combată o infecție la un deget. Ea nu putea fi niciodată Cleopatra lui Marc Antoniu, cum se visa el. Nu avea nici un dram de mister rămas pentru a alimenta un ideal.

— Ia uite la asta, spuse ea.

Se cereau ajutoare la bucătărie la un hotel din Catskills. Pe el îl interesa mai mult anunțul de dedesubt. Tot pentru bucătărie, într-un loc numit The Sands – Nisipurile, de pe lângă Falmouth, în statul Massachusetts.

— Răspundem la ăsta? întrebă Mimi. Ar fi distractiv să stăm la vară în Catskills.

— O.K., zise el. Scrie tu numărul anunțului și eu iau ziarul cu mine.

Ea mâzgăli cifrele pe o foiță de lângă telefon, apoi veni și îl sărută ușor pe gură:

— Mi-a plăcut filmul.

Galanteria îl obligă să ia inițiativa. Încercă s-o sărute la fel de pierdut cum o sărutase Clark Gable pe Claudette Colbert în filmul la care tocmai fuseseră. Involuntar, mâinile îi deveniră interesate de jerseul ei. Fata nu opuse rezistență. Avea sânii ca niște pernuțe care promiteau să devină perne mai mari.

— Scena aia în care au atârnat pătura între ei la motel a fost o nebunie, îi spuse ea la ureche.

— Te-ai culca cu un tip dacă l-ai iubi?

— Adică să mă culc așa cu el? Sau să facem dragoste?

— Să faceți dragoste.

— Cred că ar fi o prostie. În mod sigur n-aș face-o decât dacă am fi logodiți... Și chiar și atunci – de ce să nu așteptăm?

După două minute, Michael deschidea ușa propriului lor apartament de vis-à-vis. Atent să nu facă zgomote care puteau trezi familia, făcu rost de cele necesare și scrise pentru slujba de la The Sands.

La stația de autobuz din Falmouth aștepta o mașină. Șoferul, un bărbat aspru cu părul alb, se prezentă drept Jim Ducketts.

— Te-am așteptat la celălalt autobuz, îi impută.

Hotelul din The Sands era pe malul apei, o clădire albă, mare, compusă din corpuri sinuoase, cu terase mari la parter, dând spre gazonul aranjat și plaja particulară, cu nisip alb.

Personalul de serviciu urma să locuiască într-o clădire anexă, aflată în spatele zonei hotelului. Ducketts îi indică un pat de campanie din fier, arătând anemic:

— E al tău.

Și ieși fără să-și ia rămas-bun.

Anexa era construită din scânduri negeluite bătute în cuie și acoperite cu carton gudronat. Patul lui Michael era într-un colț. Tot acolo se afla și o pânză mare de păianjen în mijlocul căreia sălășluia, ca o bijuterie montată în centru, un păianjen mare și păros, negru, cu puncte albastre și portocalii.

I se zbârli pielea. Se uită în jur după ceva cu care să răpună monstrul, dar nu văzu nimic adecvat unei asemenea operațiuni.

Păianjenul nu se mișcă.

— Bine, îi spuse. Nu te iei de mine, nu mă iau de tine.

— Cu cine vorbești, omule?

Michael se răsuci, surâzând tâmp. Colegul de cameră îl privea suspicios din prag. Era un tânăr blond, tuns milităreste, bronzat aproape la fel de tare ca Abe Kind. Purta adidași, jeanși și un tricou cu inscripția mare: YALE pe piept, scrisă cu litere albastre.

— Cu păianjenul, îi explică.

Colegul părea nedumerit, dar, dacă i-ar fi spus mai mult, probabil că totul ar fi sunat și mai ridicol. Băiatul întinse mâna și se prezentă, strângând-o tare pe a lui:

— Al Jenkins. Ai ceva de mâncare?

Michael avea o acadea economisită, dar i-o dădu, din spirit de solidaritate. Al se întinse pe patul lui Michael, aruncă ambalajul sub saltea și mușcă pofticios din acadea:

— Mergi la facultate? întrebă.

— Sunt înscris la Columbia de la toamnă. Tu de când ești la Yale?

— Ce naiba, nu sunt la Yale, hăhăi celălalt. Mă duc la Northeastern, în Boston.

— Și de ce porți tricoul cu Yale?

— E acoperire tare, omule. Pentru moațe.

— Moațe?

— Prepelițe, păsărele, cărniță, pipițe. E prima dată când lucrezi în timpul verii?

Michael recunoscu cinstit că așa era.

— Ei, amice, ai o groază de lucruri de învățat, conchise Al, terminând acadeaua.

Apoi își aminti și se ridică în capul oaselor:

— Chiar vorbeai cu afurisitul ăsta de păianjen?

Se trezeau dimineața la 5.30. Locuiau douăzeci de oameni în anexă. Cei de la transport și de la curățarea

plajei mormăiau și îi înjurau pe cei de la bucătărie fiindcă îi sculau cu mult înainte de a începe munca; după câteva dimineți, aceștia din urmă nici nu se mai oboseau să le întoarcă înjurăturile.

Șeful era un bărbat înalt și scump la vorbă, cunoscut drept domnul Bousquet. Michael nu-i află numele de botez și nici nu-i trecu prin minte să întrebe care era. Domnul Bousquet avea o față prelungă, ochii voalați de ploape și trăsături imobile; își petrecea timpul gustând și dând din când în când ordine pe un ton neutru și monoton.

În prima dimineață au fost conduși la bucătărie de directorul de personal al hotelului. Michael a fost dat pe mâna unui coreean de vârstă incertă, căruia i se spunea Bobby Lee.

— Eu sunt bărbatul de la cămară, zise acesta. Tu ești băiatul de la cămară.

Pe o masă erau stivuite trei lăzi cu portocale. Bobby Lee îi dădu o rangă și un cuțit. Desfăcu lăzile și tăie portocale în două până când umplu trei căzi mari de ceramică.

Spre ușurarea lui, descoperi că storcătorul era automat. Ținea o jumătate de portocală pe miezul rotitor până când nu mai rămâneau din ea decât coaja și pielița albă, apoi o arunca și lua alta. După o oră, tot mai storcea la portocale. I se înnodaseră mușchii brațului și avea degetele atât de amorțite, încât era convins că își va petrece restul vieții cu mâna încremenită în poziția de a apuca sânul oricărei femei destul de proaste ca să se apropie. Când termină cu sucul, se apucă de tăiat pepeni și grapefruit, de desfăcut cutii de smochine și de aranjat măsuțele de servire cu gheață zdrobită, suc și fructe. Când veniră bucătarii la șapte și jumătate, el și Bobby tăiau legume pentru salata de la prânz.

— Mâncăm și noi curând, îi spuse Bobby.

Lucrând cu fața la ușa cămării, le vedea pe chelnerițe forfotind pe ușile batante dintre sala de mese și bucătărie. Erau de la șterse la strălucitor de frumoase. Mai ales pe una îi plăcea s-o privească. Avea un trup armonios și puternic, evident prin uniformă și părul des, blond, strâns într-un colac și făcând-o să arate ca într-o reclamă la berea suedeză.

Bobby îl văzu urmărind-o și râmji.

— Mâncăm cu chelnerițele?

— Ele mănâncă la zoo.

— La *zoo*?

— Așa zicem la sala de mese pentru angajați. Noi mâncăm chiar aici, în cămară.

Văzând dezamăgirea lui Michael, rânjetul i se lăți:

— Nu fi trist. Mâncarea din zoo nu e bună nici pentru porci. Noi mâncăm ca turiștii.

Spusele i se dovediră adevărate în minutele următoare. Michael luă un mic dejun compus din smochine cu smântână tare, omletă pufoasă cu niște cârnăciori asortați, căpșuni cu zahăr, mari cât mingile de ping-pong și două cești de cafea tare și fierbinte. Amețit de mulțumire, se întoarse visător la lucru.

Bobby se uită aprobator cum felia castraveți:

— Muncești bine. Mănânci bine. Ești un ticălos simpatic.

Michael aprobă cu modestie.

***

În acea seară se așeză pe un taburet mâncat de ploi, lângă ușa anexei. Era obosit și foarte singur. Înăuntru, cineva cânta cu întreruperi la banjo, schimbând între „Pe vârful vulcanului afumat" și „Toată noaptea visez numai la tine". Le cântă pe fiecare de câte patru ori.

Michael se uită cum se combinau băieții cu fetele angajate pe durata verii. Li se atrăsese atenția să nu-și facă legături cu turiștii, dar observă imediat că grijile conducerii în această privință erau neîntemeiate. Majoritatea lucrătorilor erau veterani din verile trecute, veniți la Cape Cod să reia legăturile amoroase de unde le întrerupseseră acum un an. Asista cu invidie la regăsire după regăsire.

Anexa era separată de sectorul fetelor printr-un pâlc des de pini. Printre copaci se înșirau poteci care se continuau în pădure. Modul de abordare rămânea același. Băiatul și fata se întâlneau în crâng, sporovăiau puțin și apoi o porneau de-a lungul unei poteci. N-o văzu pe fata cu pieptănătură suedeză. Se gândi că trebuia să mai fie și câțiva fără „jumătate".

Tocmai când se întuneca, o fată veni spre el pe cărare. Era o brunetă înaltă, sigură pe ea, cu o bluză cu emblema universității Wellesley. Primul și ultimul „e" din cuvânt erau cu vreo treizeci de centimetri mai aproape de el decât restul literelor.

— Bună, îi zise. Eu sunt Peggy Maxwell. Ești nou aici, nu?

Michael se prezentă.

— Te-am văzut azi în cămară, spuse ea, aplecându-se în față, gest care-l impresionă puternic.

Era pe punctul de a-și oferi serviciile de însoțitor pentru tot restul verii când banjo-ul din anexă își stinse

acordurile și în prag apăru Al Jenkins. Purta o bluză cu emblema Princeton.

— PEG, gagico! strigă entuziasmat.

— ALLIE, șmecherule!

Se îmbrățișară râzând, legănându-se și pipăindu-se insistent. În câteva secunde dispărură în pădure, ținându-se de mână. Michael îi urmări, întrebându-se dacă Peggy Maxwell chiar era studentă la Wellesley sau bluza era „acoperire tare" pentru armăsari. După el, putea să moară și de foame la zoo.

Stătu afară până se întunecă, apoi intră în anexă și aprinse becul descoperit. Avea la el o carte, *Scrierile lui Aristotel*. O scoase din bagaj și se așeză pe pat. Două muște bâzâiau peste o bucată de acadea scăpată de neglijentul de Al Jenkins. Michael le omorî cu cartea și le puse cadavrele în pânza prietenului lui. O molie mică înțepenise și ea în capcană, lângă păianjen.

— Ascultă:

Oamenii care pregetă la plăceri și nu găsesc în ele prea multă desfătare sunt rari; căci o asemenea lipsă de sensibilitate nu este omenească. Chiar și animalelor le plac mai mult anumite mâncăruri decât altele, iar dacă există cineva care nu găsește că un lucru e mai plăcut decât altul și le consideră pe toate egale, atunci acesta e diferit de oameni; o astfel de persoană nu a fost numită, pentru că se întâlnește rareori.

Când termină paragraful, cele două muște dispăruseră și păianjenul era din nou nemișcat. Molia în schimb era neatinsă.

— Asculți bine. Mănânci bine. Ești un ticălos simpatic.

Păianjenul nu-i negă afirmația.

Stinse lumina, se dezbrăcă și se băgă în pat. Și adormiră amândoi, el și păianjenul.

***

Timp de trei săptămâni, lucră în cămară, mâncă bine, dormi și se simți singur. După ce văzu că Michael citea Aristotel, Al Jenkins nu le mai ascunse celorlalți că noul coleg vorbea cu păianjenii, drept care în cinci zile fu etichetat și deveni ciudatul hotelului. Puțin îi păsa. Nici unul din cretinii ăia nu merita să poarte cu el o conversație, fie și de cinci minute.

Pe fata cu părul strâns o chema Ellen Trowbridge. Află, înghițindu-și mândria și întrebându-l pe Al Jenkins.

— Nu-i acadeaua ta, fiule, comentă acela. E o frigidă de Radcliffe cu care nu se pune nimeni. Întreabă-mă pe mine, că mă pricep.

Era liberă marți după-amiaza. Obținu informația de la Peggy Maxwell, mituind-o cu un cotlet de miel. El avea liber joia, dar Boby Lee se învoi imediat să facă schimb, cedându-i marțea.

În prima seară după schimb se duse la anexa fetelor, bătu la ușă și întrebă de ea. Ieși și îl privi ușor încruntată, gest care-i săpa două linii pe frunte.

— Eu sunt Mike Kind. Suntem liberi mâine după-amiază amândoi și aș dori să te invit la un picnic.

— Nu, mulțumesc, rosti ea răspicat și dinăuntru se auzi un chicot.

— Pe plaja orașului, continuă. E puțin aglomerat, dar nu e rău.

— Nu mă întâlnesc cu nimeni în vara asta.

— A... Ești sigură?

— Sunt sigură, spuse ea. Mulțumesc pentru invitație.

Intră și, când plecă și el, dinăuntru ieșiră Peggy Maxwell și o roșcată mică, destul de drăguță.

— Nu vrei să te întâlnești cu altcineva mâine după-masă? întrebă Peggy.

Prietena ei chicoti, dar el era oricum în gardă. Întrebarea fusese rostită suspect de dulce.

— Nu, mulțumesc, răspunse.

— Voiam să ți-l sugerez pe Aristotel. Sau pe păianjenul tău. E femelă sau aveți o relație homosexuală?

Și începură să râdă în ison.

— Duceți-vă naibii, le spuse și, răsucindu-se pe călcâie, plecă.

— Domnule Kind!

Era vocea lui Ellen Trowbridge. Se opri și o așteptă, dar tăcu și după ce ajunse lângă el.

— M-am răzgândit, zise ea.

Știa că ascultase schimbul de ofense cu Peggy.

— Să știi că n-am nevoie de favoruri.

— Mi-ar plăcea să vin cu tine mâine. Chiar aș vrea.

— Ei, atunci... sigur. Bine.

— Ne întâlnim în pădurice la trei?

— Vin eu să te iau de la anexă.

Ea dădu din cap și zâmbi și apoi porniră fiecare în direcții diferite.

Bobby Lee îi făcuse un pachet generos de provizii și o privi cu ochi mari cum îl mănâncă.

— Chiar așa proastă e mâncarea la zoo?

— Mai proastă, se opri ea din mestecarea unui picior de pui. Arăt ca o purcică?

— Nu, nu. Doar că... ți-e tare foame.

Ea zâmbi și mâncă mai departe. Era bucuros că era ocupată cu asta. Avea șansa s-o studieze. Era bine făcută, cu forme conturate ferm în costumul alb de baie, dintr-o bucată. Când termină de mâncat, se uită la cozile ei groase și blonde și făcu o încercare:

— *Svenska*? o întrebă, atingându-i ușor părul. Am dreptate?

Ea păru nedumerită, apoi înțelese și râse:

— Nu. Scoțiano-germană dinspre mamă și anglo-yankee după tată. Tu ești evreu, adăugă, examinându-l.

— Conform sociologilor, n-ar trebui să știi asta doar privindu-mă. Cum ți-ai dat seama? După nas? După față? După vorbă?

— Pur și simplu mi-am dat seama, ridică ea din umeri.

Avea pielea foarte albă.

— O să te arzi, prezise neliniștit.

— Pielea mea nu e obișnuită cu soarele. Când termin lucrul, e deja întuneric, explică ea, scoțând din sacoșă o sticlă de loțiune.

— Vrei să-ți dau eu?

— Nu, mulțumesc, refuză politicos.

Avea unghiile tăiate scurt și protejate cu lac incolor. Când își dădu cu loțiune pe interiorul coapselor, băiatul își ținu respirația.

— Ieri de ce mi-ai spus că nu te întâlnești cu nimeni vara asta? Te vezi regulat cu cineva de la Harvard?

— Nu, sunt abia în primul an. Încă n-am început la Radcliffe. Vreau să spun că nu mă văd cu nimeni.

— Atunci de ce-ai zis așa?

— În prima săptămână, am acceptat să mă întâlnesc cu patru băieți. Știi ce s-a întâmplat cum am făcut zece pași în blestemata aia de pădure? Cu niște băieți pe care-i cunoșteam de cinci minute?

Nu se mai ungea cu loțiune, se oprise cu palma dreaptă la câțiva centimetri de gamba stângă, cu trupul încremenit și privindu-l în ochi. Avea ochii verzi. Ar fi vrut să se uite în altă parte, dar nu avea unde.

Își feri ea privirea, turnându-și iar loțiune în palmă. Nu-i vedea fața, dar observă că ceafa i se înroșea. Soarele ardea cu putere. Plaja era aglomerată, copiii făceau zgomot și se auzea și duduitul unui motor pornit. Își turnase probabil prea multă loțiune; când se apucă din nou să se ungă, lichidul producea un plescăit intim în contact cu pielea. Simțea o nevoie dureroasă de a ține mâna pe ea, oriunde, doar s-o atingă. Avea picioare lungi și zvelte, dar foarte musculoase.

— Ești dansatoare?

— Balerină. Dar numai amatoare.

Își puse palmele pe gambe:

— Sunt groaznice. Dar ăsta-i prețul pentru balet.

— Nu sunt deloc așa. De ce te-ai răzgândit și ai venit cu mine?

— Mi-am dat seama că ești diferit.

Îi tremurau genunchii de dorință:

— Nu sunt, spuse vajnic.

Ea ridică privirea surprinsă, apoi începu să râdă în hohote. O clipă i-a fost rușine și s-a supărat, dar amuzamentul ei era molipsitor. Surâse, în ciuda jignirii. Apoi râse cu ea și tensiunea dispăru, ducând, din păcate, cu ea și voluptatea. Ea se luptă să-și recapete vocea:

— Hai să zicem că erai drăguț și singur ca și mine și m-am gândit că n-ar fi un pericol să vin cu tine pe plaja asta „pustie".

Se ridică, îi întinse mâna și el i-o prinse săltându-se în picioare. Avea degete puternice, dar moi și calde. Își croiră drum printre cearșafurile și oamenii întinși la soare.

La marginea apei urmăriră pe furiș cum intra în valuri o femeie grasă, foarte bronzată. Merse până când

apa îi atinse vârfurile sânilor legănători. Luă în căușul palmei apă și se stropi pe decolteu. Când se udă bine, se lăsă în apă, săltând și scufundându-se ușor, tot mai departe, până când trupul îi dispăru în valuri și nu mai rămase la suprafață decât capul rotund.

— Hai mai încolo, zise el. Trebuie să facem ceva.

Se îndepărtară destul cât să nu fie văzuți de femeia cea grasă și îi imitară performanța. Ea chiar își împroșcă decolteul cu apă. El se străduia să nu zâmbească. Era o treabă serioasă și după cum descoperiră, foarte plăcută. Când rămaseră doar cu capetele afară din apă, se deplasară și gurile li se apropiară la două palme pe întinsul oceanului.

Ea crescuse la o fermă de curcani din Clinton, Massachusetts.

Ura carnea de curcan și de alte păsări.

Și ouăle.

Îi plăcea carnea roșie.

Și Utrillo.

Și Gershwin.

Și Paul Whiteman.

Și Sibelius.

Ura whisky-ul.

Îi plăcea un sherry bun.

Și baletul, dar nu era destul de artistă pentru a-și alege această profesie.

Voia să studieze la Radcliffe și să devină asistent social, soție și mamă, în ordinea asta.

Apa era caldă, dar tot se înviniețiră în cele din urmă. Oamenii începeau să plece de pe plajă, dar ei stăteau în apă, lăsând valurile să-i tragă când spre țărm, când spre larg. Din când în când se mai mișcau puțin ca să

rămână la adâncimea pe care o doreau. Ea începu să-i pună întrebări.

La ce Universitate mergea? Columbia.

Ce facultate voia să urmeze? Fizica.

Cu ce se ocupă tatăl lui? Sprijină piepturi.

Îi place la New York? Cred că da.

E un evreu credincios? Nu știu.

Cum e o slujbă la sinagogă? Ca una la biserică, dar în ebraică. Dar nu era sigur, pentru că nu văzuse niciodată o slujbă creștină.

Ce înseamnă kasher?

— Iisuse, se minună el. N-ai nevoie de facultate ca să devii asistent social. Deja faci un studiu de caz etnic foarte eficient.

Ochii ei îl priviră rece:

— Eu ți-am răspuns la tot ce m-ai întrebat. Ți-aș fi răspuns la orice. Prostule, ai stricat tot.

Vru să iasă din apă, dar el îi puse mâna pe braț și îi ceru iertare:

— Întreabă-mă ce vrei.

Și se scufundară din nou. Buzele ei se albiseră și fața-i era arsă de soare.

Avea frați sau surori? O soră mai mare, Ruthie.

Cum era Ruthie? O pacoste. Își petrecea vacanța de vară în Palestina.

Chiar trebuie să fie vulgar? Uneori îi face bine.

Totuși, în adâncul lui, n-o iubea pe Ruthie? Nu prea credea că da.

Unde locuiau? În Queens.

Aveau tobogan de gunoi? Da.

Se dăduse vreodată pe el când era mic? Bineînțeles că nu. Mama îl ținea încuiat ca să nu cadă acolo și să pățească o nenorocire.

Îi plăcea opera? Nu.

Îi plăcea baletul? Nu văzuse niciodată unul.

Cine e scriitorul lui favorit? Stephen Crane.

Fetele din New York sunt chiar așa directe? Nu cele pe care le cunoaște el.

A fost vreodată îndrăgostit? Până acum, nu.

— Nu face pe șmecherul, zise ea. N-aș suporta. Vorbesc serios.

— Nu sunt un șmecher.

Poate acest răspuns o șocă puțin, căci nu mai întrebă nimic și părăsiră de comun acord oceanul. Plaja era aproape pustie. Soarele apunea și aerul se răcorise destul ca să le facă pielea de găină. Alergând să se încălzească, erau torturați de pietrele care organizaseră un mic pogrom pentru tălpile lor.

Ea ridică un picior și își mușcă buzele, examinând o vânătaie.

— Afurisite pietre. Aș da oricând asta pe plaja de la hotel. Nisipul de acolo e ca mătasea.

— Glumești, îi spuse.

Plaja hotelului era rezervată pentru clienți. Li se tot repeta că, dacă se duceau acolo și erau descoperiți, vor fi dați afară imediat.

— Înot acolo noaptea, când toată lumea doarme.

— Pot să vin și eu odată? o întrebă, simțind furnicături pe piele.

Privindu-l, ea începu să râdă:

— Crezi că sunt nebună? Nu m-aș apropia nici la un kilometru de plaja hotelului.

Și începu să se șteargă cu prosopul. Avea fața foarte roșie de la soare.

— Dă-mi loțiunea.

Ea îl ascultă și el i-o întinse pe frunte, pe obraji și pe gât. Avea carnea caldă și primitoare și o atinse cu vârfurile degetelor chiar și după ce dispăruse orice urmă de loțiune de pe piele.

Se întoarseră la pas la The Sands, ajungând în amurg. Ajungând la crâng, ea-i întinse mâna:

— A fost o după-amiază minunată, Michael.

— Ne mai vedem mai târziu? Să vedem un film?

— Trebuie să mă scol devreme.

— Atunci să facem o plimbare.

— Nu în seara asta.

— Mâine seară.

— Nu vreau întâlniri seara, spuse ea cu fermitate, apoi, ezitând: Am din nou liber marțea viitoare. Mi-ar plăcea să mergem iar la plajă.

— Am stabilit atunci.

Rămase și-o privi îndepărtându-se până când nu mai putu s-o vadă. Avea un mers minunat.

Nu a putut să aștepte o săptămână. Miercuri o invită din nou să iasă cu el, dar a fost refuzat ferm. Joi primi doar un „Nu!" scurt și supărat, cu lacrimi în el, care îl făcu să se simtă abătut ca un copil. În noaptea aceea nu a putut dormi. Ceea ce îi spusese marți – că înota noaptea în zona plajei hotelului – i se prindea ca o gheară de imaginație. Încercă să-și alunge gândul din minte, amintindu-și cum transformase ea afirmația în glumă, dar tot nu reuși să se liniștească. Era o glumă fără sens și Ellen Trowbridge nu era genul de fată care să vorbească în dodii.

La unu noaptea se sculă și își trase pe el o pereche

de blugi, apoi se încălță cu adidașii. Ieși din anexă și se îndreptă spre plaja întunecată. La marginea plajei își scoase adidașii și îi luă în mână. Ellen avusese dreptate: nisipul era fin ca mătasea.

Cerul era acoperit, dar noaptea era caldă și sufocantă. Se gândi că dacă venea, avea s-o facă din colțul cel mai îndepărtat de hotel. Se apropie de postul salvamarului de acolo și se așeză pe nisipul moale de dedesubt.

The Sands era un hotel condus de o familie, cu un personal de noapte redus la minimum. Se vedeau câteva ferestre luminate, dar, privindu-le, le surprinse întunecându-se una câte una, ca niște ochi cuprinși de somn. Se întrebă ce căuta acolo, auzind șuieratul valurilor pe țărm. Ardea de dorința de a fuma, dar nu riscă să vadă cineva vârful țigării licărind. De vreo două ori aținei, dar se scutură supărat.

În curând, nerăbdarea îi pieri. Era plăcut să stea acolo, scormonind nisipul cu degetele de la picioare. Era una din nopțile acelea cu aer de mătase și probabil că și apa era la fel. Se gândi mult, nu la ceva anume, ci în general, la viață, la el, la New York și Universitatea Columbia, la familie, la sex, la cărțile și pozele pe care le văzuse, relaxat, împăcat. Era întuneric beznă. După ce stătuse multă vreme așa, auzi un foșnet la marginea apei și se temu că ea venise și el nu observase. Se ridică și porni într-acolo, fiind gata să calce pe trei crabi de nisip. Își crispă degetele, dar crustaceele au fost mai speriate decât el și s-au refugiat în întuneric.

Ea sosi la marginea apei doar la vreo cinci-șase metri de locul unde el îngenunchease, urmărind fuga crabilor. Nisipul îi amortizase pașii, astfel că n-o putu

auzi decât foarte târziu. I-a fost frică s-o strige, ca să n-o sperie, iar când se hotărî, era prea târziu.

Auzi zgomotul unui fermoar și foșnetul hainelor. Acestea căzură pe nisip aproape imediat și îi văzu înceșoșat silueta albă. Apoi îi auzi zgomotul unghiilor pe piele; nu vedea unde se scărpina, dar era un sunet intim și știa că dacă Ellen Trowbridge l-ar descoperi acum spionând-o în genunchi, ca un pervers odios, n-ar mai vorbi niciodată cu el.

Intră în apă plescăind. Apoi nu se mai auzi nici un sunet. Ar fi trebuit să plece atunci, cât mai repede și în liniște. Dar i se făcu frică pentru ea. Chiar și cei mai buni înotători se tem să sară în ocean în puterea nopții. Se gândi la cârcei, la curenți subterani, chiar și la rechinii despre care mai relatau ziarele că atacă înotătorii. Era pe punctul de a o striga, dar auzi din nou plescăitul și îi văzu albul trupului revenind de unde plecase. Vinovat, profită de un val mai zgomotos și se trânti cu burta pe nisip, cu fața în mâini, lăsând apa să-i ude blugii până la mijloc.

Când ridică ochii, n-o mai văzu. Probabil că stătea aproape, lăsând briza caldă să-i usuce trupul. Totul era întunecat și tăcerea era tulburată doar de glasul Atlanticului. Deodată, ea se plesni peste fese. Apoi o auzi alergând și sărind repetat. De vreo două ori, ajunse periculos de aproape de el, o formă albă înălțându-se în aer și aterizând ca un pescăruș zglobiu. Deși nu văzuse niciodată un spectacol de balet, știa că dansa pe o muzică aflată numai în mintea ei. Îi ascultă gâfâitul rapid și ar fi vrut să poată aprinde niște lumini strălucitoare, ca să-i poată privi dansul, fața, trupul, sânii săltând în sărituri, locul unde se plesnise și altele

unde nu o făcuse. Dar nu exista nici un comutator pentru cer și în curând ea obosi. Mai rămase câteva minute, suflând din greu, apoi își luă hainele și plecă goală de unde venise. La o margine a plajei era un duș în aer liber, pentru clienții hotelului. Îi auzi șuieratul de șarpe, apoi noaptea îl învălui din nou.

Mai așteptă puțin, ca să fie sigur că plecase, apoi se duse și își luă adidașii de sub postul salvamarului. Ajungând la anexă, își puse blugii la uscat. În lumina unui chibrit, văzu că era patru și zece. Zăcu pe patul de campanie, ascultând sforăiturile urâte ale prea multor bărbați sub același acoperiș. Îi ardeau ploapele, dar era disperat de treaz.

Doamne sfinte, se rugă, ajută-mă. Iubesc o creștină.

Capitolul 9

Marțea viitoare plouă. Se trezi de dimineață și ascultă răpăitul pe acoperișul de carton gudronat, cu un sentiment de resemnare fatalistă. Nu încercase să-și mai vadă porumbița blondă, amazoana goală, dansatoarea nocturnă — pe Ellen a lui – de când o spionase atunci la plajă. Visase în schimb la această marți, la cum va fi. Și acum știa: ploioasă.

Bobby Lee se uită lung la el când îl rugă să-i împacheteze mâncare de picnic.

— Unde te duci azi la picnic?

— Poate se oprește ploaia.

— Nu se oprește.

Dar îi dădu mâncarea. La prânz, când Michael termină treaba, ploaia era mai fină și mai blândă, dar cădea cu o regularitate descurajatoare și cerul era gri uniform, plumburiu.

Se gândise să meargă la ea pe la două. Dar nu părea să aibă nici un rost. N-avea unde s-o ducă.

— La naiba, îi spuse păianjenului și luă cartea de Aristotel.

În anexă era liniște. Nu erau decât păianjenul, el și Jim Ducketts, șoferul cel bătrân care stătea în patul lui de lângă ușă, răsfoind o revistă cu poze. Ducketts era de servici și când se auzi bătând la ușă pe la trei, sări

să deschidă. După o secundă se lăsă din nou să cadă pe pat.

— Hei, îi spuse. Pe tine te caută.

Purta un impermeabil roșu, o pălăriuță cu margini pleoștite și cizme de cauciuc. Avea obrajii uzi de ploaie iar pe gene și pe sprâncene îi rămăseseră stropi mici.

— Te-am tot așteptat, îi spuse.

— Plaja e udă.

Se simțea ca un prost, dar era foarte bucuros că venise la el.

— Am putea să ne plimbăm. Ai un impermeabil?

Dădu din cap.

— Pune-ți-l.

O ascultă și luă și pachetul cu mâncare. Se îndepărtară tăcuți.

— Ești supărat, începu ea.

— Nu, nu sunt.

O luară pe o potecă din crâng, mergând spre pădure. El nu se putu abține:

— Nu ți-e frică?

— De ce?

— Să mergi pe aici singură, cu mine?

Ea îl privi cu tristețe:

— Nu fi supărat. Încearcă să înțelegi cum stau lucrurile.

Se opriseră în mijlocul potecii. Apa li se scurgea de pe crengile copacilor pe capete:

— O să te sărut, îi spuse.

— Vreau s-o faci.

Era ciudat. Fața ei era umedă și puțin rece, carnea tare și curată când o sărută pe obraz. Avea gura moale, întredeschisă și îl sărută și ea.

— Cred că sunt îndrăgostit, îi spuse.

Era prima dată când spunea asta unei fete.

— Nu ești sigur?

— Nu. Dar – mă cam sperie. Nu m-am mai simțit niciodată așa. Nici măcar nu te cunosc.

— Știu. Și eu mă simt la fel.

Îi dădu mâna de parcă i-ar fi oferit ceva și îl ținu așa chiar și în locurile unde poteca era atât de îngustă încât nu puteau merge alături. Ajunseră sub umbrela ramurilor unui pin enorm. Acele de lângă tulpină formau un covor uscat, unde s-au așezat să mănânce. Nu vorbiră mult. După masă, ea se lăsă pe spate și închise ochii.

— Aș vrea să stau cu capul în poala ta.

Ea își desfăcu impermeabilul. Purta un șort și un jerseu. El își puse precaut capul:

— Sunt prea greu?

— Nu.

Mâna ei începu să-i mângâie părul. Avea o poală caldă și protectoare. Lumea din jurul lor se transformase în picături. Întorcându-și capul, obrazul i se atinse de pielea incredibilă a coapsei ei.

— Nu ți-e frig? o întrebă vinovat.

Mâna fetei îi coborî din păr și îi acoperi cu blândețe gura. Sărutând-o, o simți puțin sărată.

Dimineața următoare, pregătind sucul și tăind fructele și legumele, stătu mereu cu fața spre ușile batante, sperând s-o zărească. Prima dată când intră, îi zâmbi doar lui. După aceea nu mai avu timp să-l bage în seamă. Chelnerițele lucrau ca niște sclave în transă, patinând pur și simplu cu comenzile în bucătărie și apoi,

cu tăvile ținute sus, cu o singură mână, deschizând ușa cu șoldul și patinând înapoi.

Din când în când, ea intră și în cămară și reușiră să schimbe câteva cuvinte în timp ce lua salate sau grapefruit.

— Ne vedem diseară?

— Nu pot, îi spuse. Mă duc la culcare imediat după cină.

Și o zbughi, lăsându-l să fiarbă la foc mic. Începu să scoată aburi în sinea lui. Ce mai e și asta? se gândi. Ieri vorbeam de dragoste și azi vrea să doarmă.

A doua oară când intră, era morocănos. Se aplecă deasupra lui, privindu-l cum tăia lămâi. Sub bărbie avea o linie fină, părând ultima urmă a conformației durdulii de copil.

— Mă culc devreme fiindcă mă scol înainte de ivirea zorilor și mă duc să înot pe plaja hotelului. Vrei să vii? îi propuse, cu ochii strălucind la dezvăluirea secretului.

— Cred că da, îi spuse, sorbind-o din priviri.

În ureche îi bâzâia ceva și cu toate că își scutură capul, zumzetul nu încetă. Deschise ochii. În anexă era întuneric. Își strecură mâna sub pernă. Ceasul deșteptător era învelit în două maiouri și un prosop și semnalul fusese amortizat și de puful pernei, dar cercetă totuși să vadă dacă nu trezise pe cineva, după ce îl opri. Nu se auzea nimic suspect.

Se strecură jos din pat. Își agățase slipul pe marginea patului și îl găsi în întuneric, îmbrăcându-se afară. Era foarte liniște.

Ellen îl aștepta lângă copaci. Se luară de mână și fugiră la apă.

— Să nu faci zgomot, îi șopti ea.

Intrară ca niște hoți, transformând Oceanul Atlantic în piscina lor particulară, unde nu intrau decât ei. Înotară spre larg, unul lângă altul, apoi se întoarseră amândoi pe spate, întâi el, apoi ea, și plutiră ținându-se de mână și privind cerul întunecat și luna în primul pătrar, parcurgându-și ultima oră până la apus.

Ieșind din apă, se îmbrățișară, tremurând în răcoarea brizei. El începu să-i vâre degetele în păr.

— Ce faci?

— Îți desfac părul.

Avea un număr incredibil de agrafe. Unele căzură pe nisip.

— Costă bani, să știi, zise Ellen.

Nu-i răspunse. Reuși să-i despletească destul de repede cozile. Acestea căzură grele și, când își scutură capul, coama blondă și deasă îi acoperi umerii albi. Își umplu palmele cu părul ei, sărutând-o. Dar când o atinse altfel, ea se trase înapoi:

— Oprește-te, îi zise, strângându-i mâna într-a ei.

— Mă întreb cine o să zică primul?

— Ce să zică?

— Te iubesc, spuse el.

Mâinile ei se relaxară. Dar numai temporar.

Zilele trecură. Prepară munți de salată de fructe și mări de suc. După cină se plimbau până în pădure și se culcau devreme, ca să se trezească, să înoate și să se sărute, să se mângâie și să se tachineze nemiloși cu dorința reciprocă pe care Ellen refuza cu sălbăticie s-o lase să se îndeplinească.

În zilele libere vizitară Cape Cod. Într-o marți făcură autostopul până la capătul stațiunii, încheindu-și călătoria în căruța unui zarzavagiu portughez, pe o ploaie torențială, Ellen strângându-se lângă el și el ținându-și mâna între coapsele ei calde, sub o prelată care mirosea a bălegar umed și a apa ei de toaletă.

Nu scăpară neobservați. Într-o seară, când își schimba pantalonii albi de lucru cu niște blugi, Al Jenkins se opri la o șuetă lângă patul lui, ca între vecini:

— Bună, omule-păianjen. Chiar o faci cu țurțurele ăla de Radcliffe?

Michael se uită doar la el, dar tăcu.

— Hai, continuă Al tare, cum e?

Unul din băieții de la transport îi dădu altuia un ghiont în coaste. Michael era încordat și pregătit. Nu mai lovise pe cineva din copilărie, dar acum știa pentru ce se rezervase. Își închise ultimul nasture de la blugi și ocoli patul.

— Să nu mai spui nici un cuvânt.

Lui Jenkins începuse să-i crească mustața și știa că-l va lovi acolo, în puful blond dintre nas și buzele care zâmbeau arogant. Dar acesta îl dezamăgi:

— Rahat, spuse, plecând. Oamenii de pe aici s-au făcut al naibii de sensibili.

Băieții de la transport huiduiră, dar era clar că nu lui Michael i se adresa disprețul.

Ar fi trebuit să se simtă bine, dar două minute mai târziu, mergând spre oraș, nu era într-o dispoziție prea bună. Starea proastă nu i se risipi nici la magazin. În spatele tejghelei stătea o fată costelivă și cu coșuri pe față și, puțin mai departe, un bărbat cărunt aștepta să fie de folos clienților.

— Cu ce vă pot servi? întrebă fata.

— Îl aștept pe dumnealui.

Ea dădu din cap cu răceală și se îndepărtă.

— Trei sau o duzină? întrebă omul calm.

Mai erau încă trei săptămâni până la încheierea sezonului:

— O duzină, răspunse.

În seara aceea, când se întâlni cu Ellen, ducea o gentuță albastră, cu fermoar.

— Ai de gând să fugi de acasă?

El o zgâlțâi, ca să-i audă gâlgâitul:

— Sherry, iubita mea. Pentru noi doi, după ocean.

— Ești un geniu.

Înotară și se sărutară în apă, murmurându-și dragostea; apoi urcară pe plajă. Contase pe băutură, dar se pomeni scoțându-i costumul de baie fără rezistență, înainte de a deschide fermoarul genții.

— Nu, Michael, nu, spuse ea visătoare, în timp ce costumul îi aluneca pe șolduri.

— Te rog, îi șopti. Te rog.

Mâna ei îl opri. Avea degete hotărâte. Îl sărută, atingându-i pielea cu vârfurile sânilor.

— Doamne, răsuflă, ținându-i în mână un sân moale și cald. Hai să ne dezbrăcăm. Nimic altceva. Vreau doar să stăm amândoi goi.

— Nu cerși, zise ea.

El se supără:

— Din ce crezi că sunt făcut? Dacă m-ai iubi cu adevărat...

— Să nu îndrăznești să pui așa un preț pe iubirea noastră.

Dar făcea ceva cu mâinile și costumul de baie îi căzu la picioare, pe nisip.

Își dădu jos slipul cu degete amorțite. Se lăsară pe nisipul moale. În întuneric, trupul ei era plin de șocuri și surprize. Îi ținea fesele în mâini, netede și tari. Erau mult mai mici decât își imaginase. Și le încordă și îi tăie respirația.

Era fără grai. Vru s-o atingă, dar ea îl opri:

— Nu acum. Te rog, nu acum.

Nu-i venea să creadă. Îi venea să urle. Voia s-o lovească peste gură și s-o violeze. Îi înfipse degetele în umeri:

— Nu acum? Păi, când? *Când*, pentru numele lui Dumnezeu?

— Mâine noapte.

— Ce e mâine?

— Încearcă să înțelegi. Te rog.

O scutură ușor de umeri:

— Ce naiba e de înțeles?

— Nu știu nimic despre sex. Aproape nimic.

Vorbise atât de încet, încât abia reuși să audă ce-i spunea. O simți tremurând în continuu și ar fi vrut s-o strângă tare până îi trecea, îi fu rușine și ciudat de frică. Îi lipi fața de umărul lui:

— Ești sinceră, Ellen?

— Vreau să-mi spui despre asta, totul, exact cum o să fie. Să nu-mi ascunzi nimic. Vreau să mă gândesc la asta până mâine și atunci voi putea...

— Ellie, gemu el.

— Spune-mi, îi zise. Te rog.

Așa că stătură acolo, jos în întuneric, cu buzele ei pe umărul lui și mâna lui mângâindu-i rotund adâncitura frumoasă de la baza spatelui, locul cel mai cuminte

pe care-l putea atinge. Închise ochii și începu să-i vorbească. Îi explică și apoi mai stătură puțin nemișcați. Deodată, ea îl sărută pe obraz, își luă costumul de baie și fugi.

El rămase pe nisip mult după ce zgomotul dușului se oprise. Apoi scoase băutura din geantă, o deschise și intră cu picioarele în apă. Sherry-ul avea gust de plută. Ar fi vrut să spună o *brocha*, dar bănuia că ar fi fost un sacrilegiu. Fluxul cald îi mângâia organele genitale, făcându-l să se simtă foarte păgân. Bău un gât zdravăn, apoi turnă și în apă, ca într-o libație.

Avusese dreptate tot ea. Era torturant să se gândească la noaptea viitoare, dar o tortură dintre cele mai plăcute. O aștepta să pătrundă pe ușile batante, stând în cămară într-o stare de neliniște extatică.

Oare o dezgustase mica lui prelegere? Oare i se făcuse frică?

Dar în clipa în care o văzu știu că totul era în regulă. Veni repede după o tavă cu suc de portocale și îl privi doar. Avea ochii blânzi și duioși și îi oferi un mic zâmbet secret înainte de a dispărea.

Deodată își dădu seama că fructul de avocado pe care îl felia era plin de sânge.

Următoarele minute au fost confuze. Se tăiase la buricul degetului arătător al mâinii stângi. Nu-l durea tare, dar i se făcea rău la vederea sângelui. Simți că pălește.

— Mă ocup eu, zise Bobby Lee.

Îi vârî mâna lui Michael sub robinet, apoi i-o ținu în apă oxigenată până se formară bule pe rană.

Telefonul din bucătărie începu să sune. După o clipă, domnul Bousquet își vârî capul pe ușă.

— Ce-i aici? întrebă el, văzând sângele.

— O tăietură mică și curată. O bandajez acum, zise Bobby Lee.

— O convorbire interurbană pentru dumneata, domnule Kind, spuse curtenitor domnul Bousquet.

Pe vremea aceea, o convorbire interurbană nu putea fi decât ceva foarte important. Sări și alergă la telefonul fixat pe faianța albă a peretului, lăsând stropi de sânge în urmă și pe Bobby Lee care spunea ceva de neînțeles, probabil îl înjura în coreeană.

— Alo?

— Alo, Michael?

— Cine e?

— Michael, sunt tata.

Bobby Lee îi puse un lighean sub mână și plecă.

— Ce s-a întâmplat? întrebă el la telefon.

— Ce faci, Michael?

— Bine. S-a întâmplat ceva?

— Am dori să vii acasă.

— De ce?

— Michael, cred că o să fie nevoie de tine aici.

Vorbi în receptor, ținându-l strâns:

— Tată, mai bine mi-ai spune ce naiba s-a întâmplat.

— E vorba de bunicul. A făcut o fractură de șold. A căzut la cămin.

— La ce spital e?

— E la infirmeria căminului. Au de toate acolo, chiar și o sală de operații. Am chemat un specialist. I-a pus o tijă, să-i țină osul.

Bobby Lee era din nou lângă el, cu iod și bandaj.

— Nu e bine, dar nu pare ceva serios.

Știa că Abe nu l-ar fi sunat acolo dacă n-ar fi fost ceva serios, dar un egoism gigantic îi stăpânea firea:

— Nu pot veni azi, dar iau mâine primul autobuz.

— Vino azi, spuse tare tatăl.

— Nu mai sunt autobuze.

Abia mai târziu, după prima durere, se simți rușinat și vinovat de atitudinea lui.

— Închiriază o mașină. Te cheamă.

— Cât de rău se simte? Spune-mi.

Bobby Lee îi turna iod pe tăietură și lichidul se scurgea în lighean.

— Are pneumonie pentru că a stat mult timp pe spate. Are optzeci și șapte de ani. La vârsta asta, ți se umplu plămânii cu fluide.

Simți mușcătura ascuțită a remușcării o dată cu durerea provocată de dezinfectant și trase aer în piept cu un șuierat care se auzi prin telefon până la New York.

Din receptor îi răspunseră zgomote ciudate și își dădu seama că nu mai auzise niciodată sunetul acela. Geamătul aspru și răgușit era plânsul lui Abe Kind.

Capitolul 10

Peste cartierul Brooklyn se lăsa noaptea când coborî din taxi și urcă în fugă treptele de cărămidă galbenă ale Casei Fiilor lui David pentru Vârstnici și Orfani. O infirmieră îl conduse pe coridorul așternut cu linoleum cafeniu strălucitor către rezerva mică unde tatăl stătea pe un scaun, lângă pat. Oblonul era tras până jos și ardea numai o lumină de veghe, risipind puțin întunericul dinăuntru. Partea de sus a patului era acoperită de un cort cu oxigen. Prin ferestrele de plastic transparent, vedea fața umbrită a lui *zaydeh* și barba lui albă.

Tatăl își ridică ochii.

— Vezi, Michael?

Era nebărbierit și cu ochii roșii, dar părea perfect stăpân pe sine.

— Îmi pare rău, tată.

— Rău? La toți ne pare rău, oftă Abe din greu. Viața e un *cholem*, un vis. Se termină înainte să-ți dai seama.

— Cum se simte?

— Moare.

Vocea lui Abe sunase normal, dar cuvintele se prăbușiră peste ei ca lespezile sorții, făcându-l pe Michael să privească înspăimântat silueta din pat.

— O să te audă, șopti.

— Nu aude nimic. Nu aude și nu mai știe nimic, spuse tatăl cu ciudă, cu ochii umflați, scânteietori.

Michael se duse la pat, apropiindu-și fața de fereastra de celuloid. Obrajii bunicului erau supți și părul din nări crescuse în dezordine. Nu privea nimic. Avea buzele uscate și crăpate. Se mișcau, dar nu înțelegea cuvintele pe care le formau.

— Încearcă să ne spună ceva?

Tatăl neagă obosit din cap:

— Bolborosește și bâiguiește. Uneori crede că e băieșandru. Câteodată vorbește cu oameni pe care nu i-am cunoscut. Dar mai mult doarme. Doarme din ce în ce mai mult. Ieri te-a chemat mereu, adăugă Abe după un moment. Pe mine nu m-a chemat deloc.

Se gândeau la asta când mama veni de la masă cu tocurile înalte sunând pe podea.

— Ai mâncat? îl întrebă, sărutându-l. La colț e un magazin bun de delicatese. Hai, merg și eu cu tine. Au supă bună.

— Am mâncat mai devreme, minți.

Vorbiră puțin, dar nu aveau nimic de spus, nimic semnificativ în comparație cu bătrânul din pat. Lângă fereastră mai era un scaun; mama se așeză pe el și Michael stătu în picioare, schimbându-și greutatea când pe dreptul, când pe stângul. Tatăl începu să-și frângă încheieturile degetelor.

Întâi la o mână.

Pop.

Pop.

Pop.

Pop.

Pop.

Apoi la cealaltă.

Pop.

Pop.
Pop.
Pop.

Degetul mare nu scoase nici un sunet. Abe se luptă să-l facă să pocnească.

— Of, Abe, zise mama, cutremurându-se.

Uitându-se la fiul ei, îi observă degetul bandajat și se miră:

— Ce-ai pățit?

— Nimic. O tăietură.

Dar ea insistă s-o vadă, apoi se agită, luându-l supus după ea până la biroul unui doctor, Benjamin Salz, un bărbat de vârstă mijlocie cu început de chelie și mustață englezească, întins pe o canapea în cămașă și citind o revistă uzată.

Când Dorothy îi explică pentru ce veniseră, doctorul se ridică obosit, aruncă o privire indiferentă la degetul lui Michael și îi puse două copci curate. Durerea, care i se potolise între timp, renăscu, în urma acestei cusături, cu o forță nouă.

Doctorul se uita cu jind la revistă, în timp ce Dorothy îi punea întrebări despre Michael și despre bunicul. Soluție de sare amară pentru băiat, se pronunță el. Nu putea spune cât va mai dura la domnul Rivkind:

— E un bătrân tare. Am mai văzut cazuri rezistând mult.

Când se întoarseră, tatăl adormise cu gura deschisă, pământiu la față. După o oră, Michael își rugă mama să plece acasă cu un taxi, convingând-o cu argumentul că el voia să stea și avea nevoie de scaun. Plecă la zece și jumătate și el își trase scaunul aproape de bătrân, veghindu-l. Degetul tăiat îi pulsa regulat, tatăl

sforăia, oxigenul șuiera blând în cort și lichidul din plămânii lui *zaydeh* bolborosea, înecându-l cu o infinită lentoare.

La miezul nopții ațipi dar îl trezi o voce slăbită care-i pronunța numele în idiș: „Micheleh? Micheleh?" Și din nou: „Micheleh?"

Știa că Isaac îl striga pe micul Micheleh Rivkind și, doar pe jumătate treaz, știa că el era Michael Kind și nu putea răspunde. Într-un târziu, tresărind de-a binelea din somn, se aplecă și se uită prin foaia de celuloid:

— *Zaydeh*?

Ochii lui Isaac i se rostogoliră în cap. O să piară, se întrebă Michael, acum, sub ochii mei? Se gândi să-și trezească tatăl, să fugă după doctor, dar în loc de asta, trase fermoarul cortului de oxigen și îl deschise. Își vârî capul și umerii înăuntru și luă mâna bunicului. Era moale și caldă, dar ușoară și uscată ca pergamentul.

— Bună, *zaydeh*.

— Micheleh, șopti acesta în idiș. *Ich shtarb*.

Avea ochii voalați. Îi spuse că era conștient că murea. Oare cât auzise din conversațiile anterioare? Michael se simți supărat pe tatăl care sforăia, înfășurându-se egoist în durere și inventând povestea că bătrânul murise deja, că era un trup care nu mai auzea cuvintele celor vii.

În spatele peliculei care-i acoperea, în ochii lui Isaac se citea un licăr – oare ce era? Deodată știu cu precizie: era spaimă. Bunicului îi era frică. În ciuda unei vieți întregi petrecute în căutarea lui Dumnezeu, acum, pe marginea hăului, era cuprins de teroare. Michael îl

strânse mai tare de mână până simți oasele, casante ca ale unui pește bătrân, obligându-l să-și slăbească strânsoarea de teamă să nu le rupă.

— *Zaydeh*, nu-ți fie frică, spuse el în idiș. Sunt aici cu tine. N-o să te părăsesc.

Ochii bătrânului se închiseseră, gura i se mișca așa ca a unui bebeluș.

— N-o să te părăsesc, repetă Michael, știind prea bine că aceste vorbe nu puteau șterge anii lungi în care bătrânul străbătuse singur coridorul, în sus și în jos, cu o sticlă de whisky drept ruda cea mai prietenoasă.

Îl ținu de mână ascultându-i halucinațiile, felul cum vorbea cu oamenii care lăsaseră urme în memoria lui când li se intersectaseră viețile. Uneori suspina. Băiatul îi lăsă obrajii zbârciți să se umezească de lacrimi; i se părea că dacă i-ar fi șters, ar fi pătruns în intimitatea gândurilor lui. Retrăia cearta cu Dorothy care dusese la plecarea lui din casa fiului. Se mânia și bodogănea despre Ruthie, sora lui Michael, și micul italian pe nume Joey Morello. Deodată strânse tare degetele nepotului. Deschise ochii mari și îl privi:

— Să faci băieți, Micheleh, spuse. Mulți fii evrei buni.

Închise ochii și timp de câteva minute păru să doarmă liniștit, respirând regulat și chiar colorându-se puțin în obraji.

Apoi deschise ochii și aproape sări din pat furios. Încercă să răcnească, dar nu avea putere; cuvintele îi ieșiră din gură într-o șoaptă întretăiată:

— Nu o creștină! spuse. Nu o creștină!

Degetele i se înfipseră ca niște gheare în mâna lui Michael. Pleoapele se prăbușiră și fața i se strâmbă într-o grimasă aproape comică. Apoi sângele îi inundă obrajii, întunecându-i sub pielea transparentă. Căzu greoi pe spate, fără suflare.

Michael își desprinse unul câte unul degetele din mâna lui *zaydeh* și își scoase capul din cortul de oxigen. Se ridică și se duse în mijlocul camerei, tremurând și masându-și degetul bandajat. Apoi se îndreptă spre tatăl lui, care sforăia sprijinindu-și capul de perete. Arăta lipsit de apărare în somn. Michael observă prima dată cât de bine semăna Abe cu bunicul, cum nasul i se încovoia pe măsură ce îmbătrânea și linia părului se ridica, lăsându-i fruntea plesuvă. Țepii de pe fața lui erau mai mult albi decât gri; dacă nu se va bărbieri în săptămâna de doliu, o să-i crească barba.

Întinse mâna și atinse umărul tatălui.

Capitolul 11

Slujba funerară se ținu în capela Casei Fiilor lui David, de către un rabin bătrâior și astmatic, apoi merseră la un cimitir din Long Island cu o coloană de limuzine. Veniră și mulți dintre bătrânii de la cămin. Pe drum, așezat între mama și tatăl lui în mașina închiriată care mirosea de la jerbele de flori, Michael se uita la străzi, întrebându-se de câte ori le străbătuse și bunicul pentru a-și conduce câte un prieten în ultima călătorie.

Isaac fu înmormântat în sicriul simplu de lemn al evreului devotat, cu o carte nouă de rugăciuni cu coperți de culoare fildeșului și o mână de pământ din *Eretz Israel*, Pământul Făgăduinței. Michael l-ar fi înmormântat cu volumul vechi și uzat din care se rugase atâția ani și i-ar fi pus în sicriu o pungă de ghimbir îndulcit și o sticlă de băutură. Când rabinul aruncă prima lopată de pământ, pietricelele clănțăniră pe capacul sicriului și genunchii tatălui cedară. A fost nevoit să-l țină împreună cu mama lui, în timp ce rabinul tăia panglica neagră de doliu. Fiul bătrânului suspină cu sughițuri în timpul rugăciunii rituale, iar Dorothy întoarse capul și plânse ca un copil.

Ținură săptămâna de doliu – *shiva* – în apartamentul lor. Ruthie, sora lui, se întoarse din Palestina în cea de-a doua seară de doliu. Nu-i trimiseseră nici o telegramă și văzând oglinzile acoperite, făcu o criză care îi stârni din nou pe părinți să plângă. Dar, treptat, lucrurile se liniștiră. În apartament se aflau tot timpul prea multe persoane și prea multă mâncare. Oamenii le aduceau în fiecare zi mâncare ca un semn de simpatie și erau nevoiți să arunce alimentele din ziua precedentă. Majoritatea prietenilor adevărați ai lui *zaydeh* erau morți. Familia Kind era vizitată de prietenii celor doi soți, de vecini, de clienții și angajații lui Abe. Aduceau prăjituri, fructe, mezeluri, felii de ficat, alune și bomboane. Intră și Mimi Steinmetz și strânse mâna lui Michael, în timp ce tatăl ei îi spunea lui Abe să semneze o hârtie pentru îngrijirea permanentă a mormântului, ca să nu mai fie nevoit să se ocupe în fiecare an de asta.

Michael se gândi foarte mult la cele spuse de bunicul lui înainte de a muri. Știa că era în firea lui *zaydeh* să spună astfel de lucruri și cuvintele lui nu aveau nici o legătură cu Ellen Trowbridge. Dar era tulburat de faptul că Isaac murise înfricoșat de moarte și de creștini, deși prima era inevitabilă și creștinii nu aveau cum să-l mai supere vreodată. Încercă să-și spună că bunicul lui era un bătrân dintr-o lume apusă. În cea de-a cincea seară, în timp ce părinții și oaspeții stăteau în sufragerie și-o ascultau pe Ruthie povestind despre culesul de portocale la Rehovot, intră în bucătărie și luă telefonul. Ceru operatoarei, care răspunse după două apeluri, o convorbire interurbană.

— La ce număr doriți?

Mama intră în bucătărie:

— Pun de ceai, spuse. Of, o să mă bucur când o să se termine totul. Casa e plină de oameni de dimineața până seara.

Băiatul puse receptorul la loc.

În seara de după sfârșitul săptămânii de doliu, merseră la masă la un restaurant. Pe la jumătatea fripturii, Michael nu mai putu înghiți. Se scuză și ieși afară. Îi dădu încasatoarei trei dolari și luă în schimb monede mărunte. Intră în cabina telefonică, se așeză lipindu-și capul de peretele de sticlă, dar nu sună.

A doua zi, când mama îl rugă să rămână acasă și să nu mai plece la The Sands, se simți ușurat.

— O să-l ajuți pe tata dacă stai prin preajmă, zise ea.

Sună agenția de angajări a hotelului din New York și aranjă să i se trimită un cec. Câștigase patru sute douăzeci și șase de dolari și nouăsprezece cenți.

Tatăl lui se întoarse la lucru și Michael nu-l mai văzu decât destul de rar. El făcea plimbări lungi și începu să meargă la cinematografele unde rulau filme vechi. La momentul potrivit, se înscrise la Universitate. În cea de-a treia zi de studenție, se duse la cutia poștală din campus și găsi o scrisoare de la Ellen Trowbridge. Era scurtă, prietenoasă, dar puțin cam formală. Nu-l întreba de ce n-o căutase. Îi spunea că stătea într-un corp de clădire numit Whitman Hall, dacă voia să-i scrie, și că-i părea rău pentru bunicul lui. Michael puse scrisoarea în portofel.

După două zile, se duse la o adunare masculină a studenților, într-o casă de pe strada 14. Bău patru pahare și se decise să nu intre în asociația respectivă, pentru că locuia în campus și nici figurile „fraților" nu i se păreau prea interesante. Plecă și merse pe străzi până la un mic bar unde intră și ceru un whisky curat. Mai bău încă două, amintindu-și de sticla lui *zaydeh* din butoiașul de soia. Apoi cutreieră pe străzi, ajungând la

campus. Dădu ocol Bibliotecii Butler și se așeză pe o bancă de piatră de lângă o fântână arteziană. Toate clădirile erau întunecate, cu excepția celei a bibliotecii și a Facultății de Jurnalism. Mai jos, statuia lui John Jay trona ca un golem. Scoase scrisoarea din buzunar și o rupse grijuliu în jumătăți, în sferturi și apoi în bucățele tot mai mici, pe care le aruncă pe ciment, la picioare. Cineva suspina. Își dădu seama destul de repede că era chiar el. Două fete coborâră treptele bibliotecii și îl inspectară.

— Îi e rău? întrebă una din ele. Să caut un polițist?

Cealaltă se apropie de el.

— Evelyn, zise prima. Ai grijă!

Ce jenant, se gândi el.

Fata își apropie fața de a lui. Purta ochelari. Avea dinții lați și pistrui. Purta un pulover ușor, albastru. Îl adulmecă și se strâmbă:

— Beat criță, zise. Un plângăcios bețiv.

Și tocurile le răsunară puritan în întuneric.

Știa că fata avea dreptate. Nu avea lacrimi pe obraji. Nu plângea pentru că *zaydeh* era sub pământ sau pentru că-i era frică să o iubească pe Ellen Trowbridge. Plângea cu sughițuri pentru că voia ca vântul să ducă bucățelele de hârtie spre bulevardul Amsterdam în loc să le sufle spre Broadway, așa cum se întâmpla în realitate. Apoi vântul își schimbă direcția și hârtiuțele zburară în sensul dorit.

El nu se opri din plâns. Îi făcea foarte bine.

Cartea a II-a

RĂTĂCIND ÎN SĂLBĂTICIE

WOODBOROUGH, MASSACHUSETTS

Noiembrie 1964

Capitolul 12

Mary Margaret Sullivan, asistentă medicală, își potrivi șoldurile uriașe în scaunul asistentei-șefe din biroul ei și oftă. Se întinse și luă un dosar cu învelitoare metalică din fișier. Pixul ei înșiră timp de câteva minute înregistrarea unei tulburări din salonul Templeton, cauzată de o doamnă Felicia Serapin, care lovise pe o altă femeie cu tocul pantofului în față.

Terminând, privi gânditoare cafetiera și termosul de pe un dulap cu dosare din fața ei. Se hotărî că nu merita să-și urnească trupul din scaun pentru o cafea. Tocmai atunci, rabinul Kind vârî capul pe ușă.

— A, părintele evreu, făcu ea.

— Ce mai faci, Maggie?

Intră și rămase în picioare, cu un teanc de cărți în mâini.

Asistenta se ridică foarte greu și se duse la dulap să ia două cești, băgând în priză cafetiera. Puse cestile pe birou și luă cu linguriță cafea dintr-un borcan pe care-l ținea în sertarul de sus.

— Nu pot sta la cafea. Aș vrea să dau astea soției mele.

— E la terapia ocupațională. Cei mai mulți sunt acum acolo, adăugă, reașezându-se cu opinteli. Avem în salon o pacientă evreică nouă. Poate vrei s-o saluți. O cheamă Hazel Birnbaum. Doamna Birnbaum. Biata de ea, crede că toți conspirăm împotriva ei.

— Unde e?

— La șaptesprezece. Nu vrei totuși o cafea?

— Mulțumesc, dar o să trec pe la ea și dacă mai am timp, îmi dai după aceea o ceașcă.

— N-o să mai fie. Poate la capelă.

Zâmbind, rabinul trecu prin salonul aproape pustiu. Totul era deprimant de curat, semnul unei trude răbdătoare.

O femeie stătea întinsă pe pat la numărul șaptesprezece. Părul negru îi era împrăștiat pe perna albă, atârnând peste marginile ei. Doamne, se gândi, ce bine seamănă cu sora mea, Ruthie.

— Doamnă Birnbaum? zâmbi. Sunt rabinul Kind.

Niște ochi mari, albaștri, îl fixară un moment, apoi se pierdură din nou, ațintind tavanul.

— Voiam să te salut. Pot să te ajut cu ceva?

— Pleacă, spuse ea. N-o să mai deranjez pe nimeni.

— Bine, nu mai stau. Vin des pe aici. O să te mai vizitez.

— Te-a trimis Morty, zise ea.

— Nu. Nu știu cine e.

— Spune-i să mă lase-n PAAACE!

Fără țipete, gândi el, nu pot face față țipetelor:

— Ne mai vedem, doamnă Birnbaum.

Avea picioarele dezvelite și goale și era frig acolo. Luă pătura cenușie de la capul patului și o acoperi, dar ea o împinse ca un copil îndărătnic. Plecă grăbit din salon.

Leslie stătea într-o rezervă de la capătul coridorului, după colț. Îi puse cărțile pe pat, apoi rupse o foaie din carnet și îi scrise un bilet: *Mă întorc după-amiază. Erai la T.O. Sper că faci ceva util acolo, de exemplu să cârpești ciorapi.*

Ieșind, vru să-și ia rămas-bun de la Maggie, dar asistenta-șefă plecase din birou. Apa din cafetieră trimitea spre tavan un șuvoi umed de aburi. O scoase din priză și gândindu-se că mai avea timp, își turnă într-o ceașcă.

Bând încet cafeaua, făcu o listă:

DE REZOLVAT

La Sp. General Woodborough:

Susan Wreshinsky la maternitate (băiat, f?) Urez mazel tov.

Lois Gurwitz (nepoata d-nei Leibling), apendic.

Jerry Mendelsohn, piciorul

La bibliotecă:

Comand biografia Bialik.

Microfilm despre relatările din NY Times cu predicile pentru evrei în cartierele cu conflicte rasiale.

Ochii văzură numele soției lui pe una din învelitorile metalice din raftul de înregistrări și mâinile luară dosarul, înzestrate cu o voință proprie. Șovăi un moment, apoi îl deschise. Răsfoindu-l, mai luă o gură de cafea și începu să citească.

Spitalul de Stat Woodborough
Pacient Doamna Leslie (Rawlings) Kind
Fișă prezentată la
Raportul din
21 Dec., 1964
Diagnostic: Melancolie involutivă.

Pacienta este o femeie atrăgătoare, bine proporționată, în vârstă de patruzeci de ani, cu aparența unor obiceiuri sănătoase de viață. Are părul blond închis. Înălțime 1,67 cm, greutate 71 kg.

A fost adusă la spital pe 28 august, 1967, de soț. Simpto-

mele preliminare constau într-o stare „neurastenică" în care se plângea că fusese prea greu pentru ea, că obosea ușor mental și fizic, că era iritabilă, neliniștită, incapabilă să doarmă.

În primele unsprezece săptămâni de spitalizare, pacienta a fost mută. Adesea părea că vrea să plângă, dar nu era capabilă să se ușureze astfel.

A reînceput să vorbească după cel de-al doilea dintr-o serie de douăsprezece tratamente electroconvulsive, dintre care i-au fost administrate nouă până în prezent. Se pare că Thorazinul a avut un efect bun. De asemenea, primește Pyrolazot în doze crescute progresiv până la 200 mg la o administrare.

Se pare că amnezia rezultată în urma tratamentului este minimă. În ședințele cu psihiatrul de săptămâna trecută, pacienta i-a spus medicului că își amintește că tăcea pentru că nu dorea să împartă cu nimeni vinovăția provocată de o înstrăinare de tatăl ei și de impresia că era o mamă și o soție rea pentru că avusese o experiență sexuală anterioară căsătoriei, ca studentă, în urmă cu peste douăzeci de ani. Soțul știa de această experiență înainte de căsătorie și pacienta nu-și amintește să fi fost tulburată de remușcări sau să se fi gândit măcar la incident, până acum câteva luni. Își amintește clar recentele sentimente de vinovăție în privința incidentului sexual din tinerețe și a pierderii iubirii tatălui, dar aceste sentimente n-o mai apasă. În prezent, pacienta pare calmă și optimistă.

Și-a descris relația sexuală cu soțul în termeni pozitivi. Are ciclul menstrual neregulat în ultimul an. Boala apare ca o depresie anxioasă și agitată provocată de menopauză.

Fiica unui pastor congregaționalist, pacienta s-a convertit la iudaism înainte de căsătoria cu soțul rabin, acum optsprezece ani. Pare puternic legată de religia iudaică și sentimentele de vinovăție nu sunt centrate pe părăsirea creștinismului, ci pe ceea ce ea consideră o trădare față de tată. Crescută într-o casă unde pildele biblice făceau parte din mediu, pacienta a devenit, după căsătorie, un expert în Talmud, obținând prietenia și admirația unor autorități recunoscute din școlile rabinice, conform spuselor soțului.

Viața lor a fost o tranziție intermitentă, comună în existența unui cleric cu idei mai rigide în privința comportamentului credincioșilor. Se pare că această instabilitate a cauzat presiuni emoționale atât pacientei, cât și soțului ei.

În ciuda acestor factori, prognosticul cazului este bun.

Recomand ca pacienta să fie examinată pentru externare din spital după cel de-al doisprezecelea tratament cu șocuri electroconvulsive. Se recomandă continuarea tratamentului psihiatric, eventual introducerea soțului într-un program de terapie.

(semnat) Daniel L. Bernstein,
Doctor în Medicină
Medic primar psihiatru

Tocmai citea și următorul raport psihiatric când o văzu pe Maggie în prag, privindu-l.

— Parcă ai tălpi de gumă, așa ușor umbli, îi spuse.

Ea înaintă greoaie spre birou, luă dosarul lui Leslie și îl puse la loc în raft:

— Ai destulă minte, rabi, ca să știi că dacă vrei să afli ceva despre soția dumitale, trebuie să-l întrebi pe psihiatru.

— Ai dreptate, Maggie.

Își luă la revedere și ea dădu din cap tăcută. Își puse lista în buzunar și ieși, călcând repede pe podeaua prea curată, plină de ecouri.

Peste patru zile primi o scrisoare.

Michael al meu,

Când o să mai vii pe la biroul capelanului, o să vezi că-ți lipsește Cabala de acolo. L-am convins pe dr. Bernstein să descuie ușa și să o ia. El a furat-o, dar eu sunt capul operațiunii. Dragul de Max Gross insista că trebuie să împlinești patruzeci de ani înainte de a încerca să asimilezi misticismul Cabalei. Ce șocat va fi Max să afle că eu mă lupt cu el de zece ani – eu, o biată femeie!

Mă întâlnesc regulat cu dr. Bernstein pentru aceste ședințe „psiho-". Din păcate, nu voi mai fi niciodată atât de naivă să râd de psihoterapie. În mod ciudat, îmi amintesc aproape tot din perioada de boală. Vreau foarte mult să-ți spun și ție despre asta. Cred că ar fi mai ușor s-o fac într-o scrisoare – nu pentru că nu te iubesc destul ca să discut despre asta uitându-mă în ochii tăi, ci pentru că sunt atât de lașă, încât mi-e frică să nu uit câteva din cuvintele necesare.

Așa că le scriu acum, înainte să-mi pierd curajul.

După cum știi prea bine, nu m-am simțit grozav în ultimul an. Ceea ce nu știi, pentru că n-am putut să-ți spun, este că, aproape o lună înainte de a mă duce la spital, n-am dormit mai deloc. Mi-era frică să dorm, frică de două vise care se tot repetau, de parcă eram într-un parc de distracții, într-un tunel al groazei dement, care nu se mai termina.

Primul vis se desfășura în antreul vechii case parohiale din Elm Street, Hartford. Vedeam clar fiecare detaliu, ca la televizor. Sofaua tapisată cu pluș tocit, stacojiu, scaunele asortate capitonate cu velur, cu șervețelele donate anual de doamna Payson, cu regularitate și îndârjire. Vedeam urzeala carpetei orientale și măsuța de cafea din mahon plesnit și cei doi canari chinezești sub un capac de sticlă. Vedeam și pe pereți. o fotografie pătată de amprente a unui râușor obosit, luptându-se să străbată o pajiște galben-mușchi, dansatorii pe gheață, un buchet înrămat de flori artificiale,

făcut de bunica din primele mele bucle și deasupra șemineului uriaș de marmură, unde nu ardea focul niciodată, micul panou:

Frumusețea Casei e Ordinea
Bincuvântarea Casei e Mulțumirea
Gloria Casei e Ospitalitatea
Coroana Casei e Dumnezeirea

Cea mai urâtă cameră înjghebată vreodată de enoriași credincioși, dar sărmani.

Și vedeam și oamenii.

Mătușa Sally, slabă și căruntă, epuizată de datoria de a ne îngriji după moartea mamei, atât de îndrăgostită de soțul sorei ei moarte încât știa toată lumea în afară de el, săracul.

Și tata. Avea părul alb de atunci și obrajii cei mai trandafirii și netezi pe care i-am văzut vreodată la un bărbat. Nu l-am văzut niciodată nebărbierit. Îi vedeam ochii albaștri deschis care străbăteau mintea noastră până la minciuna ascunsă acolo.

Și eram și eu, de vreo doisprezece ani, cu cozi lungi împletite, stângace și costelivă, cu ochelari cu ramă de sârmă, pentru că am fost mioapă până am intrat la liceu.

În toate visele, tata stătea în fața șemineului și se uita drept în ochii mei și-mi spunea cuvintele pe care ni le-a spus de o mie de ori în camera aia urâtă, sâmbătă seara, după masă:

„Cred în Dumnezeu, Tatăl, căci mari sunt înțelepciunea, bunătatea și iubirea Lui și în Iisus Christos, Fiul Lui, Domnul și Mântuitorul nostru, care a trăit și a murit pentru păcatele noastre și a înviat întru viața veșnică și în Duhul Sfânt, care are grijă de ale lui Christos și ni le dezvăluie, bucurând, mângâind și înălțând sufletele oamenilor."

Apoi visul se stingea, de parcă tata era un predicator de la TV care fusese întrerupt de reclame și mă trezeam în patul nostru, cu furnicături și pielea de găină așa cum mă

simțeam întotdeauna când tata se uita în ochii mei și îmi spunea că Iisus a murit pentru mine.

La început, nu m-am gândit la vis. Cu toții visăm tot felul de vise. Dar am început să-l visez la fiecare două nopți, același vis, aceeași cameră, aceleași cuvinte rostite de tata în timp ce mă privea în ochi.

Nu mi-a zdruncinat credința în iudaism. Aceasta s-a sedimentat de mult. M-am convertit pentru tine, dar am avut noroc și-am găsit ceva în plus. Nu-i nevoie să mai repet asta.

Dar am început să mă gândesc la ce trebuie să fi simțit tata când am dat la o parte tot ce mă învățase el și m-am făcut evreică. M-am gândit cum ar fi pentru tine să ți se convertească un copil la catolicism, de exemplu. Zăceam în pat și mă uitam la tavan și îmi aduceam aminte că tata și cu mine suntem aproape străini. Și îmi amiteam cât îl iubeam când eram mică.

Visul a durat mult și pe urmă a început să se repete altul. De data asta aveam douăzeci de ani. Eram într-o mașină decapotabilă pe un drum prăfuit din afara campusului Wellesley și nu aveam haine pe mine.

Ca și în primul vis, vedeam totul foarte clar. Nu-mi aduc aminte cum îl mai chema pe băiat – numele mic era Roger – dar îi vedeam fața însuflețită, tânără și puțin speriată. Era un băiat tuns perie cu o bluză de fotbalist, pe care scria 42. Pe jos în mașină, șortul lui și hainele mele se amestecaseră. Îl priveam cu mult interes; era primul trup de bărbat pe care-l vedeam. Nu simțeam nici dragoste, nici dorință, nici măcar afecțiune. Motivul pentru care nu trebuise deloc să mă convingă să-l las să parcheze în locul acela întunecos și să mă dezbrace era marea mea curiozitate, convingerea că vreau să aflu niște lucruri. Zăcând cu capul lipit de portieră și fața pe bancheta din piele crăpată și simțindu-l cum se avântă cu stăruința stupidă pe care ar fi depus-o și la un meci și simțind cum mă deschid dureros, ca o păstaie, curiozitatea mi-a fost satisfăcută. Undeva în depărtare un câine a lătrat și băiatul din mașină parcă a oftat și am simțit că devin un receptacul. Nu puteam decât să ascult lătratul acela cu sentimentul că am fost înșelată, că totul nu era decât o violare tristă a intimității mele.

Și când m-am trezit în camera noastră, în pat, lângă tine, am vrut să te scol și să-ți cer iertare, să-ți spun că fata aceea proastă din mașina decapotabilă a murit și că femeia care am devenit te-a cunoscut numai pe tine în iubire. Dar n-am făcut nimic, am stat trează și tremurând toată noaptea.

Visele s-au tot repetat, când unul, când altul, așa de des, că au început să se amestece cu viața reală și uneori nu mai făceam diferența între vis și viață. Când tata se uita în ochii mei și vorbea de Dumnezeu sau de Iisus, deși aveam doar doisprezece ani, știam că mă privește ca pe o femeie adultera și aș fi vrut să mor. Ciclul mi-a întârziat cu cinci săptămâni și când a început, într-o după-amiază, m-am încuiat în baie și am stat tremurând pe marginea căzii, pentru că nu puteam să plâng și nu mai știam dacă sunt studentă bucuroasă că s-a întâmplat sau o femeie grasă de patruzeci de ani, fericită că nu va naște un copil care nu e al tău.

Ziua, nu mă puteam uita în ochii tăi și nu-i lăsam pe copii să mă sărute. Noaptea stăteam țeapănă în pat și mă ciupeam de brațe ca să nu mai adorm și să nu mai visez.

Și pe urmă m-ai dus la spital și m-ai părăsit și am știut că așa se cuvenea, pentru că eram rea și trebuia să fiu îndepărtată și ucisă. Și i-am așteptat să mă omoare, dar au început tratamentele cu șocuri și contururile confuze ale vieții mele au început să revină la loc.

Dr. Bernstein m-a sfătuit să-ți spun despre vise dacă doresc. Crede că dacă o fac, n-o să mă mai tulbure niciodată.

Să nu lași visele să te îndurereze, Michael. Ajută-mă să le șterg din universul nostru. Știi că Dumnezeul tău e Dumnezeul meu și că sunt soția și femeia ta, cu trupul, mintea și fapta. Acum stau ziua în pat cu ochii închiși și mă gândesc cum va fi când voi pleca de aici, visez la anii buni care ne-au mai rămas.

Sărută-i pe copii din partea mea. Te iubesc mult.

Leslie

O citi de mai multe ori.

Era remarcabil că uitase numele de familie al băiatului. Era Phillipson. Roger Phillipson.

I-l spusese doar o dată, dar el nu-l uitase. Acum șapte ani, așteptând să se servească masa acasă la un coleg rabin din Philadelphia, se uitase pe broșura aniversară de zece ani a clasei lui de la Harvard. Numele plutise către el dinspre o fotografie ce zâmbea cu sinceritatea unui angajat în asigurări. Parteneri, Folger, Phillipson, Paine & Yeager, la Agenția de Asigurări din Walla Walla, Washington. Soția, fostă ceva, din Springfield, Massachusetts. Trei fiice cu nume nordice, de 6, 4 și 1 an și jumătate. Hobby-uri: navigația, pescuitul, vânătoarea, statistica. Cluburi: University, Lions, Rotary și încă două-trei. Scopul vieții: să joace fotbal la întâlnirea de cincizeci de ani după absolvirea facultății.

După câteva săptămâni, în timpul slujbei de *Yom Kippur* la propriul templu, se căise, căutând să se curețe de gelozie prin post și cerându-i iertare lui Dumnezeu pentru sentimentul pe care-l trăise în fața fotografiei surâzătoare. Se rugase pentru Roger Phillipson, dorindu-i viață lungă și memorie scurtă.

Capitolul 13

Scrisoarea ascuți temerile pe care le avea în legătură cu Max.

În noaptea aceea, întins pe pat, încercă să și-l amintească pe fiul lui ca bebeluș și ca băiețel. Max fusese un copil obișnuit, drăguț numai când zâmbea. Urechile îi ieșeau din cap ca niște – cum le zicea? – receptoare de sonor, în loc să stea lipite. Avea obraji rotunzi și moi.

Iar acum, te duci să iei un timbru din portofelul lui și te trezești că e un mascul cu dorințe sexuale. Frământă gândul.

Imaginația nu-i era aprinsă de faptul că Max și Dessamae Kaplan intraseră de douăzeci de minute în casă și făceau zgomot în sufragerie. Râsete scăzute. Și tot felul de sunete. Oare cum se aude un portofel scos din buzunar? Se pomeni încordându-și auzul. Ține-ți portofelul în buzunar, fiule, pledă în gând. Apoi începu să transpire. Dacă ești chiar așa de prost, fiule, atunci să scoți neapărat portofelul din buzunar.

Șaisprezece ani, se gândi.

În cele din urmă se sculă și își puse halatul și papucii. Porni să coboare scările. Îi auzea limpede.

— Nu vreau, zicea Dessamae.

— Hai, Dess...

Se opri la jumătatea palierului întunecat, înghețând. După o secundă auzi un zgomot regulat și ritmic. Îi venea s-o ia la fugă.

— Ce bine e... Ce bine!

— Așa?

— Îhî... Hei...

Ea râse gâlgâit:

— Acum scarpină-mă tu pe spate, Max.

Bătrân pervers, se certă în gând. Mizerabil voyeur între două vârste. Coborî grăbit scările, împiedicându-se puțin și intră în sufragerie, clipind din cauza luminii.

Stăteau pe carpeta din fața șemineului și Dessamae avea în mână aparatul de masaj chinezesc:

— Bună seara, rabi, spuse.

— Bună, tată.

Îi salută. Nu se putea uita la ei. Se duse în bucătărie și făcu niște ceai. Veniră și ei să bea o ceașcă.

Apoi Max plecă s-o conducă iar Michael urcă scările și se strecură în pat, adormind cum s-ar fi scufundat într-o baie fierbinte.

Îl trezi telefonul. Recunoscu vocea lui Dan Bernstein.

— Ce s-a întâmplat?

— Nimic. Cred că nimic. Leslie e la tine?

— Nu, spuse, deranjant de treaz.

— A plecat acum vreo două ore.

Michael se ridică pe marginea patului.

— A fost un incident. O pacientă, doamna Serapin, a tăiat-o pe alta, doamna Birnbaum, cu un briceag micuț. Dumnezeu știe de unde a făcut rost de el. Încercăm să aflăm.

După o pauză, doctorul adăugă repede:

— N-are nimic de-a fce cu Leslie. Dar cred că numai atunci putea să iasă.

— Cum se simte doamna Birnbaum?

— O să-i treacă. Se mai întâmplă.

— De ce nu m-ai sunat imediat?

— Abia acum am descoperit că lipsește. Dacă venea acasă, acum ar fi înapoi, chiar dacă ar fi mers pe jos, spuse gânditor psihiatrul.

— E în pericol?

— Nu, nu cred. Am văzut-o azi. Nu are absolut nici o înclinație spre suicid și nu e periculoasă pentru altcineva. E o femeie destul de sănătoasă. Ar fi venit acasă în două-trei săptămâni.

Michael gemu:

— Asta înseamnă că acum va fi spitalizată mai mult timp?

— O să vedem, zise dr. Bernstein. Uneori pacienții o șterg așa din motive întemeiate. Să vedem la ce s-a gândit.

— Mai bine aș pleca s-o caut.

— Am trimis niște îngrijitori afară, dar de acum, poate fi în autobuz sau în tren.

— Nu cred, obiectă Michael. De ce să plece așa?

— Nu știu de ce a plecat. O să vedem. Anunțăm și poliția, face parte din rutină.

— Cum spui.

— Te sun când aflu ceva, încheie doctorul.

Michael se îmbrăcă bine și luă lanterna cea mare din dulapul cu rafturi.

Rachel și Max dormeau. Intră în camera băiatului:

— Trezește-te, fiule, îl chemă, atingându-i umărul

și, când băiatul deschise ochii: Mă duc până afară cu treburi de serviciu. Ai grijă de sora ta.

Max dădu din cap, pe jumătate adormit.

Ceasul din hol arăta ora douăsprezece și jumătate. Își puse apreschiurile la intrare, apoi se îndreptă cu un scârțâit ușor al tălpilor spre mașină.

— Leslie?

Aprinse lanterna. De pe toboganul de gunoi sări o pisică și o zbughi în întuneric.

Dădu înapoi din alee și conduse încet până la spital, oprind de trei ori să lumineze porțiunile mai întunecoase.

Nu zări nici un trecător. Doar două mașini îl depășiră. Probabil că a luat-o cineva cu mașina, se gândi.

Parcă în fața lacului la spital și cutreieră zăpada spre țărm, ajungând pe gheață. Acum două ierni, doi studenți, săvârșind un rit de inițiere într-o asociație, merseseră legați la ochi pe gheața lacului; într-un loc crusta se rupsese și căzuseră. Unul din ei murise; era nepotul lui Jake Lazarus, și-l amintea. Dar gheața părea groasă și tare; își plimbă lanterna pe suprafața albă și nu zări nimic.

Dintr-un impuls subit, se urcă din nou în mașină și conduse până la templu. Dar Beth Sholom era întunecat. Sanctuarul era pustiu.

Reveni acasă.

Ajuns acolo, se uită prin toate camerele, una câte una.

Ridică aparatul de masaj, trecând prin sufragerie. Noi n-am fost niciodată atât de tineri, gândi istovit.

Telefonul nu suna.

Scrisoarea de la Columbia era pe cămin. Îi amintea de caietul aniversar de la Harvard al lui Phillipson,

dar totuși o luă și o citi, apoi se așeză la birou și începu să scrie. Trebuia să-și găsească o ocupație.

Asociația Absolvenților Facultății Columbia
Strada 116 și Broadway
New York, New York 10027

Domnilor:

Vă trimit contribuția mea autobiografică la Cartea de un Sfert de Secol a absolvenților din '41:

E incredibil să-ți dai seama că au trecut aproape douăzeci și cinci de ani de când am părăsit cu toții Morningside Heights.

Sunt rabin. Am profesat în Florida, Arkansas, Georgia, California, Pennsylvania și Massachusetts și acum locuiesc în ultimul dintre aceste state, în Woodborough, cu soția mea, fostă Leslie Rawlins (absolventă a facultății Wellesley, 1946) din Hartford, Connecticut și copiii noștri, Max, 16 ani și Rachel, 8 ani.

Mărturisesc că aștept cu multă nerăbdare cea de-a douăzeci și cincea întâlnire. Prezentul ne ocupă într-atât gândurile, încât adesea nu ne mai întoarcem spre trecut...

Queens, New York

Februarie 1939

Capitolul 14

Într-o după-amiază de iarnă, când Michael era student în anul doi la Columbia, mama lui îi dădu indicații lui Lew, responsabilul cu înfrumusețarea ei de ani de zile și acesta îi aplică pe păr niște lichide cu miros înțepător, schimbându-i culoarea roșie în gri. Întreaga ei viață luă o turnură subtilă. Poate că, în consecință, Abe Kind renunță să mai alerge după alte femei, pentru că și el își lăsă tinerețea în urmă. Cel puțin așa-i plăcea lui Michael să creadă, că schimbarea lui fusese determinată de împăcarea mamei cu ea însăși. Nu mai folosea mult machiaj și părul cărunt încadra acum o față, nu o mască. Învăță să tricoteze și membrii familiei purtau acum pulovere din cașmir și șosete groase. Și Abe și Dorothy mergeau la slujba de vineri seara cu fiul lor. Familia Kind deveni pentru prima dată familie în sensul deplin al cuvântului.

Într-o duminică dimineața, când părinții mai dormeau încă, Michael se ridică alene și se duse în sufragerie unde o găsi pe sora lui în pijama și halat, cuibărită pe canapea, mâncând baghetă cu brânză topită și rezolvând un rebus din *The New York Times*. Luă și el din ziar secțiunea de cultură și cea de știri săptămânale și se lăsă să cadă pe un scaun. Citiră așa zece minute și o asculta pe Ruthie mestecând. Apoi nu mai putu

suporta, se spălă pe dinți și își întinse și el brânză pe o baghetă. Ea îl privi cum mânca, fără să o bage în seamă. În cele din urmă, fratele ridică ochii. Ochii lui Ruth semănau cu ai mamei, dar comunicau inteligența tatălui.

— Era să nu mai vin din Palestina, spuse.

— Cum adică? o întrebă obosit.

— Am cunoscut un băiat acolo. M-a cerut de nevastă. Și aș fi vrut foarte mult să accept. Ți-ar fi fost dor de mine dacă nu mă mai întorceam?

Michael mușcă din pâine și o studie. Decise că spunea adevărul. Dacă ar fi vrut să se dea mare, ar fi făcut-o mai dramatic.

— Dacă voiai, de ce n-ai făcut-o?

— Pentru că nu sunt bună de nimic. Sunt o mic-burgheză răsfățată din Queens, nu o femeie pionieră.

O întrebă cum era palestinianul. Ea se ridică și se duse desculță în camera ei. O auzi deschizându-și poșeta. Când se întoarse, aduse fotografia unui tânăr cu păr castaniu, ondulat și o barbă inelată de aceeași culoare. Purta doar un șort kaki și adidași și stătea lângă un tractor, cu mâna pe el și capul într-o parte, ținând ochii mijiți în soare. Nu zâmbea. Avea un trup bronzat și musculos, puțin prea slab. Michael nu-și dădea seama dacă acel bărbat din fotografie îi plăcea sau nu.

— Cum îl cheamă? o întrebă.

— Saul Moreh. Înainte se numea Samuel Polansky. E din Londra, din Anglia. Stă în Palestina de patru ani.

— Și-a schimbat numele; nu cumva se ocupă de corsete?

Sora lui nu zâmbi:

— E foarte idealist, explică. Și-a dorit un nume care să însemne ceva. A ales numele de Saul pentru că atunci când a ajuns prima dată în Palestina, a petrecut trei

luni ca soldat, respingând raidurile arabe. Iar Moreh înseamnă profesor și asta și-a dorit să fie, asta este.

— Nu e fermier? întrebă Michael uitându-se la tractor.

Ea clătină din cap:

— Predă la școala din *kibbutz*. Așezarea se numește Tikveh le' Machar. E în mijlocul deșertului și au vecini numai câțiva arabi prietenoși. Soarele arde așa de tare că te dor ochii. Pe cer nu sunt nori aproape niciodată. Deșertul e un pustiu cu nisip albit și pietre încinse și aerul e foarte uscat. Verde se vede numai în șanțurile de irigații. Dacă nu mai funcționează, plantele se ofilesc și mor.

Tăcură amândoi. Vedea cât era de serioasă și nu știa ce să-i spună.

— Există un telefon, la sediul central al *kibbutz*-ului. Uneori chiar merge. Ar trebui să vezi toaletele. Parcă sunt dintr-o carte veche de istorie americană.

Culese o firimitură de baghetă de pe halat și-o tot întoarse între degete, studiind-o:

— M-a cerut de nevastă și voiam așa de mult să zic da. Dar nu puteam suporta toaletele, așa că am venit acasă. Nu-i așa că e un motiv al naibii de bun să refuzi o cerere în căsătorie? îi zâmbi.

— Ce-ai de gând să faci?

Ruth abandonase facultatea de comerț de la Universitatea New York după doi ani și jumătate. Lucra ca secretară la sistemul media Columbia Broadcasting.

— Nu știu, îi răspunse. Sunt așa de confuză! Îmi scrie de mai bine de un an. Îi răspund la toate scrisorile. Nu mă pot opri. Ești fratele meu, îl privi. Spune-mi ce să fac.

— Nimeni nu poate să-ți spună ce să faci, Ruthie. Știi bine.

Își drese vocea:

— Dar cu tipii ăștia cu care te întâlnești tot timpul ce e? Nu e nici unul care...?

Ea surâse cu tristețe:

— Îi cunoști pe majoritatea băieților cu care mă întâlnesc. Sunt sortită să mă mărit cu un scriitor de reclame. Sau cu un negustor. Sau cu băiatul unui proprietar de agenție de mașini. Cineva cu arsuri la stomac, care să-mi ofere o toaletă unde se aude Brahms când te așezi pe colac și se pulverizează Chanel când tragi apa.

Se uită un moment la sora lui cu ochii bărbaților care o curtau. O brunetă cu ochi limpezi și dinți albi, regulați. O fată cu sâni îndrăzneți și corp proporționat. O femeie frumoasă. Se așeză lângă ea și pentru prima dată din copilărie o luă de umeri:

— Dacă te hotărăști, o să vin tot timpul pe la tine să merg la toaletă.

Propria lui viață romantică nu era cu mult mai presus de cea a lui Ruthie. Se întâlnea cu Mimi Steinmetz pentru că locuia vis-à-vis. Din când în când, se angajau în jocuri sexuale școlărești, mâinile ei respingându-l cu jumătate de măsură, cerând să fie învinse. Dar n-o învingea, pentru că simțea că dorința ei nu era de a-l avea, ci de a-l poseda. Nu dorea să aibă pe cineva în proprietate sau să fie el proprietatea cuiva.

Energia lui sexuală nu avea nici o supapă reală și deveni agitat și nervos. Uneori se plimba când învăța noaptea. Familia Friedman, care locuia în apartamentul de dedesubt, se plânse timid la Dorothy. Așa că Michael începu să se plimbe pe afară. Picioarele lui înghițeau asfaltul din preajma campusului, stradă după stradă în Manhattan. Se plimba și prin Queens. Într-o

zi, luă trenul aerian spre Brooklyn, gândindu-se la început să coboare în familiarul Borough Park, totuși rămase ca lipit de scaun până în Bensonhurst, unde se dădu jos și trecu pe lângă șirurile compacte de case vechi. Mersul pe jos deveni ca alcoolul și el era dependent, exercitându-și viciul secret la ore când prietenii lui dormeau, ascultau muzică, învățau sau încercau să cucerească o fată.

Într-o seară de ianuarie, după ce învățase până la ora zece, plecă de la biblioteca Butler și se îndreptă spre metrou. Ningea cu fulgi mari, turtiți, care deghizau orașul. Trecu de intrarea metroului ca în vis. După zece minute se rătăcise, dar nu-i păsa. Coti pe o străduță îngustă și întunecată, prea largă pentru a fi o alee, dar neluminată, străjuită de locuințe deteriorate. Sub singura insulă de lumină a locului reprezentată de un felinar, un polițist cu umeri largi în uniforma albastră ridicase fața în ninsoare. Când Michael trecu pe lângă el, dădu din cap, salutându-l.

Pe la jumătatea străzii, auzi că era urmărit de cineva cu pași ușori și iuți. Inima începu să-i ciocănească pieptul și se întoarse, regretând că făcuse prostia de a umbla noaptea singur prin Manhattan, dar celălalt trecu repede pe lângă el, destul de aproape însă pentru a-l remarca. Era un bărbat scund, cu capul mare și barba acoperită de zăpadă, nări largi, ochi absenți pe jumătate închiși. Purta o haină închisă la culoare, descheiată în ciuda frigului și mergea cu mâinile goale la spate, murmurând încet, pentru sine. Se ruga? Lui Michael i se păru că aude cuvinte ebraice.

După câteva secunde, nu-l mai văzu pe trecător. Auzi mai mult decât văzu atacul: sunetul înfundat al

loviturilor, șuierul cu care ieșea aerul din stomacul izbit, bufniturile pumnilor.

— POLIȚIA! răcni Michael. POLIȚIA!

Departe pe stradă, polițistul de sub felinar începu să alerge într-acolo. Era foarte gras și înainta cu o încetineală exasperantă. Lui Michael îi venea să fugă la el și să-l tragă de mână, dar nu era timp. Preferă să alerge înainte și practic se împiedică de cei doi aplecați deasupra unui trup nemișcat.

Unul dintre atacatori se ridică tăcut din genunchi și dispăru în întuneric. Cel de-al doilea, mai aproape, îl înfruntă pe Michael, primind un pumn care-i șterse pometii. Îi văzu ochii plini de ură și de spaimă, nasul strivit, gura cu buze subțiri. Era tânăr, într-o haină de piele neagră. Avea mănuși din piele. Una îl izbi în gură și primi lovitura cu ușurare: nu avea cuțit. Michael ținea cu mâna stângă *Privire asupra civilizației americane* de Ferguson și Bruun, o carte de cel puțin două kilograme greutate. O mută în dreapta și lovi cât putu. Atacantul căzu în patru labe în zăpadă: „Mama ta!" șopti pe jumătate suspinând. Se târî câțiva metri prin zăpadă, apoi se ridică și fugi.

Bărbosul cel scund se ridică în capul oaselor. Rămăsese fără aer din cauza loviturilor și respira hârâit, încercând să inspire adânc. În cele din urmă își mai reveni și surâse, cu ochii la carte:

— Ce putere are cuvântul tipărit!

Avea un accent puternic. Michael îl ajută să se ridice. O pată întunecată de pe zăpadă se dovedi a fi boneta lui ceremonială. Și-o îndesă așa udă cum era în buzunar și mulțumi stânjenit:

— Spuneam *Shema*. Rugăciunea de seară.

— Știu.

Sosi și polițistul, gâfâind oribil. Michael îi povesti ce se întâmplase, sugându-și sângele din buza spartă. Se îndreptară toți trei spre cercul de lumină de sub felinar:

— Le-ați văzut fețele? întrebă polițistul.

— Nu, clătină bărbosul din cap.

Michael le văzuse câteva trăsături în confuzia mișcării. Jandarmul întrebă dacă putea face o identificare după fotografii.

— Sunt sigur că n-aș putea.

— În cazul ăsta, uitați de ei, oftă polițistul. Sunt departe de-acum. Probabil că locuiesc în alt cartier. V-au luat ceva?

Bărbosul avea o vânătaie sub ochiul stâng. Căută în buzunarul pantalonilor și scoase în palmă o monedă de o jumătate de dolar, una de un sfert și doi cenți:

— Nu mi-au furat nimic.

— Ar omorî omul pentru mărunțiș, spuse polițistul.

— Iau un taxi până acasă, propuse Michael. Dați-mi voie să vă las în drum.

— Nu, nu, sunt doar două străzi scurte până la mine, pe Broadway.

— Atunci merg cu dumneavoastră și iau taxiul de acolo.

Îi mulțumiră polițistului și porniră tăcuți prin zăpadă, pipăindu-și vânătăile. În fine, omul se opri în fața unei clădiri vechi din cărămidă, cu o plăcuță de lemn imposibil de descifrat, pe ușă.

— Vă mulțumesc, strânse el mâna lui Michael. Sunt Gross, Max Gross. Rabinul Max Gross. Vreți să veniți să bem un ceai?

Din curiozitate, Michael se prezentă și acceptă. Intrând, rabinul Gross se ridică pe vârfuri pentru a atinge rituala *mezuzah* plasată pe cadrul ușii, sărutându-și apoi vârfurile degetelor. Scoase din buzunar boneta udă de zăpadă și și-o puse pe cap. Într-o cutie mică din carton se aflau mai multe bonete asemănătoare și i le arătă.

— Aici e casa Domnului.

Michael își puse și el una, gândindu-se că Dumnezeu avea nevoie de un ajutor. Încăperea era mică și îngustă, mai mult un coridor, putând adăposti doar zece rânduri de scaune rabatabile, așezate în fața altarului. La un capăt al camerei, un mic vestibul era mobilat cu o masă-birou uzată și câteva scaune deteriorate din răchită. Gross își scoase haina, lăsând-o pe masă. Purta un costum necălcat, albastru marin. Michael nu-și dădea seama dacă avea și cravată la gât, din cauza bărbii. Rabinul era un bărbat foarte curat, dar îi crea impresia că, dacă n-ar fi purtat barbă, ar fi arătat tot timpul ca un om care are nevoie să se bărbierească.

Un tunet zgâlțâi deodată clădirea și becul începu să se balanseze, trimițând umbre amețitoare pe tavan.

— Ce-a fost asta? suflă Michael.

— Metroul.

Umplu o oală din aluminiu cu apă de la chiuvetă și o puse să fiarbă pe un reșou. Cănile erau grosolane și ciobite. Făcu ambele ceaiuri cu un singur plic. Îl îndulciră cu zahăr cubic. Rabinul rosti o *brocha*. Se așezară pe scaunele din trestie și băură.

Vânătaia de pe fața rabinului devenea purpurie. Avea ochii mari, căprui și blând-inocenți, ca ai unui copil sau unui animal. Un sfânt sau un nebun, își spuse Michael.

— Stai de mult aici, rabi?

Acesta suflă îndelung în ceai, apoi răspunse:

— De... da, de șaisprezece ani.

— Câți membri sunt în congregație?

— Nu prea mulți. Câțiva. Bătrâni, mai ales bătrâni.

Stătea și bea, simplu. Nu arăta nici o curiozitate în privința lui Michael, nu-l întrebă nimic.

Își terminară ceaiul și își strânseră mâinile, apoi Michael se îmbrăcă. De la ușă se întoarse și se uită înapoi. Rabinul Gross nu părea conștient că nu era singur. Cu spatele la oaspete, se legăna și se apleca, terminând *Shema*, rugăciunea de seară întreruptă pe stradă: *Ascultă, o, Israel, Domnul Dumnezeul nostru, Domnul e Unul.* Metroul bubui. Clădirea se zgâlțâi. Becul se balansă. Umbrele dansară. Și Michael își luă tălpășița.

Într-o seară, înaintea testelor de la jumătatea semestrului, stătea la Uniunea Studenților bând cafea cu doi colegi, unul dintre ei fiind o femeie atrăgătoare. Aveau cu toții câteva nedumeriri în privința filosofiei americane.

— Dar Orestes Brownson și deziluzia lui față de iluminism? întrebă Edna Roth.

Avea o limbă mică și trandafirie cu care lingea zahărul fursecurilor de pe degete.

— Doamne, gemu Michael, eu nu-mi aduc aminte decât că s-a convertit la catolicism.

— M-am gândit la tatăl tău, zise din senin Chuck Farley. Micii capitaliști ca tatăl tău sunt cei mai mari dușmani ai proletarului.

— Tata are tot timpul probleme în a onora salariile, spuse scurt Michael.

Farley nu-l cunoștea pe Abe Kind. Îi pusese de câteva ori întrebări despre firma Kind și Michael îi răspunsese.

— Sindicatul îl îmbolnăvește de ulcer, continuă el acum. Ce-are asta de-a face cu filosofia?

— Are mult, ridică Farley sprâncenele. Nu-ți dai seama?

Era un tânăr foarte urât, cu nas proeminent și pistruiat și păr roșcat, la fel ca genele și sprâncenele. Purta ochelari octogonali, fără rame și își dădea osteneala fără succes să se îmbrace bine. De câte ori ținea un discurs în fața clasei, scotea din buzunarul pantalonilor o râșniță enormă de ceas din aur și îl punea la vedere. Michael bea multă cafea cu el la Uniunea Studenților pentru că Edna Roth stătea mereu lângă Farley.

Edna era o brunetă molatică și reușită, cu o aluniță pe un obraz și buza de jos ușor umflată, ispitindu-l s-o încerce cu dinții. Ușor grăsuță, puțin cam împopoțonată, nici prea-prea, nici foarte-foarte, își purta confortabil feminitatea în ochii căprui, răspândind o căldură animală și un surprinzător miros de lapte.

— De acum încolo, adio bețiii fericite, spuse ea, deși Michael nu mersese niciodată la bar cu ei. Fără ocheade de mari și mici sau alte extravaganțe. Trebuie să învățăm serios pentru examenul ăsta.

Și clipi neliniștită spre Farley. Era mioapă, fapt care-i dădea o expresie visătoare, ușor aiurită:

— O să ai timp destul de învățat, iepuraș?

— În tren, dădu acesta din cap.

Făcea naveta la Danbury în statul Connecticut, unde ajuta la pichetarea industriei confecțiilor. Edna era foarte înțelegătoare în privința revendicărilor proleta-

re. Era văduvă. Fostul ei soț, Seymour, fusese și el comunist, așa că ea știa totul despre greve.

Farley plecă, după ce îi atinse gura frumoasă cu buzele lui subțiri. Michael și Edna își terminară cafeaua și se retraseră într-o sală de la etajul trei al bibliotecii, unde se luptară până la ora închiderii cu Brownson și Theodore Parker, cu transcendentalii, filosofii cosmici, empiriștii radicali, calvinismul, Borden Parker Browne, Thoreau, Melville, Brook Farm, William Torrey Harris...

Afară, pe scări, Michael se frecă la ochii care-i ardeau:

— E prea mult, sunt prea multe detalii.

— Știu. Știi ce, iepuraș, nu vii pe la mine să mai studiem o oră-două?

Luară metroul. Edna locuia într-un bloc vechi din cărămidă roșie, din Washington Heights. Deschise ușa și el descoperi surprins o negresă slăbuță așezată lângă radio și făcându-și tema la matematică. Văzându-i, începu imediat să-și strângă lucrurile.

— Cum se simte copilul, Martha? o întrebă Edna.

— Bine. E un băiețel scump.

Și negresa plecă, luându-și cărțile. Michael intră cu Edna într-un mic dormitor, unde se afla un pătuț. Crezuse că Seymour îi lăsase Ednei doar banii necesari pentru reluarea facultății de pedagogie și plata cantinei. Dar acolo se afla o moștenire diferită.

— E frumos tipul, spuse Michael când se întoarseră în sufragerie. Cât are?

— Mulțumesc. Are paisprezece luni, îl cheamă Alan.

Se duse în bucătărie și puse apa pentru cafea. El își aruncă privirea împrejur. Pe cămin era o fotografie. Știu fără să întrebe că era răposatul Seymour, un bărbat cu ceva atrăgător în înfățișare, în ciuda mustății

ridicole și a zâmbetului încordat. Mobila era în stil colonial. Cu puțin noroc, avea să dureze până va profesa sau se va recăsători. Pe fereastră se vedea fluviul. Clădirea era mai aproape de Broadway decât de Drive, dar terenul cobora abrupt spre apa Hudson-ului care se vedea bine de la etajul opt, unde era apartamentul. Pe luciul fluviului străluceau prietenos luminile bărcilor.

Băură cafea în chicinetă, apoi învățară nemișcați la masă, cu genunchiul lui atingându-i coapsa. El termină în mai puțin de patruzeci de minute și închise și ea cartea. Era cald. Mirosul de lapte se simțea și acolo, slab, dar sesizabil.

— Păi, mă cam duc.

— Dacă vrei, stai și la noapte, iepuraș.

În timp ce ea spăla ceștile, Michael dădu telefon acasă. Îi răspunse mama, cu vocea greoaie de somn și o anunță că învăța până târziu și dormea la un prieten. Ea îi mulțumi c-o sunase, ca să nu stea îngrijorată.

Dormitorul era lângă camera copilului și ușa rămase deschisă. Se dezbrăcară spate în spate la lumina veiozei micuțului. Îi prinse blând buza de jos cu dinții, așa cum își dorise. În pat, mirosul de lapte era foarte concret. Se întrebă dacă mai alăpta încă bebelușul. Dar avea sfârcurile uscate, tari ca niște muguri. În rest, era moale și caldă, fără surprize, urcușuri și coborâșuri blânde, legănarea constantă a unui leagăn. Era bună. Adormi cu palma ei pe ceafă.

Copilul începu să plângă la patru dimineața, un burghiu subțire sonor, care-i trezi pe amândoi. Ea își trase mâna de sub capul lui, sări din pat și alergă să încălzească o sticlă. Văzute din spate, fesele ei erau mari și ușor lăsate. Când luă sticla din oala cu apă fierbinte

și își pulverizează puțin lapte în îndoitura cotului, misterul mirosului se risipi. Mulțumită că lichidul avea temperatura potrivită, dădu biberonul bebelușului și plânsul acestuia încetă.

Când se întoarse lângă el, se aplecă să-i sărute locul unde pulverizase laptele. Era umed și cald. Îi exploră cu vârful limbii moliciunea din îndoitura cotului. Laptele era dulce. Ea oftă adânc. Se întinse după el. De data asta a fost mai încrezător și ea mai puțin maternă. Când adormi, se dădu jos din pat grijuliu, se îmbrăcă prin întuneric și plecă. Afară era încă noapte; vântul adia dinspre fluviu. Își ridică gulerul și o luă pe jos. Se simțea ușor și fericit, eliberat de povara inocenței.

— În sfârșit, spuse tare.

Un puști care pedala vârtos prin mocirlă, cu coșul bicicletei plin de pachete, îi aruncă o privire dură și sclipitoare ca bazaltul. La cinci dimineața, oriunde în lume se doarme. Manhattan-ul era treaz. Pietonii umpleau trotuarele, pe stradă circulau mașini. Merse mult timp pe jos. Se luminase de câteva minute când recunoscu una dintre clădirile pe lângă care trecea. Era micul templu unde metroul făcea lumina să se balanseze; era sinagoga rabinului Max Gross.

Se apropie de ușă și aproape că își lipi ochii de inscripția indescifrabilă de pe placa de lemn. În lumina cenușie a zorilor, literele ebraice păreau că se răsucesc împotrivindu-se, dar până la urmă le desluși. *Shaarai Shomayim*. Porțile Cerului.

Capitolul 15

Când avea patru ani și locuia în orașul polonez Vorka, Max Gross era capabil să citească din Talmud. La vârsta de șapte ani, când majoritatea copiilor de vârsta lui exersau încă limba și povestirile din Biblie, el se afundase adânc în complexitățile legii iudaice. Tatăl lui, Chaim Gross, negustorul de vin, se bucura că semânța lui de comerciant produsese un învățat în Talmud, care va aduce binecuvântarea lui Dumnezeu asupra sufletului lui Soreleh, răposata lui soție, trimisă în paradis de o gripă, pe vremea când fiul lor încă mai mergea de-a bușilea. De când învață să citească, Max își însoți tatăl și pe ceilalți bărbați credincioși la întâlnirile cu leader-ul lor, rabi Label. În fiecare seară de Sabat, rabinul din Vorka își „prezenta masa". Evreii pioși cinau devreme la ei acasă, știind că erau așteptați. Se adunau apoi în jurul mesei bărbatului vârstnic și acesta mânca, înmânând din când în când câte o bucățică – piept de pui, os cu măduvă dulce, carne de pește – unui credincios merituos, care o ciugulea cu venerație, conștient că hrana din mâna rabinului e hrană atinsă de Dumnezeu. Max, copilul-minune, stătea printre adulți într-un caftan din catifea albă, costeliv și ochios, mic încă de atunci față de ceilalți copii, tot timpul răsucindu-și încruntat un perciun buclat în

vreme ce se străduia să audă cuvintele înțelepte ale rabinului.

Era un mic savant, dar era și copil și era fericit la festivități. În seara oricărei sărbători, bărbații credincioși celebrau împreună. Mesele erau acoperite cu boluri de năut, platouri de prăjituri și napolitane și sticle de șnaps. Femeile, fiind creaturi mai neînsemnate, nu erau prezente. Bărbații mâncau pe apucate și beau cu nădejde. Știind că răul poate fi învins numai de bucurie și nu de tristețe și crezând că extazul îi apropie de Dumnezeu, lăsau fericirea să le inunde sufletele. Unul din evreii bărboși se ridica și chema un partener. Ținându-se de umeri, porneau să danseze în jurul sălii. Se formau și alte perechi și în curând, se vedeau dansând peste tot cupluri de bărboși. Ritmul era rapid și triumfal. Singura orchestră era constituită din vocile dansatorilor, care scandau și repetau o singură frază biblică. Câte unul îi dădea, în glumă, lui Max o înghițitură de șnaps ca focul și alteori dansau cu el, chiar rabinul luându-l câteodată partener. Cu picioare nesigure și capul ușor, proptit de mâinile mari care-i apucau umerii, se răsucea în jurul sălii bucuros și fără suflu, piciorușele lui imitând mișcările și bătăile în podea ale partenerului pe fundalul grav al vocilor ce intonau ritmic și repetat: „v'tah-hair libanu e'avd'choh be-ehmess" – „Purifică-ne inimile spre a Te sluji cu adevărat".

Max deveni o legendă a localității cu ani înainte de a fi consacrat *bar mitzvah*. Adâncindu-se tot mai mult și mai viguros în oceanul talmudic, era adesea beneficiarul bucățelelor alese de la masa rabinului și prietenii tatălui îl opreau pe stradă să-l bată pe spate sau

să-i mângâie creștetul. La vârsta de opt ani a fost luat de la școala unde învățau ceilalți băieți și dat pe seama unui instructor particular, reb Yankel Cohen, un învățat tuberculos ai cărui ochi străluceau de febra bolii. Lecțiile se desfășurau aproape ca și cum ar fi studiat singur. Băiatul recita ore în șir și profesorul adus de spate tușea la nesfârșit într-un șervet mare. Nu conversau. Când vocea obosită a lui Max se rătăcea în filosofii false sau interpretări defectuoase, mâna ca o gheară se întindea și degetele ciupeau aprig antebrațul elevului. Avea semne roșii pe brațe chiar și după înmormântarea lui reb Yankel. Cu patru luni înainte de a muri, acesta îl informase pe Chaim Gross că îl învățase pe băiatul de zece ani tot ce știa. Din ziua aceea și până la *bar mitzvah*, Max se duse zilnic la Casa de Studiu a comunității, unde stătea la masă cu bărbații, unii având bărbi cărunte. În fiecare zi studiau alt capitol din Lege, dezbătând cu aprindere diferite interpretări. După ce Max deveni bărbat conform tradiției evreiești, la treisprezece ani, însuși rabi Label își asumă răspunderea educației tânărului precoce. Era o onoare unică. Celălalt student din casa rabinului era chiar ginerele său, un tânăr de douăzeci și doi de ani care aștepta să fie numit rabin.

Chaim Gross îi mulțumea lui Dumnezeu în fiecare zi pentru binecuvântarea dăruită prin fiul lui. Viitorul băiatului era asigurat. Va deveni rabin și inteligența lui sclipitoare îi va înlesni formarea unei congregații distinse, va deveni bogat, onorat și faimos. Și toate acestea pentru fiul unui vânzător de vin cu drojdie! Într-o noapte de iarnă, visând la viitorul lui Max, Chaim Gross făcu o criză de inimă și muri zâmbind.

Max nu-l întrebă pe Dumnezeu de ce-i luase tatăl.

Dar, lângă groapa căscată în micul cimitir evreiesc, intonând rugăciunea rituală, simți prima dată șfichiul vântului și mușcătura frigului.

La sfatul rabinului Label, angajă un funcționar polonez, Stanislas, să se ocupe de vinărie. Max controla neglijent socotelile o dată pe săptămână, pentru a-l menține pe Stanislas în limitele unui furt rezonabil. Magazinul îi aducea mult mai puțini bani decât obișnuia să câștige tatăl, dar îi permise să-și continue viața de studiu.

Avea douăzeci de ani, pregătindu-se să devină rabin și atent să-și găsească o soție potrivită, când Polonia începu să treacă prin timpuri grele. Vara din anul acela fusese grozav de fierbinte, fără ploi. Grâul și ovăzul țăranilor se arseseră pe câmp, tulpinile plantelor frângându-se în loc să se legene în bătaia vântului. Cele câteva căpățâni de sfeclă recoltate erau moi și încrețite, cartofii se făcuseră mici și amari. O dată cu primele zăpezi, țăranii se îmbulziră pe la fabricile de textile, de sticlă sau hârtie, unde se luptau să fie admiși cu salarii tot mai scăzute. În curând, ieșirea sau intrarea în tură erau marcate prin lupte crâncene, gloatele flămânde începând să se strângă pe străzi, ascultându-i pe demonstranți cum vociferează posomorâți, arătându-și pumnii.

La început, nu au fost bătuți decât câțiva evrei. Totuși, curând se practicau raiduri regulate în ghetouri. Polonezii își uitau acasă copiii care flămânzeau, în entuziasmul de moment provocat de doborârea unui păgân care l-a omorât pe Christos. În Vorka, Stanislas își dădu seama că, în calitate de administrator al magazinului unui evreu, i-ar fi fost greu să convingă gloata dezlănțuită că el nu era evreu. Plecă într-o după-amiază, fără să se obosească să mai încuie magazinul, luând încasările pe o săptămână în loc de orice explicație. A fost o retragere la momentul potrivit. În seara următoare, o bandă de beți veseli pătrunse în ghetoul din Vorka. Sângele curse ca vinul pe străzi; în magazinul răposatului Chaim Gross, vinul curse ca sângele. Ce nu putură bea sau lua cu ei, vărsară și sparseră. A doua zi, în timp ce evreii își bandajau rănile și își îngropau morții, Max își dădu seama că magazinul fusese distrus. Acceptă pierderea cu un sentiment de ușurare. Adevărata lui muncă era cea desfășurată cu oamenii și cu Dumnezeu. Îl ajută pe rabin să oficieze patru înmormântări și se rugă cu frații lui pentru ajutorul divin.

După consumarea crizei, rabi Label îl întreținu două luni. Era gata de a deveni un rabin cu propria lui turmă de credincioși. Dar când începu să-și caute o congregație, înțelese limpede că evreii din Polonia nu aveau nevoie de rabini noi. Părăseau țara cu zecile de mii, plecând majoritatea spre Anglia și Statele Unite.

Rabi Label încercă să nu-și arate îngrijorarea:

— Așadar, vei fi fiul meu. Ce mâncăm noi, mănânci și tu. Vor veni și timpuri mai bune.

Dar Max vedea evreii plecând în fiecare zi. Cine o să-i ajute să-l găsească pe Dumnezeu în noul lor mediu? Când îl întrebă pe rabi Label, acesta ridică din umeri.

Dar discipolul lui știa deja răspunsul.

Sosi la New York în timpul unui val de arșiță de august, în gabardina lui lungă și grea și o pălărie neagră, rotundă. Petrecu două zile și două nopți în apartamen-

tul cu două camere al lui Simon și Buni Wilensky, plecați spre America împreună cu cei trei copii doar cu șase săptămâni înaintea lui Max. Wilensky lucra la o fabrică unde se produceau steaguri mici, americane. El le prindea de cozi. Îl asigură pe Max că și lui Buni o să-i placă America după ce se va opri din plâns. Ascultând două zile plânsetele femeii și nemaiputând suporta zgomotele și mirosurile copiilor Wilensky, porni pe jos prin East Side până ajunse la o sinagogă. Înăuntru, rabinul îl ascultă, apoi se urcară într-un taxi și merseră la Uniunea Rabinilor Ortodocși. Pe moment, nu aveau congregații vacante, îi spuse compătimitor un rabin de acolo. Dar erau multe solicitări pentru cantori. Era și *chahzen*, cantor? Dacă da, îl puteau trimite la congregația *Beth Israel* din Bayonne, New Jersey. Templul de acolo îi putea plăti un salariu de șaptezeci și cinci de dolari.

În clipa când începu să cânte în Bayonne, credincioșii îl priviră uluiți. Își întipărise slujba în minte de când era copil și cunoștea ca pe un prieten vechi fiecare notă a melodiei. Muzica i se desfășura în memorie limpede și curată, dar ceea ce îi ieșea din gură nu putea fi numit cântat. Avea vocea unui broscoi instruit. După prima slujbă, vistierul sever al congregației, un anume Jacobson, îi făcu semn imperios cu degetul. Era prea târziu pentru ca templul să mai caute alt cantor. Dar Max fu informat într-o discuție scurtă că nu va primi șaptezeci și cinci de dolari pentru cântatul la slujbele de sărbători. I se dădeau zece dolari și un loc unde să doarmă. Nimeni nu putea pretinde o privighetoare în schimbul a zece dolari, spuse Jacobson.

Performanțele lui de cantor erau atât de jalnice, în-

cât majoritatea credincioșilor îl evitau. Dar Jacobson deveni mai prietenos cu timpul. Era un om gras și chel, cu pielea albă și un dinte de aur în față. Trei trabucuri se iteau întotdeauna din buzunarul de la piept al costumului lui în carouri. Îi puse multe întrebări personale, la care Max răspunse politicos. În cele din urmă, americanul îi dezvălui că era un *shadchen*, un agent matrimonial.

— Soluția la problemele dumitale e o soție bună, îi spuse. Pentru că Domnul a dat femeia bărbatului. Și a spus: „Creșteți și înmulțiți-vă și umpleți pământul."

Max era receptiv la idee. Ca tânăr învățat cu o bună reputație, se așteptase la o căsătorie într-una din familiile evreiești bogate din Vorka. Acum, cu o fată drăguță care să-i aranjeze un cămin și socri influenți care să-i asigure o zestre bogată, se gândea că viața lui în America va deveni mult mai plăcută.

Dar Jacobson îl examină atent și vorbi în engleză, limbă pe care Max n-o înțelegea încă:

— Bobocule, te îmbraci de parcă inviți pe cineva la pogrom. Nu ești un uriaș, nici o fată n-o să se simtă mică lângă tine.

Și oftă:

— N-ai fața ciupită de vărsat, ăsta-i cel mai frumos lucru care se poate spune despre tine.

În idiș, îi explică de ce piața matrimonială pentru un evreu polonez nu e la fel de bună în noua țară ca în Polonia.

— Fă tot posibilul, se învoi Max.

Leah Masnick era cu cinci ani mai în vârstă decât el. Orfană, trăia cu unchiul și mătușa ei, Lester și Ethel Masnick. Aceștia aveau o afacere *kasher* cu păsări, un

abator. O tratau blând, dar fata își imagina că trupurile lor miros a pene și sânge de pui chiar și după ce fac baie. Americană la a doua generație, nici nu i-ar fi trecut prin gând să se mărite cu un imigrant dacă n-ar fi fost ani buni de când un bărbat nu-i mai dăduse o întâlnire. Nu era urâtă, deși avea ochii mici și nasul lung, dar îi lipsea feminitatea; nu știa cum să-i zâmbească unui bărbat sau cum să-l facă să râdă. În ultima vreme, se simțise și mai puțin femeie. Sânii turtiți i se părea că i se mai micșoraseră. Ciclul îi deveni neregulat și nu-i mai veni câteva luni. Uneori, își imagina că trupul ei înalt și zvelt, nefolosit, se transforma în cel al unui băiat. Avea 2 843 de dolari la Trustul de Garantare a Fondurilor din New Jersey. Când Jacobson veni acasă la unchiul ei într-o seară și îi zâmbi pe deasupra ceștii de cafea, știu că oricine ar fi fost cel găsit va fi bun pentru ea, că nu-și mai putea permite să piardă nici o șansă. Când auzi că bărbatul era rabin, simți un fior de speranță. Citise romane englezești despre preoți și nevestele lor. Își desena viitorul într-o căsuță parohială mică, dar ordonată, cu sulurile rituale deasupra ușii. Când îl văzu pe omulețul acela caraghios, cu haine ciudate, necălcate, bărbos și cu bucle de fată căzându-i peste urechi, se străduí să-i vorbească frumos, cu lacrimi în colțul ochilor.

Deși se învoi, cu zece zile înainte de nuntă făcu o criză și țipă că nu se va căsători cu el decât dacă se tundea ca americanii. Max fu șocat, dar observase că rabinii americani nu purtau perciuni lungi. Se așeză resemnat pe scaunul frizerului și îl lăsă pe italian să-i reteze podoaba capilară rituală de care până atunci fusese legat pe viață. Fără perciunii buclați se simțea

în pielea goală. Când Lester, unchiul lui Leah, îl duse la un magazin și îi cumpără un costum gri la două rânduri, cu umerași, simți că de-acum putea fi luat drept un *goi* – un creștin oarecare.

Dar când reveni la Uniunea Rabinilor Ortodocși, apariția lui nu provocă nici o reacție. I se spuse că venise la timp. Se aduna o nouă congregație în Manhattan și membrii acesteia ceruseră Uniunii să le găsească un rabin. *Shaarai Shomayim* era o congregație mică de câțiva membri și cu o cameră închiriată pentru slujbe, dar se va mări, îl asigurară rabinii Uniunii. Max fu copleșit de bucurie. Avea primul lui rabinat.

Închiriară un apartament cu patru camere la două străzi de templu, cheltuind pe mobilă o mare parte din zestre. Aici veniră în noaptea nunții. Erau amândoi obosiți de emoțiile zilei, slăbiți de nemâncare, pentru că nu putură gusta din puii pregătiți de mătușa Ethel Masnick. Max se așeză pe sofaua nouă, căutând programe la proaspăt achiziționatul radio, iar soția lui se dezbrăcă în camera alăturată și se băgă în pat. Întinzându-se lângă ea, își dădu seama că îi atingea urechea cu părul de pe creștet și gleznele cu degetele de la picioare. Avea himenul tare ca pielea tăbăcită. Se luptă vajnic, îngânând rugăciuni rapide, intimidat de rezistență și de chiotele de spaimă și durere scoase de mireasa lui. În sfârșit, reuși și membrana se rupse, cu un țipăt sfredelitor al lui Leah. Când terminară, ea stătu la marginea îndepărtată a patului și plânse, parțial de durere și umilință și parțial pentru că ciudatul ei soț stătea gol, lăfăindu-se pe două treimi din pat și cântând în ebraică imnuri de triumf din care ea nu înțelegea o iotă.

***

La început, faptele îl apăsau pe Max Gross, amenințătoare. Trotuarele erau pline de necunoscuți care se împingeau și se băgau peste el, mereu grăbiți. Mașini, autobuze, troleibuze și taxiuri claxonau tot timpul, umplând aerul cu duhoarea gazelor evacuate. Peste tot erau zgomote și murdărie. În propria casă, unde ar fi trebuit să fie pace, se afla o femeie care refuza să-i vorbească în idiș, deși era soția lui. El nu i se adresa niciodată altfel decât în idiș; ea nu-i răspundea decât în engleză. Era stabilit. În mod uimitor, se aștepta la conversație în timpul mesei și plângea când el insista să studieze între felurile de mâncare. Într-o seară, la scurtă vreme după nuntă, îi spuse cu blândețe că era nevasta unui rabin crescut de o comunitate de înțelepți. Soția unui astfel de om, îi explică, trebuie să gătească, să coasă, să curețe casa, să se roage și să asculte în loc să vorbească și iar să vorbească despre nimic și despre toate.

În fiecare zi se ducea devreme la templu și rămânea până târziu, găsindu-și liniștea. Dumnezeu era același cu Cel din Polonia, rugăciunile erau la fel. Era în stare să stea toată ziua, să studieze și să se roage, pierzându-se în contemplare în timp ce umbrele de afară se alungeau. Congregația descoperi în el un rabin învățat, dar distant. Îi respectau cunoștințele, dar nu-l iubeau.

Când erau căsătoriți de aproape doi ani, Leah își împachetă hainele într-o după-amiază, le așeză într-o valiză din imitație de piele și îi scrise un bilet soțului, anunțându-l că-l părăsește. Luă autobuzul spre

Bayonne, New Jersey și se reinstală în camera ei din casa Masnick, începând din nou să se ocupe de contabilitatea unchiului Lester. După plecarea ei, Max descoperi că trebuia să se scoale cu o jumătate de oră mai devreme în fiecare dimineață, ca să pregătească templul pentru rugăciune. Neglijă apartamentul. Pe podea se adunară fuioare de praf și stiva de vase creștea în chiuvetă.

Leah uitase de mirosul de pene și sânge al abatorului. Registrele unchiului fuseseră completate arbitrar în lipsa ei, fiind pline de erori. O apucau migrenele la vechiul birou din spatele magazinului, încercând să facă bilanțul corect, în cotcodăcitul găinilor și cântatul cocoșilor. Nopțile, nu putea să doarmă. Bărbosul ciudat cu care se măritase era puternic și dornic de dragoste și îi folosise în voie trupul doi ani. Crezuse că se va simți liberă fără el. Dar acum stătea în patul ei de fată, uimită că mâna îi aluneca între picioare când atipea și îl visa pe micul tiran cu detalii șocante.

Într-o dimineață, făcând ocupată niște socoteli, încercând să ignore mirosul murdăriei de pui, începu să vomite. I-a fost rău câteva ore. În după-amiaza aceea, un doctor îi spuse că va avea un copil, peste șapte luni. Seara următoare, revenind târziu de la sinagogă, Max o găsi pe soția lui la bucătărie. Apartamentul fusese dereticat. Din oalele de pe aragaz ieșeau mirosuri îmbietoare. Ea îi spuse că cina era aproape gata. Va avea grijă să nu fie tulburat din studiu după aceea, dar, dacă mai vedea cărți pe masă la bucătărie, avea să se întoarcă imediat la Bayonne.

El dădu din cap fericit. În sfârșit, îi vorbea ca o nevastă de evreu, în idiș.

***

Congregația *Shaarai Shomayim* nu se transformă într-o sinagogă mare și puternică. Max nu avea talent administrativ și nici nu era genul de rabin care privește sinagoga ca pe o instituție socială. *Shaarai Shomayim* nu avea asociații masculine sau feminine. Nu se țineau picnicuri anuale. Nu se proiectau filme. Familiile care doreau să aparțină unei astfel de comunități au fost repede dezamăgite. Când se fondară alte congregații prin apropiere, mulți credincioși se transferară la acestea, cu contribuția anuală cu tot. În cele din urmă, în turma lui nu mai rămăsese decât o mână de oameni care doreau o religie curată.

Cea mai mare parte din viața lui și-o petrecea cu Tora – cartea sfântă – în cămăruța întunecoasă. Profeții îi erau familia. Leah născuse un fiu pe care-l numiră Chaim. După trei ani, muri de peritonită. Ținându-și băiatul în brațe în ultimele ore, simțind cum viața se scurge din trupul febril al copilului, Max îi spuse soției că o iubește. Nu-i mai repetă asta niciodată, dar Leah ținu minte. Nu era suficient pentru a compensa singurătatea care n-o mai părăsea, suferința, pustiul zilelor ei, sentimentul că nu putea concura cu Dumnezeu în sufletul soțului. Dar era totuși ceva.

Cu trecerea anilor, templul se ponosi și decăzu, dar bătrânii congregației ajunseră să-l privească insuflați de o loialitate surprinzătoare pentru el, conținând dragoste. Nu se gândi niciodată să caute un amvon mai prosper. Suma strânsă pentru salariul anual îl mulțumea. De două ori o înfurie pe Leah refuzând mici măriri, spunându-i președintelui enoriașilor că un evreu nu are nevoie decât de mâncare și de un veșmânt cu franjuri. Până la urmă, Leah se duse ea la congregație și acceptă mărirea în numele lui.

Se simțea singur numai când se gândea la adunarea înțelepților. Odată, auzi că la Williamsburg locuiau câteva familii din Vorka. Luă metroul și le căută. Din fericire, își aminteau de el, nu după înfățișare sau ca persoană ci ca de o legendă, copilul-minune care fusese favoritul lui rabi Label, odihnească-se în pace. Stătu cu ei, se servi năut și câțiva bărbați mai purtau barbă, dar nu erau înțelepți. Le lipsea un conducător, un rabin măreț la a cărui masă să se adune și să primească pilde și bucățele de mâncare sfințită. Nu mai dansau bărbat cu bărbat, nu se mai bucurau, stăteau doar și oftau, vorbind despre vremurile din *der alte hame*, casa cea veche pe care o abandonaseră de mult. Nu-i mai vizită niciodată.

Uneori dezbătea aprins Legea cu bătrânii din congregație, dar cele mai bune discuții se desfășurau când era singur în templul plin de umbre, cu sticla de whisky desfăcută și pusă pe teancul de cărți. Pe la al treilea sau al patrulea pahar, simțea cum spiritul i se purifică și gândul se înalță fericit și liber. În curând, începu să audă și vocea. Adversarul înțelept era întotdeauna rabi Label. Max nu-l vedea niciodată pe marele om, dar vocea domoală și înțeleaptă era acolo, în mintea lui, își puneau amândoi la încercare intelectul după moda veche, vocea parând și ripostând la fiecare interpretare filosofică a lui Max, furnizând atât sursele biblice, cât și precedentele. Când era înfiorat și

epuizat de dezbatere, vocea dispărea și se apuca să bea până se învârtea camera cu el, apoi se lăsa pe spate în scaun și închidea ochii, redevenind un băiețel, simțind mâinile mari ale adulților apucându-i umerii în vreme ce se azvârlea prin încăpere în acordul ritmic al scandării religioase. Uneori, muzica din mintea lui îl adormea.

Într-o după-amiază, deschizând ochii după o astfel de ațipeală, i se păru, într-un acces de bucurie, că-l vede pentru prima dată în încăpere pe rabi Label. Apoi își dădu seama că era un tânăr înalt, o față pe care o mai zărise.

— Ce dorești? întrebă.

Ochii băiatului aveau ceva. Ochii aceia semănau cu ai rabinului din Vorka. Stătea în fața mesei lui Max, întinzându-i o prăjitură de la o patiserie *kasher*, de parcă i-ar fi dat biletul de intrare.

— Vorbește-mi despre Dumnezeu, spuse Michael.

Capitolul 16

În orele mici ale dimineții, Michael începu să se îndoiască de existența lui Dumnezeu, la început într-o doară, apoi cu o disperare mirată. Zvârcolindu-se și zbătându-se până șifona cearșafurile, clipea treaz în beznă. Se rugase din copilărie. Acum se întreba încotro se îndreptau rugăciunile lui. Ce-ar fi fost să se roage numai pentru tăcerea zumzăitoare a apartamentului, să-și rostească ambițiile și temerile într-un noian de nimic sau să mulțumească pisicilor care își ascuțeau ghearele de stâlpii de pe aleea din spatele blocului?

După ce întrebările deveniră tot mai persistente și insomnia îl purtă spre Max Gross, se luptă aprig cu rabinul, urându-i certitudinea calmă. Stăteau amândoi la masa zgâriată și se priveau prin aburii ceștilor de ceai, conștienți de lupta inevitabilă.

— Ce dorești să știi?

— Cum poți fi sigur că omul nu și l-a imaginat pe Dumnezeu pentru că îi era frică de întuneric și de frigul cumplit, pentru că nu avea altceva decât nevoia de a se apăra, chiar și cu propria lui imaginație?

— De ce crezi că asta s-a întâmplat? întrebă Max calm.

— Nu știu ce s-a întâmplat. Dar știu că de peste un miliard de ani există viață pe pământ. Și întotdeauna,

în orice cultură, găsești ceva la care se rugau, o statuie din lemn mânjită cu lut, soarele, o ciupercă, o stană mare de piatră...

— Ce înseamnă „stană"? întrebă Gross în idiș.

— „Potz", explică Michael.

— Aha.

Acesta nu era decât un exercițiu banal pentru un om care dezbătea zilnic cu vocea rabinului din Vorka. Max continuă:

— Cine i-a făcut pe oamenii care adorau idoli obsceni? Cine a creat viața?

Un student la fizică la Universitatea Columbia se juca în fața unei asemenea întrebări:

— Un rus pe nume Oparin spune că este posibil ca viața să fi început prin generarea accidentală a unor compuși de carbon.

Se uită la Gross, așteptându-se să vadă încruntarea teologului față de o discuție științifică, dar nu citi pe chipul lui decât interes.

— La început, din atmosfera pământului lipsea oxigenul, dar existau din plin metan, amoniu și vapori de apă. Oparin crede că fulgerele au electrizat aceste elemente, creând aminoacizi sintetici, substanța din care ia naștere viața. Apoi, moleculele organice s-au dezvoltat milioane de ani în apele străvechi și selecția naturală a dus la formarea unor creaturi complicate, unele care se târau, altele cu picioare, altele care l-au inventat pe Dumnezeu.

Și se uită sfidător la rabi Gross:

— Înțelegi despre ce vorbesc?

— Înțeleg destul, răspunse acesta, mângâindu-și barba. Să presupunem că așa e. Atunci, dă-mi voie să te întreb: Cine a făcut – cum îi spune? – da, metanul și amoniul și apa? Și cine a trimis fulgerul? Și lumea în care s-a putut întâmpla ceva atât de minunat, de unde a apărut?

Michael tăcu. Gross zâmbi:

— Oparin, oșmarin, zise încet. Chiar nu crezi în Dumnezeu?

— Cred că am devenit agnostic.

— Ce înseamnă asta?

— Nu sunt sigur dacă Dumnezeu există sau nu.

— Nu, nu, nu, spune atunci că ești ateu. Căci, în ce fel poate fi cineva sigur că Dumnezeu există? Pot să mă întorc în timp și să fiu acolo când Dumnezeu vorbește cu Isaac sau ne dă poruncile? Dacă s-ar putea asta, n-ar mai exista decât o religie pe lume; am ști cu toții cine are dreptate. Desigur, așa e firea oamenilor, să fie într-o tabără sau în alta. Un om trebuie să ia o decizie. În legătură cu Dumnezeu, tu nu știi și eu nu știu. Dar eu am luat o decizie în favoarea lui Dumnezeu. Tu ai luat o decizie împotriva Lui.

— N-am luat nici o decizie, spuse Michael, puțin posomorât. De aceea sunt aici. Am multe întrebări. Vreau să studiez cu dumneata.

Rabi Gross atinse teancul de cărți de pe masă:

— Aici sunt conținute multe gânduri măreațe. Dar nu se află răspunsul la întrebarea ta. Nu te pot ajuta să te hotărăști. Mai întâi te hotărăști. Apoi studiem.

— Indiferent de ce hotărăsc? Să zicem că hotărăsc că Dumnezeu e o poveste, o amăgire.

— Indiferent.

Afară, pe coridorul întunecos, Michael întoarse capul spre ușa închisă a templului. Dumnezeu să te bată, gândi. Și apoi, în ciuda resentimentului, zâmbi pentru că alesese să folosească numele lui Dumnezeu.

Capitolul 17

Ruthie, sora lui Michael, se transformă într-o persoană cu care nu se mai putea tachina. Nopțile, suspinele ei înăbușite de pernă deveniră aproape un sunet obișnuit de fundal, ca zumzăitul unui frigider. Părinții încercară s-o atragă plătindu-i week-end-uri la schi, o duseră la psihiatru, îi prezentară frumoșii fii și nepoți ai prietenilor, dar totul fu inutil. În cele din urmă, Abe Kind trimise o scrisoare lungă și un ordin de plată la Tikveh le' Machar, în Palestina și după șase săptămâni, Saul Moreh intră în biroul comercial al companiei unde lucra Ruthie, făcând-o să se ridice, să scoată un strigăt și să leșine de-a binelea. Spre dezamăgirea familiei, Saul se dovedi a fi un străin; era mai scund decât părea în poze, foarte britanic, cu pipă din spumă de mare, costum greu de tweed, accent și diplome de la Universitatea din Londra. Dar, obișnuindu-se cu el, le plăcu destul de mult și ofilirea lui Ruthie pieri, revenindu-i bucuria de viață. A doua zi după venirea lui Saul la New York, el și Ruth spuseră familiei că se vor căsători. Nici nu se punea problema să rămână în Statele Unite. Evreii germani care reușeau să scape veneau în Palestina. Saul spuse că nu era momentul ca un sionist să părăsească *Eretz Israel*, Pământul Făgăduinței. Urma să se întoarcă la *kibbutz*-ul din deșert în trei săptămâni.

— Deci așa e acum povestea succesului american, zise Abe. Muncesc din greu toată viața, fac economii și când fata mea se face mare, îi cumpăr un țăran.

Îi puse să aleagă între o nuntă mare și una mică în familie, plus trei mii de dolari, cu care să-și înceapă căsnicia în Palestina. Saul refuză banii cu vădită plăcere:

— *Kibbutz*-ul ne va da tot ce avem nevoie. Tot ce avem va fi proprietatea *kibbutz*-ului. Așa că te rugăm, păstrează-ți dolarii.

El ar fi preferat o *chupeh*, o nuntă în familie, uneia fastuoase, dar Ruthie își impuse voința și acceptă să facă ceremonia la Waldorf. A fost o nuntă mică, dar foarte elegantă, ca un ultim lux pentru fată. Costă două mii patru sute de dolari. Saul acceptă să ia restul de șase sute de dolari pentru *kibbutz*. Suma fu sporită de cadourile de nuntă, în bani sau obiecte ce au fost transformate tot în bani, pentru că nu prea există multe cadouri potrivite pentru doi soți gata să-și înceapă viața într-o comunitate rurală din deșert. Michael îi dădu lui Ruth o oală de noapte antică și adăugă douăzeci de dolari la fondul *kibbutz*-ului. La nuntă, bău prea multă șampanie și dansă mai multe dansuri cu piciorul drept intercalat între coapsele lui Mimi Steinmetz, făcând-o să roșească și să-i sclipească ochii de pisicuță.

Ceremonia a fost oficiată de rabi Joshua Greenberg de la sinagoga Fiilor lui Iacob. Era un bărbat cumpătat și bine îmbrăcat, cu o bărbuță tunsă îngrijit, un stil declamator bombastic și obiceiul de a se râhâi în momentele de emoție, ca atunci când o întrebă pe Ruthie dacă îl va iubi, îl va onorrra și îl va asculta pe soțul ei. Pe la jumătatea ceremoniei, Michael se pomeni comparându-l pe rabi Greenberg cu rabi Max Gross. Amândoi

erau tradiționaliști, dar asta era singura lor asemănare. Rabi Greenberg se bucura de un salariu de treisprezece mii de dolari pe an. Slujbele lui se oficiau în prezența unor burghezi bine îmbrăcați, care bombăneau când venea vorba de donații pentru templu, dar le făceau oricum. Conducea un Plymouth Sedan cu patru uși, schimbându-și mașina din doi în doi ani. Împreună cu soția și fiica lor durdulie, își petrecea trei săptămâni în fiecare vară într-o stațiune *kasher* din Catskills, unde plătea mai puțin, pentru că oficia slujbe de Sabat. În apartamentul bine situat din Queens, familia rabinului primea oaspeți cu fața de masă albă ca zăpada și serviciul de tacâmuri din argint.

Să fim cinstiți, își spuse Michael, privind cum rabinul îi dădea cupa ceremonială cu vin întâi lui Ruthie, apoi lui Saul, comparat cu rabi Greenberg, rabi Gross e un vagabond ponosit.

Apoi cupa, înfășurată într-un șervet pentru a nu se risipi cioburile, fu zdrobită sub piciorul lui Saul, sora lui îl sărută pe străin și oamenii se îmbulziră să-i felicite. *Mazel tov!*

Hitler nu se mulțumi numai să-i omoare pe cei din seminția lui Michael, ci îi ruină acestuia și viața sexuală. Fabricile de confecții începură să producă uniforme militare, sindicatul îi elimină pe comuniști și refuză să mai picheteze unitățile integrate în sectorul apărării, așa că Farley încetă să mai plece la Danbury și Edna nu-l mai invită pe Michael pe la ea. În cele din urmă, la rugămintea lor, într-o vineri friguroasă, îi însoți la primărie, fiind martor la cununia lor. Le dărui o tavă

de argint prea scumpă pentru posibilitățile lui și pe felicitare le scrise: „Faptul că vă cunosc este una dintre cele mai importante experiențe din viața mea." Farley își ridică sprâncenele stufoase și îi spuse lui Michael să vină la cină. Edna roși, se încruntă și își lipi tava de sâni. După asta, îi mai văzu foarte rar pe cei doi Farley, care nu mai apăreau nici pe la Uniunea Studenților. În cele din urmă, incidentul cu Edna deveni ca un episod citit într-o carte și el rămase din nou cast, neliniștit și plin de dorință.

Unul din prietenii lui, pe nume Maury Silverstein, încerca să obțină un loc în echipa de box a Colegiului Queens. Într-o seară, Michael merse cu el la sală, ca partener de antrenament. Maury avea o constituție atletică, dar nu se legăna nebunește, ci pistona cu mâna stângă și dădea lovituri grele cu dreapta. Îl luase pe Michael la antrenament ca să exerseze împotriva unui adversar mai înalt și cu alonjă mai lungă. La început, Silverstein îl tratâ cu grijă și experiența se dovedi plăcută ceva timp. Apoi Maury se însufleți prea mult; ritmul mănușilor îi depăși capacitatea de reținere. Michael se simți lovit din toate părțile. O flacără îi explodă în gură. Ridică mănușile și simți altă explozie în plex, prăbușindu-se pe podea.

Rămase jos, luptându-se să respire. Deasupra, Silverstein dansa cu ochii voalați și mănușile încă ridicate. Apoi, încet, se dezmetici și lăsă jos brațele, privindu-l siderat pe Michael.

— Mulțumesc, ucigașule, îngăimă învinsul.

Silverstein îngenunche, bolborosind scuze. Lui Mi-

chael i se făcu rău la duș, dar după aceea, ștegându-se în vestiar, își văzu fața în oglindă și simți un fior ciudat de mândrie. Avea buza umflată și o pată roșie sub ochiul stâng. La insistențele lui Maury, merseră la un local de subsol din apropierea campusului, numit „The Pig's Eye". Chelnerița era o roșcată costelivă cu sâni incredibil de ridicați și dinți puțin cam lați. Servindu-i, se uită la fața tumefiată a lui Michael și clătină din cap.

— O gorilă s-a luat de o chelneriță drăguță și eu am pus-o jos.

— Cum să nu, spuse ea apatic. Oricum, ar fi trebuit să te omoare, fraierule. Ce, chelnerițele nu pot să se distreze și ele?

Aducându-le al doilea rând de beri, luă cu degetul niște spumă din paharul lui și îi atinse vânătaia de pe obraz cu substanța rece.

— La cât termini lucrul? o întrebă.

— Peste douăzeci de minute.

Se uitară amândoi la legănarea fundulețului ei când plecă. Silverstein încerca să nu-și arate entuziasmul:

— Știi ce, spuse, ai mei sunt în vizită la sora mea, la Hartford. Casa e goală, liberă. Poate-mi aduce și mie o puicuță.

O chema Lucille. În timp ce Michael telefona să-i spună mamei că nu va veni acasă, Lucille aduse o fată pentru Maury, o blondă scundă, Stella. Avea glezne groase și mesteca gumă, dar Maury păru satisfăcut la superlativ. În taxiul care îi ducea spre apartament, fetele stătură la ei în poală și Michael observă că Lucille avea un neg mic pe ceafă. Se sărutară în lift; limba ei avea gust de ceapă.

Maury scoase o sticlă de scotch dintr-un dulap și, după două pahare, se despărțiră, ei ducându-se probabil în dormitorul soților Silverstein, mobilat cu un pat mare, dublu. Lucille și Michael se instalară pe canapeaua din sufragerie. Deveni conștient de punctele negre de pe bărbia ei. Fata ridică fața s-o sărute. Peste puțin, stinse lumina.

Din camera cealaltă se auzi geamătul lui Silverstein și un chicotit.

— Acum, Lucille? strigă Stella.

— Nu acum, răspunse aceasta iritată.

Se pomeni obligat să se gândească la alte femei, Edna Roth, Mimi Steinmetz, chiar Ellen Trowbridge. În tot decursul actului, ea stătu nemișcată, scoțând un ușor zgomot nazal. Luna aprilie la Paris, gândea uluit, străduindu-se. Când se termină, rămaseră aproape ațipiți, apoi Lucille se strecură ca o zvârlugă de sub el.

— Acum, strigă veselă, îndreptându-se goală spre dormitor.

Când intră, Stella ieși afară. Manevra se îndeplini cu ușurința dată de practicarea în ocazii similare, își dădu el seama. Schimbul îl excită. Dar când Stella cea scundă și durdulie veni la el, degetele îi atinseră o carne ca o cocă și fu izbit de mirosul, nu de femeie, ci de corp nespălat, devenind brusc impotent.

— Stai puțin, spuse.

Avea hainele pe covor, la picioarele canapelei. Le luă și se îndreptă încet prin întuneric spre hol, unde se îmbrăcă repede, fără să se mai obosească să-și încheie șireturile la pantofi.

— Hei, strigă fata când îl auzi ieșind.

Luă liftul și părăsi grăbit clădirea. Era două dimi-

neața. Nu văzu nici un taxi decât după o jumătate de oră de mers pe jos; ajunsese la doar două străzi de casă, dar luă totuși mașina.

Din fericire, părinții dormeau când intră. Se spălă îndelung pe dinți la baie apoi făcu un duș fierbinte, consumând mult săpun.

Nu simțea nici o chemare spre somn. În pijama și halat, se strecură afară din apartament și urcă pe acoperiș, ușor ca un hoț. Mergând pe vârfuri ca să nu trezească familia Waxman, locatarii de la ultimul etaj, se duse la un horn și se rezemă de cărămizi.

Simțea primăvara în adierea vântului. Cerul era plin de stele și le privi cu capul dat mult pe spate până îi lăcrimară ochii în briză și luminițele albe începură să se încețoșeze. Trebuie să fie ceva mai mult decât atât, își spuse. Maury le spusese fetelor „puicuțe", dar atunci erau și ei doi niște cocoșei. Jură că n-o să mai facă sex până n-o să se îndrăgostească. Stelele erau neobișnuit de strălucitoare. Le privi fumând o țigară și încercă să-și imagineze cum ar arăta dintr-un loc netulburat de luminile orașului. Ce le ține acolo sus? se întrebă și îi veniră răspunsurile automat; își aminti vag de atracția reciprocă, de forța de gravitație, de legile mișcării ale lui Newton. Dar erau atâtea mii, răspândite într-un spațiu atât de vast, atât de echilibrat, rotindu-se atât de constant și precis pe orbitele lor, ca resorturile unui ceas imens, lucrat cu măiestrie. Legile din cărți nu explicau destul, trebuia să mai fie altceva, altfel, pentru el, minunata complexitate era fără sens și rece ca sexul fără iubire.

Aprinse o nouă țigară de la cea veche, aruncând chiștocul peste marginea acoperișului. Căzând, luci ca o

novă, dar el nu observă. Cu capul pe spate, se uita la stele, încercând să vadă ceva de dincolo de luminile lor.

În după-amiaza aceea, deschizând ușa sinagogii *Shaarai Shomayim*, îl găsi pe Max Gross ascultându-l pe un bătrân cu glas liniștit. Michael se așeză pe un scaun de lemn din rândul din spate și așteptă răbdător până ce bătrânul oftă, îl bătu pe umăr pe rabin, se ridică anevoie în picioare și ieși din templu. Apoi se îndreptă și el spre masă. Rabinul Gross îl scrută cu privirea:

— Ei?

Michael nu spuse nimic. Rabinul îl mai privi o vreme, apoi dădu satisfăcut din cap:

— Ei.

Se întinse spre teancul de cărți de pe masă și alese Gemara și comentariul pentateuhal al lui Rashi:

— Acum vom studia, spuse el cu blândețe.

Capitolul 18

Își respectă cinci luni legământul de castitate. Însoțindu-l pe Maury la un *bar mitzvah* din Hartford – al fiului sorei cumnatului lui Maury – o cunoscu pe sora unui confirmat, o fată zveltă, brunetă, cu piele albă foarte fină și nări subțiri, ca de ceară. Când dansară seara la petrecere, îi simți mirosul curat și dulce al părului, de apă cu săpun lăsată la soare. Plecară amândoi în Plymouth-ul lui Maury, intrând pe un drum de țară de dincolo de o parcare. Trase mașina sub un castan uriaș ale cărui ramuri joase atingeau capota și se sărutară mult, până când se întâmplă totul fără premeditare. După aceea, împărțind o țigară, îi spuse că încălcase promisiunea față de el însuși de a nu mai face dragoste decât cu o fată pe care o iubea.

Se așteptase să râdă, dar fetei i se păru ceva foarte trist:

— Vorbești serios? Chiar așa?

— Chiar așa. Și nu te iubesc, spuse, adăugând grăbit: cum aș putea? Abia te cunosc.

— Nici eu nu te iubesc. Dar îmi placi foarte mult. Nu e suficient?

Și se învoiră că era cel mai bun subtitut preferabil.

***

În vara aceea dinaintea anului trei, lucră ca asistent într-un laborator din campus, spălând eprubete, ștergând și rânduind microscoape, pregătind echipamentul pentru experiențe al căror scop sau rezultat nu le știa. Studia cu rabi Gross de cel puțin trei ori pe săptămână. Când venea acasă, Abe îl interoga nerăbdător:

— Ei, ce mai face Einstein?

Răspunsurile lui nu reușeau să-i ascundă lipsa de entuziasm, plictisul dezamăgit față de fizică și științe, în general. În astfel de discuții, simți de mai multe ori că Abe dorea să-i spună ceva, dar ceva îl reținea și fiul nu încercă să-l preseze. În cele din urmă, într-o duminică dimineața, cu două săptămâni înainte de redeschiderea școlii, tatăl sugeră o ieșire la Sheepshead, un golf unde închiriară o barcă și cumpărară o cutie plină cu viermi respingători. Michael vâsli până unde dorea tatăl, apoi lăsară undițele și peștii cooperară cu dorința de conversație a lui Abe, refuzând să atingă momeala.

— Ce-o să se întâmple la anul pe vremea asta?

Michael deschise două sticle de bere și îi dădu una tatălui. Nu erau prea reci și spuma curse peste margini:

— Cu cine?

— Cu tine, bineînțeles, răspunse Abe. Ai studiat trei ani fizica, despre părticelele mici pe care nu le vedem, dar compun toate lucrurile. Și vrei să mai faci un an, dar nu-ți place. Îmi dau seama. E sau nu așa?

Și sorbi din bere.

— Așa e.

— Atunci ce faci? Medicina? Ai note bune, ai minte. Eu am destui bani să scot un doctor sau un avocat. Alege.

— Nu, tată.

Două zmuciturі disperate ale plutei îi dădură ceva de făcut și folosi prilejul bucuros, ridicând undița în barcă.

— Michael, acum ești mai mare. Poate înțelegi mai bine anumite lucruri. M-ai iertat?

La naiba, răcni în gând.

— Pentru ce?

— Știi foarte bine la ce mă refer. La fata aia.

Nu avea unde să se uite în afară de apă și reflectarea soarelui în luciul ei îi rănea ochi:

— Uită. Nu e bine să ne agățăm de astfel de lucruri.

— Nu, trebuie să te întreb. M-ai iertat?

— Te-am iertat. Acum, hai să uităm.

— Ascultă-mă.

Auzea ușurarea din vocea tatălui, entuziasmul și speranța:

— Asta arată cât suntem noi doi de apropiați, dacă am reușit să trecem peste așa ceva. Avem în familie o afacere care ne-a asigurat întotdeauna ce-i mai bun din toate. E o afacere bună.

Un pește de mărimea unei farfurii se afla la cârlig. Când Michael îl trase în barcă, se zbătu, răsturnându-i sticla de bere și împroșcându-i spumă pe un adidas.

— Pe vremuri, credeam că pot, zise Abe. Dar sunt din școala veche, nu mă pricep la afaceri mari. Trebuie să recunosc asta. Dar tu... ai putea să mergi un an la Afaceri la Harvard, să te întorci plin de metode noi și compania Kind să ajungă un leader în domeniu. Ăsta a fost mereu visul meu.

Ca să controleze peștele, Michael își așeză pe el adidasul stropit, simțindu-i zbaterea prin talpa subțire de cauciuc. Era prins bine în cârlig. Avea amândoi ochii pe o latură și îl priveau încă strălucitori și vii.

Spuse repede:

— Nu mai vorbi așa, tată. Îmi pare rău.

Începu să scoată cârligul, sperând că n-o să-l doară, dar simți ruperea cărnii în zimții de oțel:

— Am de gând să mă fac rabin, încheie Michael.

Capitolul 19

Templul Emanuel din Miami Beach se afla într-o clădire mare din cărămidă, cu niște coloane albe georgiene și trepte largi din marmură albă. De-a lungul anilor, cristalele din marmură fuseseră tocite de tălpile credincioșilor, devenind strălucitoare și lustruite în soarele Floridei. Înăuntru, rândurile de scaune roșii plușate păreau fără sfârșit. Mai exista o sală de bal cu izolare fonică, o bucătărie completă, o bibliotecă incompletă de scrieri evreiești și un birou mic, așternut cu un covor, pentru asistentul rabin.

Michael stătea dezolat la un pupitru lustruit, doar cu puțin mai mic decât biroul din celălalt cabinet, aparținându-i lui rabi Joshua L. Flagerman. Se încruntă auzind telefonul:

— Alo?

— Pot vorbi cu rabinul?

— Rabi Flagerman? Nu e aici, șovăi Michael.

Îi dădu apelantului numărul de acasă al rabinului. Omul mulțumi și închise.

Era angajat de trei săptămâni, destul cât să se asigure că făcuse o greșeală devenind rabin. Cei cinci ani de studiu rabinic la Institutul Iudaic de Religie îl induseseră, din păcate, în eroare.

Strălucise la școala rabinică.

— Un giuvaer printre pietricelele reformate, comentase amar Max Gross.

Gross nu încercase să ascundă că se simțea trădat de faptul că Michael alesese să meargă la o școală reformată. Rămăseseră legați spiritual, dar relația lor nu evoluă spre cea care ar fi putut să fie dacă Michael ar fi devenit un rabin ortodox tradiționalist. Îi era greu să-și explice opțiunea. Știa doar că lumea se schimba rapid și reforma i se părea modul cel mai bun posibil de a face față schimbării.

Verile, lucra la un așezământ din Manhattan, încercând să le arunce paiul credinței copiilor care se înecau în mări invizibile. Unii dintre ei aveau tații plecați în armată și mame care lucrau schimburi duble în fabricile militare sau aduceau acasă tot de felul de „unchi" străini, în uniforme. Învăță să recunoască mersul săltat și pupilele dilatate ale toxicomanului adolescent care prizase și controlul spastic al membrelor și mestecatul tremurat al gumei la tânărul torturat de absența dozei. Privi copilăria măcinată de tristețe. O dată la foarte mult timp simțea că ajuta pe câte cineva într-o mică privință. Era singurul lucru care-l împiedica să renunțe în favoarea unei slujbe de consiliere într-o tabără de vară.

Terminase trei semestre la școala rabinică în anul în care japonezii atacară Pearl Harbor. Majoritatea prietenilor lui se înrolară sau fură înghițiți de serviciile auxiliare. Studenții teologi erau scutiți de instrucție; vreo șase băieți renunțară la școală și se îmbrăcară în uniforme. Ceilalți, printre care și Michael, au fost convinși de îndrumătorii lor că va fi mai multă nevoie ca oricând de rabini în perioada următoare. În general,

regretă, ca și cum ar fi fost privat de-o aventură care-i aparținea de drept. În zilele acelea, credea în moarte, dar nu și în moartea lui.

Cu toate acestea, primind câte o scrisoare din locuri cu nume neobișnuite și uneori imposibil de pronunțat, i se părea că totul e palpitant și romantic. Maury Silverstein ținea legătura cu el. Se înrolase în trupele de marină, urmând cursurile școlii de ofițeri de la Quantico, imediat după terminarea instrucției. Boxă puțin la Paris și o dată, se angajă într-o dispută de supremație cu instructorul lui, ale cărei detalii nu i-au fost descrise lui Michael. Dar Maury îi scrise că după câteva săptămâni se întâlnise cu adversarul în afara ringului, fără mănuși. Mai precis, întâmplarea avea loc în spatele sălii și toți recruții își strigară aprobarea când îi fractură maxilarul caporalului. Acesta își scosese cămașa cu petlițele de grad și nu se luă nici o măsură disciplinară, dar toți instructorii îl solicitară în mod deosebit de atunci pe soldatul care le făcuse tagma de râs. Silverstein era scos la raport pentru cea mai mărunță bănuială și astfel, speranțele de a deveni ofițer i se spulberară. Terminând instrucția, continuă cu un antrenament de angajator de catâri și i se dădu unul cu picioare scurte și dosul mare. Îl numi Stella, din motive sentimentale, scria în ultima scrisoare trimisă din Statele Unite. El și Stella erau trimiși cu vaporul spre o insulă din Pacific, fără nume și probabil muntoasă, unde avea să lâncezească, așteptând aventuri lascive cu băștinașele. Din respect pentru statutul lui Michael, nu-i dădea detalii picante despre întâmplările de pe insulă.

În ultimul an la Institut, Michael a fost trimis să asiste

la slujbele de sărbători de la un templu din Rockville, Long Island. Merse ca pe roate și se simți într-adevăr ca un rabin. Începu să se scalde într-o încredere de sine arogantă. Apoi, cu trei săptămâni înainte de absolvire și numire, serviciul de plasări al Institutului îi aranjă un interviu la Templul Emanuel din Miami, unde se căuta un asistent rabin. Ținu o ceremonie de vineri seara, ca oaspete. Scrisese cu grijă predica și își exersase cuvintele în oglinda din dormitor. Îndrumătorul de la facultate îl lăudase; știa că predica lui avea forță și stil. La Miami, se simțea pregătit. Îl salută pe rabi Flagerman, apoi congregația, cu voce puternică. Prinse amvonul cu ambele mâini și se înclină ușor:

— Ce este un evreu? începu.

Fețele din primele rânduri îl priveau cu atâta insistență mută, încât simți nevoia să se uite în altă parte. Dar oriunde s-ar fi uitat, nu vedea decât ochi în așteptare, fețe ridicate spre el. Unele erau bătrâne, altele tinere, unele senine, altele încrețite de experiență. Rămase paralizat de temeritatea acțiunii lui. Cine sunt eu, se întrebă, ca să le spun lor ceva, orice?

Pauza se continuă cu o tăcere, dar tot nu putea vorbi. Era mai rău decât în ziua când devenise *bar mitzvah*. Amorți. Limba i se lipi de cerul gurii. O fată ciripi undeva în spate, făcându-i pe ascultători să își miște picioarele zgomotos.

Se forță să vorbească din pură voință. Împleticindu-se de mai multe ori, zori predica. După aceea, conversă un timp cu disperare, apoi luă un taxi spre aeroport. Placid din cauza dezamăgirii, se uită pe fereastră mai tot timpul drumului până la New York, mormăind refuzuri la oferta de cafea sau vin a stewardesei roș-

cate. În noaptea aceea, epuizat de călătorie, găsi refugiu în somn, dar a doua zi de dimineață, zăcând în pat, se întrebă cum se lăsase prins într-o capcană atât de crudă, a unei vocații pentru care nu avea nici o umbră de talent.

În cursul săptămânii următoare, se gândi la alternativele rabinatului. Războiul cu Germania se sfârșise deja și Japonia nu putea să mai reziste mult; ar fi fost momentul cel mai nepotrivit să se înroleze acum. Putea deveni profesor, dar perspectiva îl făcea melancolic. Nu-i mai rămânea decât compania Kind. Își aduna curajul să discute cu Abe când primi o telegramă de la comitetul congregației din Florida. Nu erau siguri în legătură cu el; nu ar fi dorit să-i viziteze din nou, având costul călătoriei asigurat și să mai predice o dată în acel week-end?

Cu o stare de rău fizic, plin de dispreț de sine, se duse din nou la Miami. De data aceasta, deși îi tremurau genunchii și vocea, respectă programul și ținu predica.

După două zile a fost sunat și chemat acolo.

Nu avea îndatoriri complicate. Oficia slujbele pentru copii. Îl asista pe rabin de Sabat. Citea numere vechi din buletinul templului. La cererea rabinului Flagerman, alcătuia un catalog de literatură rabinică. Ziua, când rabinul și secretara erau prezenți, Michael nu răspundea la telefonul care suna simultan pe cele trei linii. Dar seara, dacă era la birou când ei erau plecați, răspundea și le dădea numărul de acasă al rabinului celor care-l căutau pe rabi Flagerman.

Făcu niște vizite pastorale la unii membri bolnavi ai congregației. Nu cunoștea orașul Miami, așa că-l duceau cu mașina membrii grupului de tineret al templului. Într-o după-amiază, ghidul lui era o adolescentă blondă, de șaisprezece ani, Toby Goodman. Tatăl ei era un producător bogat de mezeluri și carne, cu cirezile lui pe pășunile din zona St. Petersburg. Era foarte bronzată, purta un șort alb și un maiou și conducea o limuzină albastră, decapotabilă. Îi punea întrebări despre Biblie, cu ochii mari, la care-i răspundea cu multă seriozitate, deși știa că fata făcea haz. Îl așteptă răbdătoare în mașină să-și facă vizitele, parcând, dacă se putea, la umbră și mâncând caramele în timp ce răsfoia un album cu o copertă sexy. Când termină, îl duse în tăcere înapoi la templu. O privea conducând încet pe străzile aglomerate.

Peste tot, erau numai uniforme. Orașul Miami era plin de veterani cazați la centrele de odihnă și reabilitare din faimoasele hoteluri de lângă plajă. Umpleau străzile, plimbându-se singuri sau în grupuri și mărșăluind alene, în rânduri duble, până la o conferință sau un film.

— La o parte, mormăi fata.

Schimbă viteza și ambală motorul, făcându-i pe trei veterani din Forțele Aeriene să sară grăbiți la o parte.

— Ia-o ușor, zise blând Michael. Nu s-au întors întregi din război ca să fie călcați de un rabin în timpul vizitelor pastorale.

— Nu fac decât să stea la soare, să fluiere și să comenteze că tocmai te-au văzut într-un film, chicoti fata. Am un prieten în Flotă, știi? A fost acasă luna trecută. Nu s-a îmbrăcat decât în civil. I-am înnebunit pe tipii ăștia.

— Cum?

Ea îl scrută cu ochii micșorați. Apoi, hotărându-se, frână repede și se aplecă pe lângă el să caute în torpedou. Se îndreptă și văzu că avea în mână o sticlă de gin pe jumătate plină. La vreo zece metri, o coloană dublă de bărbați purtând, majoritatea, ecusoane ale combatanților infanteriști, mergeau încet în soarele fierbinte. Ridicară ochii când ea fluieră ascuțit. Înainte ca Michael să-și dea seama, își aruncase brațul pe după umerii lui, cu sticla fluturând ispititor pe lângă trupul lui.

— Ăsta da bărbat! le strigă batjocoritor pietonilor, sărutându-l pe creștet.

Mașina țâșni înainte și Michael se izbi de spătarul scaunului. Soldații porniseră supărați spre mașină și unii chiar fugiră după ea. Fata râdea zgomotos, părând să nu le audă injuriile strigate după ei.

În tăcere, se opriră în fața templului.

— Ești furios, nu?

— Nu asta e starea mea, spuse precaut, dându-se jos.

— Hei, e sticla mea!

I-o luase de pe banchetă și o ținea de gât:

— Să mi-o ceri după ce împlinești douăzeci și unu de ani.

Urcă scările și intră în templu. Suna telefonul. Răspunse și o femeie ceru să stea de vorbă cu rabinul. Îi dădu numărul de acasă al lui rabi Flagerman.

Într-un sertar al biroului avea niște pahare din hârtie. Își turnă gin de trei degete în unul din ele, îl înghiți dintr-o dată, apoi stătu cu umerii căzuți și ochii închiși.

Era apă călduță.

După două seri, Toby Goodman îl sună să-și ceară scuze. Îi acceptă scuzele, dar îi refuză oferta de a-l du-

ce cu mașina a doua zi. După câteva minute, sună din nou telefonul.

— Rabi?

Era o voce ciudat de răgușită.

Michael îi dădu numărul lui rabi Flagerman, dar din telefon se auzi un gâfâit ca de câine epuizat. Începu, zâmbind:

— Ascultă, Toby, pe cine crezi tu că păcălești?

— Am de gând să mă omor.

Era o voce masculină.

— Unde ești? întrebă Michael.

Adresa nu fu rostită clar. Îi spuse să repete. Cunoștea strada, era în apropiere.

— Nu face nimic. Vin acolo. Te rog!

Alergă afară și începu să se roage, stând pe treptele de marmură și încercând să cheme un taxi. Găsind unul gol, se așeză pe marginea banchetei și se strădui să găsească orice putea fi spus cuiva căruia îi era frică să trăiască. Dar mintea îi era pustie și când mașina se opri în fața unui bungalou cu stucaturi. Îi întinse șoferului o bancnotă și fără să mai aștepte restul, traversă în fugă o porțiune de gazon uscat și împânzit de nisip, urcă trei trepte și intră pe ușa de sticlă a unei verande.

Sub sonerie era scris un nume, Harry Lefcowitz. Ușa era neîncuiată și deschisă.

— Domnule Lefcowitz? chemă încet.

Nici un răspuns. Intră înăuntru. Sufrageria emana un miros acru. Pe pervazurile ferestrelor erau sticle și pahare pe jumătate pline cu bere. Într-un castron de sticlă de pe masă putrezeau niște banane. Scrumierele erau pline cu mucuri de trabuc. Pe spătarul unui scaun era agățată o cămașă militară, cu însemne de sergent.

— Domnule Lefcowitz?

În spatele unei uși ce se deschidea în sufragerie se auzi un zgomot ușor. O deschise.

Un bărbat scund și puțintel, în pantaloni kaki și tricou, stătea pe pat. Avea picioarele goale și mustața subțire aproape nu i se mai observa din țepii bărbii nerase. Ochii îi erau roșii și triști. Ținea în mână un pistolet negru.

— Ești polițist, spuse.

— Nu, sunt rabin. M-ai sunat, mai ții minte?

— Nu ești Flagerman.

Și piedica pistolului fu eliberată cu un clic puternic.

În sinea lui, Michael gemu, dându-și seama că își confirmase încă o dată incapacitatea. Nu sunase la poliție. Nu lăsase nici măcar un bilet la templu, informând în legătură cu situația.

— Sunt asistentul lui rabi Flagerman. Vreau să te ajut.

Pistolul urcă încet, țintindu-i fața. Țeava rotundă și deschisă la capăt era obscenă. Omul se juca acum cu piedica, trăgând-o și armând:

— Mișcă-ți fundul de aici, spuse.

Michael se așeză, tremurând ușor, pe patul nefăcut.

Afară era întuneric.

— Ce ar rezolva asta, domnule Lefcowitz?

Omul îl scrută:

— Crezi că n-o să te omor, eroule? De ce m-ar deranja, la câte am văzut? Te omor și pe urmă mă omor și eu.

Văzând fața lui Michael, râse:

— Nu știi ce știu eu. N-are nici o importanță. Viața merge înainte.

Michael se aplecă spre el. Mâna lui întinsă constituia un gest de compasiune, dar omul îl văzu ca pe o amenințare. Vârî țeava pistolului în obrazul tânărului. Era dureros.

— Știi de unde am pistolul? L-am luat de la un neamț mort. Avea o jumătate de cap lipsă. Pot să-ți fac și ție așa.

Michael nu spuse nimic. După câteva minute, omul retrase pistolul. Își pipăi cu vârful degetelor cercul rămas pe obraz. Se priviră. Ceasul lui Michael bătea tare secundele. Omul începu să râdă:

— Ți-am spus numai gogoși. Am văzut o grămadă de nemți morți și pe unii i-am scuipat, dar n-am luat niciodată nimic de la ei. Am cumpărat pistolul pe trei cartușe de Lucky Strikes. Am vrut să am ceva pentru copil, să mă țină minte.

Lefcowitz se scărpină pe picior cu mâna liberă. Avea picioare lungi și osoase, cu fire negre de păr pe încheieturile degetelor mari. Michael îl privi în ochi:

— Și astea de acum sunt gogoși, domnule Lefcowitz. De ce mi-ai face rău? Nu vreau decât să-ți fiu prieten. Și ar fi și mai rău să te rănești dumneata.

Încercă să zâmbească:

— Cred că e un fel de glumă. Cred că pistolul nici nu e încărcat.

Omul ridică pistolul și într-o fracțiune de secundă, un bubuit se auzi monstruos în camera mică, mâna îi tresări și pe tavanul de deasupra lor apăru o gaură mică, neagră.

— Erau șapte, zise Lefcowitz. Acum sunt șase. Mai mult decât e nevoie. Așa că nu mai crede nimic, fiule. Stai acolo și ține-ți gura.

***

Tăcură un timp. Noaptea era liniștită. Michael auzea câte un claxon și murmurul estompat și constant al valurilor pe plaja din apropiere. Trebuie să fi auzit cineva împușcătura, se liniștea. Vor veni curând.

— Te simți vreodată singur? îl întrebă Lefcowitz într-un târziu.

— Tot timpul.

— Uneori, mă simt așa de singur că-mi vine să urlu.

— Toți suntem așa uneori, domnule Lefcowitz.

— Mda? Atunci, de ce nu? și agită pistolul. Dacă la asta se reduce tot, de ce nu? continuă, râzând fără umor. Acum ai șansa să vorbești de Dumnezeu sau de curaj.

— Nu. E un motiv mai simplu. Asta – și Michael mută puțin pistolul cu degetul, ca să nu-l mai țintească – e ceva definitiv, absolut. N-ar mai fi nici o șansă să afli că ai greșit. Și deși e multă urâțenie în lume, uneori e minunat să trăiești. Să bei o gură de apă când ți-e sete sau să vezi ceva frumos, orice lucru frumos. Lucrurile bune le compensează pe cele rele.

Lefcowitz păru pe moment că se îndoiește. Dar apoi ațintì din nou pistolul asupra lui Michael.

— Nu prea mi se face des sete, zise.

Tăcu multă vreme și nu încercă să-l facă să vorbească. Doi băieți trecură chiuind prin fața casei și trăsăturile bărbatului se schimonosiră ciudat.

— Ești pescar?

— Nu prea convins, spuse Michael.

— Mă gândeam că m-am simțit bine când pescuiam. Cu soarele, apa și toate.

— Da.

— De fapt, de-asta am venit aici. Eram copil, lucram la un magazin de pantofi din Erie. Am mers în Hialeah cu niște tipi și-am câștigat patru mii opt sute de dolari. Erau bani frumoși, dar ce știam eu, n-aveam nici o responsabilitate. Pescuitul era totul. Prindeam toată ziua păstrăvi de mare. Tipii ăia au crezut că sunt nebun fiindcă nu m-am întors cu ei. M-am angajat barman la o bombă de pe plajă. Am pescuit, am stat la soare, fete în costume de baie... știam că sunt în paradis.

— Erai barman când te-ai încorporat?

— Aveam localul meu. Și era tipul ăsta care lucra cu mine. Nick Mangano. Avea ceva economii și cu ale mele, am aranjat un bar cu licență pentru alcool pe docul de pescuit Murphy. Îl știi?

— Nu.

— Ne-am salvat bișțarii și după câțiva ani ne-am extins, aveam un local mai mare, cu separeuri și un pianist. Mergea foarte bine. Atunci eram căsătorit și lucram în schimbul de zi. Primeam toată ziua pescari, mai mult bătrâni. Sunt mulți bătrâni pe aici. Sunt clienți foarte buni, beau două păhărele pe zi și nu fac deranj niciodată. Și noaptea veneau Nick și alt tip pe care-l angajasem și se ocupau de dansatori.

— Sună ca o afacere bună.

— Ești însurat?

— Nu.

Lefcowitz adăugă, după o scurtă pauză:

— Eu m-am însurat cu o creștină. O irlandeză.

— Mai ești în armată?

— Mda, sunt la odihnă și refacere și după aceea mă demobilizează.

A avut un rictus:

— Eh, când m-au recrutat, i-am dat o procură lui Nick. El are ceva la inimă, nu l-au luat. Așa că a condus localul patru ani și l-a ținut deschis zi și noapte.

Începu să obosească și vocea i se împleticea:

— Vezi, m-am așteptat să intru acolo și să fiu întâmpinat cu o mică petrecere de amicul Nick. Ce caraghios, la Neapole le-am tratat cu respect pe italience. Mă gândeam că lui Nick o să-i placă asta. Și găsesc totul închis, zăvorât. Totul e curățat din bancă.

Se uită la Michael și surâse, cu ochii umezi și buzele tremurându-i:

— Dar acum vine distracția. A stat aici tot timpul cât am fost plecat. Aici, în casa asta.

— Ești sigur?

— Domnule, mi s-a spus. Mereu. În momente din astea, te miră să vezi câți prieteni vorbăreți ai. Ies de peste tot.

— Și acum?

— Băiatul nu e. Ea nu e. El, la fel. Nici banii, nici o adresă. Totul e curat. Lună.

Michael se zbătea să găsească vorbe bune, dar nu-i venea nimic în minte.

— Vezi, am știut că era o fufă când m-am însurat cu ea. M-am gândit că nu e nimeni înger, și eu mi-am trăit viața, poate reușim s-o luăm de la început. N-am reușit, așa e viața, de ea nu-mi pasă. Dar pe puști îl cheamă Samuel. *Shmuel*, după tata, fie iertat. Amândoi sunt catolici. Puștiul n-o să fie niciodată *bar mitzvah*.

Gemu și parcă i se rupseră zăgazurile:

— Doamne, n-o să-mi mai văd niciodată copilul.

Se prăbuși lovindu-l în umăr pe Michael, gata să-l doboare din pat. Îl ținu în brațe legănându-l, tăcând.

După multă vreme, îi luă pistolul din degetele inerte. Nu mai ținuse niciodată un pistol în mână. Era surprinzător de greu. Citi marca pe țeavă: SAVER U SOHN, SUHL CAL 7.65. Îl puse pe pat, legănându-l mai departe pe om. Îi lipi capul de umărul lui, mângâindu-i părul încâlcit:

— Plângi, îi spuse. Plângi, domnule Lefcowitz.

Poliția Militară îl lăsă la templu înainte de a se lumina. Observă că nu încuiase și lăsase becurile aprinse și se bucură că nu se dusese direct la pensionul unde stătea; rabi Flagerman s-ar fi putut supăra. Aerul condiționat funcționa la maximum în biroul lui. Era o noapte răcoroasă și în cameră era frig, așa că opri aparatul.

Adormi la birou, cu capul pe brațe.

Telefonul îl făcu să zvâcnească la ora opt și cincizeci și cinci. Îl dureau oasele și avea gura uscată. Afară era un soare galben și fierbinte. Umiditatea era stânjenitoare. Porni din nou aerul condiționat înainte de a ridica receptorul.

Era o femeie:

— Pot vorbi cu rabinul?

Își înăbuși un căscat și se îndreptă:

— Care dintre ei?

Capitolul 20

La mai puțin de un an de la mutarea lui în Miami, Michael se întoarse la New York să-l ajute pe rabi Joshua Greenberg de la sinagoga Fiilor lui Iacob să oficieze căsătoria dintre Mimi Steinmetz și un notar public care tocmai fusese numit partener junior la firma tatălui ei. În cursul ceremoniei, când cei doi se sărutară, simți arsura regretului și a dorinței nu pentru fată, ci pentru o soție, pentru cineva pe care s-o iubească. Dansă dansul ritual de nuntă cu mireasa și bău prea multă șampanie.

Unul dintre foștii lui profesori de la Institut, rabi David Sher, lucra acum la Uniunea Congregațiilor Iudaice Americane. Îi făcu o vizită la două zile după nuntă.

— Kind! exclamă rabi Sher, frecându-și palmele. Ești omul de care am nevoie. Am o slujbă pentru tine.

— Una bună?

— Una groaznică. Mizerabilă!

La urma urmei, se gândi Michael, sunt sătul până-n gât de Miami:

— Accept.

Crezuse că preoții itineranți erau o ciudățenie din trecutul protestantismului.

— Călători evrei? întrebă.

— În munții Ozark sunt evrei, spuse rabi Sher. Sunt șaptezeci și șase de familii în munții din Missouri și Arkansas.

— Există sinagogi în ambele state.

— În văi, unde sunt comunități mai numeroase. Dar în regiunea despre care vorbesc, nu e nimic, e un peisaj aspru de țară, cu câte un evreu care ține un magazin sau o tabără de pescuit.

— Spuneați că e ceva groaznic. Sună minunat.

— Vei călători pe un drum ocolit, cinci sute de kilometri la înălțime. Nu sunt hoteluri peste tot, va trebui să te descurci cu localnicii. Majoritatea credincioșilor o să te întâmpine cu brațele deschise, dar unii te vor alunga, altora nu le va păsa de tine. Vei fi mereu pe drum.

— Un rabin itinerant.

— Da, ambulant, zâmbi rabi Sher, scoțând dintr-un dulap un dosar cafeniu. Aici e o listă de lucruri care trebuie cumpărate; totul poate fi decontat de sindicat. Ți se dă și o mașină. O să ai nevoie de un sac de dormit și de echipament de camping. Și, surâse el de-a binelea, ai grijă, rabi, când iei mașina să-i pui cele mai zdravene amortizoare de pe piață.

La patru săptămâni după discuția de mai sus, Michael era în munți; condusese cei 1 600 km de la Miami până acolo în două zile. Mașina primită nu era nouă, era însă un Oldsmobile mare și verde și o echipase cu amortizoare capabile să susțină un tanc. Până acolo, avertismentele sumbre ale lui rabi Sher nu se materializaseră; drumurile erau bune și ușor de urmărit pe

hartă și vremea era atât de frumoasă, încât purta tot hainele din Florida, ignorând movilița de îmbrăcăminte de iarnă stivuită în spate în mașină. Primul nume de pe listă era George Lilienthal, director operativ la o fabrică de cherestea din Spring Hollow, statul Arkansas. Conducând printre dealuri pe un drum tot mai abrupt, își simți moralul ridicat. Mergea încet, bucurându-se de peisaj: ferme îngrădite, clădite din bușteni, case cu exteriorul argintiu, balustrade, câte un orășel minier sau o fabrică, din loc în loc.

Pe la patru după-amiază începu să fulguiască și i se făcu frig. Se opri la o stație de benzină – un hambar cu două pompe – și se schimbă înăuntru în haine călduroase în timp ce un bătrân ridat îi umplea rezervorul. După însemnările lui Michael, Spring Hollow trebuia să fie la șaptesprezece kilometri de drum de țară față de localitatea Harrison. Dar când îl întrebă pe bătrân, acesta clătină din cap:

— Nu. Mai bine o iei pe șaij'doi în sus, treci de Rogers, o tai spre est vreo câțiva kilometri și treci de șoseaua Monte Ne. Gravel. Dacă te rătăcești, întreabă pe careva.

Părăsind autostrada de la Rogers, ghici doar că drumul era pietruit, pentru că era acoperit de zăpadă. Rafalele de vânt zguduiau mașina și trimiteau ace de gheață prin deschizăturile geamurilor. Își dădu seama cu recunoștință că recomandările vestimentare ale lui rabi Sher fuseseră utile. Purta cizme grele, pantaloni mulați, cămașă de lână, pulover, scurtă căptușită, mănuși și șapcă prevăzută cu niște clape pentru urechi.

Ninsoarea se înteți o dată cu lăsarea întunericului. La curbe, vedea lumina farurilor străpungând un

pustiu negru. Era conștient că nu știa nimic despre munți și despre șofatul noaptea în zonă. La început, trase pe dreapta și parcă, hotărât să aștepte încheierea furtunii. Dar se făcu foarte frig. Porni motorul și încălzirea, dar apoi se întrebă dacă avea aer suficient, dacă nu cumva îl vor găsi înțepenit a doua zi în mașină („cu motorul pornit, conform raportului Poliției Statale"). Oricum, își dădu seama că vehiculul lui parcat putea deveni un obstacol pentru orice mașină care ar mai fi orbecăit prin beznă la ora aceea. Așa că porni foarte încet și văzu, după ce urcă o pantă, o lumină galbenă în vale, semn care se dovedi a aparține ferestrei unei ferme. Parcă sub un copac mare și bătu la ușă. Îi răspunse un bărbat în jeanși și o cămașă groasă de lucru, cafenie. Îi explică pățania lui și omul îl invită să intre.

— Jane! strigă. E aici un om care are nevoie de pat la noapte. Se poa'?

Femeia veni agale în holul fermei. Dincolo de ea, Michael văzu reflexele galbene ale focului din soba pântecoasă de la bucătărie. Era frig în casă și de un cui atârna un felinar.

— Ai un pachet de cărți? îl întrebă ciupindu-și puloverul fără nasturi cu degetele.

— Nu, răspunse. Îmi pare rău, nu am cărți de joc.

Gura femeii se strânse:

— Asta e o casă creștinească. Nu primim oameni cu whisky și cărți de joc.

— Am înțeles, doamnă.

La bucătărie, se așeză la o masă șubredă ce părea lucrată cu mâna și femeia îi încălzi o farfurie de tocană. Carnea avea un gust ciudat și era tare, dar nu avu curaj să întrebe de ce animal era. După-masă, omul îl conduse cu felinarul într-o cameră întunecoasă:

— Ieși afară, Hyah, mormăi el.

Un câine mare și galben căscă și părăsi fără chef lavița strâmtă.

— Stați aici, domnule.

Închise ușa lăsându-l în beznă și Michael se hotărî să nu se dezbrace. Era foarte frig. Își descălță cizmele, apoi se cuibări în pat, sub cuverturile zdrențuite, nu prea călduroase și cu miros de câine.

Salteaua era subțire, plină de ghemotoace. Zăcu mai multe ore fără să adoarmă, cu gustul gras al tocanei pe limbă, înfrigurat și nevenindu-i să creadă că se afla acolo. La miezul nopții, cineva veni la ușă. E câinele, se gândi, dar se deschise ușa și își văzu gazda, puțin alarmat.

— Șșșt, zise omul, ducând degetul la buze. În mâna cealaltă ținea o cană. O lăsă și dispăru fără o vorbă.

Era cea mai proastă băutură pe care o înghiți Michael vreodată, dar era tare, exploda în gât și te încălzea. După patru înghițituri, căzu într-un somn adânc.

A doua zi dimineața, când se trezi, în casă nu mai erau nici bărbatul, nici femeia, nici câinele. Lăsă trei dolari la capul patului. Îl durea capul și nu voia să mai bea, dar se temea să nu găsească femeia cana. O duse în spatele casei și o lăsă în pădure, sperând ca bărbatul s-o găsească înaintea soției.

Mașina porni destul de repede. Înainte de a parcurge o distanță mare, realiză cât de bine făcuse poposind pe timpul nopții. Șoseaua se îngusta tot mai mult și urca. Pe partea stângă se vedea deja coasta muntoasă, cu colțuri de stânci. Pe dreapta, râpa abruptă dezvelea ochiului peisajul unei văi ninse, dincolo de care se

înălțau piscuri și creste. Curbele în formă de ac de păr erau înnoroite, cu petece de zăpadă în curs de topire. Le parcurse cu fereală, conștient că după fiecare cotitură îl aștepta o prăpastie, gata să-l înghită.

Ajunse la Spring Hollow după-amiaza târziu. George Lilienthal era în pădure cu echipele de forestieri, dar Phyllis, soția lui, îl întâmpină pe Michael ca pe o rudă regăsită. Îi spuse că așteptau de mult să le sosească un rabin.

Familia Lilienthal locuia într-o casă cu trei camere, proprietatea Corporației de Cherestea Ozark. Aveau apă caldă, frigider și congelator și o combină muzicală despre care pretindeau că se învechise. Când sosi George Lilienthal acasă, rabinul se lăfăise o oră într-o baie caldă, se bărbierise și se primenise și asculta Debussy cu un pahar în mână. George avea treizeci și șapte de ani, era un bărbat voinic și surâzător, care participase la lucrările de reîmpădurire din Syracuse. Phyllis era o gospodină desăvârșită, ale cărei șolduri moi și largi anunțau că și ei îi plăcea cum gătea. În timpul mesei, Michael rosti binecuvântările. După aceea se rugară, antrenându-l și pe Bobby, copilul celor doi. Băiatul avea deja unsprezece ani și nu mai avea decât douăzeci de luni înainte de a deveni *bar mitzvah*. Totuși, nu știa nici o boabă de ebraică. A doua zi, Michael stătu toată după-amiaza cu el și îl învăța alfabetul ebraic. Îi lăsă un manual și o temă de făcut până la următoarea lui vizită.

După încă o noapte, George îl călăuzi pe o șosea forestieră care ducea la destinația următoare.

— Drumul nu e prea greu, îi spuse inginerul nervos, strângându-i mâna. Desigur, ai de trecut prin două-trei torente și apa e cam mare pe timpul ăsta...

Ajunse într-o localitate numită Swift Bend-Cot Rapid, unde magazinul general se afla pe malul râului rece și rapid, cărând sloiuri cenușii de gheață. Un bărbos cu un poncho în carouri descărca niște baloturi din remorca unui Ford vechi. Acestea conțineau blănuri mici de animal, poate aparținând mai multor specii. Pieile erau înțepenite de frig și omul le aranja pe prispa magazinului.

— Magazinul lui Edward Gold? întrebă Michael.

— Mda, zise omul, fără să se oprească din lucru.

Înăuntru, o sobă răspândea căldură. Așteptă ca o femeie să-i cântărească unei fete un kilogram și jumătate de făină neagră, într-o pungă de hârtie. Fata îl privi și el văzu că era o făptură a muntelui, o fetișcană costelivă și pistruiată, cu pielea aspră și buzele crăpate.

— Edward Gold e aici?

— Cine vrea să știe?

— Sunt rabinul Michael Kind. Domnul Gold a primit o scrisoare care îl anunța de venirea mea.

— Vorbești cu nevasta lui, îl privi femeia cu răceală. N-am nevoie de rabin.

— Soțul dumitale e aici, doamnă Gold? Aș putea să vorbesc puțin cu el?

— N-avem nevoie de nici o religie de-a ta, spuse ea îndârjită. Nu înțelegi?

Michael salută și ieși. Urcând în mașină, fu atenționat încet de omul care stivuia afară piei de animale. Îl așteptă să se apropie, cu motorul pornit.

— Dumneata ești rabinul?

— Da.

— Eu sunt Ed Gold.

Omul își scoase cu dinții mănușa groasă și scotocind în buzunarul pantalonilor, îi vârî ceva în mână lui Michael.

— Asta-i tot ce pot să fac, zise, punându-și la loc mănușa. Ar fi bine să nu mai vii pe aici.

Porni în grabă spre Fordul cel vechi, se urcă la volan și se îndepărtă.

Michael se uită după el. Îl palmă avea două hârtii de câte un dolar.

În orașul următor, i le expedie înapoi omului.

După terminarea circuitului, avea nouăsprezece elevi la ebraică, având vârste cuprinse între șapte și șaizeci și trei de ani, cel mai bătrân fiind administratorul unui parc de camioane care nu fusese *bar mitzvah* și voia să devină înainte de a împlini șaizeci și cinci de ani. Oriunde găsea un evreu receptiv, Michael oficia slujbe. Membrii „congregației" erau răspândiți la distanțe foarte mari. Uneori, conducea aproape o sută de kilometri de drum greu între două case iudaice. Învăța să iasă de pe șosea la primul semn de zăpadă și să se adăpostească în căsuțele muntenilor. Într-o seară, vorbindu-i despre asta lui Stan Goodstein, un morar la a cărui familie se oprea regulat, Goodstein îi dădu o cheie și câteva indicații:

— Dacă treci de Big Cedar Hill sau ești în apropiere, poți sta la cabana mea de vânătoare. Are provizii destule, conserve. Doar să ții minte că, dacă ninge, trebu-

ie ori să ieși repede la șosea, ori să stai până se topește zăpada. Ai de trecut peste un pod suspendat. Dacă se așază zăpada pe el, nu mai poți trece cu mașina.

A doua oară când parcurse circuitul, Michael se opri la cabană. Podul trecea peste o prăpastie adâncită de-a lungul timpului de un râu năvalnic de munte. Îl traversă țeapăn, strângând volanul până i se albiră încheieturile și sperând că Goodstein verificase rezistența podului. Acesta nu dădu nici un semn de slăbiciune. Cabana era pe o culme tocită. Bucătăria și vesela erau adecvate și își pregăti o masă bună, încheiată cu trei cești de ceai tare și fierbinte pe care le bău în fața focului strașnic din căminul de piatră. În amurg, se îmbrăcă gros și ieși în pădure, pregătit pentru *Shema* – rugăciunea de seară. Cedrii uriași fosneau și gemeau în bătaia vântului. Frunzișul se apleca și se ridica. Parcă erau niște bătrâni, rugându-se. Rugându-se și el la poalele lor, cu glas tare, nu se simți deloc deplasat.

În cabană, găsi câteva pipe noi din corn și un pachet de tutun. Se așeză în fața focului și pufăi, dus pe gânduri. Vântul începu să se întețească afară. Se simțea apărat, la căldură, în pace. Făcându-i-se somn, acoperi focul și își trase patul lângă șemineu.

Ceva îl trezi înainte de două noaptea. Aruncând o privire pe geam, își dădu seama de îndată. Ningea mărunt, dar continuu. Știa că se putea întări foarte repede. Se lăsă din nou pe spate, gemând. O clipă, a fost tentat să închidă ochii și să adoarmă iar. Dacă se înzăpezea, putea rămâne trei-patru zile, până la topirea omătului. Perspectiva era ispititoare; avea mâncare din belșug în cabană și era obosit.

Dar știa că dacă voia ca misiunea lui din munți să

reușească, trebuia să devină o figură familiară pentru enoriași. Se forță să părăsească patul cald și să se îmbrace repede.

Ajungând la pod, îl văzu deja acoperit cu o peliculă albă. Cu respirația tăiată, rugându-se fără cuvinte, conduse încet. Cauciucurile nu derapară, trecu în câteva minute.

După o perioadă scurtă, ajunse în dreptul unei cabane cu ferestrele luminate. Bărbatul care îi deschise era smead și firav, cu părul împuținat. Ascultă impasibil povestea lui Michael, apoi, ținând ușa deschisă larg, îi făcu semn să intre. Era aproape trei dimineața, dar în cabană erau aprinse trei felinare, în șemineu ardea focul și în jurul lui stăteau un bărbat, o femeie și doi copii.

Sperase să capete un pat. Îi oferiră un scaun. Cel care îi deschisese se prezentă: Tom Hendrickson. Femeia era soția lui. Fetița Ella era fiica lor. Fratele lui Tom, Clive, era și el acolo cu băiatul lui, Bruce.

— Dânsul e domnul Robby Kind, le spuse Hendrickson.

— Nu, e *rabi* Kind, corectă Michael. Numele meu de botez e Michael. Sunt rabin.

Toți se holbară la el.

— Ce înseamnă asta? întrebă Bruce.

Michael le zâmbi adulților și îi răspunse:

— Asta-i meseria mea.

Se așezară cu toții pe scaune. Din când în când, Tom Hendrickson mai arunca pe foc un lemn de pin. Michael se uită discret la ceas, întrebându-se ce se petrecea.

— Stăm cu Maw a noastră, zise Hendrickson.

Clive Hendrickson luă o vioară și un arcuș de pe podea. Se lăsă pe spate și începu să cânte încet, bătând

ritmul cu piciorul. Bruce sculpta o bucată de lemn moale, aruncând așchiile în foc. Femeia o învăța pe fiica ei un model de tricotaj. Se aplecau peste andrele și își șopteau. Tom Hendrickson se uita la foc.

Simțindu-se mai singur decât în pădure, Michael trase din buzunar o Biblie mică și începu să citească.

— Domnule...

Tom Hendrickson privea cu intensitate Biblia:

— Ești pastor?

Vioara, briceagul și andrelele se opriră; cinci perechi de ochi îl ațintea.

Își dădu seama că nu știau ce înseamnă „rabin".

— Se poate spune și așa, acceptă. Un fel de pastor pentru Vechiul Testament.

Tom Hendrickson dădu jos un felinar și îi făcu semn. Ademenit, Michael îl urmă. Ajungând într-o cămăruță din fundul cabanei, deveni deodată limpede de ce nimeni nu dormea la ora aceea. Bătrâna era înaltă și firavă, ca și fiii ei. Părul alb îi era pieptănat cu grijă și strâns într-un coc. Ochii îi erau închiși și chipul liniștit în moarte.

— Îmi pare rău, spuse Michael.

— A avut o viață bună, rosti răspicat Hendrickson. A fost o mamă bună. A trăit șaptezeci și opt de ani. Acum, îl privi, trebuie s-o îngropăm. Au trecut două zile. Pastorul nostru a murit de vreo două luni. Eu și Clive ne gândeam s-o urcăm mâine în mașină și s-o trecem muntele. Ea dorea să fie îngropată aici. Ți-am fi recunoscători dacă ai putea să ții dumneata slujba.

Îi veni să râdă și să plângă în același timp. Dar se abținu. În schimb, întrebă pe un ton uscat și degajat:

— Înțelegeți că sunt rabin? Un rabin evreu?

— Denumirea nu contează. Ești pastor? Om al lui Dumnezeu?

— Da.

— Atunci ți-am fi recunoscători pentru ajutor, domnule, spuse Hendrickson.

— Sunt onorat, zise Michael neajutorat și reveniră în camera cea mare.

— Clive, tu ești cel mai bun tâmplar. Ai în șură tot ce trebuie ca să faci cutia. Eu cobor la cimitir. Ai nevoie de ceva special? se întoarse Hendrickson spre Michael.

— Nu, am câteva cărți și lucruri în mașină, replică pe un ton încrezător, deși în realitate asistase doar la două înmormântări evreiești. Era prima dată în situația de a oficia un ritual funerar.

Ieși la mașină și se întoarse cu geanta. Apoi se așeză din nou lângă foc, de data aceasta singur. Bruce se dusese cu tatăl lui să facă sicriul. Ella și mama ei pregăteau o prăjitură la bucătărie, pentru masa de pomenire. Michael răsfoi cărțile, căutând pasaje potrivite.

De afară se auzi sunetul înăbușit al unui obiect ce izbea pământul înghețat. Citi mult din Biblie, fără să se hotărască. Apoi, curios de a afla cauza zgomotului, se echipă și ieși afară. Călăuzit de lumină, ajunse la felinarul lui Hendrickson. Văzându-l, acesta se opri din săpat:

— Ai nevoie de ceva?

— Am venit să te ajut. La tâmplărie nu mă pricep, dar pot să sap.

— Nu, domnule. Nu e nevoie.

Dar când Michael îi luă târnăcopul, i-l cedă. Îndepărtase deja zăpada și primul strat înghețat. Pământul de dedesubt era moale, dar plin de pietre. Icnind, Michael ridică una mare.

— Pământ tare, zise încet Hendrickson. Plin de cremene. Cea mai bună recoltă sunt pietrele.

Ninsoarea se oprise, dar luna lipsea de pe cer. Felinarul pâlpâia, dar ardea mai departe.

Michael începu să gâfâie repede. O bandă dureroasă îi încingea spatele și bicepșii.

— Am uitat să te întreb, răsuflă. Ce religie avea mama dumitale?

— Era metodistă, cu frica lui Dumnezeu, dar nu prea mergea la biserică. Tata a fost baptist de mic, dar nici nu-mi aduc aminte să-l fi văzut ducându-se la biserică.

Și arătă cu lama cazmalei spre un mormânt aflat în apropierea gropii pe care o săpau:

— Uite-l acolo. A murit de șapte ani.

O vreme săpară în tăcere. O cioară croncăni și Hendrickson se îndreptă, clătinând din cap dezamăgit:

— Face a ploaie. O să fie ud de dimineață. Nu-mi plac deloc înmormântările ploioase.

— Nici mie.

— Eu am fost al doilea fiu. Pe cel mai mic îl chema Joseph. A murit când avea trei ani. A căzut dintr-un copac în care ne urcam amândoi.

Și, privind la mormântul tatălui:

— Nici măcar n-a venit la înmormântare. Vezi, ne-a părăsit pentru o farmazoană. A lipsit paisprezece luni. Într-o dimineață s-a sculat și a plecat. Ea ne-a purtat de grijă și ca un tată. Împușca iepuri și veverițe și aveam carne întotdeauna. Și îngrijea bine grădina. Pe urmă, într-o zi, s-a întors, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Până în ziua morții, n-am aflat unde-și petrecuse lunile alea.

Ajunseseră la o adâncime mai mare, iar pietrele nu mai erau atât de multe.

— Domnule, ești unul din pastorii ăia porniți tare pe băutură?

— Nu, nu, deloc.

Sticla fusese în umbră, deoparte de raza felinarului. Politicos, Hendrickson îi oferi prima dușcă. Transpirase, dar dinspre munți bătea o briză rece și alcoolul îi făcu bine.

Când îl ajută pe Hendrickson să iasă din groapa terminată, întunericul se risipea. De departe, se auzi în aer clinchetul zurgălăului de la zgarda unui ogar.

— Trebuie să-mi iau un câine bun, oftă Hendrickson.

Femeia încălzise apă; se spălară și își schimbară hainele. Poate cioara cobise prea devreme a ploaie; pe vârfurile munților se încolăciră nori cenușii, dar nu căzu nici un strop. În timp ce se aducea sicriul de pin, Michael își însemnă pasajele din Biblie cu niște bucățele de foaie de ziar. Terminând, își puse boneta și își aruncă haina pe umeri.

Pe când duceau sicriul la groapă, cioara croncăni din nou. Cei doi fii coborâră coșciugul, apoi mica adunare îl privi, așteptând.

— „Domnul e pastorul meu", începu. „Nu voi dori altul. El îmi învie sufletul. El mă călăuzește pe calea dreptății, în numele Lui."

Fetița împinse cu piciorul un boț de pământ în groapă. Speriată, sări înapoi, pământie la față.

— „Da, deși trec prin valea umbrelor, nu mă voi teme, căci Tu ești cu mine; mă mângâie prezența Ta; mă așezi la masă de față cu dușmanii mei; mi-ai uns capul cu mir; paharul meu s-a sfârșit."

Și continuă:

— „Bunătatea și mila mă vor urmări și voi sălășlui veșnic în casa Domnului."

Fetița își luase mama de mână.

— „Cine va afla o femeie virtuoasă? Prețul ei e cu mult deasupra rubinelor. Inima bărbatului ei se încrede în ea și nu va scădea cu nimic. Ea îi aduce numai bine și nu rău, toate zilele vieții ei. Caută lână și cânepă și lucrează de bunăvoie cu mâinile ei. Ea e ca vasele de negoț, își aduce hrana de afară. Se trezește când e încă noapte și le dă carne copiilor și le dă de lucru slujnicelor."

Clive Hendrickson se uită în groapa mamei lui. Își ținea băiatul de umeri. Tom Hendrickson ținea ochii închiși. Se prinse de carnea brațului cu degetele bătucite de muncă.

— „Ea prețuiește pământul și îl cumpără; din roadele muncii ei, plantează o vie. Își întărește și își împuternicește mâinile și picioarele. Înțelege că munca ei aduce câștig; pe timp de noapte, lampa ei nu se stinge. Ține mâinile pe furcă și pe roata de tors. Își deschide inima spre sărmani; da, le întinde mâna celor aflați în suferință.

Îmbrăcămintea îi este demnitatea și puterea și râde de timpurile ce vor veni. Gura ei grăiește înțelepciune și vorbește cu duhul blândeții. Poartă toată grija casei și nu se hrănește cu pâinea zăbavei."

Primul strop de ploaie sărută înghețat obrazul rabinului și el vorbi:

— „Copiii ei se trezesc și o binecuvântează; soțul ei o binecuvântează și o laudă: «Multe femei sunt virtuoase, dar tu le întreci pe toate.» Gloria e înșelătoare, frumusețea e vană. Lăudată fie femeia care se teme de Domnul. Fie ale ei roadele muncii sale și fie ca vrednicia să-i deschidă porțile Raiului."

Începuse să plouă cu stropi care se lipeau de pământul umed.

— Să ne rugăm, fiecare în legea noastră, pentru sufletul răposatei Mary Bates Hendrickson, grăi Michael.

Cei doi frați și femeia se lăsară în genunchi, pe noroi. Schimbând priviri speriate, copiii făcură la fel. Înclinând capul, femeia lăcrimă. În picioare, Michael rosti clar și tare vechile slove aramaice ale rugăciunii funerare ebraice. Stropi rotunzi de ploaie răpăiau din cer.

În timp ce femeia și copiii boceau în surdină, Michael vârî Bilbia în buzunar și îi ajută pe cei doi frați să așeze pământul și pietrele la loc în groapă, formând o moviliță deasupra mormântului.

După pomenire, Clive cântă melodii populare la vioară și copiii râseră. Părură ușurați la despărțire.

— A fost o înmormântare frumoasă, spuse Tom Hendrickson, întinzându-i un dolar și jumătate. Atâta îi plăteam pastorului care a murit. Ajunge?

Ceva din ochii lui îl împiedicară pe Michael să refuze banii:

— E generos. Mulțumesc foarte mult.

Hendrickson îl conduse la mașină. Când se încălzea motorul, se aplecă înăuntru peste geamul portierei:

— Știi, odată am muncit la o fermă din Missouri. Și omul ăsta de acolo mi-a zis că evreii au păr de negru și le cresc pe cap două cornițe. Știam de atunci că e un mincinos prostănac.

Și îi strânse mâna cu putere.

Michael se îndepărtă cu viteză redusă. Ploaia topise zăpada. După aproape patruzeci de minute, ajunse într-un oraș și se opri în fața singurei pompe de benzină, atașată Magazinului General Cole (SEMINȚE,

ALIMENTE, CONSERVE, BĂCĂNIE), ca să-și umple rezervorul, pentru că știa că următorul oraș se afla la trei ore depărtare, pe șosea. Dincolo de localitate era un râu lat. Conducătorul bacului primi un sfert de dolar ca să-l treacă pe partea cealaltă și clătină din cap când Michael ceru informații despre drumul care îl aștepta.

— Nu știu, spuse. Din partea aia n-a venit nimeni azi.

Își lovi înaintașul cu o nuia de salcie și amândoi catârii se opintiră, răsucind un cablu care împinse bacul în curentul apei.

Pe malul celălalt, porni motorul și conduse vreo douăzeci de minute, apoi se întoarse. Podarul ieși din micul lui adăpost și stătu în ploaie:

— S-a stricat drumul mai sus?

— Nu, răspunse Michael. Am uitat ceva.

— Nu pot să-ți dau banii înapoi.

— E în regulă, acceptă și îi mai plăti un sfert de dolar.

Ajungând din nou la magazinul general Cole, parcă și intră:

— Aveți un telefon cu fise?

Era fixat pe interiorul unei uși de cămară, unde mirosea a cartofi înmuiați. Îi dădu numărul operatoarei. Avea mult mărunțiș, dar nu destul și a fost obligat să schimbe bancnota de un dolar de la Hendrickson.

Afară începu să toarne cu găleata; auzi ropotul ploii pe acoperiș.

— Alo? Alo, sunt Michael. Nu, nu s-a întâmplat nimic. Voiam să vorbesc cu tine. Ce mai faci, mamă?

Capitolul 21

Pentru că din Massachusetts nu se putea ajunge în munții Arkansas în week-end, iar Hartford se afla doar la două ore de drum de campusul Wellesley, Deborah Marcus mersese acasă în Connecticut împreună cu Leslie Rawlins de vreo șase ori pe timpul prieteniei lor de trei ani. În ultimul an de studenție, la o petrecere de revelion la Cambridge, sărutându-l pe iubitul ei și întrebându-se, la alt nivel de conștiință, dacă părinții ei îl vor plăcea, lui Deborah îi venise ideea ca Leslie să meargă cu ea la Mineral Springs în vacanța de primăvară, ca s-o susțină moral când le va spune mamei și tatălui ei despre Mort.

După cinci săptămâni, ștergându-și cu prosopul lungul păr arămiu în baia dormitorului pustiu, într-o sâmbătă seara când ar fi fost normal să aibă o întâlnire, dar nu avea, Leslie observă că cineva înfundase din nou toaleta. Acest incident, de altfel frecvent, o înfurie într-atât, încât a doua zi dimineața, în timp ce își pasau de la un pat la altul ziarul *Sunday Herald*, îi spuse colegei de cameră că va merge cu ea în munții Ozark.

— Vai, Leslie!

Deborah se întinse și căscă, apoi zâmbi luminos. Era o fată osoasă, puțin greoaie, cu păr frumos, castaniu și trăsături șterse până în clipa în care zâmbea.

— Vom face Paștele evreiesc? întrebă Leslie.

— Cu toată rânduiala. Anul ăsta vine și un rabin. Până se termină vacanța, o să te faci și tu evreică.

Uh, gândi Leslie.

— Mulți chemați, puțini aleși, vorbi tare, desfăcând pagina comică.

Așa cum o arăta și numele, Mineral Springs era o localitate ce consta din trei izvoare minerale ce bolboroseau pe o culme de deal. Marcus, tatăl lui Deborah, construise băi și un mic han pentru exploatarea izvoarelor. O clientelă redusă, dar regulată, compusă mai ales din bătrâne evreice cu artrită, se desfăta anual cu apele cu miros de ouă clocite și pucioasă, venind tocmai din orașele mari din vest. Gustul apei minerale nu era mult mai bun decât mirosul. Dar Nathan, un bătrânel îndesat și cărunt, îi asigura cu multă sinceritate pe orășeni că apele conțin sulfuri, oxid de calciu, fier și multe altele, care vindecă orice, de la sciatică la lumbago, doamnele căpătând certa impresie că la zece minute după scufundarea în baie se simt deja mai bine. Adesea îi spuneau proprietarului că ceva cu miros atât de urât nu putea fi decât folositor.

— Temperatura izvoarelor urcă, îi spuse Nathan tânărului rabin.

Stăteau cu toții pe scaune pe iarbă, cu Deborah și Sarah, soția lui Nathan. Leslie, în jeanși și o bluză, stătea pe o pătură, privind pajiștea și pădurea ce îi înconjura, din ce în ce mai estompată în apus.

— De când ai observat că urcă temperatura? întrebă rabinul.

Semăna puțin cu Henry Fonda, hotărî Leslie, dar nu are umerii atât de lați și e ceva mai slab. Avea mare nevoie de o tunsoare. Ieri, când îl văzuse prima dată coborând din mașina aceea murdară, cu cizme înalte și haine boțite care nu cunoscuseră drumul spre curățătorie, îl crezuse un muntean, fermier sau vânător. Dar acum avea pantaloni și o haină sport, arăta mai acceptabil și în continuare interesant. Doar că avea părul prea mare.

— Urcă în fiecare an, de șase ani, cam cu o jumătate de grad pe an. Acum a ajuns la 73° Fahrenheit.

— Ce anume încălzește apa? întrebă leneș, ridicând ochii spre ei.

Ar fi putut fi italian. Sau spaniol, se gândi, sau chiar irlandez.

— Sunt mai multe teorii. Poate că, la mare adâncime, apa întâlnește piatră vulcanică sau gaze fierbinți. Sau poate se petrece acolo sub pământ o reacție chimică și o încălzește. Sau radioactivitate...

— N-ar fi frumos să se încălzească bine apa? rosti cu speranță Sarah Marcus.

— Ne-ar face bogați ca regii. Nu mai există nimic asemănător în zonă, pe o rază foarte mare. Restul izvoarelor sunt ale guvernului. Dacă avem apă minerală fierbinte pe pământul nostru, atunci va fi cu adevărat o stațiune pe cinste aici. Acum trebuie să încălzim apa ca femeile să catadicsească să intre în ea. Nu știu de ce. Indienii se vindecau de orice cu apele astea, acum mai bine de două sute de ani. Tribul Quapaw. Mi s-a spus că stăteau aici câte două săptămâni, în fiecare vară.

— Și ce li s-a întâmplat până la urmă? îl întrebă fiica lui, inocentă.

— Majoritatea au murit, se încruntă tatăl. Trebuie să iau temperatura apei.

Se ridică și plecă. Sarah râdea cu poftă:

— N-ar trebui să-ți tachinezi tatăl, îi spuse lui Deborah, apoi se ridică și ea de pe scaun. Nu ne-au trimis destulă făină de pască. Dacă vreau să fac mâine clătite, trebuie să-mi mai prepar eu.

— Vin să te ajut, se oferi Deborah.

— Nu, stai aici cu tineretul. N-am nevoie de ajutor.

— Vreau să vorbesc ceva cu tine, insistă fata. Ne vedem mai târziu, adăugă, făcându-i cu ochiul lui Leslie.

După plecarea lor, Leslie chicoti:

— Mama ei voia să stea cu tine. Doamna Marcus se pricepe la aranjamente, nu? Dar fiica ei e logodită. Îmi închipui că asta vrea Deb să-i spună acum, cât fac făină de pască.

— Aha! spuse Michael, scoțându-și țigările și oferindu-i și ei. Cine-i norocosul? întrebă, aprinzând bricheta.

— Îl cheamă Mort Beerman. E absolvent de arhitectură la M.I.T. Vine aici peste două zile. O să le placă sigur de el.

— De unde știi?

— E foarte drăguț. Și e evreu. Deb mi-a spus de mai multe ori că părinții ei se simțeau vinovați și speriați că au crescut-o izolată, departe de mediul evreiesc.

Se ridică de pe pătură, frecându-și brațele înfrigurate. Îl lăsă să-i pună pe umeri haina lui, fără să-i mulțumească. Se așeză lângă el, pe scaunul pe care stătuse Deborah, vârându-și picioarele sub ea.

— Trebuie să-ți fie greu aici, zise. Nu cred că sunt prea multe fete evreice.

Din bucătărie se auzi un mic țipăt, urmat de o bolboroseală încântată.

— *Mazel tov*, spuse Michael și fata râse. Nu, îi confirmă, nu prea sunt fete evreice. Nici una nu are vârsta potrivită pentru o întâlnire.

Ochii ei îl ironizau:

— Cum le spuneți voi ăștia la femeile de altă religie?

— Noi, ăștia? Te referi la *șikse*?

— Da, zise ea și, după o pauză: Eu sunt o *șikse*? La cuvântul ăsta te gândești când te uiți la mine?

Privirile li se încrucișară. Se fixară îndelung. Era palidă în aerul ce începea să se întunece și îi observă obrajii netezi și pomeții înalți, gura cu buze pline, dar nu moi, poate puțin prea mare pentru a fi frumoasă.

— Da, cred că ai dreptate, recunoscu.

Plecă a doua zi după rugăciune, intenționând să revină la Marcus abia peste patru sau cinci săptămâni. Dar peste trei zile, se pomeni îndreptând mașina spre Mineral Springs. Încercă să-și spună că era curios să-l vadă pe Mort Beerman, apoi se supără, la naiba cu pretextele, nu avusese o zi liberă de când începuse existența asta nebunească de vagabond și nu mai vorbise deloc cu o femeie ca un bărbat, nu ca un rabin. Oricum, poate avea un prieten care venea cu Beerman sau poate își scurtase vizita.

Dar când intră, ea era tot acolo și nu exista nici un alt prieten în afară de Beerman. Avea părul rărit, umor și un Buick la mâna a doua și soții Marcus îl numeau deja cu mândrie fiul lor. În seara aceea, Leslie și Michael jucară bridge cu tinerii logodiți și Michael licită foarte

prost, încurcând numărătoarea, dar nu le păsă, căci beau coniacul bun scos de Nathan Marcus din pivniță și râdeau pe săturate de lucruri pe care le uitau apoi imediat.

A doua zi dimineața, la micul dejun, o găsi pe fată mâncând sigură. Purta o fustă de bumbac și o ie cu umerii goi, făcându-l să se uite în altă parte din reflex.

— 'Neața. Unde sunt cu toții?

— Bună. Doamna Marcus o instruiește pe menajera cea nouă. Domnul Marcus a plecat la cumpărături.

— Și colega ta și amorezul ei?

— „Vohr" să fie singuri, șopti ea.

— Nu pot să-i condamn, surâse Michael.

— Nici eu, și fata se ocupă de un grapefruit.

— Ți-ar plăcea să mergi la pescuit?

— Chiar?

— Sigur. L-am învățat ebraică pe un băiețel și el m-a învățat să pescuiesc. Mi s-a deschis în față o lume nouă.

— Ar fi grozav să mergem.

— Bine, spuse Michael, apoi reluă, aruncând o scurtă privire bluzei ei: Ia-ți mai bine niște haine vechi. Pe alocuri, ținutul e aspru ca un cocean, cum spunem noi ăștia.

Conduse încet spre Big Cedar Hill, cu o singură oprire la un punct de acostare, unde cumpără momeală. Coborâse toate geamurile mașinii și aerul de primăvară, înviorat de adierea gheții topite, curgea peste ei. Fata se schimbase în blugi, adidași și o bluză gri veche. Pe locul de lângă el, căsca și se întindea cu naturalețe, fără să-și ascundă plăcerea.

Michael trecu peste podul suspendat, apoi parcă.

Ea luă o pătură și el, ustensilele de pescuit, pornind pe poteca îngustă de-a lungul malului. De-o parte și de alta a cărării creșteau tufe grele de flori mici, roșii și unele albe, mai mari. Blugii fetei erau uzați de spălări repetate, unele fire fiind albite, și îi erau foarte strâmți; și-o imagina purtându-i în timp ce pedala pe o bicicletă în jurul campusului. Printre frunze, soarele îi așeza lumini în păr.

Urmară poteca până ce malurile se nivelară și dispărură și râul se lărgi, curgând mai încet. Găsiră un loc potrivit, întinzând pătura pe o stâncă înverzită deasupra unui ochi de apă adânc și limpede, produs de o barieră de lemne adunate întâmplător. Ea îl privi tăcută cum vâră momeala în cârlig, având grijă să nu atingă spinarea peștișorului, pentru ca acesta să rămână viu.

— Îl doare?

— Nu știu.

Aruncă undița în ochiul de apă și urmăriră firul adâncindu-se spre un punct mai adânc, cu unde verzi și părând reci.

Pe apă veni plutind o floare și ea se aplecă s-o ia. I se ridică bluza, dezvelind câțiva centimetri de spate și începutul curbei dulci a șoldurilor, apoi ea se îndreptă cu floarea udă, mare, alb-gălbuie, cu una din cele patru petale ruptă.

— Ce este? întrebă și aflând că era lemn-câinesc, o privi cu încântare. Tata îmi spunea povești despre lemnul-câinesc.

— Ce fel de povești?

— Religioase. Crucea a fost făcută din lemn-câinesc. Tata e pastor. Congregaționalist.

— E frumos, se exprimă el, încercând undița.

— Așa crezi tu, spuse ea. A fost pastorul meu, ca și al tuturor, dar era așa de ocupat să-l servească pe Dumnezeu și pe ceilalți oameni, încât nu a găsit niciodată timp să fie tată. Ai grijă de asta, rabi, dacă vei avea o fată.

Vru să răspundă, dar atenția îi fu atrasă de pluta care se adâncea rapid. Trase tare și peștele apăru, un pește verde-argintiu lung de vreo treizeci de centimetri, cu burta albă și coada lată de care se sprijini ca să scape din undiță și să dispară în râu. Desfășură din nou firul:

— Am tras prea repede și am uitat să-l las să apuce cârligul. Profesorului meu i-ar fi rușine.

Ea îl urmări schimbând momeala și aruncând:

— Aproape îmi pare bine, zise. O să râzi dacă-ți spun ceva?

El clătină din cap.

— Am fost vegetariană de la paisprezece ani și până am terminat liceul. Hotărâsem că e rău să mănânci ființe vii.

— Și cum de te-ai răzgândit?

— De fapt, n-am făcut-o, dar am început să ies cu băieții la masă în oraș, ei cereau friptură și eu rondăiam salată și mă înnebunea mirosul. Așa că, până la urmă, am mâncat și eu carne. Dar tot urăsc să văd vietățile suferind.

— Sigur, zise el, înțeleg. Dar speră că vietatea de acolo va mușca din nou, ea sau un verzișor, pentru că peștele ăsta e masa ta de prânz.

— N-ai mai adus altceva de mâncare?

El clătină din cap.

— E vreun restaurant pe aici?

— Nu-i.

— Doamne, făcu fata, ești nebun. Acum, deodată, mor de foame.

— Poftim, încearcă, o îndemnă, dându-i undița.

Ea se uită la apă și după un timp, vorbi din nou:

— Kind nu e un nume cam caraghios pentru un rabin?

El ridică din umeri.

— Vreau să spun că nu sună evreiește.

— Înainte era Rivkind. Tata l-a schimbat când eram mic.

— Îmi plac originalele, Rivkind îmi place mai mult.

— Și mie.

— De ce nu ți-l schimbi iarăși?

— Sunt obișnuit cu ăsta. Ar fi la fel de prostesc cum a fost și prima schimbare, nu?

— Înțeleg, zâmbi ea.

Pluta se duse deodată la fund și ea își puse mâna pe brațul lui. Dar fu o alarmă falsă, nu se întâmplă nimic.

— Trebuie să fie foarte incomod să fii evreu, cu mult mai incomod decât să fii vegetarian, zise ea, cu toți oamenii care te urăsc și cu lagărele și camerele de gazare de acolo.

— Dacă ești într-o cameră de gazare din lagăr, da, de acord că e incomod. Dar în afară poate fi minunat sau cred că e incomod dacă accepți asta, dacă-i lași pe oameni să strice o zi frumoasă. De exemplu, să vorbească în loc să se concentreze să-și umple stomacul frumos, dar ghiorăind de foame.

— Burta mea nu ghiorăie.

— Am auzit-o clar, era un zgomot foarte animalic.

— Îmi placi, spuse ea.

— Și tu mie. Am atâta încredere în tine, încât o să trag un pui de somn.

Se întinse pe pătură, închise ochii și, uimitor, deși

nu intenționase asta, adormi. Când se trezi, nu știa cât timp trecuse, dar fata stătea în aceeași poziție, părând că nu se mișcase, doar că nu mai avea adidașii. Avea picioare frumoase, dar se vedeau două bătături mici pe călcâiul drept și pe același picior, într-o parte, o umflătură. Întoarse capul, îl surprinse privind-o și zâmbi, chiar când peștele mușcă, făcând coarda să vibreze.

— Poftim, vru să-i dea undița, dar el o lăsă la ea.

— Numără până la zece, încet, îi șopti. Pe urmă trage-o prin apă să fixezi cârligul.

Ea numără tare, începând să râdă nervos după ce trecu de patru. Spunând zece, zmuci tare. Începu să înfășoare, dar peștele se zbătea, luptând să scape. Agitată, fata lăsă undița și trase firul cu mâna până ce peștele ieși din apă. Era un biban frumos, mai mare decât primul. Peștele se zbătu pe pătură, încercând să sară la loc în apă și încercară amândoi să-l apuce, prinzându-l între ei. Brațele lui o înconjurară, mâinile ei erau în părul lui, îi simțea cei doi sâni distincți, vii pe piept și peștele și mai viu între sânii ei. O sărută și râsul ei se rostogoli pe buzele lui.

Îi era frică de reacția lui Leslie la vederea cabanei de pe deal a lui Stan Goodstein, dar ea începu din nou să râdă văzând rafturile ticsite cu conserve. O puse să încălzească fasole și el se duse cu peștele la pompa din spatele casei. De partea asta uitase când plănuise desfășurarea zilei. În afară de bibănașul pe care-l prinsese cu Bobby Lilienthal în urmă cu două săptămâni, nu mai pescuise decât calcani, pe care, cu tatăl lui, îi ducea triumfător la piața de pește să fie gătiți. O privise pe

Phyllis Lilienthal gătind captura lor și acum, înarmat cu foarfeci ruginite, un clește și un cuțit bont de măcelar, încerca să-și amintească pas cu pas ce făcuse femeia.

Făcu două incizii adânci de-o parte și de alta a aripioarei dorsale, apoi o trase cu cleștele.

Când Phyliis Lilienthal făcuse asta, peștele se dovedise a fi viu și fusese gata să-i sară din mâini. Amintindu-și, Michael îi zdrobise acestui pește capul cu o piatră, lovindu-l cu o forță care ar fi omorât și un om. Cu toate acestea, amintindu-și cum înviase peștele acela, se cutremură. Cu foarfeca, tăie stomacul de la deschizătura anală până la falcă. Apoi trase pielea cu cleștele și rămase uimit de ușurința cu care ieșiră viscerele, aproape fără să le smulgă. I-a fost mai greu să taie capul. Chinuindu-se cu cuțitul, ochii roșii ai peștelui se holbau acuzator parcă, dar în fine, reuși și spălă scheletul de sânge. Fileurile pe care le obținu erau puțin zdrențuite, dar nu puteau fi luate drept altceva. Le limpezi la pompă și le duse înăuntru.

— Ești cam palid, remarcă ea.

Mama lui Bobby dăduse peștele prin ou și pesmet, apoi îl prăjise cu condimente. Acum nu avea ou și condimente, dar găsi pesmet și o sticlă de ulei de măsline. Avea îndoieli cu privire la rezultat, dar peștele prăjit arăta ca la restaurant sau ca în reclama dintr-o revistă pentru gospodine. Ea îl urmări și îl ascultă atentă în timpul rugăciunii. Fasolea era bună, peștele avea un gust excelent și ea mai deschisese și o cutie de mazăre italiană, care de obicei nu-i plăcea lui Michael, dar acum se potrivi de minune. La desert, deschiseră o cutie de piersici însiropate.

— Știi ce-aș vrea?

— Ce?

— Să te tund.

— Și altceva?

— Nu, vorbesc serios. Ai mare nevoie de o tunsoare. La cum arată părul tău, cine nu te cunoaște ar putea crede că ești... știi tu.

— Nu știu.

— Ciudat...

— De-abia mă cunoști. De unde știi că nu sunt?

— Știu, zise ea.

Îl tachină din nou și el cedă, ducând afară unul din scaunele de arțar ale lui Stan Goodstein. Își scoase cămașa și ea aduse foarfeca, începând să taie, dar el adulmecă și pufni:

— Ce Dumnezeu, n-ai spălat-o? E plină de pește.

Era gata să renunțe, dar ea se duse la pompă, spălă foarfeca și o șterse de blugi, iar el se gândi că nu se distrase niciodată atât de bine.

Se lăsă pe spate, bucurându-se de soare cu ochii închiși în timp ce foarfeca ruginită reteza: fâș-fâș, fâș-fâș.

— Îți sunt foarte recunoscătoare, spuse ea.

— Pentru ce?

— Am reacționat când m-ai sărutat. Am reacționat foarte puternic.

— E așa de neobișnuit?

— Pentru mine da, de la o legătură de vara trecută.

— Hei! se aplecă în față, obligând-o să se oprească din tuns. Nu cred că vrei să-mi povestești asta.

Ea îl trase de păr, obligându-i capul să revină:

— Ba da, nu înțelegi că n-am putut spune nimănui, dar acum e sigur. E o situație ca la comandă. Ești rabin, eu sunt... *șikse* și probabil că nu ne vom mai vedea

niciodată. E chiar mai bine decât dacă i-aș mărturisi la spovedanie unui preot catolic, pentru că *știu* ce fel de persoană ești.

Ridicând din umeri, el tăcu și părul retezat îi cădea pe umerii goi.

— S-a întâmplat cu un băiat de la Harvard de care nici măcar nu-mi plăcea. Îl cheamă Roger Phillipson, mama lui a fost colegă de școală cu mătușa mea și ne-am întâlnit de vreo două ori ca să le facem plăcere și să scriem acasă despre asta. L-am lăsat să facă dragoste cu mine în mașină, doar o dată, ca să văd cum e. A fost pur și simplu îngrozitor. N-am simțit nimic. De atunci nu mi-a mai plăcut să fiu sărutată. Eram foarte îngrijorată. Dar când m-ai sărutat după ce am prins peștele, m-am simțit foarte emoționată.

El se simți flatat, dar și foarte supărat:

— Mă bucur, spuse.

Apoi tăcură.

— Nu-ți mai place de mine la fel ca înainte de a-ți spune, observă ea.

— Nu e asta. Doar că mă faci să mă simt ca o substanță care a înroșit corect turnesolul tău.

— Îmi cer scuze. Voiam să-i vorbesc cuiva despre asta, de atunci. După aceea mi-a fost atât de silă de mine și mi-a părut așa de rău că am lăsat curiozitatea să mi-o ia înainte!

— N-ar trebui să lași acea experiență să însemne prea mult în viața ta, își cântări el cuvintele.

Începea să-l furnice spatele și îi intrase păr și în pantaloni.

— Nici nu intenționez, spuse ea încet.

— Nimeni nu poate trece neatins prin viață. Cu toții

ne rănim, pe noi și pe alții. Ne plictisim și punem în cârlig vietăți, ne e foame și mâncăm carne, simțim dorința și facem dragoste.

Fata izbucni în lacrimi.

Se întoarse s-o privească, uluit că vorbele lui avuseseră un efect atât de profund, dar ea nu-i căută ochii, uitându-se la părul lui:

— N-am mai tuns niciodată pe cineva, mărturisi.

Se întoarseră fără grabă pe drumurile de munte, vorbind liniștiți, în timp ce se întuneca. Leslie își acoperi o dată fața cu mâinile și se lăsă pe scaun, dar acum din cauza râsului. Ajungând la pensiune, o sărută de despărțire în mașină.

— Chiar a fost o zi, mulțumi ea.

Se strecură în cameră fără să fie văzut. A doua zi se trezi și plecă foarte devreme. Aranjase cu Leslie să-i scuze graba. Era nevoit să depășească următorul punct de oprire de pe listă cu treizeci de kilometri, pentru a găsi un frizer, pe care-l evita de luni de zile, pentru că era neglijent și nepriceput.

Tunzându-l, bătrânul frizer tot clătina din cap:

— Trebuie să-l tăiem foarte scurt ca să-l egalăm.

La sfârșit, tichia rituală nu putea ascunde faptul că pe cap îi mai rămăseseră doar niște țepi castanii. De la un magazin din apropiere, își luă o șapcă de vânătoare kaki și o purtă săptămânile următoare, chiar pe vreme foarte caldă, simțindu-se norocos că nu e nevoit să se descopere pentru a se ruga, precum creștinii.

Capitolul 22

Când vara veni de-a binelea, renunță la a mai căuta un adăpost peste noapte și desfăcu sacul de dormit, unul din obiectele de pe lista propusă de rabi Sher, descoperind că era puțin mucegăit, dar foarte folositor. Nopțile, stătea în sac sub cerul liber, privind stelele și așteptând să fie mâncat de un lup sau o pumă și ascultând vântul ce aluneca peste piscuri și fosnea neliniștitor frunzișurile. După-amiezele, când colinele îndepărtate căpătau în soarele fierbinte un halou albăstrui, oprea mașina și imita peștii în loc să mai încerce să-i prindă: uneori zăcea gol într-un torent puțin adânc, strigând și râzând în apa rece ca gheața. Odată, în slip, li se alătură unor băieți munteni, stângaci și tăcuți, cu care înotă într-un ochi de apă. Îi crescuse părul și după ce intra în râuri și îl uda, îl pieptăna lins spre spate. Se bărbierea regulat și se îmbăia de câte ori avea ocazia. Credincioșii din congregație îl hrăneau chiar prea bine, organizând mese festive cu ocazia vizitelor rabinului și după ce primi patru oferte de la patru gospodine, nu-și mai spălă singur lenjeria: le lăsă pe ele s-o facă, pe rând.

Bobby Lilienthal învățase destulă ebraică pentru a fi capabil să-și pregătească pasajul religios necesar la *bar mitzvah*. Mama lui Stan Goodstein muri și atunci el a

oficiat prima înmormântare în congregație. Apoi avu parte și de prima nuntă, stabilită de doamna Marcus pe 12 august.

A fost o nuntă cu mulți invitați, ocupând aproape toate locurile de cazare din pensiune și desfășurându-se surprinzător de formal pentru munții Ozark. Rudele familiilor Marcus și Beerman sosiră de la Chicago, New York, Massachusetts, Florida, Ohio și din două orașe din Wisconsin. Prietenii lui Mort nu veniseră, dar erau prezente patru colege de-ale lui Deborah, inclusiv Leslie Rawlins, care era domnișoară de onoare.

Înainte de ceremonie, Michael stătu aproape o oră într-un dormitor de la etaj cu Mort și fratele lui mai mic, viitorul cavaler de onoare. Cei doi frați erau extrem de nervoși și se mai relaxau sorbind dintr-o sticlă. Michael luă sticla cu el când ieși. Era scotch și se întrebă unde putea să se debaraseze de ea. La parter, se adunaseră o parte din invitați, bărbații în sacouri albe și femeile în rochii Dior, recomandate de ultima modă. Cu mănuși lungi și pălării ample, în rochii din mătase, pastelate; văzute de acolo, din capul scărilor, femeile păreau niște flori, chiar și cele mai grase. Era evident că nu putea coborî cu sticla printre ele. Până la urmă, o lăsă într-o debara de pe hol, plasând-o între un aspirator și o cutie mare cu ceară de parchet.

Ceremonia decurse exact ca la repetiție. Mort fu sobru și serios. Voalul lui Deborah, aranjat ca un nor sub o cununiță de flori din mătase, stârni exclamațiile de rigoare când fata intră la brațul tatălui, cu ochii umezi, ca de căprioară, acoperiți de plasa fină. Liniștea ei aparentă era contrazisă doar de rigiditatea cu care strângea în mână cartea de rugăciuni.

După ce se termină și felicită pe toată lumea, Michael porni după șampanie, sub privirea aruncată de Leslie Rawlins peste marginea paharului. Înghițind, ea îi zâmbi:

— Ești impresionant, să știi!

— A fost bine? o întrebă. Dacă nu mai spui la nimeni, îți dezvălui un secret. E prima nuntă pe care o oficiez singur.

— Felicitări, îi întinse mâna. A fost minunat, serios. M-ai făcut să mă înfior.

Șampania era seacă și frapată, exact ce-i trebuia acum, când se terminase totul:

— Tu ești cea care trebuie felicitată, își aminti. Tu și Deborah ați absolvit în iunie, nu?

— Da, zise ea. Fiindcă veni vorba, am și o slujbă. După Ziua Muncii voi deveni documentarist la revista *Newsweek*. Sunt emoționată și destul de speriată.

— Ține minte să numeri până la zece și să fixezi cârligul, o sfătui și râseră amândoi.

Rochia și accesoriile ei erau de culoarea albăstrelelor, într-o nuanță asemănătoare cu a ochilor. Celelalte domnișoare de onoare, cele trei colege de la Wellesley și o verișoară de-a lui Deborah din Winnetka, erau îmbrăcate în roz. Albastrul făcea ca părul ei arămiu deschis să pară mai blond.

— Îmi place cum îți stă în albastru. Dar ești mai slabă.

Ea nu făcu nici un efort să-și ascundă plăcerea:

— Mă bucur că ai observat. Țin regim.

— Nu fi proastă. Vei lucra la *Newsweek*, nu la *Vogue*. Înainte erai perfectă.

Îi luă paharul gol și reveni cu el plin, aducând și pentru el:

— Aștept luna noiembrie, când o să am vacanță trei săptămâni. Merg și eu la New York. Abia aștept.

— Încă n-am adresă, dar dacă te plictisești, sună-mă la revistă. Te duc la pescuit.

— O.K., acceptă.

Rabi Sher a fost foarte mulțumit:

— *Foarte* mulțumit, repetă. Nici nu pot să-ți spun cât sunt de bucuros că circuitul tău a dat roade. Poate că vom trimite rabini itineranți și în alte zone îndepărtate.

— Data viitoare aș vrea într-o junglă, zise Michael. Ceva cu mlaștini și multă malarie.

Rabinul râse, dar îl scrută atent pe Michael:

— Ești obosit? Vrei să trimitem pe altcineva să continue treaba?

— Am doi băieți aproape gata pentru *bar mitzvah*. Am învățat să mă descurc în munți. Lucrez la planificarea unei rugăciuni comune de *Pesah*-ul viitor, cu vreo patruzeci de familii adunate la Mineral Springs.

— După cât pricep, răspunsul e „nu".

— Nu încă.

— Bun, amintește-ți doar că nu am văzut în misiunea asta țelul vieții tale. Peste tot în America sunt temple care caută rabini. Sunt și în afara țării. Când te saturi de pionierat, dă-mi de știre.

Își strânseră mâinile, mulțumiți amândoi.

New York era un oraș ceva mai murdar decât și-l amintea, dar mult mai animat. Ritmul alert din Manhattan; felul dezinvolt cum oamenii își loveau umerii pe trotuare; drăgălășenia de scorpie a femeilor deștepte de pe Bulevardul 5 și din zona Madison; modul sofisticat cu care un pudel alb francez se lăsa să-și facă nevoile într-o gură de canal pe lângă strada 57, în timp

ce portarul cărunt de culoare își sălta manșetele și se uita în altă parte, lăsând lesa moale – toate acestea îi apăreau noi, deși le văzuse aproape toată viața, fără să se gândească la ele.

În prima zi în oraș, după ce discută cu rabi Sher, merse mult pe jos, apoi luă metroul spre casa din Queens.

— Mănâncă, îi spuse mama.

Încercă să-i explice că era bine hrănit, dar ea era convinsă că mințea ca s-o cruțe.

— Ce crezi despre cei mici? întrebă tatăl.

Fiul lui Ruthie avea șapte ani. Îl chema Moshe. Fetița, Chaneh, avea patru ani. Părinții lui își vizitaseră nepoții, petrecând acolo două luni anul precedent, în ciuda raidurilor arabe și a blocajului englez, prin care trecuseră cu mâna pe pașapoartele americane. Aveau o cutie mare plină cu fotografii ale unor străini, cei doi copii bronzați pe care îi vedea abia acum.

— Imaginează-ți, se lamentă mama, așa de mici și dorm singuri, departe de mamă și de tată. Într-o clădire separată, cu alți prichindei. Ce sistem!

— Sunt socialiști toți în *kibbutz*, adăugă tatăl. Și afară, arabii cu pumnale. Poți să ți-o închipui pe sora ta conducând un camion cu pușca pe banchetă?

— Conduce un autobuz cu copii, corectă mama.

— E un camion cu locuri în spate, nu se lăsă tatăl. Sunt bucuros că sunt republican. Și soldații ăia englezi își băgau nasul lung peste tot. Și n-au mâncare. Știai că acolo e imposibil să cumperi o duzină de ouă?

— Mănâncă, îl îndemnă mama.

În cea de-a treia seară petrecută acasă, începu să se gândească la câteva dintre fetele pe care le cunoscuse. Nu-și amintea decât de două dintre ele despre care

auzise că încă nu se măritaseră. O sună pe prima; era căsătorită. Mama celeilalte fete îl informă că fiica ei era înscrisă la doctorat la psihologie clinică, la Universitatea din California.

— La Los Angeles, apăsă ea pe denumire. Să nu-i scrii la altă adresă, că nu ajunge.

Îl sună pe Maury Silverstein, care avea propriul lui apartament. Maury terminase chimia la Queens, dar lucra ca agent în televiziune, la una dintre cele mai mari agenții, cu conexiuni militare.

— Plec în California peste patruzeci de minute, îi spuse. Dar mă întorc săptămâna viitoare. Trebuie să te văd. Joi dau o petrecere acasă la mine. Vreau să vii. Am mulți oameni minunați să-ți prezint.

O sună și pe doamna Harold Popkin, născută Mimi Steinmetz. Tocmai aflase că testul de sarcină îi ieșise pozitiv.

— Ar trebui să te simți flatat, zise ea. Mama nici nu știe încă, i-am spus doar lui Hal. Ție îți spun fiindcă ești o veche iubire.

Vorbiră despre sarcină și, în cele din urmă, o întrebă:

— Nu știi vreo fată drăguță cu care să mă întâlnesc cât stau acasă? Se pare că mi-am pierdut toate relațiile.

— Vezi ce pățesc burlacii bătrâni? replică ea, apoi tăcu puțin, savurând situația jalnică în care ajunsese fără ea. Ce spui de Rhoda Levitz? Am ajuns prietene foarte bune.

— Nu era o fată foarte solidă? Care avea acnee?

— Nu e chiar așa solidă, zise Mimi. O să mă mai gândesc. Sunt sigură că găsesc ceva. New York-ul e plin de fete singure.

Operatoarea telefonică de la *Newsweek* nu știa cum

să dea de Leslie, dar când îi spuse că era nou angajată la documentare, verifică lista și îi făcu legătura.

O așteptă în fața clădirii de pe strada 42; apăru la cinci și zece, încântătoare și destul de emoționată.

— Mai aflu ceva despre tine, spuse, luându-i mâna. Întârzii la întâlniri.

— Și eu aflu ceva. Ești un tip care stă cu ochii pe ceas.

Căută un taxi, dar ea îl întrebă unde vor merge și când îi sugeră restaurantul Miyako, vru să facă o plimbare. Parcurseră la pas străzile. Nu era foarte frig, dar vântul bătea în rafale desfăcându-i poalele hainei și lipindu-i fusta de picioarele frumoase. Când ajunseră la restaurant, erau înfrigurați și gata să bea câte un martini.

— Pentru slujba ta, ciocni Michael. Apropo, cum merge?

— Hm, încreți ea din nas. Nu e așa de palpitant cum îmi suna pe vremuri. Am petrecut mult timp în biblioteci, cu volume „dramatice" precum cartea de telefon. Și mai decupez articole din ziare care apar în orașe de care nici n-ai auzit.

— Ai de gând să încerci altceva?

— Nu cred, zise ea, mâncându-și măslina. Toată lumea zice că am făcut treabă bună la ziarul din Wellesley. Un articol de-al meu – despre cursa de cercuri câștigată de o femeie măritată – a fost preluat de Associated Press. Cred că aș fi un bun redactor de știri. O să stau aici până când voi avea șansa să mă lămuresc.

— Ce e aia cursă de cercuri?

— Fetele din ultimul an de la Wellesley rostogolesc

în fiecare an, cercuri îmbrăcate în robele de absolvire. Câștigătoarea e prima fată care reușește să „prindă în cerc" un soț; e o tradiție veche. De-asta a fost amuzant la anul nostru. Lois Fenton era căsătorită în secret de șase luni cu un băiat de la medicină de la Harvard. Când a câștigat, s-a emoționat așa de tare, încât a izbucnit în lacrimi, a spus totul și astfel și-au anunțat căsătoria.

Sosi mâncarea japoneză, aperitivul, o supă delicată de legume tăiate în tot felul de forme complicate și felul doi, gătit chiar la masă de un bucătar îndemânatic. Michael comandase și saké, dar ei nu-i plăcea cald, așa că îl bău el și în curând nu-și mai simți degetele de la picioare.

În timp ce o ajuta să se îmbrace cu haina, îi atinse ușor umerii cu palmele și ea se întoarse și îl privi:

— Nu credeam că o să mă suni.

Poate din cauza băuturii, simți impulsul de a fi foarte cinstit cu fata aceasta:

— N-am vrut s-o fac.

— Nu se cuvine ca rabinii să-și dea întâlniri cu fete creștine. Știu asta.

— Atunci de ce mi-ai acceptat invitația?

Ea ridică din umeri și clătină din cap. Afară, Michael chemă un taxi, dar ea nu voia să mai meargă nicăieri.

— E o prostie. Suntem adulți și moderni. De ce n-am fi prieteni? E încă devreme, îi spuse. Hai să mergem undeva să ascultăm muzică bună.

— Nu, refuză ea.

Vorbiră foarte puțin în mașină, până la adresa ei, o pensiune din cărămidă roșie aflată în vestul extrem al orașului, pe strada 60.

— Nu mai ieși, te rog. Uneori e foarte greu să găsești al doilea taxi pe aici.

— Mă descurc eu, spuse el.

Leslie stătea la etajul doi, pe un coridor întunecat, deprimant. Ea se opri în fața ușii și el simți că n-ar fi vrut să intre.

— Hai s-o luăm de la capăt mâine seară, îi propuse. Tot acolo, la aceeași oră?

— Nu, zise ea. Mulțumesc.

Îl privi și el știu că probabil va plânge când va rămâne singură.

— Hai, îi spuse și se aplecă s-o sărute, dar ea se întoarse și își ciocniră capetele.

— Noapte bună, îi ură Leslie și intră.

Găsi un taxi fără nici o problemă, așa cum se așteptase.

A doua zi dormi mai mult și când se sculă, pe la ora unsprezece, mâncă o brioșă enormă.

— Ai mai multă poftă de mâncare, zise mama fericită. Probabil te-ai distrat cu prietenii tăi aseară.

Se hotărî să-l sune pe Max Gross. Nu mai studiase cu un învățat specialist în Talmud de doi ani și așa își va petrece restul vacanței, își spuse.

Dar când ridică receptorul, formă numărul revistei și ceru cu ea.

— Sunt Michael, îi spuse.

Ea tăcu.

— Aș vrea foarte mult să ne întâlnim diseară.

— Ce vrei de la mine? îl întrebă.

Vocea îi suna ciudat și își dădu seama că ținea mâna pe receptor ca să nu fie auzită de cineva din apropiere.

— Nu vreau decât să fim prieteni.

— E din cauză că ți-am spus ceva primăvara tre-

cută, nu? Ai un fel de complex de asistent social. Mă consideri un caz.

— Nu fi proastă.

— Ei, dacă nu sunt un caz, atunci mă crezi o aventură. Asta vrei, Michael? Un pic de sex secret înainte să te întorci în munți?

Începu să se supere:

— Uite ce e, îți ofer prietenia mea. Dacă n-o vrei, du-te dracului. Să vin sau nu la cinci?

— Vino, se învoi ea.

Mâncară din nou, de data asta la un restaurant suedez și pe urmă ascultară muzică, trupa lui Eddie Condon. La ea la ușă, îi dădu mâna și Michael o sărută pe obraz.

În seara următoare era vineri și merse cu părinții la sinagogă, îngânând rugăciunea în timp ce mama lui îl prezenta unor oameni pe care-i cunoștea. „Acesta este fiul meu, rabinul", exact ca în bancuri.

Sâmbătă vru s-o sune, dar după ce formă două cifre, se opri și se întrebă ce făcea, ca un om trezit deodată din vis.

Se urcă în mașină și porni fără o țintă precisă, privind în jur abia la Atlantic City. Opri mașina, își ridică gulerul și începu să se plimbe pe plajă. Se jucă așa cum făcea întotdeauna la mare, lăsând apa să-i susure spre picioare până în ultima secundă, apoi făcând pasul înapoi foarte repede, ca să nu i se ude pantofii. În cele din urmă, marea câștiga dacă prelungea jocul; era un joc prostesc, știa, la fel ca jocul unui rabin care se întâlnea cu fiica unui preot. Modul de a câștiga, la ambele

jocuri, era să plece de acolo, cât mai departe și permanent. Fără mese la restaurant, glume, studiu secret al profilului ei sau dorința de a o avea. N-o va mai căuta, n-o va mai vedea, nu-i va mai vorbi și o va smulge din minte. Hotărârea îl umplu de ușurare și plecă de lângă apă cu un fel de mândrie tristă, lungindu-și pașii și umplându-și plămânii cu aer sărat în timp ce mărșăluia pe nisipul compact. Vântul îi arunca stropi de apă în față și îi răzbătu și prin haină, așa că plecă de pe plajă și mâncă o cină fără gust la un restaurant plin de tipi încuiați, încât nu-și dădea seama dacă ei erau congelați sau mâncărurile.

Mai înconjură New Jersey-ul și se întoarse la New York aproape de miezul nopții, se opri și o sună dintr-o cabină telefonică de la un magazin cu program de noapte, simțind cum visul îl cuprinde din nou când ea răspunse apelurilor insistente.

— Te-am sculat? o întrebă.

— Nu.

— Bem o cafea?

— Nu pot. Tocmai mă spălam pe cap. Nu credeam că mai suni în seara asta.

El tăcu.

— Mâine sunt liberă. Vrei să vii la prânz la mine?

— La ce oră?

Locuia într-o cameră mare, mobilată.

— Asta e ceea ce se numește o cameră funcțională, spuse ea, luându-i haina. Nu e un studio datorită bucătăriei foarte mici. Sau cam așa ceva, zâmbi. Mi-aș fi permis ceva mai bun dacă mă asociam cu alte fete, dar după patru ani de viață la comun, pun mare preț pe intimitate.

— E drăguț, o minți.

Era o cameră sumbră, cu o singură fereastră mare, pe care o înveselise cu perdele în culori vii. Pe jos era un covor persan, încă funcțional; veioze vechi, urâte; un scaun tapițat tocit; o masă vopsită și alte două scaune cu spătar drept; un birou bun, de mahon, pe care și-l cumpărase ea, probabil; și două rafturi de cărți din facultate și multe romane, nici unul istoric. Bucătăria era minusculă, abia avea loc o persoană să gătească pe mașina cu două ochiuri. Frigiderul foarte mic era amplasat sub chiuvetă.

Ea îi dădu un martini și el se așeză pe canapeaua tare, extensibilă și îl bău în timp ce ea pregătea masa.

— Sper că-ți place să mănânci la prânz.

— Îmi place. Așa, pot să-ți ofer o cină frugală. Gândește-te cât economisesc.

Mâncară brânză cu biscuiți sărați, sos de roșii, un aperitiv cu multă anșoa și cotlete de vițel cu parmezan, plăcintă cu cremă de lămâie și cafea neagră turcească. După aceea încercară să rezolve rebusul din *Times* și când se împotmoliră, ea spălă vasele și el le șterse.

După aceea, Michael fumă pe canapea, observând cum se turteau sânii ei când stătea pe burtă și căuta mai departe soluții la rebus.

Se uită la cărți:

— Ai multă poezie, observă.

— Îmi place. Am învățat despre poezie și despre bărbați și femei din aceeași carte, din cartea de unde învață toți copiii de preoți.

— Biblia?

— Îhî, zâmbi ea și închise ochii. Când eram mică, visam cu ochii deschiși că în noaptea nunții eu și soțul meu vom recita Cântarea Cântărilor.

Nu voia decât să-i atingă fața, să-i așeze părul după urechi și s-o sărute acolo. Dar se întinse doar după scrumieră și își scutură pipa:

— Sper s-o faceți, spuse blând.

Luni, ea reuși să scape mai devreme de la serviciu și merseră la grădină zoologică din Bronx, unde râseră de maimuțe și de duhoarea despre care ea jura că-i colorează lui Michael tenul într-un verzui deschis atrăgător. Marți, merseră la opera *Aida* la Metropolitan și mâncară târziu, la Luchow's. Ea fu încântată de berea neagră.

— Parcă e din ciuperci. Îți plac ciupercile?

— Dacă-mi plac? La nebunie.

— Atunci de ce nu te lași de meseria de rabin, eu de revistă și ne facem fermieri, vom crește mii de ciuperci în răsaduri aburite de balegă.

El nu răspunse și ea zâmbi:

— Bietul Michael! Nu poți nici să glumești în legătură cu rabinatul, nu?

— Nu, recunoscu.

— Mă bucur. Așa se și cuvine. Într-o zi, când voi fi bătrână și tu vei fi un mare leader printre ai tăi, îmi voi aminti cum te-am ajutat să-ți petreci vacanța când eram amândoi tineri.

El îi privi buzele pe marginea paharului, sorbind berea neagră:

— Vei fi o bătrână frumoasă, îi zise.

Miercuri, mâncară devreme și vizitară Muzeul de Artă Modernă, privind, vorbind și plimbându-se până când se simțiră sfârșiți de oboseală. Îi cumpără o repro-

ducere mică, înrămată, pentru a ajuta perdelele să înveselească monotonia încăperii. Reprezenta trei sticle, oranj, albastră și stacojie, pictate de un artist pe care nu-l cunoșteau nici unul, și merseră la ea să-l agațe pe perete. O dureau picioarele și dădu drumul la apă fierbinte în cadă, în timp ce ea își scotea pantofii și ciorapii în camera cealaltă. Apoi își ridică fusta peste genunchi și se așeză pe marginea căzii, cu picioarele în apă. Se jucă în apă cu degetele, scoțând exclamații cu atâta plăcere, încât își scoase și el pantofii și ciorapii, își suflecă pantalonii și se așeză lângă ea, făcând-o să râdă, gata să cadă înăuntru. Începură să-și semnalizeze pe sub apă cu degetele de la picioare. Piciorul lui stâng porni spre dreptul ei și fu întâmpinat la jumătatea drumului; se jucară ca niște copii, apoi ca niște îndrăgostiți. O sărută apăsat în timp ce pantalonul de pe piciorul drept îi alunecă, atingând apa. Se ridică supărat să se șteargă și ea râse de el, văzându-l țopăind. Ieși și ea și băură cafea, manșetele umede de tweed lipindu-i-se lui Michael de glezne și dându-i furnicături.

— Dacă nu ai fi rabin, începu ea încet, te-ai fi dat serios la mine mai demult, nu-i așa?

— Sunt rabin.

— Sigur. Dar aș vrea să știu. Nu-i așa? Chiar cu diferența dintre evrei și creștini, dacă ne-am fi întâlnit înainte de a fi numit...

— Da, îi răspunse.

— Știam.

— Să nu ne mai vedem? o întrebă cu regret. M-am simțit minunat cu tine.

— Ba da, îl consolă. A fost minunat. N-are nici un rost să negăm atracția fizică dintre noi. Dar această...

reacție chimică... e un compliment reciproc, adică – simți asta față de mine?

— Da, simt.

— Ei, dacă asta spune ceva frumos despre gustul nostru în materie de sex opus, nu înseamnă că trebuie să existe și ceva fizic între noi. Nu văd de ce nu ne-am putea ridica deasupra atracției fizice și continua o prietenie pe care încep să pun mare preț.

— Și eu simt la fel. Exact așa, îi spuse bucuros și lăsară jos cești le, dându-și mâna.

Apoi stătură mult de vorbă. Manșetele pantalonilor lui se uscară și ea se aplecă să-l asculte cu brațele întinse pe masă și vorbind, el îi contura cu degetul linia încântătoare a antebrațului, pe partea exterioară cu fire de păr transparent de aurii, trecând de la încheietura îngustă spre promontoriile degetelor, înconjurându-le, în interior și afară, din nou și din nou, apoi înapoi spre interiorul cald al brațului. Ea îl privea cu fața luminată de plăcere, vorbea și ea și asculta și râdea adesea la lucrurile spuse de el.

Joi o luă la petrecerea lui Maury Silverstein. Lăsase mașina pentru reglare la garajul din Manhattan și o luă înainte de a ajunge la ea. Era devreme, așa că o duse mai întâi spre nordul orașului, cu zona înălțimmilor Morningside, dar trecând pe strada unde se afla *Shaarai Shomayim*, parcă mașina și îi arătă, lui Leslie, sinagoga, povestindu-i amănunțit despre Max.

— Pare minunat, spuse ea, apoi tăcu. Ți-e puțin frică de el, știai? îl întrebă într-un târziu.

— Nu. N-ai dreptate, replică supărat.

— L-ai văzut în ultimele zece zile?

— Nu.

— Din cauza mea, nu-i așa? Pentru că știi că n-ar fi de acord să ne întâlnim.

— Să fie de acord? Ar face apoplexie. Dar el trăiește în lumea lui și eu în a mea.

Și porni motorul.

Apartamentul lui Maury era neîncăpător pentru lumea adunată la petrecere. Își croiră drum printr-o pădure de purtători de pahare, căutând gazda. Michael nu recunoscu pe nimeni cu excepția unui bărbat oacheș cu aspect de cărtiță, un faimos comic de *saloon* televizat. Înconjurat de un grup de oameni veseli, spunea glume cu mare rapiditate, fără să se lase deturnat de avalanșa subiectelor propuse de ascultători.

— Uite-l! răcni Maury, făcându-i cu mâna și se îndreptară spre el.

— Măi, lichea, măi, zise Maury, prinzând brațul lui Michael cu mâna neocupată de pahar.

Era mai solid și cu ușoare pungi sub ochi, dar avea stomacul încă suplu și tare. Michael și-l imagina ducându-se direct la sala de gimnastică seara, când ieșea de la birou; sau poate vreun dulap din apartamentul lui era plin de bastoane și greutăți ca cele utilizate atâția ani de Abe Kind.

O prezentă pe Leslie și Maury îl prezentă pe șeful lui, Benson Wood, un bărbat surâzător, cu fața lată și ochelarii cu cele mai masive rame de corn pe care le văzuse Michael vreodată. Wood îl ignoră, surâzându-i amețit lui Leslie și nelăsându-i mâna după ce i-o strânse:

— Orice prieten al lui M.S...., îi vorbi tărăgănat.

— Vreau să-ți prezint pe cineva, unul din talentele mele, îi spuse Maury lui Michael și, luându-l de braț, îl duse spre grupul adunat în jurul individului cu cap de cărtiță.

— Uite-l, George, îi spuse comicului. El e tipul despre care ți-am vorbit, rabinul.

Actorul închise ochii:

— Rabin. Rabin. Ați auzit-o pe aia cu rabinul și preotul...

— Da, zise Michael.

— ... care erau amici și preotul îi spune rabinului: Ascultă, ar trebui să guști șunca, e delicioasă, iar rabinul îi zice preotului: Ascultă, ar trebui să guști fetele, sunt mai bune decât șunca.

— Da, am auzit-o, repetă Michael, în timp ce grupul râdea.

— Da?

Omul închise ochii, ducând un deget la frunte:

— *Da? Da?* Ai auzit-o pe aia cu tipul care duce o doamnă miorlăită din sud la un cinema auto și îi cere favorurile și, până ce ea e în stare să pronunțe „Da", se termină filmul și trebuie să mute mașina?

— Nu, spuse Michael.

Omul închise ochii:

— *Nu, nu*, meditâ.

Michael se întoarse la Leslie, care îl fulgera pe Wood cu privirea:

— Vrei să plecăm? o întrebă.

— Hai să bem ceva înainte.

Și plecară, lăsându-l singur pe Wood.

Sticlelele erau pe o masă de lângă perete. Erau deja două fete acolo și Michael le așteptă răbdător să-și prepare băuturile. Erau înalte, o roșcată și o blondă, cu siluete excepționale și figuri obraznice, machiate prea accentuat. Se gândi că erau manechine sau actrițe de televiziune.

— A fost alt om după ce și-a rezolvat hernia, spunea una.

— Sper, replică roșcata. Nu suportam să scriu după dictarea lui, când cerea sondajele și vrăjitoarea mă trimitea pe mine. Nu știu cum de l-ai suportat atâtea luni. Între toanele și respirația lui grea, era să mor.

În spatele lor, o femeie țipă și întorcându-se, îl văzură pe Wood vomitând, iar oamenii părăsind spațiul din jurul lui și vărsându-și băuturile în grabă. Maury apăru ca din neant:

— E în regulă, B.W, îi spuse, apucându-și șeful de umeri și ținându-i fruntea.

Michael se gândi că Maury părea obișnuit cu gestul acela. Fata care țipase se trăgea de rochie, scoțând mici sunete dezgustate și ofensate.

O luă pe Leslie de mână și plecară. Băură ceva mai târziu, în apartamentul ei.

— Uh, se scuturară ea.

— A fost o mizerie. Bietul Maury Silverstein!

— Mistrețul ăla zgomotos și mititelul ăla urât cu glumele. Data viitoare când îl văd, închid televizorul.

— Uiți vedeta.

— Chiar că nu. Oribilul acela cu nume schimbat.

El ridicase paharul la buze, dar nu bău. Îl puse la loc pe masă:

— Nume schimbat? Wood? o aținti cu privirea. Vrei să spui că numele lui a fost cândva ceva asemănător cu Rivkind?

Ea tăcu.

El se ridică și își luă haina:

— Era un *goi*, scumpo. Un *goi* gălăgios, murdar și desfrânat. Un creștin beat, plin de vomă. Unul *de-al tău*.

Ea rămase acolo, neîncrezătoare, cu ochii la ușa trântită în urma lui.

Sâmbătă seara, Michael stătu acasă, jucând cazino cu Abe. Tatăl lui era un bun jucător de cărți. Știa în fiecare moment câte pici ieșiseră și dacă doiarul cel bun și zecele de caro mai erau în pachet. Învins, era genul de adversar care trântea frustrat cărțile pe masă, dar împotriva fiului avea rareori prilejul să-și piardă cumpătul.

— Am cărți și pici. Numără punctele, spuse, pufăind din trabuc.

Sună telefonul.

— Nu am decât doiași, conchise Michael. Mai ai nouă puncte.

— O bagatelă.

— Michael, strigă mama, e de la sindicat!

Se grăbi la telefon. Părinții rămaseră în bucătărie, așteptând.

— Alo?

— Rabi Kind? Avem o telegramă pentru dumneavoastră. Mesajul este „Mi-e rușine. Mulțumesc pentru tot. Dacă poți, vino să mă vizitezi." Semnează Leslie. Vreți să repet?

— Nu, mulțumesc, am înțeles, spuse și închise.

Părinții se luară după el până în sufragerie.

— Ei? întrebă tatăl.

— Nu e ceva important.

— Ce lucru neimportant e transmis printr-o telegramă?

— Unul din băieții din Arkansas va fi *bar mitzvah*. Familia e puțin îngrijorată. Voiau să-mi readucă aminte câteva detalii.

— Nici în vacanță nu pot să te lase în pace? bombăni tatăl, așezându-se la masă și mestecând cărțile. Nu cred că ai aptitudini pentru jocul de cazino. Ce-ar fi să luăm un gin mic?

La unsprezece, părinții plecară la culcare și el se duse în camera lui. Încercă să citească, mai întâi Biblia, apoi Mickey Spillane și în fine, cartea veche a lui Aristotel, dar nu reuși și observă că volumul lui Aristotel se uzase. Își puse haina, ieși din apartament, coborî scările în stradă, descuie portiera mașinii de teren, se urcă și conduse, luând-o pe podul Queensboro în loc să treacă prin tunel, pentru că voia să vadă luminile pe East River. Înfruntă traficul din Manhattan, apoi, ca un semn bun, găsi un loc de parcare chiar în fața clădirii ei.

Pe coridorul întunecat se opri o clipă, nesigur, apoi ciocăni la ușă și îi auzi foșentul pașilor.

— Cine e?

— Michael.

— O, Doamne, nu pot să-ți deschid.

— De ce? întrebă supărat.

— Arăt groaznic.

— Dă-mi drumul, râse el.

Încuietoarea scrâșni. Înăuntru, o văzu într-o pijama verde decolorată și un halat cafeniu din flanel, atât de vechi, încât i se zdrențuiseră mânecile. Era desculță și nemachiată. Avea ochii puțin înroșiți, de parcă plânsese. O luă în brațe și ea își lipi capul de el.

— Din cauza mea ai plâns?

— Nu chiar. Mă doare stomacul.

— Să-ți aduc ceva? Trebuie să mergi la doctor?

— Nu. Așa pățesc mereu pe lună nouă, rosti înăbușit în umărul lui.

— Aa...

— Dă-mi haina, ceru ea, dar când o luă, chipul i se descompuse, scăpă haina și începu să plângă atât de intens, încât îl sperie.

Ea se întinse pe canapea și se întoarse cu fața la perete:

— Pleacă. Te rog.

Dar el ridică haina, o aruncă pe un scaun și rămase privind-o. Își ridicase genunchii și se legăna insistent, de parcă încerca să amețească și să adoarmă durerea.

— Nu iei ceva? o întrebă. Aspirină?

— Codeină.

Flaconul era în dulăpiorul cu medicamente și o făcu să înghită o tabletă cu niște apă, apoi se așeză la picioarele ei. În curând, codeina își făcu efectul și ea nu se mai legănă. Îi atinse piciorul; era rece.

— Ar trebui să stai încălțată, zise, frecționându-i piciorul.

— Ce bine e! Ai mâini calde. Mai bune ca o sticlă de apă fierbinte.

El continuă să-i maseze picioarele.

— Pune mâna pe stomacul meu, îl rugă.

Se așeză mai sus, strecurându-și mâna în halatul ei.

— Ce bine e..., murmură ea adormită.

Prin pânza pantalonilor de pijama, îi simți moliciunea pielii, despărțită în trei benzi de șireturile de la mijloc. Cu vârful degetului mijlociu îi pipăi ombilicul uimitor de larg și adânc. Ea clătină din cap:

— Mă gâdili.

— Scuze. Buricul tău e ca un pocal rotund, unde nu e turnat nici un vin.

Ea zâmbi.

— Nu vreau să fim prieteni, murmură.

— Știu.

Rămase privind-o mult timp, după ce adormi. În cele din urmă, își luă mâna de pe stomacul ei și aduse pătura din dulap, acoperind-o și înfășurându-i bine picioarele. Apoi se întoarse în Queens și își făcu bagajul.

A doua zi dimineața, la micul dejun, le spuse părinților că apăruse o urgență în congregație și era nevoit să-și scurteze vacanța. Abe înjură și îi oferi bani. Dorothy se văicări și-i împachetă într-o cutie de pantofi multe sandvișuri cu pui, adăugând un termos cu ceai și ștergându-și cu șorțul colțul ochilor.

Îndreptă mașina spre sud-vest și conduse constant, mâncând sandvișuri de foame, dar fără să se oprească până la patru după-amiaza, când o sună pe Leslie de la o cabină telefonică de la o cantină de pe șosea.

— Unde ești? îl întrebă ea, după ce muri clinchetul ultimei monede din aparat.

— În Virginia. La Staunton, cred.

— Dai bir cu fugiții?

— Am nevoie de timp de gândire.

— La ce trebuie să te gândești?

— Te iubesc, îi spuse aspru. Dar îmi place să fiu ceea ce sunt. Nu știu dacă pot lăsa totul la o parte. Pentru mine, e foarte important.

— Și eu te iubesc, răspunse ea, apoi tăcură.

— Michael?

— Sunt aici, zise blând.

— Dacă mă iei de nevastă înseamnă că trebuie să lași totul la o parte?

— Așa cred. Da, asta ar însemna.

— Să nu faci nimic deocamdată, Michael. Așteaptă.

El tăcu.

— Nu vrei să te măriți cu mine? o întrebă după un timp.

— Ba da. Doamne, dacă ai ști cât vreau. Dar am niște idei și trebuie să le lămuresc. Nu-mi pune întrebări și nu face un lucru pripit așa repede. Așteaptă și scriemi în fiecare zi și o să-ți scriu și eu. Bine?

— Te iubesc. O să te sun marți, la ora șapte.

— Și eu te iubesc.

Luni dimineața, Leslie decupă articole din ziarele din Boston și Philadelphia, apoi se duse la biblioteca revistei și ceru șase plicuri groase, cafenii, pe care era scris IUDAISM. Citi în timpul pauzei de prânz articolele din plicuri și seara luă acasă un teanc prins cu o bandă elastică, vârându-l în poșetă. Marți dimineața, decupă din ziarele din Chicago, apoi îl rugă pe șeful ei, Phil Brennan, să-i dea liber două ore ca să rezolve niște treburi personale. Acesta încuviință și Leslie își puse pălăria și paltonul și coborî cu liftul. În scuarul Times aștepta sub panoul din care se desprindeau inele de fum, studiind chipuri și încercând să ghicească după trăsături cine era și cine nu era evreu, până veni autobuzul de Broadway. Călători până la strada unde se afla caraghioasa bisericuță evreiască; nu biserică, sinagogă.

Capitolul 23

Max Gross se uită la fata cu haine la modă, picioare zvelte și ochi îndrăzneți de americancă și simți un val de supărare. În tot decursul rabinatului lui la *Shaarai Shomayim*, numai de patru ori îl căutaseră *goii*, cerându-i să-i transforme în evrei. Reflecta că, de fiecare dată, îi adresaseră rugămintea ca și cum el era cineva care își putea flutura mâinile prin aer și – paf! – să le schimbe viețile de la naștere. Nu văzuse pe nimeni în stare să suporte o convertire.

— Ce vezi la evrei ca să te facă să dorești să fii una dintre noi? întrebă rece. Nu-ți dai seama că evreii sunt persecutați și singuri în univers? Nu știi că suntem disprețuiți de creștini ca indivizi, iar ca popor suntem rupți în bucăți?

Leslie se ridică, luându-și mănușile și poșeta:

— Nu mă așteptam să mă accepți.

Și se întinse după palton.

— De ce nu?

Ochii bătrânului erau strălucitori și pătrunzători, ca ai tatălui ei. Gândul la reverendul John Rawlins o făcu să se simtă ușurată că acest rabin o alunga.

— Pentru că nu cred că aș putea *simți* ca o evreică. Nici într-un milion de ani, explică ea. Pentru mine, e de neconceput că cineva vrea într-adevăr să-mi facă

rău, să-mi ucidă viitorii copii, să mă închidă departe de lume. Și eu am avut anumite prejudecăți împotriva evreilor, trebuie să recunosc. Nu mă simt vrednică să mă alătur unui popor care poartă o astfel de povară a urii colective.

— Te simți *nevrednică*?

— Da.

Rabi Gross o privea țintă:

— Cine ți-a spus să zici asta?

— Nu înțeleg ce vreți să spuneți.

El se ridică greoi și se îndreptă spre chivot. Trăgând perdelele albastre și glisând ușa de lemn, dezvălui două Tore îmbrăcate în catifea:

— Aceste pergamente cuprind legile, zise. Nu încercăm să căutăm recruți pentru iudaism; îi descurajăm. În Talmud scrie că rabinii trebuie să spună anumite lucruri când sunt căutați de apostați de altă religie. Tora spune că rabinul trebuie să-i avertizeze pe creștini cu privire la soarta evreului în această lume. De asemenea, Tora dă indicații anume și în altă privință. Dacă necredinciosul în cauză răspunde: „Știu toate astea și totuși mă simt nevrednic să fiu evreu", atunci va fi imediat acceptat pentru convertire.

— Vreți să spuneți că mă primiți? întrebă pierită.

El dădu din cap. Ah, gândi ea, ce mai pot să fac?

Se întâlnea cu el în serile de marți și joi. Rabinul vorbea și ea îl asculta, mai atentă decât la cel mai dificil curs de la facultate, fără întrebări inutile, întrerupându-l numai când era vital să obțină o explicație.

El îi expuse principiile fundamentale ale religiei.

— Nu îți voi preda limba, spuse. New York-ul e plin de profesori de ebraică. Dacă vrei, du-te la unul dintre ei.

Un anunț din *Times* o purtă la un centru de pe strada 92, astfel devenindu-i ocupată și seara de miercuri. Profesorul ei de ebraică era un tânăr candidat la doctorat la Universitatea Yeshiva, un om cu o privire îngrijorată. Se numea domnul Goldstein și lua masa de seară la cantina de la parter; observă că mânca întotdeauna același lucru, pastă de brânză cu măsline pe pâine prăjită și o ceașcă de cafea neagră. Total: treizeci de cenți. Mânecile cămășii îi erau destrămate și își dădu seama că cina modest pentru că altceva nu-și putea permite. Prin comparație, tava ei bine umplută i se părea o mostră de îmbuibare și încercă s-o mai reducă vreo două săptămâni, dar lecția dura două ore, apoi mergea la o altă prelegere, de istorie evreiească, și simți că, dacă nu mănâncă, o să amețească.

Domnul Goldstein își lua meseria în serios și elevilor seraliști li se oferea un timp liber prețios dacă rezolvau temele corect, așa că erau motivați. O elevă, o femeie de vârstă mijlocie, veni o singură dată și după aceea renunță. Ceilalți paisprezece membri ai clasei învățară într-o săptămână cele treizeci și două de litere ale alfabetului ebraic. În cea de-a treia săptămână, pronunțau pe rând scurtele propoziții stupide la care se reducea vocabularul lor ebraic.

— *Rabi ba*, citea Leslie și traducea. „Vine rabinul meu", cu o asemenea exaltare încât toți o priveau mirați.

Dar când fu din nou rândul ei să citească, exercițiul suna: *Mi rabi? Ahbah rabi.* „Cine e rabinul meu? Tata e rabinul meu.", traduse. Se lăsă iute la loc pe scaun și când se uită din nou în carte, văzu pagina ca printr-o sticlă opacă.

***

Rabi Gross nu era un om bătrân, își dădu ea seama într-o seară, ascultând cum îi vorbea despre idoli și-o avertiza că pentru creștini este foarte greu să-l vizualizeze pe Dumnezeu în absența unei imagini. Vocea rabinului era tânără, dar arăta și acționa ca un bătrân. Nici Moise însuși n-ar fi putut fi mai exigent. Privind peste umărul ei în caietul de notițe, buzele i se strânseră:

— Nu scrie niciodată numele lui Dumnezeu. Scrie doar D-zeu. E foarte important. Una din poruncile Lui e ca numele să nu-I fie luat în deșert.

— Îmi pare rău, spuse ea. Sunt atâtea reguli..., și ochii i se umplură de lacrimi.

El se uită dezgustat în altă parte, reluându-și mersul continuu și vorbind în timp ce își lovea încet palma stângă, ținută la spate, cu încheieturile degetelor de la mâna dreaptă.

După ce studie cu el treisprezece săptămâni, rabinul îi spuse într-o seară că marțea viitoare va fi convertită; desigur, sugeră delicat, dacă nu avea motive să amâne scufundarea în baia rituală pentru altă zi.

— Deja? se minună ea. Dar nu studiez de mult. Știu așa de puțin!

— N-am spus că ești o învățată, domnișoară. Dar ai asimilat destule informații pentru a deveni o evreică. O evreică ignorantă. Dacă vrei să devii o evreică educată, asta va fi ceva de care te vei ocupa singură în viitor.

Apoi vocea rabinului se înmuie și ochii i se îmblânziră:

— Ești o fată foarte muncitoare. Te-ai descurcat bine.

Îi dădu adresa de la *mikva* – bazinul pentru baia rituală – și câteva instrucțiuni preliminare:

— Nu purta bijuterii. Nici bandaj, nici măcar leucoplast. Să-ți tai unghiile scurt. Nimic nu trebuie să împiedice apa să-ți atingă fiecare părticică din exteriorul corpului.

Începând de vineri, o durea încontinuu stomacul. Nu știa cât va dura ceremonia, așa că se hotărî să-și ia liber toată ziua de la serviciu.

— Phil, îi spuse lui Brennan, am nevoie de o zi liberă marți.

El o privi istovit, apoi se uită la teancul de ziare nedecupate:

— Sfântă Marie, și-așa ne târâm cu fundul pe pământ.

— E important.

El știa toate motivele importante pentru care angajatele de la documentare cereau zile libere:

— Înmormântarea bunicii?

— Nu, mă convertesc la iudaism și marți are loc ceremonia.

El deschise gura ca să spună ceva, o închise la loc, apoi strigă:

— Iisuse, voiam să zic nu, dar cum să mă pun la o asemenea minte?

Marți fu o zi cenușie. Își luase prea mult timp și ajunse cu un sfert de oră mai devreme la sinagoga unde se afla *mikva*. Rabinul era un bărbat de vârstă mijlocie, bărbos ca și rabi Gross, dar mult mai blând și foarte vesel. Îi arătă un scaun din biroul lui:

— Tocmai beam o cafea. Dă-mi voie să-ți ofer o ceașcă.

Vru să refuze, dar îi plăcu mirosul aburului. Când sosi

rabi Gross, îi găsi sporovăind ca niște prieteni vechi. După o clipă sosi încă un rabin, mai tânăr, fără barbă.

— Vom asista la baia ta, zise rabi Gross și văzându-i fața, începu să râdă: Vom sta afară, desigur. Lăsăm ușa puțin crăpată, ca să auzim cum intri în apă.

O conduseră pe scări. *Mikva* se afla într-o clădire anexă cu un etaj, din spatele sinagogii. Ajungând într-un vestiar, o lăsară să se pregătească și s-o aștepte pe o anume doamnă Rubin, iar ei plecară.

Leslie ar fi vrut să fumeze, dar nu era sigură că era îngăduit. Camera era foarte deprimantă. Era mică, podeaua de lemn scârțâi sub pași și un covoraș împletit fusese aruncat în fața dulapului de lemn lipit de perete. Pe ușa dulapului se afla o oglindă cu mici pete galbene în colțul de jos din dreapta și pete albastru-deschis în colțul de sus din dreapta; când se uita în ea, îi reflecta o imagine vălurită și distorsionată, ca cea din oglinzile parcurilor de distracții. Restul mobilierului era compus dintr-o masă albă de bucătărie și un scaun de lemn, pe care se așeză. Numără crestăturile din tăblia mesei când sosi doamna Rubin.

Doamna Rubin era căruntă și durdulie, arătând încă foarte bine. Purta o rochie de casă, un șorț albastru și pantofi negri de piele cu toc mediu, puțin deformați.

— Scoate-ți hainele, zise.

— Toate?

— Până la piele, insistă doamna Rubin fără să zâmbească. Știi rugăciunile?

— Da. Cel puțin, le știam.

— Le las ca să te uiți pe ele.

Scoase din buzunr o bucată de hârtie imprimată și o lăsă pe masă, apoi plecă.

Nu exista cuier. Își puse toate hainele pe spătarul

scaunului și se așeză în așteptare. Lemnul era foarte neted. Luă hârtia și se uită la ea.

„Fii binecuvântat, Doamne Dumnezeule, Împărate al lumii, Care ne-ai sfințit cu poruncile tale și ne-ai poruncit să ne scufundăm în apă.

Fii binecuvântat, Doamne Dumnezeule, Împărate al lumii, Care ne-ai ținut în viață, ne-ai sprijinit și ne-ai îngăduit să ajungem ziua de azi. Amin."

Parcurgea rugăciunile când doamna Rubin se întoarse și scoase din buzunarul șorțului o unghieră mică.

— Mâinile, îi ceru.

— Mi le-am tăiat singură, spuse Leslie.

Întinse mândră mâinile, dar doamna Rubin îi scurtă și mai mult unghiile. Desfăcu un cearșaf curat și îi înfășură trupul gol, apoi îi întinse săpun și burete și o conduse într-o sală cu șapte dușuri:

— Spală-te, copilă.

Leslie agăță cearșaful de un cârlig din perete și se spălă, deși se săpunise bine la ea acasă cu o seară înainte și făcuse baie și cu două ore înaite de a veni la *mikva*.

Spălându-se, vedea dincolo de un prag suprafața bazinului, încremenită ca de plumb, lucind în lumina galbenă a unui bec. Într-una din predicile lui, rabi Gross îi spusese că evreii practicau imersiunea rituală cu mii de ani înaintea ritului impus de sf. Ioan Botezătorul. Apele din *mikva* trebuiau să fie naturale. La început, ceremonia se săvârșea în lacuri și râuri. De când nevoia modernă de intimitate adusese bazinele în interior, se aduna apă de ploaie în vase puse pe acoperișuri și se păstra într-un rezervor. După o scurtă perioadă, apa devenea stătută și neatrăgătoare, așa că se mai umplea al doilea rezervor. Aici se trăgea apă

obișnuită, ușor încălzită. De câte ori al doilea bazin era umplut cu apă proaspătă, se deschidea un mic orificiu între cele două rezervoare și astfel, apa orașului era sfințită și purificată, o asigurase rabi Gross. Cu toate acestea, uitându-se neliniștită la bazin în timp ce se spăla, Leslie recunoscu în sinea ei că nu va fi în stare să meargă până la capăt dacă apa nu i se părea foarte curată.

Doamna Rubin o aștepta la ieșirea de la duș. Căută din nou în buzunarele șorțului și de data asta scoase un mic pieptene de baga. Îl trase ușor prin părul lung al lui Leslie, trăgând cu grijă când era încâlcit.

— Nu trebuie să fie nimic care să împiedice apa să pătrundă în persoana ta, spuse. Ridică brațele.

Leslie se supuse cuminte și femeia se uită la subsuorile ei epilate.

— Fără păr, zise, ca un negustor preluând inventarul. Apoi îi arătă cu degetul și îi întinse pieptenul.

Nevenindu-i să creadă, rămase așa o vreme, apoi îngăimă:

— Chiar e nevoie?

Doamna Rubin dădu din cap. Leslie dădu cu pieptenul fără să se uite, simțind cum îi urcă sângele în obraji și lacrimile îi inundă ochii.

— Hai, spuse femeia, punându-i din nou cearșaful pe umeri.

O traversă din cauciuc negru unea sala dușurilor cu bazinul. Doamna Rubin o opri la capătul celor trei trepte de ciment care coborau în apă. Femeia ocoli bazinul spre rezervor, deschizând ușa din spatele acestuia. Leslie simți curentul de aer de afară, ușa dând spre curtea sinagogii.

— E gata! îi chemă doamna Rubin.

Leslie îi auzi conversând în idiș pe când se apropiau de ușă. Femeia lăsă ușa crăpată foarte puțin și se întoarse la ea:

— Vrei rugăciunile?

— Le știu, zise Leslie.

— Trebuie să te scufunzi complet sub apă, apoi să spui rugăciunile. Este singura dată când *brocha* se rostește după un act și nu înainte. Motivul este acela că imersiunea te curăță de toate religiile anterioare și după aceea te poți ruga lui Dumnezeu ca o evreică. Ca să fii sigură că te uzi bine peste tot, probabil va trebui să te scufunzi de mai multe ori. Nu ți-e frică de apă?

— Nu.

— Bine, spuse doamna Rubin și luă cearșaful.

Leslie coborî treptele. Apa era caldă. În mijlocul bazinului abia-i ajungea până la piept. Rămase o clipă, uitându-se la apă. Părea curată și limpede, cu un mozaic alb pe fund. Închise ochii și se scufundă, ținându-și respirația și așezându-se pe mozaic, simțind șănțulețele dintre dale. Apoi se ridică, împroșcând puțin și recită rugăciunile cu o voce tremurătoare.

— *Oh-maim*, scandă doamna Rubin și îi auzi și pe rabini spunând același lucru dincolo de ușă. Doamna Rubin făcu o mișcare în jos cu brațele, ca arbitrii de fotbal și Leslie se scufundă din nou, de data asta mai încrezătoare. Era atât de ușor; îi venea să râdă. Stătea în apă cu părul plutind și se simțea purificată miraculos de greutatea fizică și spirituală, eliberată de vina de a fi trăit douăzeci și doi de ani ca ființă umană. Spălată în sângele Mielului, gândi neserioasă și se ridică de la fundul apei ca un pește. Ascultați, copiii mei, se gândi, o să vă spun cum mama s-a făcut o sirenă evreică și avea și coadă. Spuse rugăciunile cu mai multă siguranță, dar doamna Rubin tot nu a fost satisfăcută. Brațele îi coborâră din nou și asta făcu și Leslie. La cea de-a treia scufundare ținu ochii deschiși, privind becul galben de deasupra bazinului, trimițându-și lumina ușoară și caldă spre ea, ca ochiul lui Dumnezeu. Se ridică la suprafață gâfâind puțin, simțind cum sfârcurile i se măresc în curentul rece de aer pătruns prin crăpătura ușii dincolo de care ascultau rabinii. De data aceasta, rosti rugăciunile cu o siguranță veselă.

— *Mazel tov*, spuse doamna Rubin și Leslie ieși din bazin cu apa curgând de pe ea. Bătrâna o înfășură în cearșaf și o sărută pe amândoi obrajii.

Stătea în biroul rabinului, nemachiată și cu părul în șuvițe ude atârnând pe ceafă, simțindu-se ca în facultate, după ce înota zece piscine. Rabinul care-i oferise cafea îi zâmbi:

— Îl vei iubi pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima, tot sufletul și toată puterea ta?

— Da, șopti ea, cu veselia pierită.

— Iar aceste cuvinte vor sta asupra inimii tale: le vei spune cu sârguință copiilor tăi, le vei lua cu tine în casa ta și pe drumurile tale, când te așezi și când te ridici. Și le vei lega ca semn de mâna ta și vor sta între ochii tăi. Și le vei scrie pe pragul ușii tale și pe porțile tale, ca să-ți amintești și să împlinești cuvintele mele și să te sfințești întru Dumnezeul tău.

Rabi Gross veni și își puse mâinile pe creștetul ei:

— În semn de primire în casa lui Israel, acest tribu-

nal rabinic te întâmpină dăruindu-ți numele de Leah bas Avrahom, așa cum vei fi numită în Israel. Fie ca El, care le-a binecuvântat pe mamele noastre, Sarah, Rebecca, Rachela și Leah, să o binecuvânteze pe sora noastră Leah bas Avrahom, cu ocazia acceptării ei în moștenirea lui Israel și a primirii ei între adevărații proziliți din poporul Dumnezeului lui Abraham. Fie să înflorești în numele Domnului în tot ceea ce faci și fie ca lucrul mâinilor tale să fie binecuvântat. Amin.

Apoi rabinul cel mai tânăr îi înmână certificatul de convertire și ea îl citi:

ÎN PREZENȚA LUI DUMNEZEU
ȘI A ACESTUI TRIBUNAL RABINIC

Prin prezenta, îmi declar dorința de a accepta principiile iudaismului, de a adera la practicile și ceremoniile sale și de a deveni membru al Poporului Evreu.

Fac acest lucru de bunăvoie și complet conștient de semnificația preceptelor și practicilor iudaismului.

Mă rog ca această hotărâre să mă îndrume în viață, să mă facă vrednic de tovărășia sfântă în care am privilegiul de a intra. Mă rog să pot rămâne totdeauna conștient de drepturile și datoriile impuse asupra mea de afilierea la casa lui Israel. Îmi declar hotărârea fermă de a duce o viață evreiască și de a conduce o gospodărie evreiască.

Dacă voi fi binecuvântat cu copii de parte bărbătească, făgăduiesc să-i aduc la Legământul lui Abraham. Mai făgăduiesc să-mi cresc toți copiii cu care Dumnezeu mă va binecuvânta în respectarea credințelor și practicilor iudaice și cu speranțe în modul de viață și aspirațiile evreiești.

Auzi-mă, Israele, Domnul Dumnezeul nostru,
Domnul este Unul!
Fie veșnic binecuvântat Numele Lui slăvit.

Semnă certificatul cu mâini, în mod firesc, tremurătoare, rabinii semnară ca martori, doamna Rubin o sărută din nou și ea îi întoarse sărutul, le mulțumi rabinilor și dădu mâna cu ei. Cel mai tânăr îi spuse că era cea mai frumoasă convertită pe care o va aștepta la slujbe, râseră cu toții, ea le mulțumi din nou și plecă din sinagogă. Bătea vântul și cerul era la fel de cenușiu. Se simțea neschimbată, dar știa că viața ei va fi diferită de tot ceea ce își imaginase. O clipă scurtă se gândi la tatăl ei și își îngădui să deplângă trecerea în neființă a mamei. Apoi, mergând vioaie pe stradă, simți nevoia de a găsi o cabină telefonică unde va putea vorbi și va șopti în sfârșit zguduitorul ei secret.

Capitolul 24

Michael sosi a doua zi la New York, conducând mașina de teren până la Little Rock și apoi urcându-se într-un avion care sălta și se clătină din cauza unei furtuni de primăvară tot drumul până la aeroportul La Guardia. Ea îl aștepta și privind-o, i se păru din nou că o vede pentru prima oară, că nu se va obișnui niciodată să-i privească fața.

— Ce nu înțeleg e partea cu *mikva*, îi spuse în taxi, după ce se săturară de sărutări. Dacă ai fi fost convertită de un rabin reformat, ai fi sărit peste asta.

— A fost minunat, spuse ea sfios. Am vrut s-o fac în modul cel mai dificil, ca să dureze.

Dar în după-amiaza următoare, când merseră împreună la *Shaarai Shomayin*, Max Gross păli:

— De ce nu mi-ai spus? o certă pe Leslie. Dacă aș fi știut că bărbatul e Michael Kind, crede-mă că nu te-aș fi convertit niciodată.

— Max, spuse Michael, nu fac decât ceea ce a făcut și Moise. E evreică. Tu ai făcut-o evreică.

— Nu m-ați întrebat nimic, ripostă ea. N-am încercat să vă înșel.

Rabi Gross clătină din cap:

— Nu ești Moise, îi zise lui Michael. Ești un prost. Și eu te-am ajutat să faci greșeala asta.

— Vreau să mă căsătorești, Max, spuse Michael liniștit. Amândoi ne-am dori asta foarte mult.

Dar rabi Gross luă o Biblie de pe masă și o deschise. Legănându-se ușor, începu să citească tare, desconsiderându-i, de parcă ar fi fost singur în templu.

Ascultând cuvintele ebraice, buzele lui Michael se strânseră:

— Să mergem, o îndemnă pe Leslie.

În stradă, ea se întoarse spre el:

— Nu pot să... dea înapoi, nu, Michael?

— Te referi la convertire? Nu, sigur că nu, îi luă el mâna, apăsând-o. Nu-l lăsa să te facă nefericită, iubito.

În taxiul care-i ducea spre sudul orașului, ea îi strânse degetele:

— Acum pe cine o să rogi să oficieze ceremonia?

— Pe unii din colegii mei de la Institut, presupun.

Se gândi o clipă, apoi se hotărî:

— Milt Greenfield are o congregație în Bethpage.

Îl sună în după-amiaza aceea, de la o cabină telefonică de pe bulevardul Lexington. Reacția rabinului Greenfield trecu de la căldură și felicitări la tăcere și îngrijorare.

— Ești sigur că asta vrei, Michael?

— Nu fi măgar. Dacă n-aș fi sigur, nu te-aș suna.

— Ei, bine, atunci sunt flatat că m-ai sunat pe mine, pușlama ce ești, se învoi Greenfield.

În seara aceea, după ce părinții lui adormiră, Michael se așeză în camera lui și căută în *Biblia Cititorului Modern* traducerea pasajului pe care-l răcnise Max Gross ca să-l alunge din sinagogă. Îl găsi după un timp. Proverbe, 5.3:

Buzele Femeii Străine sunt dulci ca mierea,
Gura ei e mai moale ca balsamul.

Dar capătul ei e amar ca pelinul,
Ascuțit ca o sabie cu două tăișuri.
Picioarele ei coboară în moarte,
Pașii ei iau în stăpânire Șeolul.
Astfel că nu găsește cărarea dreaptă a vieții.
Căile ei se clatină, dar ea nu o știe.

Crezu că-i va fi greu să adoarmă. Dar căzu în somn în timp ce se ruga. Iar dacă visase, nu-și mai aminti nimic a doua zi.

La micul dejun, își privi stingherit mama. Leslie îl sunase pe tatăl ei, apoi plânsese fără zgomot, îndelung. Când Michael îi propusese să-i facă o vizită reverendului John Rawlins și să discute cu el, clătinase din cap. Ușurat, n-o îndemnase să se răzgândească.

Nu vru să le spună imediat părinților, știind că îi vor face o scenă și vrând s-o amâne.

În timp ce bea a doua ceașcă de cafea, sună telefonul. Era rabi Sher.

— Cum de-ați știut că sunt în New York? îl întrebă, după schimbul de amabilități.

— S-a întâmplat să vorbesc cu Milt Greenfield, răspunse rabi Sher.

Bunul și bătrânul Milt mi-a făcut-o, gândi Michael.

— Poți veni pe la Uniune să vorbim?

— Vin în după-amiaza asta.

— Sunt sigur că ai întors problema pe toate părțile, spuse rabi Sher cu multă blândețe. Vreau doar să fiu sigur că realizezi consecințele posibile ale unei astfel de căsătorii.

— Mă însor cu o evreică.

— Ruinezi o viitoare carieră strălucită. Atâta vreme cât îți dai seama de asta, decizia ta e validă, chiar dacă poate... neînțeleaptă. Vreau doar să mă asigur că nu ai trecut cu vederea consecințele, într-o stare... da...

— De pasiune pripită.

— Cam așa ceva, încuviință rabi Sher.

— Toată viața susținem, înfruntând mlaștina viciilor ce se lățește în toată lumea, că evreii sunt la fel de buni ca alte comunități, că toți suntem egali ca indivizi în fața lui Dumnezeu. Răspunzând legendei despre protocoalele înțelepților Sionului, le explicăm atent copiilor că suntem singurii aleși să poarte povara legământului dintre oameni și Dumnezeu. Dar în sinea noastră, din cauza fricii, suntem oamenii cu cele mai multe prejudecăți dintre toți. De ce e așa, rabi?

De afară, de departe, răzbăteau până la ei sunetele claxoanelor. Rabi Sher se duse la fereastră și privi traficul intens de pe Bulevardul 5. Taxiuri. Prea multe taxiuri. Numai când ai nevoie de unul pe ploaie nu sunt, se gândi.

— Cum crezi că am supraviețuit mai mult de cinci mii de ani? se întoarse el spre Michael.

— Fata cu care vreau să mă însor e evreică. Tatăl ei nu e. Dar iudaismul e o legătură de sânge sau o etică, o teologie și un mod de viață?

Rabi Sher închise ochii:

— Fără dezbateri, Michael, te rog. Să știi că situația ta nu e unică. Ne-am mai confruntat cu ea. Întotdeauna a prezentat mari dificultăți. Te-ai hotărât?

Michael dădu din cap.

— Atunci, noroc.

Își strânseră mâinile.

— Încă ceva, rabi, spuse Michael. Ar fi bine să găsești pe altcineva pentru munții Ozark.

— Cu o soție tânără, nu mai dorești să fii zilnic pe drum, încuviință Sher, apoi își uni vârfurile degetelor într-o piramidă. Se ridică problema slujbei viitoare. Poate te-ar interesa să intri în învățământul universitar, la Hillel sau la o fundație culturală. Avem solicitări numeroase în domeniu. Mentalitatea e mai deschisă acolo, adăugă după o pauză.

— Vreau o congregație, îi susținu Michael privirea.

Rabi Sher oftă:

— Comitetele templelor sunt alcătuite din părinți. Aproape sigur vor vedea în căsătoria ta – indiferent de opinia ta personală despre asta – un exemplu prost pentru copiii lor.

— Vreau o congregație.

— O să te ajut cât pot, Michael, ridică interlocutorul lui din umeri. Treci pe aici cu soția când poți. Mi-ar plăcea s-o cunosc.

Și își strânseră încă o dată mâinile.

După plecarea lui Michael, rabi Sher se lăsă să cadă pe un scaun și rămase câteva minute absent, fredonând în surdină aria toreadorului din *Carmen*. Apoi apăsă pe un buton de pe birou.

— Lilian, îi spuse secretarei care apăru în fața lui, rabi Kind iese din circuitul Ozark.

— Vreți să pun postul la oferte? întrebă ea.

Era de vârstă mijlocie, se ofilea și îi părea întotdeauna rău uitându-se la ea.

— Da, te rog.

După plecarea ei, fredonă tot ce își mai amintea din muzica lui Bizet, apoi apăsă din nou pe sonerie:

— Mai lasă un pic postul din Ozark ocupat. S-ar putea să nu-l ocupăm, dacă nu cumva găsim un rabin însurat care să preia circuitul.

Ea-i aruncă o privire de: „mai hotărăște-te odată, șefule":

— Nu prea e probabil.

— Nu, nu prea, se învoi el.

Se duse la fereastră și se sprijini cu mâinile de pervaz, privind în jos. Traficul de pe Bulevardul 5 era un câmp de bătaie iar claxoanele, gemetele răniților. Taxiurile astea – gândi agasat – dau peste cap orașul.

Capitolul 25

Nu cu multă vreme în urmă, nu exista o congregație iudaică în Cypress, orășel din statul Georgia. Înainte de război – cel de-al doilea război mondial, nu cel de secesiune – nu erau decât câteva zeci de familii evreiești în toată localitatea. Conducătorul lor era Dave Schoenfeld, redactorul-șef și editorul revistei locale săptămânale *News* și totodată stră-strănepotul căpitanului Judah Schoenfeld, care primise o ghiulea în gât șarjând la Peachtree Creek, așa că Dave era mai mult sudist decât evreu, semănând cu baptiștii conservatori din oraș, dar poate puțin mai maleabil în perioadele electorale.

Dave Schoenfeld era locotenent-colonel de informații la Sondrestrom în Greenland când a fost ținută prima slujbă iudaică în orașul lui. Un rabin pe nume Jacobs, mobilizat la Camp Gordon, aduse un autobuz de infanteriști evrei și oficie de *Yom Kippur* în biserica baptistă, cu permisiunea specială a superiorilor acesteia. La slujbă participară toți evreii din oraș și evenimentul a fost atât de popular, încât a fost reluat anul viitor. După acel al doilea *Yom Kippur* nu mai veni nici un rabin, Jacobs fiind expediat peste ocean, acasă, înainte de sosirea unui înlocuitor. Marile sărbători veniră și trecură necelebrate în Cypress și absența religiei a fost comentată în localitate.

— De ce nu ținem și noi slujba de Sabat? sugeră tânărul Dick Kramer, bolnav de cancer, care se gândea mult la Dumnezeu.

Ceilalți se dovediră receptivi, așa că, vinerea următoare, se strânseră paisprezece oameni în camera lui Ronnie Levitt. Recompuseră slujba din memorie; Ronnie, care studiase canto la New York după primul război mondial, înainte de a se întoarce acasă și a intra în afacerea cu terebentină a tatălui lui, a fost folosit pe post de cantor. Cântară părțile cunoscute din slujbă cu entuziasm și volum, cel puțin, dacă nu armonios. În bucătăria de la etaj, Rosella Barker, fata în casă a lui Sally Levitt, își ridică sprâncenele surâzându-i fratelui ei de paisprezece ani, Mervin, care stătea la masă și bea o cafea, așteptând să-și conducă sora acasă.

— Oamenii ăștia au un ritm înnăscut, dragă, zise ea. Albii ăștia împrăștie muzică din ei, chiar și când merg.

Și se amuză în tăcere văzând expresia de pe fața băiatului.

Dave Schoenfeld a fost înaintat în grad și lăsat la vatră în 1945. Armata îi furase anii cei mai buni. Mușchii lui își pierduseră tonusul, pasul – elasticitatea. I se rărise și îi încărunțise părul și avea probleme cu prostata, necesitând îngrijire periodică, pe care, în mod caracteristic, o obținuse având o aventură cu cea mai atrăgătoare soră de la baza militară. La două săptămâni după întoarcerea la viața civilă, primi o notă de la un ofițer fost camarad, prin care era informat că fata luase o supradoză de somnifere, i se făcuseră spălături stomacale și fusese trimisă la spitalul Walter Reed pentru tratament psihiatric. Schoenfeld aruncă nota în coșul de gunoi, lângă niște ziare inutile și invitațiile la evenimente sociale la care nu dorea să participe.

Întorcându-se în Georgia, găsise populația din Cypress sporită cu o mie de oameni, dispunând de o fabrică de cherestea, o mică sucursală de produse electronice și promisiunea că o corporație textilă mijlocie se va muta acolo cu active, clădiri și piață, din Fall River, Massachusetts. Era un burlac bogat și arătos de patruzeci și opt de ani și femeile pe care le cunoscuse de-a lungul anilor, ca și bărbații care beneficiaseră la un moment dat de influența lui politică, se îmbulziră să-l întâmpine călduros. Faptul acesta îl făcu să rămână bucuros acasă. Cheltui 119000 de dolari pentru modernizarea revistei *News* și a tipografiei, după modelele admirate în armată. Mări frecvența apariției la două numere pe săptămână pentru a profita de potențiala audiență sporită și angajă un tânăr energic, absolvent al Școlii de Jurnalism Henry W. Grady pentru a duce pe umeri publicația. Apoi se relaxă și își reluă jocurile bisăptămânale de poker cu judecătorul Boswell, Nance Grant, Sunshine Janes și șeriful Nate White.

Cei cinci oameni împărtășeau de douăzeci de ani mai mult decât pasiunea pentru poker. Controlau împreună producția de bumbac și alune, legea, puterea și opinia publică din Cypress. Asocierea lor în continuă expansiune îi îmbogățise pe toți încă de mult timp.

Dave a fost reprimit cu bucurie în grup.

— Ei, cum ți-a plăcut acolo sus, pe tărâmul verde[1]? întrebă șeriful cu un accent sudist puternic.

— Mi-a înghețat fundul acolo, răspunse Dave, amestecând cărțile.

Sunshine tăie:

[1] Personajul pronunță numele „Groenland" = Groenlanda ca pe „Green Land" = tărâmul verde.

— Ai mâncat și carne de-a eschimoșilor? Trebuie să fie unsuroasă și cu gust de pește.

— Cine, eu?

Zâmbiră cu toții.

— Hai să vedem dacă mi s-a schimbat norocul, spuse Dave, începând jocul.

Făcuse multe fotografii și la șapte săptămâni după întoarcerea acasă a fost invitat să țină o prelegere la clubul bărbaților de la biserica metodistă. Diapozitivele color cu stâncile înzăpezite și calota polară se dovediră pline de succes, ca și povestirile amuzante despre viața soldaților alături de eschimoși. A doua zi, Ronnie Levitt îl căută la telefon, rugându-l să repete prelegerea și vineri seara, după slujba de Sabat de la el de acasă.

Camera era ticsită cu evrei credincioși, nu toți recunoscuți de el, așa cum observă surprins sosind acolo vineri seara. În ciuda nesiguranței organizatorice a lui Ronnie, slujba a fost scandată cu entuziasm. Nu se ținu predică și prelegerea lui atrase câteva aplauze politicoase.

— De când vă adunați aici? întrebă.

— De mult, se repezi Dick Kramer. Abia am comandat cărțile de rugăciune. Dar îți dai seama ce ne trebuie. Am avea nevoie de un loc de adunare mai potrivit și de un rabin permanent.

— Nici nu mi-am închipuit că m-ați invitat cuprinși de un interes brusc față de urșii polari, spuse sec David.

— Avem cam cincizeci de familii de evrei în oraș, spuse Ronnie. Ne trebuie o casă mică și ieftină, pe care

s-o putem transforma într-o sinagogă decentă. Un rabin n-o să ne coste prea mult. Îl putem plăti prin chetă.

— Poți să strângi de la membri bani suficienți pentru tot proiectul? întrebă, știind că dacă ar fi putut, nu i-ar mai fi făcut lui curte.

— Avem nevoie de câțiva donatori principali, de oameni care să poată oferi contribuții substanțiale în primii doi ani. Eu pot să fiu unul, se oferi Ronnie. Dacă îți asumi o responsabilitate egală, putem porni.

— Cât?

Levitt ridică din umeri:

— Cinci–zece mii.

David păru că stă și chibzuiește câteva momente, apoi refuză:

— Nu, nu pot. Îmi plac slujbele ca cea de azi și o să mai particip. Dar nu rentează să încercați să vă dezvoltați prea repede. Cred că ar trebui să așteptăm să fie mai mulți membri, astfel încât să contribuim egal la achiziționarea clădirii și angajarea rabinului.

Stăteau ciorchine în jurul lui, șovăind să plece, cu fețele dezamăgite ca niște copii la indigo.

Sâmbăta seara, Schoenfeld câștigă o sută treizeci și unu de dolari la poker.

— Ce ne face industria asta nouă? întrebă.

— Nimic, răspunse judecătorul.

— Dacă mai lăsați multe fabrici să se instaleze în oraș, forța de muncă o să ne țină din scurt, zise Dave.

Nance Grant mușcă din capătul unui trabuc gros și negru și scuipă pe jos:

— Nu mai vine nimeni. Nu-i lăsăm decât pe câțiva, care să ne mai ajute la corvezi.

Schoenfeld era nedumerit:

— De când avem noi nevoie de ajutor? Și la ce?

Judecătorul îi puse ușor pe braț mâna îngrijită.

— Ai lipsit ceva, Davey băiete. Afurisitul de guvern o să ne creeze mai multe probleme decât recesiunea. Nu strică să avem câțiva aliați cu care să înfruntăm socialismul.

— Ne cresc tot timpul cheltuielile, spuse Nance. N-ar fi prea rău să le mai împărțim.

— Ce fel de cheltuieli?

— Păi, de exemplu, Billy Joe Raye. E predicator. Dă foc la pietre și asta doar întinzând mâna.

— Un vindecător prin credință? întrebă Schoenfeld. De ce să-l plătim?

Șeriful își drese vocea:

— Păi, îi ține în frâu pentru noi mai bine decât rachiul ieftin.

Schoenfeld refuză cu mulțumiri unul din trabucurile lui Nance și scoase o havană din buzunarul interior.

— Bun, pufăi el ca să o aprindă, doar n-o să ne coste așa de mult un predicator.

— O sută de bătrâne, spuse calm judecătorul.

Și surâseră cu toții văzându-i expresia feței.

— Are un cort cu aer condiționat și ăsta costă foarte mult, explică Sunshine. Și program de radio. Și televizor.

— Noi nu-i dăm decât un mizilic. Ce-a mai cules el pe lângă asta îi asigură o existență liniștită, continuă Nance. Și cu cât orașul își construiește reputația de comunitate religioasă, cu frica lui Dumnezeu, cu atât o vom duce mai bine.

— La naiba, nu trebuie să-și construiască reputația, izbucni judecătorul. Chiar o are. Ce naiba, până și evreii

țin ședințe de rugăciune. Scuză-mă, i se adresă lui Dave după o mică pauză.

— Nu face nimic, răspunse acesta degajat.

În aceeași seară, îi telefonă lui Ronnie Levitt:

— M-am tot gândit la sinagogă. Ce-ar fi să ne întâlnim și să mai discutăm?

Găsiră o cabană în stare bună și o cumpărară, Davie și Ronnie plătind câte cinci mii de dolari fiecare pentru achiziționarea casei și a celor doi acri de pământ din jurul ei. Se înțeleseră ca restul congregației să contribuie cu sume de bani pentru renovarea construcției și salariul rabinului.

Ezitant, Ronnie Levitt sugeră ca templul să fie numit Sinai. Dave ridică din umeri și acceptă. Nimeni nu se opuse.

— Luna viitoare mă duc la New York să discut cu reprezentanții naționali ai revistei, spuse Schoenfeld. O să văd ce pot să fac în privința rabinului.

Purtă corespondență cu o persoană pe nume Sher și când ajunse la New York, sună la Uniunea Congregațiilor Americano-Ebraice și îl invită pe rabin a doua zi, la un prânz de afaceri. Numai după ce-și luară la revedere îi trecu prin minte că interlocutorul lui mânca probabil numai alimente *kasher*.

Dar când se întâlniră în biroul de la Uniune, rabi Sher nu făcu nici o mențiune a locului unde s-ar fi cuvenit să prânzească. În taxi, Dave îi ceru șoferului să-i ducă la „Voisin". Îi aruncă o privire rapidă rabinului, dar nu văzu pe chipul lui decât liniște.

La restaurant, comandă homari în aluat. Rabinul

ceru soté de pui și Dave zâmbi, dezvăluindu-i că-și făcuse griji pentru că nu selectase un restaurant evreiesc.

— Mănânc orice, în afară de fructe de mare, spuse Sher.

— Este o regulă?

— Nu, nu. Dar așa am fost crescut. Fiecare rabin reformat hotărăște singur în problema asta.

În timpul prânzului, vorbiră despre noua sinagogă.

— Cât ne va costa să angajăm un rabin? întrebă Schoenfeld.

Rabi Sher zâmbi. Rosti numele unui om cunoscut de două treimi din evreii din Statele Unite:

— Pentru el, cincizeci de mii de dolari pe an. Poate mai mult. Pentru un tânăr proaspăt absolvent de școală rabinică, șase mii. Pentru un rabin mai în vârstă, care a avut mai multe congregații care nu l-au păstrat, șase mii. Pentru un om de calitate cu câțiva ani de experiență, poate zece mii.

— Să uităm de primul nume. Mi-ați putea recomanda câteva persoane din celelalte categorii?

Rabinul rupse atent coaja chiflei din mână:

— Știu pe cineva foarte bun. A fost un timp asistent la o congregație mare din Florida și apoi a avut propria lui congregație în Arkansas. E tânăr, energic, se implică și e extrem de competent.

— Acum unde e?

— Aici, în New York. Le predă ebraică unor copii.

— Tot timpul? îl privi ascuțit Schoenfeld.

— Da.

— De ce?

— A avut niște greutăți în găsirea unei congregații. Acum câteva luni, s-a căsătorit cu o tânără convertită de la creștinism.

— Catolică?

— Nu cred.

— Nici eu nu cred că această căsătorie va supăra pe cineva, medită Schoenfeld. Noi trăim foarte bine cu vecinii noștri creștini. Și de vreme ce omul se află la strâmtoare, ar trebui să accepte pentru șapte mii, ce spuneți?

Pe chipul rabinului trecu repede o expresie pe care Schoenfeld n-o putu descifra:

— Va trebui să stabiliți asta cu tânărul, rosti Sher politicos.

Schoenfeld scoase un carnețel cu copertă de piele și un pix:

— Cum îl cheamă?

— Rabi Michael Kind.

Capitolul 26

Cumpărară de la un negustor din Bronx un Plymouth albastru decapotabil, fabricat doar cu doi ani în urmă și cu frâne aproape noi. Se întoarseră cu el la apartamentul de pe strada 60 Vest și aranjară să li se trimită cu trenul biroul lui Leslie și cărțile.

Luară o ultimă cină stânjenitoare cu părinții, într-o seară care se târî sub greutatea celor spuse și nespuse. („Neghiobule!" strigase tatăl când le dăduse vestea, „asta nu se face!" Și văzuse în ochii lui Abe, dincolo de umbrele disperării, strălucirea aprinsă de o vină veche, ținută în frâu ani de zile.) Dorothy și Leslie vorbiră despre rețete. Când își luară la revedere și se sărutară, Dorothy era preocupată și calmă. Abe, în schimb, lăcrimă.

A doua zi porniră spre Hartford.

Se așezară pe o bancă din lemn de nuc în mohorâta biserică din Hastings și îl așteptară pe preotul Rawlins să iasă din biroul lui, conducând o pereche de tineri:

— Nunțile mici sunt lucrul cel mai bun, îl auziră spunându-le. Sunt mai calde și mai sensibile.

Și se uită la ei:

— A, Leslie, rosti cu vocea egală.

Ei se ridicară și cei doi bărbați făcură cunoștință.

— Beți un ceai?

Îi luă în birou la el și băură ceai, servit cu fursecuri

de o femeie de vârstă mijlocie, cu o expresie bățoasă. Purtară o conversație stânjenită:

— Îți aduci aminte ce fursecuri aromate făcea mătușa Sally? întrebă Leslie. Uneori, mă gândesc la ele și parcă le simt gustul.

— Fursecuri aromate? se întoarse preotul spre Michael. Sally era cumnata mea. O femeie bună. A murit acum doi ani.

— Știu, zise Michael.

— I-a lăsat lui Leslie o mie de dolari. Mai ai banii, Leslie?

— Da, răspunse ea. Sigur că da.

Preotul purta ochelari fără rame; din spatele lor, ochii lui de un albastru deschis îl scrutau pe ginere:

— Credeți că vă va plăcea în sud?

— Am petrecut câțiva ani în Florida și Arkansas, răspunse Michael. Cred că oamenii sunt peste tot la fel.

— Pe măsură ce îmbătrânim, începem să observăm diferențe semnificative.

Și tăcură.

— Ei, spuse Leslie după un timp, trebuie să plecăm.

Îi sărută obrazul alb și neted:

— Ai grijă de tine, tată.

— Dumnezeu va avea grijă de mine, spuse el, conducându-i.

— Va avea grijă și de noi, vorbi Michael.

Dar socrul lui nu păru să-l audă.

După două zile, intrară cu mașina în Cypress, într-o după-amiază fierbinte de vară timpurie care-i avertiza în legătură cu temperaturile sezonului cald în Georgia.

În piața principală, valurile de arșiță se reflectau din statuia ecvestră de bronz a generalului Thomas Mott Lainbridge. Michael trase mașina lângă rondul de iarbă din jurul statuii și se uită la ea în soarele puternic, abia deslușindu-i numele.

— Ai auzit de el? o întrebă pe Leslie.

Ea clătină din cap și porniră mai departe. În fața unei drogherii stăteau în șezlonguri patru adolescenți.

— Nu vă supărați, le arătă Michael cu degetul statuia. Cine a fost?

Băiatul se uită la prietenii lui și rânjiră toți, apoi răspunse:

— Lainbridge.

— Dar ce-a făcut? interveni Leslie.

Unul dintre băieți ieși de sub copertina magazinului și se îndreptă leneș spre statuie. Își apropie fața de placa de la bază și citi, cu buzele mișcându-se fără zgomot. Apoi se întoarse:

— A comandat un batalion, al doilea de pușcași din Georgia.

— Pușcașii erau infanteriști, zise Leslie. De ce e pe cal?

— Poftim?

— Mulțumim, zise Michael. Nu știți cum putem ajunge la Șoseaua 18, Piedmont?

Era un drum scurt. Casa de la adresa respectivă era o clădire mică și verde, cu prispă joasă și gazonul invadat de buruieni. Ferestrele nu erau spălate.

— Pare drăguț, zise ea nesigură.

El o sărută pe obraz:

— Bun venit acasă.

Ridicându-se în picioare, scrută strada în căutarea numărului 45, adresa templului, dar nu fu în stare să-și

dea seama care dintre clădirile de pe partea cu numere impare era noul lui loc de muncă.

— Stai puțin, spuse Leslie.

Coborî din mașină și alergă ușoară pe treptele casei. Ușa nu era încuiată:

— Du-te tu. Uită-te singur, pe urmă vino la mine.

— Te iubesc, zise el.

Când fusese zugrăvit la exterior, numărul templului fusese șters, dar clădirea de la 47 era clar marcată. Parcă mașina pe alee. Nu era nici o plăcuță. Trebuia să pună una, mică și decentă.

Intrând, scoase din buzunar tichia rituală și și-o puse pe cap.

Înăuntru era mai răcoare. Pereții interiori fuseseră demolați pentru a crea spațiul larg al sanctuarului. Bucătăria și baia fuseseră păstrate și din holul central se deschideau două camere, potrivite pentru a constitui biroul și camera de studiu a rabinului. Podelele fuseseră lustruite; călcă pe ziare, inspectând camerele.

Nu aveau *bema*, dar aveau un chivot lângă perete. Îl deschise și văzu înăuntru o Tora. Pe coperta de catifea, o mică etichetă argintată informa că Tora fusese donată de domnul și doamna Ronald G. Levitt, în memoria lui Samuel și Sarah Levitt. Mângâie pergamentul, apoi își sărută vârfurile degetelor, așa cum îl învățase bunicul lui cu mult timp în urmă.

— Mulțumesc, e prima mea sinagogă, spuse tare. Voi încerca s-o transform într-adevăr în casa Domnului.

Pereții goi îi transmiseră ecoul cuvintelor. Mirosea tare a vopsea proaspătă.

* * *

Locuința lor nu era zugrăvită și nici curățată, de mai mult timp. Totul era acoperit de praf. Pe tavane se deplasau păianjeni mici și roșii și pe fereastra de la fațadă se depuseseră excremente albe de păsări.

Leslie găsise o găleată. O umpluse cu apă și o pusese pe aragazul pe care se străduia zadarnic să-l aprindă.

— Nu e apă caldă, îl anunță. Avem nevoie de cârpă, perie de frecat și săpun. Mai bine fac o listă.

Cu o voce cam prea calmă, îi spunea la ce să se aștepte. Mobila era făcută din placaj, ca pentru cabanele de vacanță și avea nevoie de mai mult decât o vopsea. O traversă lipsea de la unul din scaunele șubrede și alt scaun nu avea o bucată de spătar. În dormitor, salteaua cafenie și pătată era rulată, expunând arcurile ruginite și lăsate ale patului. Tapetul părea a fi de dinainte de război.

Când reveniră în bucătărie, nu se putea uita în ochii ei. Își consumase toate chibriturile încercând să aprindă aragazul.

— Fir'ar să fie! Ce-o avea? Lumina de control funcționează.

— Ai un ac? o întrebă.

Nu găsi unul decât la o broșă cu camee, iar el îl folosi pentru a destupa arzătorul. Apoi îl aprinse și flacăra izbucni, egală și albastră.

— Când vii cu săpunul, găsești apa caldă.

Dar el stinse gazul.

— O să muncim amândoi diseară. Dar mai întâi mâncăm.

Urcând în mașină, amândoi știau că celălalt era ușurat să scape de casa veche și murdară.

* * *

În seara aceea, cu transpirația curgându-le pe fețe, frecară mobila și pereții. Când terminară în sfârșit, după miezul nopții, se spălară unul pe altul în cadă. Aveau un duș funcțional, fără perdea; Leslie deschise tare robinetul de apă rece, fără să-i pese că se uda pe jos în baie.

— Lasă, că se usucă, spuse istovită.

Intră goală în dormitor:

— Nu sunt cearșafuri, gemu și arătând salteaua pătată, buzele îi tremurară: Nu pot să dorm pe asta.

Michael își trase pe el pantalonii și se duse desculț la mașină, luând din portbagaj două pături bleumarin achiziționate din Manhattan. Le întinse peste saltea și Leslie stinse lumina. Stăteau în întuneric și, încercând s-o consoleze, o îmbrățișă și o trase spre el. Dar ea scoase un sunet ușor din gât, ceva între geamăt și suspin:

— E zăpușeală.

O sărută pe creștet și se retrase. Era prima dată când i se refuza. Se forță să se gândească la alte lucruri, templul, prima predică, o școală de ebraică. În căldura toropitoare, pe păturile de lână, reușiră până la urmă să adoarmă.

Michael se trezi primul dimineața. Se uită la soția lui adormită, îi privi părul în șuvițe din cauza băii și a umidității din aer; nările care se mișcau imperceptibil când respira, parcă răzgândindu-se; la alunița cafenie cu un singur fir de păr auriu, de sub sânul drept; la carnea ei albă și moale de căldură. Până la urmă, deschise și ea ochii. Se priviră lung. Apoi ea îl mângâie pe piept și sări din pat:

— Hai, rabi, avem o zi plină azi. Vreau să fac din grota asta un cămin.

Repetară dușul și apoi, uzi, descoperiră că celelalte prosoape curate rămăseseră în portbagaj. Își puseră pe ei lenjeria și se uscară de la sine, mâncând cornurile cu lapte cumpărate cu o seară înainte.

— Primul lucru, cumperi cearșafuri, zise Leslie.

— Mi-ar plăcea să iau un pat decent.

— Vorbește mai întâi cu proprietarul. La urma urmei, închiriem și mobila. Poate ne înlocuiește câte ceva, se încruntă ea. Cât mai avem la bancă? Din scrisoare, am înțeles că trebuie să plătim nouăzeci de dolari pe lună pentru palatul ăsta.

— Avem destul, spuse el. Îi dau telefon lui Ronald Levitt, președintele congregației și îl întreb ce afaceri au ceilalți membri. Ar fi bine să cumpăr cele necesare de la oamenii care-mi plătesc salariul.

Se bărbieri cât de bine putu cu apă rece, apoi se îmbrăcă și o sărută.

— Să nu-mi duci grija azi, spuse ea. Cumpără ce ți-am spus și lasă-le în mașină cât ești ocupat la templu. Găsesc eu unde să mănânc.

După plecarea lui, se îmbrăcă în blugii ei vechi și într-un maiou și își strânse părul cu un elastic, într-o coadă de cal. Apoi încălzi apă și se apucă să frece podelele, în genunchi.

Începu cu baia și dormitorul și continuă cu sufrageria. Terminase o treime din bucătărie, cu spatele la ușă, când simți că e privită și se uită peste umăr.

Omul stătea pe prispa din spate, zâmbindu-i prin ușa de sticlă. Lăsă peria în găleată și se ridică în picioare, ștergându-și mâinile de pantaloni.

— Poftiți, spuse slab.

Era în pantaloni și cămașă albă cu mânecă scurtă,

cravată și pălărie de Panama, dar fără sacou. O să-i spun lui Michael, se gândi; probabil că pe aici așa se poartă, e preferabil să nu îmbraci haina vara.

— Sunt David Schoenfeld, proprietarul, se prezentă el.

Schoenfeld. Își aminti că era în comitetul templului.

— Intrați. Mă scuzați, spălam pe jos și n-am auzit când ați bătut.

El zâmbi:

— N-am bătut. Arătați așa de drăguță la treabă, încât am stat să mă uit.

Ea îl privi prevăzătoare, antenele ei feminine receptând unde, dar el zâmbea prietenos și ochii îi erau impersonali.

Se așezară la masa din bucătărie:

— Nu vă pot oferi nimic răcoritor, se scuză Leslie. Abia ne instalăm.

El protestă ușor, cu pălăria în mână:

— Voiam doar să vă urez bun venit la Cypress. Templul Sinai e foarte nou. Presupun că trebuia să formăm un comitet care să pregătească și casa. Aveți nevoie de ceva?

— De o vacanță, râse ea. Casa avea mare nevoie de o curățenie.

— Bănuiesc că da. N-am mai fost înăuntru de dinainte de război. Cât am fost în armată, s-a ocupat de casă un agent de-al meu. Nu v-am așteptat atât de curând, altfel aș fi pregătit-o.

Uitându-se la gâtul ei transpirat, continuă:

— Pe aici avem fete de culoare care ne ajută la treburile astea. Vă trimit una după-amiază.

— Nu e nevoie.

— Insist. Un serviciu gratuit de primire.

— Vă mulțumesc, dar sunt aproape gata, refuză ea ferm.

Privirile li se încrucișară și el a fost cel care s-a uitat primul în altă parte, zâmbind și zgâlțâindu-și spătarul scaunului:

— Pot cel puțin să înlocuiesc bețele astea de chibrit. Voi vedea ce mobilier mai pot aduce.

Se ridică și Leslie îl conduse la ușă:

— Mai e ceva, domnule Schoenfeld.

— Doamnă?

— V-aș fi recunoscătoare dacă ați înlocui salteaua.

El nu zâmbi, dar se bucură când n-o mai privi:

— Cu plăcere, spuse, ducând două degete la pălărie.

A doua zi, viitorul nu mai părea insuportabil nici măcar în sinea lor.

Michael îi menționse lui Ronnie Levitt că lipsea *bema* și a doua zi, un tâmplar veni să construiască platforma joasă, după indicațiile rabinului. Îi sosiră scaune pliante și mobilă pentru birou. Își atârnă pe perete diplomele înrămate și zăbovi, gândindu-se cum să-și aranjeze biroul.

Acasă sosi un camion și doi negri scoaseră mai toată mobila veche, înlocuind-o cu piese noi și atrăgătoare. În timp ce Leslie le arăta unde să le așeze, Sally Levitt îi făcu o vizită. După cinci minute, mai sunară încă două doamne din congregație. Aduceau daruri: plăcintă cu ananas, o sticlă de sherry californian, un buchet de flori.

De data asta, Leslie era pregătită. Desfăcu lichiorul, le servi ceai cu gheață și tăie prăjitura.

Sally Levitt era o brunetă micuță, cu buze țuguiate și un corp tineresc, trădat numai de ridurile din colțul ochilor.

— Știu de unde-ți poți lua perdele minunate, îi spuse lui Leslie, aruncând o privire atentă prin cameră. Locul poate fi aranjat foarte bine.

— Așa încep să cred și eu, zâmbi Leslie.

În seara aceea, când gătea, sosiră biroul și cărțile de la New York.

— Sper să rămânem aici toată viața, Michael! exclamă ea, când văzu cărțile aranjate.

În seara aceea, soții făcură dragoste pentru prima dată în noua casă, pe o saltea nouă.

Templul Sinai urma să fie inaugurat duminica viitoare, iar judecătorul Boswell trebuia să țină un discurs. Perora elocvent despre moștenirea iudeo-creștină, despre strămoșii comuni ai lui Moise și Iisus și despre spiritul democratic din Cypress, „ca vinul bun din aerul pașnic al Georgiei, care le permite oamenilor să trăiască în pace, indiferent de biserica pe care și-o alege fiecare". Un grup de copii de culoare se adunaseră pe trotuarul opus și se hlizeau arătând cu degetul sau se uitau cu ochii mari la albii din fața lor.

— Sunt fericit și onorat, concluzionă judecătorul, că am fost invitat de vecinii mei să particip la botezul acestei noi case de rugăciune.

Făcu o pauză, conștient că poate nu trebuia să spună „botez", apoi zâmbi larg în ropotul de aplauze al congregației.

Pe la jumătatea ceremoniei, Michael observă o coloană de mașini trecând încet pe lângă sinagogă. Din polițete, nu-și mută privirea de la fețele ascultătorilor.

Dar la sfârșitul inaugurării i se ceru să rostească binecuvântările. Le termină și, clipind din cauza soarelui puternic, se uită peste capetele celor adunați.

Mașinile încă treceau.

Erau vehicule de toate mărcile și condițiile. Unele aveau plăcuțe de înmatriculare din statele Alabama și Tennessee. Furgonete și rable, camionete agricole și câte un Cadillac sau Buick.

Ronnie Levitt se aplecă spre el:

— Rabi, doamnele servesc cafele înăuntru. Vine și judecătorul. Puteți să-i vorbiți.

— Unde se duc mașinile astea? întrebă Michael.

— La biserică, zâmbi Ronnie. Într-un cort. E un pastor care rostește rugăciuni la vreo trei kilometri în afara orașului. Aduce oameni din tot ținutul.

Michael se uita la mașinile care apăreau la un capăt al străzii și dispăreau la celălalt, în șir continuu:

— Trebuie să fie ceva de capul pastorului ăluia! spuse, încercând fără succes să-și rețină din voce invidia.

— Cred că oamenilor le place să se vadă la televizor, ridică Ronnie din umeri.

În acea vineri seară, Templul Sinai era plin, lucru care-i făcu plăcere, dar nu-l surprinse.

— Diseară vor veni pentru că e ceva nou, îi spusese lui Leslie. Pe termen lung contează ce va fi.

O întâmpinară cu fervoare pe Mireasa Sabatului. Alesese pentru predică o porțiune din „Cântecul Credinței", Psalmul 11:14.

DOMNUL să află în templul Lui sfânt,
DOMNUL are tronul Lui în ceruri;
Ochii Lui privesc și pleoapele-i cercetează pe fiii omului.

Pregătise cu grijă textul. Când îl termină, știu că reținuse atenția congregației. Cântând *Ain Kailohainu*, auzi vocea soției lui amestecându-se dulce cu cele ale credincioșilor și o văzu zâmbindu-i din primul rând.

După binecuvântare, se strânseră în jurul lui, amestecându-și glasurile în laude și felicitări. La bucătărie, femeile pregăteau ceai, cafea, sandvișuri subțiri și prăjiturele; ospățul de Sabat fu la fel de reușit ca slujba.

Ronnie Levitt ținu un scurt discurs, mulțumindu-le rabinului și diferitelor comitete pentru că făcuseră posibilă deschiderea sinagogii. Făcu un gest spre coridor, unde fusese așezată o masă acoperită cu buchete de flori:

— Vecinii noștri creștini și-au demonstrat prietenia față de noi. Cred că s-ar cuveni să le răspundem la fel. Prin urmare, donez anual o sută de dolari pentru achiziționarea unor plachete onorifice primite de cei demni de a fi premiați de Frăția Templului Sinai.

Urmară aplauze, apoi se ridică Dave Schoenfeld:

— Aș dori să remarc faptul că Ron a avut o idee minunată și mărinimoasă. Îi voi numi pe primii câștigători ai premiului Frăției. Judecătorul Boswell și reverendul Billy Joe Raye.

Aplauzele sporiră în intensitate.

— Ce-au făcut pentru Frăție? o întrebă Michael pe Sally Levitt.

Ea închise ochii cu gene lungi:

— Vai, rabi, șopti răgușit, sunt oamenii cei mai sclipitori de pe fața pământului!

Capitolul 27

Congregația dorea ca școala de ebraică să organizeze ore numai duminica dimineața. Când Michael insistă să se facă și luni și miercuri după-amiaza, după slujbă, se opuseră slab, apoi cedară. A fost singurul conflict minor și victoria, deși nu prea spectaculoasă, îl făcu să se simtă în siguranță.

Viața socială a soților Kind deveni înfloritoare. Serile lui Michael erau ocupate și imprevizibile și încercau să le mai ordoneze. Refuzară calitatea de membri a trei cluburi de bridge. Leslie începu să joace contract cu Sally Levitt și alte șase doamne, miercuri seara, când Michael conducea seminarul masculin de iudaism la templu.

Într-o seară, la un cocktail oferit de familia Larry Wolfson în onoarea sorei doamnei și a cumnatului lor, sosiți de la Chicago, Leslie a fost întrebată cu ce se ocupase înainte de căsătorie și ea menționă activitatea jurnalistică.

— Ne-ar prinde bine o rubrică fixă la *News*, zise Dave Schoenfeld, înșfăcând abil o porție de vânat de pe o tavă în mișcare. Sigur, nu putem plăti ca la New York, dar aș dori să faci o încercare.

— Ți-ai găsit omul, răspunse ea. Ce secrete aveți de ascuns?

— Poți scrie despre orice, cu excepția minorelor însărcinate și a defectelor Națiunilor Unite.

— Prea restrictiv pentru mine, zâmbi ea.

— Treci pe la birouri mâine dimineață, încheie el. O să stabilim prima ta misiune.

În seara aceea, când se pregăteau de culcare, îi spuse lui Michael despre discuția cu Schoenfeld.

— Sună bine, se exprimă el. Te angajezi?

— Cred că da, zise ea. Dar nu știu dacă mă pot împăca... Sunt de-a dreptul obsedați de culoarea pielii. Miercuri seara, la bridge, fetele au pierdut o jumătate de oră spunându-și ce imposibili au devenit *schwartzes* – negrii, după război. Și nici nu s-au obosit să-și coboare vocile, deși menajera Lenei Millman muncea în camera alăturată. Biata fată și-a văzut de treabă fără nici o expresie, de parcă s-ar fi vorbit hindusa.

— Sau idiș, oftă el. De fapt, unii enoriași au o atitudine foarte corectă față de problema rasială.

— Dar numai în particular. Sunt așa de intimidați că le e frică să-și exprime părerea dacă nu sunt toate ferestrele zăvorâte. Iubitule, nu cumva o să ai de-a face cu asta în amvon, mai devreme sau mai târziu?

— Mai bine mai târziu, făcu el, intrând în baie.

Se recunoscuse deja învins pe terenul disputelor rasiale.

Portarul sinagogii, care într-un templu din Brooklyn ar fi fost un bătrân evreu pios servindu-se de slujba aceea pentru a duce o viață de studiu și rugăciune, era în Cypress un negru durduliu pe nume Joe Williams.

Michael observă de la început că gunoiul nu era niciodată dus, clanțele nu sclipeau și podelele nu erau spălate și ceruite decât după ce insista el în repetate

rânduri. Se pare că Williams făcea și alte treburi cam rar; dovadă, mirosul acru și petele de sudoare sărată de la subsuorile cămășii lui.

— Ar trebui să-l concediem și să găsim pe altcineva, îi ceru Michael lui Saul Abelson, președintele comitetului de întreținere.

Abelson zâmbi tolerant:

— Toți sunt la fel, rabi. Și următorul va fi tot prost. Trebuie să-i iei așa cum sunt.

— Crezi că eu nu văd în fiecare zi aici în oraș negri curați, vioi și atenți? De ce nu încercăm să angajăm un astfel de om?

— Încă nu înțelegi, spuse răbdător Abelson. Dacă Joe a fost leneș, stau eu de vorbă cu el.

Într-o zi, iritat că argintăria sacră nu fusese lustruită, năvăli în reședința netotului.

Pivnița era sumbră, mirosea a umezeală și a ziare mucegăite.

Îl găsi pe Joe Williams într-un somn alcoolic, pe un pat militar strâmt. Îl scutură; omul murmură lingându-și buzele, dar nu se mișcă. Lângă el, pe podea, se aflau un caiet și o bucată de creion. Michael le ridică.

Citi doar primul rând, scrijelit pe prima pagină:

Negru este înalt un metru optzeci. Lumea ca o cameră cu tavan la un metru cincizeci.

Lăsă caietul unde-l găsise și nu-l mai deranjă niciodată pe Joe Williams.

Începu să se încuie în birou și să studieze o jumătate de oră în fiecare vineri după-amiaza. Folosea timpul ca să lustruiască bine potirul de Sabat, întinzând ziare pe birou și aplicând o soluție specială de curățare a argintului. Uneori, în timp ce lustruia, praful cenușiu

al soluției intrându-i sub unghii și strepezindu-i dinții, auzea câte o bufnitură sau o înjurătură de la subsol și știa că Joe Williams era încă în viață.

Leslie scria câte un articol pentru fiecare număr al revistei *News*. Erau istorioare spumoase și comice sau comentarii istorice axate pe considerente umanitare. Primea șapte dolari și cincizeci de cenți pe articol, iar soțul ei îi privea semnătura cu un oarecare grad de venerație.

Intrară într-o rutină a vieții comune și le plăcea așa. Zilele erau previzibile ca rățuștele de tablă împușcate în linie la bâlci și amândurora li se părea că sunt căsătoriți dintotdeauna. Ea începu să-i tricoteze un pulover gros pentru prima lor aniversare, el îl descoperi repede, însă după aceea evită să mai umble în dulapul unde era ascuns.

O dată cu schimbarea anotimpului, frunzele se transformară, nu în paleta de culori strălucitoare etalate de copacii de la New York, ci în cafeniu tern și galben anemic. Apoi veniră ploile, niște ploi cu care nu erau obișnuiți.

Într-o seară, ploaia se înteți tocmai când Leslie trecea de statuia generalului, mergând spre biroul de la *News*. Alergă până la ușă și se repezi înăuntru, udă și gâfâind. Micul birou era pustiu, cu excepția lui Dave Schoenfeld, care stingea lumina și se pregătea să urmeze exemplul personalului și să plece acasă.

— N-ai mai învățat să înoți? surâse el.

Ea se așeză pe un birou și începu să-și scuture părul de apă:

— Tocmai a căzut Atlanticul din cer, în fise mărunte.

— E o știre, dar ziarul e terminat, ripostă el. Abia joi putem informa cititorii.

Ea își scoase haina muiată și recuperă articolul din buzunar. Unele pagini se udaseră; le întinse pe ușa unui dulap și începu să scrie o copie. Era povestea unui frânar al Liniei de Coastă Atlantice, care fusese slujbaș treizeci de ani. După pensionare, îi mărturisise că umblase beat trei luni, locuind într-o baracă și îngrijit cu devotament de foștii colegi. „Nu tipări asta, te rog", îi spusese cu mare demnitate, „scrie doar că am călătorit pe traseul meu de cale ferată". Leslie îi promisese, în ciuda unui vag sentiment că încălca un cod jurnalistic. Trezindu-se din beție, bătrânul fusese cuprins de plictiseală și într-o zi luase un briceag și o bucată de pin și se apucase să cioplească. Acum, vulturii lui – emblema Americii – se vindeau pe bandă rulantă și, la șaptezeci și opt de ani, încă mai depunea bani la bancă.

Era un articol bun și se gândea că ar putea să încerce să-l vândă la Associated Press sau în altă parte și să-l surprindă pe Michael cu cecul. Îl copie cu grijă, atentă să nu i se ude hârtia, mormăind încetișor.

Dave Schoenfeld veni și citi peste umărul ei:

— Pare un text bunicel, spuse și Leslie dădu din cap.

— Rabinul e ocupat zilele astea?

Ea încuviință, recitind.

— Trebuie să te simți singură.

— Am timp să lucrez la articole, ridică ea din umeri.

— Ai scris un cuvânt greșit aici, îi arătă el.

Ea corectă. Era atât de adâncită în lucru, încât îi luă ceva timp să realizeze că ceea ce simțea era mâna lui. Când a conștientizat faptul acesta uluitor, el se aplecă și îi acoperi gura cu a lui.

Rămase perfect nemișcată, cu buzele lipite, cu hârtia și pixul în mână, până când el se depărtă.

— Nu fi speriată, îi spuse.

Ea își strânse atentă articolul, se duse și își luă haina, băgând hârtiile în buzunar.

— Când te pot vedea?

Ea nici nu se uită la el.

— O să te răzgândești. Poți învăța de la mine și o să reflectezi asupra acestui avantaj.

Leslie se îndreptă spre ușă.

— N-aș vorbi despre asta în locul tău. Ți-aș putea sfărâma în bucăți mica parohie iudaică, așa cum nici nu visezi.

Afară, ea porni încet prin ploaie. Nu plângea, dar fața îi era atât de udă, încât nu mai putu fi sigură. Îi păru rău că nu lăsase articolul. Bietul bătrân cu briceagul și bucățile lui de lemn aștepta să-și vadă numele și poza în revistă.

Aniversarea căsătoriei lor se petrecu într-o duminică în care se sculară devreme pentru că Michael preda ebraica la sinagogă. Își dădură cadourile la micul dejun, el îmbrăcă puloverul și ea se bucură foarte mult de cerceii cu camee pe care el îi cumpărase de câteva luni.

După prânz, Michael luă o greblă și strânse frunzele din jurul templului. Tocmai terminase pe o jumătate și se apucase din nou când începu parada mașinilor.

De data aceasta, avea o poziție avantajoasă și timp destul. Uită de frunze și se îndreptă, privind mașinile.

Bolnavii stăteau de obicei pe locurile din spate.

Mulți aveau cârje. Unele mașini aveau scaune cu rotile pe capotă sau ieșind din portbagaj.

Mai trecea și câte o ambulanță închiriată.

Până la urmă, nu mai putu suporta. Lăsă grebla și se duse acasă.

— Îmi pare rău că n-avem un televizor, îi spuse lui Leslie. Aș vrea să văd ce anume îi atrage pe oameni la preotul ăla în fiecare duminică.

— E doar la vreo doi kilometri, spuse ea. De ce nu te duci până acolo?

— De ziua noastră?

— Hai, du-te. N-o să lipsești decât o oră sau două.

— Cred că mă duc.

Nu avea idee unde se ținea slujba, dar nu era greu să găsească locul. Așteptă prima breșă din trafic, apoi își înscrise și el mașina în coloană. Aceasta șerpuia pe curbele șoselei, prin scuarul cu statuia generalului, spre marginea orașului, pe lângă un cartier al negrilor cu case devastate și barăci nevăruite, apoi pe autostrada statală. Aici se încrucișară cu alt șarpe motorizat, venind din sensul opus. Michael văzu că mașinile erau și din Carolina de Nord și de Sud.

Cu mult înainte de a zări cortul impunător, mașinile începură să se împrăștie pe câmp spre a găsi locuri de parcare lângă tineri de culoare sau țărani cu pălării de pai, postați lângă semne confecționate de ei, arătând prețuri cu atât mai mari cu cât erau mai aproape de cort.

PARCARE 50 cenți

PARCAȚI MAȘINA 75 cenți

PARCHEAZĂ AICI 1$.

Unele mașini, printre care și a lui Michael, rămaseră

pe autostradă până ajunseră la un lot mare de parcare realizat în jurul bisericii de canava cu ajutorul unui buldozer. Lotul era înconjurat cu frânghii. Intrarea se făcea printr-o deschizătură strâmtă, pe unde abia încăpea o mașină. Paznicul ei era un bărbat chel, cu pantaloni negri strălucitori, cămașă albă și cravată neagră din bumbac.

— Fii binecuvântat, frate, îi zise lui Michael.

— Bună ziua.

— Doi dolari și jumătate.

— Doi și jumătate. Pentru parcare?

Omul zâmbi:

— Încercăm să ținem locul acesta pentru schilozi și neputincioși. Nu putem realiza această faptă bună decât taxând 2 dolari și jumătate. Banii intră în Fondul Sfinților Părinți Fundamentaliști, pentru a continua lucrarea Domnului. Dacă preferi să nu plătești, te poți întoarce să parchezi pe câmp.

Michael se uită peste umăr. Șoseaua era blocată în spatele lui.

— Nu, desigur, spuse, căutând banii și întinzându-i.

— Domnul să te binecuvânteze, zâmbi omul la fel.

Parcă mașina și porni spre cort. În fața lui, un băiat slab cu fața ca făina se sprijinea de o mașină, îngăimând ceva.

— Ia ascultă, Ralphie Johnson, termină cu asta, spunea o femeie de vârstă mijlocie, aplecată spre el. Venim tot drumul la preotul ăsta vindecător, ajungem aici și tu începi iar cu figurile tale. Revino-ți și hai. Mă auzi?

Băiatul începu să plângă:

— Nu pot, șopti.

Avea buzele albastre, ca și când ar fi stat prea mult în apă.

— Pot să vă ajut? întrebă Michael.

— Îl puteți cără înăuntru? întrebă femeia ezitant.

Băiatul închise ochii când îl ridică. Cortul era aglomerat. Michael îl lăsă pe unul dintre scaunele pliante din lemn.

— Spune mulțumesc domnului amabil, Ralphie, zise femeia vioi.

Buzele albastre nu se mișcară. Ochii rămaseră închiși.

Michael salută din cap și se îndepărtă. Scaunele din partea din față erau ocupate complet. Se duse și se așeză mai în spate, la mijlocul unui rând gol. În trei minute se umplu și rândul acela. În fața lui stătea o femeie grasă al cărei cap zvâcnea spasmodic și regulat, de la dreapta la stânga și în sus, de parcă era tras de sfori.

La stânga lui stătea un orb de vârstă mijlocie și mânca un sandviș cu mâinile ca niște gheare din cauza poliartritei reumatice.

La dreapta, stătea o femeie bine îmbrăcată și atrăgătoare, cu aspect de om foarte sănătos. Dar își tot scutura pieptul hainei cu mâna. În curând, făcu același lucru și pe umărul lui Michael.

— Joy, îi spuse încet femeia care stătea la dreapta ei, lasă omul în pace.

— Dar s-au urcat furnicile pe el.

— Lasă-l în pace. Îi place așa.

Femeia se strâmbă:

— Mie nu.

Se cutremură și începu să se scuture din nou.

Cortul se umplea rapid. Un bărbat înfloritor, într-un costum alb din in veni pe coridor în fața a doi oameni de culoare care duceau o targă. Pe targă zăcea înțepenită o fată blondă de vreo douăzeci de ani, paralizată.

Un portar se grăbi spre ei:

— Așezați-o aici aproape de scaune și stați lângă ea. De aceea păstrăm scaunele de lângă coridor. Cei doi lăsară targa și se îndepărtară. Omul în costum alb îi dădu portarului o bancnotă.

— Fii binecuvântat, rosti acesta.

În față se afla un podium unit cu sala printr-o rampă și separat cu ajutorul unei cortine. Sosiră și două camere de luat vederi, pe care operatorii le călăreau ca niște jochei. Și le ajustară filmând publicul și chipurile traversară ca niște bancuri de pești ecranele monitoarelor. Oamenii se priviră pe ei înșiși. Unii fluierară și făcură cu mâna. Orbul zâmbi:

— Ce se petrece?

Michael îi spuse.

În curând, un tânăr brunet și frumos ieși de după cortină cu o trompetă în mână. Nu purta haină. În schimb, cămașa albă era apretată și nodul complicat al cravatei albastre era desăvârșit. Părul îi era netezit cu grijă spre spate și zâmbi cu dinți sclipitori.

— Sunt Cal Justice, rosti în microfon. Unii mă cunosc mai bine sub numele de Trâmbițașul Domnului.

Oamenii aplaudară.

— Billy Joe iese în câteva minute. Între timp, mi-ar plăcea să vă cânt un cântec pe care-l cunoașteți și îl iubiți cu toții.

Le cântă „Cei Nouăzeci și Nouă". Se pricepea la trompetă. La început, sunetele au fost lente și jalnice. Dar la al doilea vers, ritmul se închegă și cineva începu să bată din palme. În curând, toți cei din cort aplaudau și cântau, urmând sunetul de aur al trompetei ce se înălța sălbatic deasupra vocilor lor. În fața lui

Michael, doamna cea grasă deveni un metronom perfect, capul ei ținând exact ritmul cântecului.

Aplauzele care urmară au fost puternice și susținute, întețindu-se când din spatele cortinei apăru un alt bărbat în cămașă. Era solid, cu umeri lați, capul mare și mâini puternice. Avea un nas cărnos, gura cu buze groase și pleoapele grele.

Trompetistul ieși din scenă. Omul impunător păși în mijloc zâmbind, în aplauzele și ovațiile oamenilor din cort.

Apoi își ridică mâinile spre cer, cu degetele răsfirate. Zgomotele încetară. Din microfon se auzi un bubuit care de fapt era o răsuflare supraumană, șuierătoare.

— Aleluia, începu Billy Joe Raye. Dumnezeu vă iubește.

— Aleluia, răspunseră cei din cort.

— Amen, murmură orbul.

— Dumnezeu vă iubește, repetă Billy Joe. Spuneți de trei ori cu mine: Dumnezeu mă iubește.

„DUMNEZEU MĂ IUBEȘTE.

DUMNEZEU MĂ IUBEȘTE.

DUMNEZEU MĂ IUBEȘTE."

— E bine, dădu fericit din cap Billy Joe. Știu de ce sunteți aici, frați și surori. Sunteți aici pentru că aveți o boală în corp, în minte și în suflet și aveți nevoie de iubirea vindecătoare a lui Dumnezeu.

Tăcere și același sunet amplificat al respirației.

— Dar știți de ce sunt *eu* aici? rosti gura predicatorului de pe scenă și din mulțimea de televizoare amplasate peste tot.

— Să ne vindeci! strigă cineva de lângă Michael.

— Să mă faci bine!

— Să-l ajuți pe băiatul meu să trăiască! strigă o femeie, împingându-și scaunul și căzând în genunchi.

— Amen, spuse orbul.

— Nu, zise Billy Joe, eu nu pot să vă vindec.

O femeie suspină.

— Nu spune asta, țipă alta. Să nu spui asta, auzi?

— Nu, sora mea, nu pot eu să te vindec, repetă Billy Joe.

Mai mulți oameni începură să plângă.

— Dar DUMNEZEU poate. Prin mâinile astea, și își întinse mâinile spre ei.

Speranța renăscu în murmure de osanale.

— Dumnezeu poate face orice. Spuneți cu mine.

„DUMNEZEU POATE FACE ORICE."

— Așa că Dumnezeu vă poate vindeca.

„DUMNEZEU MĂ POATE VINDECA."

— Pentru că Dumnezeu vă iubește.

„DUMNEZEU MĂ IUBEȘTE."

— Amen, șopti orbul cu lacrimi curgându-i din ochii fără vedere.

Billy Joe își trase adânc respirația amplificată electronic:

— Cândva, eram un băiat în pragul morții, declară. Și respiră încet, trist.

— Diavolul avea deja sufletul meu și viermii se pregăteau să se joace de-a v-ați ascunselea prin carnea mea. Plămânii mei erau mâncați de tuberculoză. Sângele îmi era bolnav de anemie. Părinții mei știau că mor. Și eu știam că mor și îmi era frică.

Respirație de cerb hăituit, luptându-se să mai înghită puțin aer.

— Mă scăldasem în păcat. Băusem whisky ieftin. Jucasem ca soldații care au jucat la cărți veșmintele

Fiului lui Dumnezeu. Mă desfrânasem cu femei bolnave, destrăbălate ca târfele Babilonului. Dar într-o zi, când zăceam pe patul meu cuprins de disperare, am simțit că se întâmpla ceva ciudat în mine. Ceva din mine a început să se miște, ca puiul de găină când simte că trebuie să spargă coaja oului. Vârfurile degetelor mă furnicau și din mine s-a răspândit o căldură pe care nu ți-o poate oferi nici un whisky făcut de mâna omului. Am simțit lumina lui Dumnezeu răzbătându-mi în ochi și am sărit din pat să cânt COMPLET SĂNĂTOS:

„MĂMICO! TĂTICULE! Domnul m-a atins! SUNT SALVAT!"

Cortul a fost străbătut de un fior de bucurie și speranță și oamenii ridicară ochii, mulțumindu-i lui Dumnezeu.

Lângă doamna cea grasă stătea un tânăr cu obrajii uzi de lacrimi:

— Te rog, Doamne, spunea. Te rog. Te rog. Te rog. Te rog. Te rog.

Michael îi văzu fața și, ca prin vis, își dădu seama că era Dick Kramer, un membru al congregației lui.

Billy Joe privi binevoitor spre ascultători de la înălțimea scenei:

— Din acea zi, deși eram doar un copilandru, am răspândit cuvântul lui Dumnezeu, la început prin părțile astea apoi, cum unii dintre dumneavoastră știți, oameni buni, ca pastor la sfânta biserică fundamentalistă din Whalensville. Și până acum doi ani, am crezut că sunt doar un predicator al Domnului.

Atunci, câțiva oameni pregăteau în spatele bisericii un teren de baseball pentru tineri. Și din bunătate, Bert Simmons își adusese tractorul și netezea niște dâm-

buri. Dar tractorul i s-a împiedicat de o piatră nu mai mare decât un fagure de albine. S-a răsturnat și i-a prins mâna fratelui Simmons sub greutatea lui teribilă.

Când am fost chemat de la biserică, am văzut sângele șiroind din mănușă. După ce am ridicat tractorul, am văzut că, după cât de strivită era, mâna lui Bert va trebui tăiată. Am căzut în genunchi pe pământ, mi-am ridicat ochii spre ceruri și am zis:

„Doamne, de ce-l pedepsești pe omul care a dat ajutor la lucrarea Ta?"

Deodată, mâinile au început să-mi tremure, am simțit o putere în ele, ca un curent electric care se răspândea prin vârfurile degetelor și am luat mâna zdrobită a fratelui Simmons între ale mele și am spus: „Doamne, vindecă-l pe acest om!"

Când fratele și-a scos mănușa, mâna îi era teafără și nevătămată și n-am putut să nu recunosc minunea.

Și parcă i-am auzit vocea lui Dumnezeu, zicând:

„Fiule, cândva te-am vindecat. Acum vei duce puterea Mea vindecătoare în casele oamenilor."

De atunci, Domnul a vindecat mii de oameni prin mâinile mele. Prin bunătatea Lui, schilozii au umblat, orbii au văzut și bolnavii au fost ușurați de povara durerii.

Billy Joe plecă fruntea.

O orgă se auzi în surdină.

Preotul ridică ochii:

— Vreau ca fiecare să atingă spătarul scaunului din fața lui și să-și plece capul. Vă rog. Haideți. Capul jos. Toată lumea.

Vreau ca toată lumea de aici care-l caută din inimă pe Christos să-și ridice mâna sus în aer. Capul jos, dar mâna sus.

Privind în jur, Michael observă vreo douăzeci și cinci de brațe ridicate.

— Slavă, slavă, ce priveliște, frați și surori, zise Billy Joe. Sute de mâini în acest cort se îndreaptă spre Dumnezeu. Acum, cei care ați ridicat mâna, sculați-vă în picioare. Haideți, acum. Toți cei care au ridicat mâna. Înaintați și vom rosti o rugăciune specială.

Vreo doisprezece sau cincisprezece oameni, bărbați, femei și trei adolescente veniră în față și au fost conduși de un asistent după cortină.

Apoi, în sunet de orgă, Billy Joe a coborît, rugându-se pe culoarul dintre scaune.

În acest timp, portarii împărțiră platourile de colectă și alții le dădură cartonașe celor care doreau să se întâlnească față în față cu vindecătorul. Oamenii începură peste tot să-și scrie numele pe cartonașe.

— Îmi arătați și mie? întrebă orbul.

Michael îi arătă unde să semneze. Uitându-se la cartonaș, văzu că-i acorda permisiunea predicatorului să folosească fotografia semnatarului în presă.

Cal Justice și organistul nevăzut mai cântară două imnuri: „Păstorul meu e regele iubirii" și „Piatra vremurilor", apoi Billy Joe se întoarse pe scenă.

— Dacă faceți un rând și aveți răbdare, ne vom ruga împreună lui Dumnezeu pentru boala de care suferiți.

Oamenii se ridicară. Se ridică și Dick Kramer. Așteptând ca cei din rândul lui să avanseze, se uită în jur și ochii lui îi întâlniră pe cei ai rabinului.

Se priviră fix și ceva de pe chipul tânărului îi tăie respirația lui Michael. Apoi Kramer se întoarse, făcându-și loc, disperat, spre capătul rândului și împingând-o pe doamna cea grasă.

— Poftim! zise ea, așezându-se la loc.

— Dick, strigă Michael. Așteaptă-mă!

Și începu să se strecoare și el prin mulțime, murmurând scuze. Dar drumul îi era blocat de targa fetei paralizate. Bărbatul arătos se apleca deasupra ei, cu buzele căzute:

— Ce Dumnezeu, Evelyn, mișcă-ți membrele! Poți să te miști dacă vrei.

Apoi se întoarse tremurând spre portar:

— Du-te și adu-l pe domnul Raye, băiete. Spune-i să vină imediat înapoi și să se mai roage.

Capitolul 28

Dick Kramer află prima dată că nu scăpase de tot într-o dimineață de toamnă, în mijlocul pădurii de pini de la marginea orașului Athens. Împreună cu vărul lui, Sheldon, puneau câinii să inspecteze metodic dealurile scunde. Pentru că erau printre cei mai buni trăgători din universitate, comitetul asociației studențești îi însărcinase să aprovizioneze bucătăria cu potârnichi și prepelițe, ușurându-i de îndatoriri mai neplăcute pentru a putea să vâneze. Cei doi băieți se întreceau de mult la vânătoare și acum, Dick se simțea deosebit de bine. Numărase numai trei împușcături ale lui Sheldon și știa că-l întrecuse cu mult, chiar dacă cele trei gloanțe își nimeriseră toate ținta. Era prima lui încercare cu pușca Browning 20 cu două țevi. Fosta lui armă avea gabaritul 16 și se temuse că butoiașul mai mic de cartușe al celei noi o să-l handicapeze, dar avea o pereche de prepelițe și doi porumbei negri în tolbă și, tocmai când se încălzea cu acest gând, un alt porumbel se înălță fâlfâind brusc. Aripile trasau o ceață neagră pe cerul albastru, mișcându-se rapid; își aruncă arma de pe umăr, o potrivi și exact la momentul cel mai bun apăsă pe trăgaci; simți reculul și văzu pasărea oprindu-se, apoi împietrind și căzând.

Roșcatul aduse porumbelul, Dick îl luă, bătu câinele

pe spate și căută în buzunar. Mâna lui dreaptă prinse răsplata – un os special – dar când îl scoase din buzunar, degetele nu i se desfăceau pentru a i-l da câinelui.

Sheldon venea agale peste deal, părând necăjit, cu bătrâna Bessie gâfâind după el.

— Fir'ar să fie! Dacă o țin tot așa, băieții o să mănânce conserve de fasole. N-am doborât decât două. Tu câte ai? întrebă, ștergându-se pe frunte cu mâneca.

Dick ridică porumbelul pe care tocmai îl luase din botul Roșcatului. Crezu că zice: „Mai am patru în afară de ăsta", dar vărul lui îl privi surâzând:

— Poftim?

Repetă și surâsul pieri de pe fața lui Sheldon:

— Hei, Dick! Te simți bine, Dick băiatule?

Mai spuse ceva și Sheldon îl luă de cot și îl scuturâ puțin:

— Ce s-a întâmplat, Dickie? Ești alb ca varul. Stai jos. Uite aici.

Se așeză pe pământ și Roșcatul veni și îl adulmecă ușor cu botul lui rece și umed și, peste câteva minute, degetele i se desfăcură și putu să-i dea osul. Mâna îi rămase ciudat de amorțită, dar nu-i spuse nimic lui Sheldon.

— Acum mă simt mai bine, zise.

Auzindu-i vocea, Sheldon păru ușurat:

— Ești sigur? întrebă.

— Da.

— Totuși, mai bine ne întoarcem.

— Mă simt bine, protestă Dick. De ce să abandonăm așa de repede?

— Dickie, adineauri, când te-ai albit așa la față, ții minte că mi-ai spus ceva?

— Cred că da. De ce?

— Pentru că... nu se înțelegea nimic. Vorbeai incoerent.

Simți un fior de teamă, ca o insectă supărătoare pe care o goni râzând:

— Hai, lasă. Mă duci cu prețul, nu?

— Nu. Zău că așa a fost.

— Ei, acum mă simt bine. Și înțelegi ce zic, nu?

— Te-ai simțit bine în ultima vreme? întrebă Sheldon.

— Doamne, da, au trecut cinci ani de la operația aia, răspunse Dick. Sunt sănătos ca un cal și ar trebui s-o știi. Când nu o să mă mai tratați ca pe un invalid?

— Vreau să mergi la un doctor, spuse Sheldon.

Vărul lui era cu un an mai mare și îl considera aproape ca un frate mai vârstnic.

— Ce naiba, dacă o să te simți mai bine, mă duc. Ia uite.

Și întinse brațul drept. Nu-i tremura nici un pic.

— Nervi de oțel, rânji el.

Dar întorcându-se la mașină printre pini, cu Sheldon și câinii, observă că amorțeala era încă acolo.

A doua zi merse la doctorul bătrân și îi spuse ce se întâmplase.

— Te-a mai supărat ceva?

Ezită și medicul îl evaluă din priviri:

— Ai mai scăzut în greutate, nu? Hop pe cântar.

Slăbise patru kilograme și jumătate.

— Nu te-a mai durut și altceva?

— Acum vreo două luni am avut o gleznă umflată. După câteva zile mi-a trecut. Și m-a durut aici.

Și arătă în dreapta bazinului.

— Te-ai distrat cam mult cu fetele, bănuiesc, spuse doctorul și zâmbiră amândoi.

Totuși, bătrânul medic puse mâna pe telefon și îi aranjă să se interneze la Spitalul Universitar Emory din Atlanta, pentru analize și supraveghere.

— În după-amiaza meciului cu Alabama? se plânse Dick.

Dar doctorul dădu din cap ferm.

La spital, medicul rezident care îi făcu fișa menționă că pacientul avea o paloare ușoară, era un tânăr bine dezvoltat de douăzeci de ani, cu slăbiciune musculară pe partea dreaptă a feței și o mică greutate în articularea cuvintelor. Entuziasmul îi fu stârnit când văzu că era un caz interesant. Când avea cincisprezece ani, pacientul suferise o laparotomie exploratorie, în urma căreia se descoperise un carcinom al capului de pancreas. I se rezectaseră duodenul, porțiunea distală a canalului biliar comun, capul pancreasului și o mică porțiune din jejun.

— Ți-au cam tăiat din burtă când erai copil, nu?

Dick dădu din cap și zâmbi.

Pacientul nu mai avea mâna amorțită. Avea semnul Babinski în partea dreaptă; altceva nu se mai observa la examenul neurologic.

— Pot să ies de aici ca să mai prind meciul? întrebă Dick.

— Nu sunt sigur, se încruntă doctorul.

Auzi cu stetoscopul un ușor murmur sistolic al inimii tânărului. Îl puse să se întindă și începu să-i sondeze abdomenul cu degetele.

— Crezi că batem Alabama anul ăsta? îl întrebă în timp ce-l controla.

— Micul Stebbins o să paseze până-i omoară, spuse Dick.

Degetele medicului localizară o masă fermă, lobulară, evidentă la palpare între ombilic și xifoid, ușor către stânga liniei mediane. Părea să treacă peste aortă. De câte ori pulsa inima, pulsa și masa aceea până când doctorului i se păru că în trupul băiatului băteau două inimi.

— Nici eu nu m-aș supăra dacă aș prinde meciul, concluzionă rezidentul.

Sheldon veni să-l viziteze. Veniră și câțiva colegi din asociația studențească și Betty Ann Schwartz, cu un pulover alb strâmt și pufos. În seara în care ea a venit, a fost singura vizitatoare și el nu putea să privească în altă parte. Priveliștea aproape că-l dezmorți.

— Indiferent ce-ai auzit, să știi că nu ne bagă sedative în cafea, îi spuse.

Se așteptase ca remarca s-o lase indiferentă, dar fata îl privi drept în ochi și îi zâmbi, de parcă i-ar fi făcut plăcere ce auzise.

— Poate îi pui problema asta unei asistente, îi sugeră și el se gândi să o invite undeva imediat după ce se va externa.

În cea de-a cincea zi de spitalizare veni la el unchiul Myron.

— De ce ți-o mai fi spus Sheldon? făcu Dick supărat. Mă simt foarte bine.

— N-am venit ca la un bolnav, îl temperă unchiul. E o vizită de afaceri.

De ani de zile, Myron Kramer și fratele lui, Aaron,

aveau afaceri indentice în orașe diferite, producând mobilă de sufragerie. Cum Myron stătea în Emmetsburgh și Aaron în Cypress, se bucurau fiecare de independență, dar fiind frați, beneficiau de niște economii: foloseau aceleași modele de mobilă și aveau un singur reprezentant de vânzări care îi promova la saloanele naționale. Când Aaron murise în urma unui infarct cu doi ani în urmă, Myron preluase managementul, dar nu și proprietatea asupra afacerii fratelui lui, înțelegându-se că responsabilitatea aceasta îi va reveni lui Dick după absolvirea universității.

— E vreo problemă cu afacerea, unchiule? întrebă Myron.

— Afacerea merge bine. Ce problemă să fie?

Discutară despre fotbal, despre care mai vârstnicul Kramer nu știa aproape nimic.

Înainte de a pleca din Atlanta, Myron Kramer se întâlni cu doctorul nepotului lui:

— Mama lui a murit când era copil, de cancer. Fratele meu s-a dus acum doi ani, începu el. A avut probleme cu inima. Doar eu i-am mai rămas. Aș dori să-mi spuneți cum se simte nepotul meu.

— Mi-e teamă că există o masă mediastinală.

— Spuneți-mi ce înseamnă asta, ceru Myron răbdător.

— Are o tumoare în spatele inimii.

Bărbatul închise ochii cu o grimasă.

— Puteți să-l ajutați?

— Cu o tumoare de felul ăsta, nu știu cât îl putem ajuta, rosti medicul cântărindu-și cuvintele. Și ar putea fi și altele. În stadiu avansat, cancerul e ca o plantă care se înmulțește din mai multe semințe. Vrem să determinăm unde ar mai putea exista probleme la nepotul dumneavoastră.

— Îi spuneți și lui?

— Nu, cel puțin deocamdată. Mai așteptăm și îl supraveghem.

— Și dacă mai sunt... alea? întrebă Myron. Cum veți ști?

— Dacă s-a produs metastaza, domnule Kramer, ne vom da seama foarte ușor.

Dick a fost externat după nouă zile. Înainte de a se îmbrăca de ieșire, doctorul i-a dat o rezervă de multivitamine și enzime pancreatice.

— O să te întremeze, îi spuse.

Apoi îi mai întinse un flacon:

— Acestea roz se numesc Darvon. Ia câte una dacă te doare ceva. Poți lua din patru în patru ore.

— Nu mă doare nimic, spuse Dick.

— Știu, replică medicul. Dar e bine să le ai în casă dacă apare ceva.

Lipsise șase zile de la ore și avea mult de recuperat. Patru zile fu aglomerat. Apoi scăpă de presiune. Îi telefonă lui Betty Ann Schwartz, dar avea o întâlnire.

— Dar mâine seară?

— Și mâine seară sunt ocupată, Dick. Îmi pare rău.

— Bine, O.K.

— Să știi că nu refuz, Dick. Vreau foarte mult să ies cu tine. Vineri seară n-am program. Ce zici? Facem ce vrei tu.

— Orice?

— Aproape orice, râse ea.

— Lasă, că te-am auzit. Rămâne așa.

În după-amiaza următoare nu s-a simțit în stare să învețe. Deși știa că nu-și poate permite după atâtea

absențe, plecă de la un curs și se duse la clubul de pescuit și vânătoare. Se desfășura o tragere. Cu pușca lui cea nouă, doborî patruzeci și opt de ținte din cincizeci și câștigă premiul întâi. Pe drum spre casă, simți că-i lipsea ceva și nedumerit, se întrebă ce anume. Apoi râse scurt, dându-și seama că era euforia care însoțea, de obicei, victoria. Dimpotrivă, se simțea deprimat, nu fericit. Simțea un puls în vintre, în partea dreaptă.

La două dimineața, pulsația se transformase în durere. Se duse la sertarul biroului și scoase flaconul cu drajeuri roz. Luă unul în palmă:

— Să te ia naiba.

Îl puse la loc în flacon și băgă flaconul în sertar sub un șort. Luă două aspirine și durerea trecu.

Dar reveni după două zile.

În după-amiaza aceea plecă în pădure după vânat cu Roșcatul, dar se întoarse, pentru că mâna îi amorți atât de tare, încât nici nu mai putea să încarce arma.

În seara aceea luă Darvon.

Vineri dimineața se duse la spital. Betty Ann Schwartz îl vizită pe seară, dar stătu puțin.

Doctorul cel bătrân îi explică situația cu multă blândețe.

— O să mă operați din nou? întrebă Dick.

— E un caz diferit. Acum există un remediu nou care a avut succes. Praf de nitrogen, ca cel care se folosește la gazele de război. Dar ăsta omoară cancerul, nu pe soldați.

— Când începem tratamentul?

— Imediat.

— Pot să amân până mâine?

Doctorul ezită, apoi zâmbi:

— Sigur. Ia o pauză.

Ieși din spital înainte de prânz și parcurse cu mașina cei șaizeci de kilometri până la Athens. Se opri să mănânce, dar nu-i era foame, așa că intră într-o cabină telefonică și o sună pe Betty Ann Schwarts. Așteptă să fie chemată din sala de mese. Acceptă bucuroasă să se întâlnească în seara aceea.

Nu voia să dea peste vreun coleg și avea toată după-amiaza înainte. Așa că se duse la film. În Athens erau trei cinematografe și la două rulau filme de groază. Îi rămânea *Week-end-ul pierdut*, pe care-l mai văzuse. Îl vizionă din nou, mâncând floricele reci și foindu-se pe scaunul de pluș cu miros stătut. Prima dată, filmul îi plăcuse, dar acum i se păru că secvențele dramatice erau exagerate și îl disprețui pe Ray Milland care își pierdea timpul căutând băutura ascunsă în loc s-o iubească pe Jane Wyman și să scrie articole pentru *The New Yorker*.

După ce se termină filmul, mai avea timp și își luă o jumătate de bourbon, simțindu-se ca Milland, apoi ieși din oraș. Uitându-se cu atenție, găsi în pădure un loc ideal de parcare, cu vedere la râul Oconee și stătu pur și simplu acolo. Îl durea foarte rău și se simțea slăbit. Bineînțeles, pentru că nu mâncase decât floricelele alea nenorocite, își spuse, certându-se că fusese atât de prost și se gândise la altceva.

Se întâlni cu Betty Ann și o duse la un restaurant bun numit „La Max". Au băut ceva, apoi au comandat mușchi filé. După masă, au cerut coniac. De la restaurant, Dick conduse direct spre parcarea cu vedere la râu. Scoase sticla de bourbon, i-o oferi și ea acceptă, bău

și i-o înapoie. Porni în surdină radioul, mai băură, apoi începu s-o sărute. Ea nu se opuse, îl încurajă sărutându-i fața și gâtul și își dădu seama că, incredibil, asta era, se va întâmpla, dar când veni momentul, nu reacționă cum ar fi trebuit și după un timp nu mai încercară.

— Cred că mai bine mă conduci acasă, spuse ea, aprinzându-și o țigară.

Porni motorul, dar nu demară:

— Vreau să-ți explic.

— Nu trebuie să explici nimic.

— Am ceva, continuă el.

— Văd și eu.

— Nu, ceva serios. Am cancer.

Ea fumă în tăcere, apoi întrebă:

— Glumești? E cumva vreo șmecherie nouă?

— Pentru mine ar fi fost important. Dacă mor, tu ai fi fost poate singura...

— Iisuse Christoase, spuse ea încet.

El atinse schimbătorul, dar mâna ei îl opri:

— Vrei să mai încercăm?

— Nu cred că ar avea vreun rost, zise el, dar opri motorul. Aș vrea să văd cum arată o fată. Pot să mă uit la tine?

— E întuneric, șopti ea și el aprinse lumina de bord.

Fata își ridică picioarele pe marginea banchetei și se lăsă pe spate cu ochii strâns închiși.

— Să nu mă atingi, spuse.

După un timp, auzi motorul pornind și își lăsă picioarele în jos. Ținu ochii închiși mai mult de jumătate din drum și apoi se îmbrăcă întoarsă cu spatele la el.

— Vrei o cafea? o întrebă când trecură pe lângă un local.

— Nu, mulțumesc, răspunse ea.

Ajunseră la cămin și vru să-i spună ceva, dar ea nu mai dorea să-l asculte.

— La revedere. Noroc, Dick.

Deschise portiera și se strecură afară iar el o privi alergând pe alee și urcând scările de piatră. Traversă veranda largă și ușa se închise cu zgomot după ea.

Nu voia să se ducă la căminul lui și părea prostesc să meargă la hotel, așa că se întoarse la spital.

A stat acolo zece zile.

O asistentă mică și drăguță, cu părul șaten tuns rebel, în stil italian, îi administra medicamentul intravenos. În prima zi glumi cu ea, îi admiră corpul și speră că eșecul din seara precedentă fusese o greșeală, un moment psihologic trecător, nu o consecință a bolii. În cea de-a treia zi, nici nu mai era conștient de prezența asistentei în salon. Praful de nitrogen îi producea crize și o greață teribilă. Doctorul îi corectă doza, dar tot îi făcea rău.

Unchiul Myron veni de la Atlanta de trei ori pe săptămână, seara, stând și uitându-se la el, mai mult tăcut.

Sheldon a venit o singură dată. L-a tot privit, apoi a plecat, bombănind că avea examene. Nu s-a mai întors.

După zece zile a fost externat.

— Va trebui să vii la spital de două ori pe săptămână pentru tratament, spuse doctorul.

— O să stea cu noi, zise unchiul Myron.

— Nu, refuză el. Stau la cămin.

— Mi-e teamă că e exclus să mai mergi la cursuri, anunță doctorul.

— E exclus să stau la tine, se încăpățână Dick. Mă întorc la Cypress. Nu sunt un invalid.

— Ce-i cu tine? Cine te crezi? se supără Myron. De ce te încăpățânezi?

Dar doctorul înțelese:

— Lăsați-l în pace. O să-i meargă bine de unul singur o vreme.

Își făcu bagajul după primele ore ale dimineții, când căminul era pustiu. Nici nu-și luă la revedere de la Sheldon. Își puse bagajele în mașină, pe Roșcatul deasupra și pușca pe jos pe o pătură, lângă scaun, apoi conduse în jurul campusului. Frunzele începeau să-și schimbe culoarea. Fetele dintr-un cămin se apucaseră să văruiască pe dinafară și băieții, atrași, le chemau motănește.

Ieși pe autostradă. În curând, prinse viteză; mașina sport albastră derapa ușor la curbe și se năpustea în linie dreaptă. Roșcatul scâncea ușor în spate și se aștepta ca mașina să cedeze, să intre într-un copac, într-un zid, într-un stâlp. Dar nu se întâmplă nimic, moartea nu apăru, nu apăru nici măcar un polițist cu amenda pentru viteză și traversă statul Georgia de parcă s-ar fi aflat la bordul unei rachete cosmice.

Redeschise casa părintească și angajă o femeie de culoare să-i gătească și să-i facă menajul. În cea de-a doua după-amiază acasă, se duse la fabrica de mobilă. Doi angajați se mirară de cât de rău arăta, altul se uită doar la el. După aceea nu mai trecu pe acolo. Uneori se plimba prin pădure cu Roșcatul și câinele scâncea și făcea salturi când vedea prepelițe sau porumbei negri, dar Dick nu mai încercă să vâneze. Erau zile când ar fi putut s-o facă, nu-i mai amorțeau membrele și nu-l mai durea nimic. Dar nu mai avea chef să omoare. Pentru prima dată se gândi că secerase viața păsărilor pe care le doborâse din văzduh și nu mai trase cu pușca, nici măcar la bâlci.

De două ori pe săptămână, călătorea la Atlanta la spital, dar nu se mai grăbea, nu mai căuta să provoace destinul.

Se făcu mai frig. Greierii de pe câmpul din spatele casei dispărură. Se întrebă dacă pieriseră cu totul sau se băgaseră undeva, într-un bârlog, și vor ieși la primăvară.

Începu să se gândească la Dumnezeu.

Se apucă de citit. Când nu putea dormi, citea toată noaptea și toată ziua și ațipea abia după-amiaza târziu. Citi în ziarul local că avea loc o slujbă iudaică și se duse. Deveni un participant regulat la întâlnirile de vineri. Îi cunoștea pe majoritatea celor care veneau, iar ei știau despre el că venise de la școală pentru că era bolnav. Se purtau cu tact și femeile flirtau curajoase cu el și îl răsfățau cu răcoritoare la ospățul de Sabat.

Dar slujbele nu-i aduseră nici un răspuns. Se gândi că poate, dacă ar fi avut un mentor religios, un rabin, acesta l-ar fi ajutat. Măcar un rabin i-ar putea spune la ce să se aștepte de la moarte, ca evreu.

Dar când rabinul sosi la Cypress, Dick văzu că Michael Kind era și el tânăr și puțin nesigur. Deși participă la fiecare slujbă, știa că nu se putea aștepta ca un om atât de obișnuit să înfăptuiască miracolul de care avea el nevoie.

Într-o duminică, așteptând în fața televizorului să înceapă o emisiune sportivă, Dick văzu ultimele zece minute de înregistrare a spectacolului lui Billy Joe Raye. După aceea văzu pescarii de pe lacul Michigan prin-

zând pește la copcă, apoi tineri și tinere bronzate practicând surfing la Catalina și mintea i se abătu de la semnificația programului religios anterior. Dar în duminica următoare, fără să se fi gândit dinainte, se bărbieri, se îmbrăcă, se urcă în mașină și porni spre cortul vindecătorului.

Stătu nemișcat când Billy Joe le ceru să ridice mâna celor care-l căutau pe Iisus, dar ceru o întrevedere cu el semnând cartonașul și în timp ce stătea la coadă, îi observă pe cei care părăseau scena. Un bărbat și apoi o femeie își aruncară cârjele stârnind strigăte triumfătoare, femeia efectiv dansând până la ieșire. Alții urcară schilozi, sfârșiți sau aiurând și coborâră aparent la fel cele șapte trepte de lemn de la celălalt capăt al scenei. O femeie făcu doi pași ezitanți apoi, cu ochii luminoși, își azvârli cât colo cârjele. După două minute, cu fața devastată de durere, se târî luându-și cârjele de unde le aruncase. Dar mintea lui Dick nu stărui asupra ei sau a altor cazuri ratate. Văzuse în schimb dovezi suplimentare ale miracolelor înfăptuite de Billy Joe.

Chiar în fața lui Dick era o fată de vreo zece ani. Era surdă și după ce Billy Joe se rugă deasupra ei, o întoarse spre mulțime, astfel că nu mai putea vedea buzele preotului.

— Spune „Te iubesc, Dumnezeule", vorbi spre creștetul ei.

— Te iubesc, Dumnezeule, spuse fata.

Billy Joe îi luă capul în mâini:

— Iată lucrarea lui Dumnezeu, rosti solemn spre mulțimea însuflețită.

Sosi rândul lui Dick.

— Ce-i cu tine, fiule? întrebă vindecătorul și tânărul

observă obiectivul ațintit asupra lui, ca un ochi acuzator din camera de luat vederi.

— Am cancer.

— Îngenunchează, fiule.

Văzu pantofii omului, din piele fină de porc, cafenii, șosetele de mătase maronii, bine întinse de jartiere și manșetele beige ale pantalonilor de in care păreau făcuți la croitor. Apoi mâna mare a omului îi acoperi fața și ochii. Degetele îi frământară craniul, iar palma, mirosind a sudoarea altor fețe și sufocându-l puțin, îi acoperi gura și nasul, împingându-i capul pe spate.

— Doamne, zise Billy Joe cu ochii strâns închiși, omul acesta e mâncat de demonii stricăciunii. Îl devorează celulă cu celulă. Doamne, arată-i acestui om că îl iubești. Salvează-i viața ca să mă ajute să împlinesc lucrarea Ta. Retează înaintarea distrugerii în trupul lui. Șterge boala cu o mișcare a iubirii Tale și nu-l mai lăsa să sufere de cancer, tumori sau alte boli diavolești.

Doamne, și degetele ca niște cârnăciori cuprinseră puternice fața lui Dick, VINDECĂ-L!

În mod ciudat, în seara aceea și a doua zi nu-l mai duru nimic. Se mai întâmpla și nu îndrăzni să spere până când nu mai trecu încă o zi, o noapte și încă două zile și două nopți de vacanță a durerii.

Săptămâna aceea se duse la spital la Atlanta conform programului și îl lăsă pe rezident să-i monteze canula în venă și să-i picure praful de nitrogen în sânge. Duminica următoare merse din nou la întâlnirea cu Billy Joe Raye și în marțea aceea nu se mai duse la spital, lipsind și joia. Nu mai primi praf de nitrogen, dar

durerea îl ocoli și începu să se simtă din nou puternic. Se ruga mult. În fața focului, scărpinându-l pe Roșcatul după urechi, îi promise lui Dumnezeu că dacă îl va cruța, va deveni discipolul lui Billy Joe Raye. Ore întregi își imagina cum ține ședințe de rugăciune cu ajutorul Trâmbițașului Domnului și al unei fete. Fața fetei se schimba de la un vis la altul, ca și culoarea părului ei. Dar era întotdeauna bine făcută și frumoasă, o fată pe care Billy Joe o salvase și cu care Dick va experimenta bucuria de a trăi pentru Dumnezeu.

În duminica aceea, după întrunire, se duse la un portar:

— Vreau să ajut cu ceva, spuse.

Omul îl conduse într-un birou mic, unde mai erau deja doi doritori și când îi veni rândul, un bărbat durduliu cu un chip amabil îi arătă unde să semneze ca să devină Prieten al Sănătății prin Credință și să plătească șase sute de dolari în următoarele douăsprezece luni.

Până în următoarea zi de marți, doctorul îi telefonă de mai multe ori, apoi îl înștiință pe unchiul Myron că Dick întrerupsese tratamentul. Acesta a venit la el acasă și a avut loc o scenă urâtă. Pe Dick nu l-a clintit cu nimic, căci își spunea că el era cel salvat.

Sâmbătă după-amiaza leșină. Când își reveni, durerea era acolo, mai rea ca oricând.

Duminică se înrăutăți. Ceva din piept îi zvâcnea în afară, îi apăsa plămânii, îi era greu să respire și deseori se simțea slăbit.

Se duse la întâlnire, stătu pe scaunul de lemn tare și se rugă.

Ridicându-se să se așeze la coadă până la Billy Joe, își dădu seama că pe rândul din spatele lui stătea rabinul.

La naiba cu el, se gândi, dar totodată alergă afară, traversă parcarea uriașă, cu coatele strânse de durerea din coaste, cu membrele grele. Știa că, în realitate, nu putea fugi nicăieri.

Când Michael ajunse la băiat acasă, nu găsi pe nimeni. Era o casă frumoasă, veche, dar trainică. Nu era neîngrijită, dar ceva îi lipsea: era genul de casă care ar fi trebuit ocupată de o familie mare.

Se așeză pe treptele de la intrare și un setter irlandez cu umblet de leu posac ieși de după colțul casei și se apropie de el.

— Hei, îl chemă Michael.

Câinele îl privi neclintit. Apoi, aparent satisfăcut, se apropie și se lungi pe o treaptă, punându-și botul arămiu pe genunchiul lui Michael. Când mașina sport albastră intră pe alee, rabinul scărpina urechile câinelui.

Dick Kramer se uită o vreme din mașină. Apoi coborî și traversă peluza:

— Ticălosului îi place să-l scarpini.

Scoae un inel de chei din buzunar și deschise ușa și fără să aștepte o invitație, rabinul și câinele îl urmară în sufragerie.

Era o încăpere spațioasă și mobilată confortabil, dar arăta mai mult a vizuină, cu coarnele de cerb atârnate deasupra șemineului din piatră și rastelul de arme cu ușă de sticlă.

— Bei ceva? întrebă Dick.

— Dacă bei și tu.

— A, eu beau. Mi-au spus că o băutură din când în când face bine la nervi. Am bourbon. Cu apă?

— Da.

Au băut și apoi ai rămas cu paharele goale în mână până când Dick a mai turnat.

— Vrei să vorbim? întrebă Michael.

— Dacă voiam, te-aș fi căutat, fir'ar să fie! Nu te-ai gândit la asta?

— Ba mi-a trecut prin minte.

Michael se ridică:

— În cazul ăsta, o iau din loc. Mulțumesc pentru băutură.

Vocea băiatului îl opri în prag:

— Îmi pare rău, rabi. Nu mă părăsi.

Se întoarse de la ușă și se așeză. Câinele se instală la picioarele stăpânului și gemu încetișor. Michael sorbi din pahar. Dick Kramer începu să povestească.

Când termină, se lăsă o mică tăcere.

— De ce n-ai venit la mine? întrebă Michael smerit.

— Nu-mi puteai oferi nimic, răspunse Dick. Nimic din ce căutam. Billy Joe, da. Pentru puțină vreme, părea că am scăpat. Dacă reușea, aș fi făcut orice pentru el.

— Cred că ar trebui să mergi din nou la doctor, spuse Michael. În primul rând.

— Și crezi că n-ar trebui să mai merg la Billy Joe Raye?

— Numai tu poți decide asta.

Dick Kramer zâmbi:

— Cred că dacă aș fi putut într-adevăr să mă încredințez lui, aș fi scăpat de boală. Dar scepticismul meu iudaic m-a tot îndepărtat de el.

— Nu-ți blama originea. Medicina religioasă este un vechi concept iudaic. Christos a fost esenian, făcea parte dintr-un grup de călugări evrei care se dedicase-

ră vindecării. Până acum câțiva ani, evreii bolnavi din Europa și Asia călătoreau departe și treceau prin greutăți pentru a ajunge să fie atinși de mâna rabinilor cu puteri vindecătoare.

Kramer luă mâna dreaptă a lui Michael și îi privi degetele care țineau paharul:

— Atinge-mă.

Michael clătină din cap:

— Îmi pare rău, nu te pot ajuta în felul acesta. Nu am linie directă cu Dumnezeu.

Băiatul râse și îi lăsă mâna. Băutura se vărsă puțin în mișcare.

— În ce fel mă poți ajuta?

— Încearcă să nu-ți fie frică, spuse Michael.

— E mai mult decât frică. Îmi este frică, recunosc. Dar mai sunt și toate lucrurile pe care nu le voi face. N-am avut nici o femeie. N-am călătorit departe. N-am făcut ceva care să rămână, să lase lumii un loc mai bun decât înainte de apariția mea.

Michael se străduia, regretând că băuse:

— Ai simțit vreodată iubire pentru cineva?

— Bineînțeles, murmură tânărul.

— Atunci ai sporit valorea lumii. Incomensurabil. Cât despre aventură, dacă se va întâmpla lucrul de care te temi, vei avea curând cea mai mare aventură pentru un om.

Dick închise ochii.

Michael se gândi la aniversarea lor, la Leslie care îl așteptă, dar ceva îl reținea pe scaun. Se pomeni studiind puștile din rastel și una așezată aproape de cămin, cu o cârpă unsuroasă înfundată pe țeavă. Își amintea noaptea din Miami și pe bărbatul trist și mărunțel strângând în mână pistolul german. Apoi văzu că băiatul îi zâmbea.

— N-o s-o fac, zise.

— Sunt sigur.

— Să-ți spun o poveste, începu Dick. Acum doi ani trebuia să merg la mlaștini într-o tabără de vânătoare a unor tipi, pentru deschiderea sezonului la cerbi. Când au plecat, am răcit îngrozitor și le-am spus să nu se îngrijească de mine. Dar în prima zi a sezonului m-au apucat năbădăile, m-am trezit devreme, mi-am luat pușca și am intrat în pădure, foarte aproape de aici. Nu făcusem nici trei pași de la șosea când am văzut un cerb tânăr și mare, am tras și l-am doborât.

Când am ajuns lângă el, mai era viu, așa că am scos cuțitul de vânătoare și i-am tăiat grumazul. Dar tot nu murea. Se tot uita la mine cu ochii lui mari și căprui, deschidea botul și behăia ca o oaie bătrână. Până la urmă i-am pus pușca la cap și am tras. Dar tot nu murea și nu știam ce să fac. Îl împușcasem în cap și lângă inimă și îi tăiasem gâtul. Nu puteam să-l jupoi de viu. Și cum stăteam acolo și încercam să mă hotărăsc, s-a ridicat în picioare și a luat-o spre pădure. Începuse să plouă și mi-au trebuit două ore să-l găsesc, în fine mort, în desiș. Aproape că am făcut pneumonie.

Mă gândesc mult la cerbul ăla.

Michael așteptă să vină femeia să-i gătească masa de seară băiatului și îl lăsă în fața șemineului rece, cu câinele și paharul de bourbon.

Aerul de afară era parcă mai tăios și mai dulce. Conduse spre casă rugându-se și observând în același timp umbrele, formele, culorile și nuanțele. Leslie stătea lângă sobă; se duse și-o luă în brațe, prinzându-i

sânii în palme și îngropându-și fața în părul ei. Îl sărută iar el se întoarse și stinse aragazul, trăgând-o spre dormitor.

— Nebunule, râse ea, pe jumătate supărată. Cina...

Dar el o ducea mai departe spre pat.

— Măcar lasă-mă... se uită ea spre sertarul unde ținea diafragma.

— Nu în seara asta.

Gândul o excită și nu se mai luptă:

— O să facem un copil, spuse, cu ochii sclipitori.

— Un rege al iudeilor, răspunse el. Un Solomon. Un Saul. Un David.

Se ridică spre el și în timp ce o săruta, ea murmură ceva și i se păru că spusese: „Nu un David".

Capitolul 29

Premiile anuale ale Frăției Templului Sinai, două plăcuțe frumoase din lemn de nuc cu față de argint, veniră prin poștă din Atlanta, și la o întrunire a comitetului, lui Michael i se ceru să scrie urgent un discurs pentru ziua Frăției.

— Sunt puțin neliniștit de epidemia asta de premii pe care evreii le oferă unor *goi*, spuse Michael gânditor. De ce să nu ia evreii premiile unei frății evreiești?

Membrii comitetului părură nedumeriți, apoi râseră.

— Scrie doar discursul acela, rabi, îl îndemnă Dave Schoenfeld. Le dăm de băut și o masă bună, apoi îi faci fericiți cu vorbe și eu le dau premiile.

Fixară data într-o duminică seara, peste șase săptămâni.

După două zile, pe când Michael lustruia în biroul lui obiectele de cult, primi o vizită.

Billy Joe Raye se așeză pe marginea scaunului cu pălăria pe genunchi și îi zâmbi larg:

— M-am gândit că e vremea să-ți fac o vizită, ca între vecini, rabi. Ți-am adus un mic cadou.

Și îi întinse Noul Testament în ebraică:

— Am pus să se tipărească special pentru prietenii noștri evrei, spuse Billy Joe.

— Păi, mulțumesc, se dezmetici Michael.

— Alaltăieri m-am întâlnit pe stradă cu un tânăr prieten de-al dumitale. Tânărul Richard nu-mai-știu-cum.

— Kramer?

— Ăsta e. Mi-a spus că nu mai vine la mine. Mi-a spus că a avut o conversație lungă cu dumneata.

— Așa e.

— Băiat bun. Băiat bun, dintr-o bucată. Păcat de el.

Privind în jos, clătină din cap:

— Sigur, am dorit să înțelegi că nu l-am chemat la întrunirile mele. Nu-l cunoșteam înainte de a veni la mine în cort.

— Știu, zise Michael.

— Da. Dumnezeu știe că oamenii ca mine și ca dumneata avem destule de făcut, nu să ne furăm turma unul altuia ca niște negri care șparlesc pui.

Michael zâmbi gânditor și îl conduse până la ușă.

Abia după trei săptămâni se forță să se gândească la premiile Frăției. În următoarele zece zile scrise trei variante de discurs, lucrând încet și laborios. Dar rupse toate încercările.

Cu două zile înainte de festivitate, se așeză și scrise din nou, rapid și cu revizuiri puține. Citi discursul și i se păru scurt și la obiect. Deși îi cădea greu la inimă, conținea adevărul.

Când farfuriile de desert și ceștile de cafea au fost împinse în față, se ridică și îi salută pe membrii sinagogii, pe invitații de onoare și pe creștinii de vază de la masa principală.

— Când un slujitor al bisericii sosește într-un oraș străin, își face griji pentru atmosfera religioasă, începu el.

Trebuie să recunosc că am sosit cu îngrijorare la Cypress. Iată ce am găsit:

Am găsit o comunitate în care diferitele biserici se poartă una față de cealaltă într-un mod remarcabil de civilizat.

Judecătorul Boswell se uită la Nance Grant și dădu din cap zâmbind. Michae continuă:

— Am găsit o comunitate în care baptiștii le dau voie evreilor să folosească localul bisericii iar metodiștii îi ajută pe baptiștii săraci.

Am găsit o comunitate în care episcopalienii îi respectă pe congregaționaliști iar luteranii lucrează în armonie cu presbiterienii.

Am găsit o comunitate care recunoaște Sabatul și îi acordă o mare valoare. O comunitate unde fiecare e încurajat să-l caute pe Dumnezeu în felul lui.

Judecătorul Boswell ridică din sprâncene spre Dave Schoenfeld și dădu din cap aprobator, împingându-și ușor buza înainte, așa cum făcea la tribunal când se citea verdictul.

— Am descoperit că în Cypress, urmă Michael, frățiile se întind de la o biserică la alta, ca fântânile cu apă bună, date de Dumnezeu și unite de tunele făcute de mâna omului, astfel încât apele lor comunică liber.

Dar am mai descoperit un lucru uimitor.

Aceste tunele cuprind aproape șaizeci la sută din populația comunității.

Judecătorul Boswell ridicase zâmbind paharul cu apă la gură. Îl puse jos cu același zâmbet, parcă pictat, care începu să se ofilească.

— În Cypress, frăția e ca o substanță chimică și dispare – gata! – când vine în contact cu pielea de altă culoare, rosti Michael.

Aceasta este impresia mea de ansamblu.

În detaliu, sunt familiarizat cu propria mea congregație. Așa că să luăm în discuție cele cincizeci și trei de familii care alcătuiesc templul Sinai din Cypress, Georgia.

Trei membri ai acestei congregații refuză să vândă alimente sau băutură unui copil, femeie sau bărbat a cărui piele nu e mai albă decât cea a nevestei lui Moise.

Doi membri ai acestei congregații refuză să primească în pensiunile lor persoane de culoare.

Mai mulți membri vând bunuri pe credit clienților negri, la prețuri ridicate, menținându-i pe aceștia datornici.

Unul dintre membri are o publicație în care persoanele sunt numite domnișoară, doamnă, domn – cu excepția cazului când sunt de culoare.

Congregația noastră patronează o linie de autobuz care îi forțează pe negri să stea în spate sau să stea în picioare, chiar dacă sunt locuri libere în partea din față.

Congregația locuiește într-un oraș care include un cartier de negri, unde majoritatea caselor ar trebui reconstruite din motive sanitare. Aceeași congregație contribuie la sprijinirea unui sistem educațional care îi trimite în fiecare dimineață pe copiii de culoare la școli mizerabile, unde mințile agere se pierd.

— Ce dracu' spune? îi zise Sunshine Janes șerifului.

— Astăzi ne-am adunat să oferim premiile Frăției la doi leaderi ai comunității, continuă Michael. Dar suntem *noi* în drept să oferim astfel de titluri?

Această calitate ar implica o stare de fraternitate între noi.

Și, cu sinceritate îngrijorată, trebuie să vă spun că această stare nu există. Și până când nu vom ajunge noi înșine la fraternitate, nu cred că suntem capabili să o recunoaștem la alții.

Aplaud intenția care ne-a adunat astăzi aici. Totuși, pentru că se îndreaptă către pericolul cel mare care ne amenință sufletele acum și în anii ce vor veni, sunt forțat să rostesc un avertisment solemn.

Până când nu ne vom uita la Negru și nu vom vedea Omul în el, purtăm pe frunte stigmatul lui Cain.

Dostoievski spunea astfel: „Până când nu devii cu adevărat, în faptă, frate cu toată lumea, nu există frăție."

Părăsind altarul, nu percepu decât privirea judecătorului Boswell și aplauzele singulare, puternice, ale soției lui, al căror drum de sunet îl călăuzi spre casă.

După două seri, Ronnie și Sally Levitt sparseră zidul tăcerii înălțat de comunitate în jurul soților Kind.

— Trebuie să recunosc, începu Ronnie Levitt, că până acum câteva ore, am fost de acord cu restul lumii. La urma urmei, am plătit din banii mei blestematele alea de premii. Nu uita că Cypress nu e New York. Nu e nici măcar Atlanta sau New Orleans. În orașele mari, s-ar putea să mai ai o șansă după ce ți-i îndepărtezi pe oameni. Aici, dacă facem asta, putem să considerăm că ne-am pierdut afacerea. Și nu avem de gând să te lăsăm să ne iei pâinea de la gură.

— Nici nu mă aștept la asta, Ronnie, ripostă Michael.

— Ei, acum cred că putem trece peste asta dacă joci inteligent. Nu cred că ar trebui să-ți ceri scuze, așa cum pretind unii. Ar înrăutăți și mai tare situația. O să explicăm fiecăruia că ești tânăr, vii din nord, dumneata o să ai grjă cum vorbești și poate până la urmă totul se va șterge cu buretele.

— Nu, Ronnie, rosti Michael cu blândețe.

Sally Levitt izbucni în lacrimi.

***

Își împachetară puține lucruri, lăsând aproape totul în casă.

— E prea cald să facem tot drumul cu mașina, zise Michael.

Aveau ceva bani economisiți și Leslie se învoi. Merseră până la Augusta și de acolo luară avionul de New York.

Aflând povestea, rabi Sher oftă:

— Ce grea viață ne faci tuturor! Măcar dacă n-ai fi avut dreptate!

Îl împiedică pe Michael să se apuce iar de predat.

— Dacă nu ești atent, o să-i înveți ebraica pe copii toată viața, îl avertiză. Și toți cei din afara clasei vor avea parte de o existență oribil de pașnică.

Dădu interviuri trei săptămâni, apoi plecă să țină o predică în California, în urma căreia a fost angajat rabin al templului Isaiah din San Francisco.

— Acolo sunt neconformiști și ești la o distanță de trei mii de kilometri de aici, îi spuse rabi Sher. Nu trebuie decât să stai acolo ca să trăiești fericit până la adânci bătrâneți.

Se întoarseră la Augusta și în Plymouth-ul lor albastru intrară în Cypress la unsprezece luni și șaisprezece zile după prima lor venire în oraș.

Casa din Piedmont Road era exact așa cum o lăsaseră în urmă cu trei săptămâni.

Își împachetară împreună cărțile. Michael sună sistemul de expediții feroviare Railway Express și aranjă să li se ducă biroul și cărțile în California. Cumpăraseră un covoraș și o veioză și după multe discuții, expediară covorașul și lăsară veioza.

— Mă duc să-mi golesc biroul de la sinagogă, îi spuse lui Leslie.

Parcând mașina în fața tempului Sinai, primul lucru pe care-l observă fu iarba arsă de rămășițele crucii. Se uită la ea, apoi descuie ușa. Joe Williams nu apăru și, oricum, Michael bănuia că portarul nu și-ar fi asumat slujba de a face curat după Ku Klux Klan. Găsi o greblă și o lopată în portbagaj. Strânse cenușa și lemnul carbonizat, le încărcă într-o roabă și le cără la grămada de gunoi din curtea din spate. Apoi veni și privi locul. Vârful crucii fusese consumat de flăcări înainte de a se prăbuși structura, așa că partea căzută pe pământ arsese o urmă în formă de T, cu brațele T-ului de câte patru metri fiecare. Michael vârî lopata și începu să răstoarne brazdele cu iarbă arsă. Buruienile dese își încâlciseră rădăcinile în sol și în curând transpiră.

Un Chevrolet verde, vechi, dar strălucind de curățenie, trecu încet pe lângă sinagogă. După ce depăși alte trei case, opri și dădu înapoi. Un bărbat cu pielea foarte neagră coborî suflecându-și mânecile cămășii albastre de muncitor. Era înalt, slab, cu un început de chelie și de încărunțire. După ce îl privi câteva minute în tăcere pe Michael, își drese vocea:

— Problema este că brazdele răsturnate vor trebui însămânțate. Așa că va crește o iarbă de un verde mai deschis decât celelalte fire. Crucea tot va fi observată.

Michael se opri și se rezemă de lopată:

— Ai dreptate, se încruntă. Ce-ar fi să unesc vârfurile? Atunci o să fie doar un triunghi verde.

Omul dădu din cap, își luă cheile din contact, apoi scoase o săpăligă din portbagaj și îl ajută tăcut pe Michael să termine triunghiul. Fața lui neagră lucea de

sudoare. Scoase o batistă mare din buzunarul din spate și se șterse cu grijă pe față, pe gât, pe chelie și pe palme.

— Numele meu e Lester McNeil.

Michael întinse mâna și se salutară.

— Al meu e Michael Kind.

— Știu cine ești.

— Mulțumesc pentru ajutor. Ai făcut o treabă excelentă.

— Ar trebui, dădu omul din mână. Meseria mea e grădinăritul.

Și privind triunghiul, adăugă:

— Știi ce? Dacă mai adăugăm trei colțuri mici facem o stea ca ale voastre.

— Steaua lui David, da, spuse Michael. Se apucară din nou de lucru și în curând terminară.

McNeil se duse din nou la portbagaj și veni cu o cutie de carton plină cu pachete de semințe.

— Le-am luat cu reducere, spuse. Nu e un rond grozav. Multe flori n-o să iasă. Ce să plantăm?

Puseră verbină în centrul stelei, alegând verbină albă, iar în colțuri plantară azalee albastre.

— Cam târziu să semănăm acum, se exprimă McNeil. Dar vor crește dacă le uzi mult.

— N-o să fiu aici.

— Cam așa am auzit și noi. Ei, poate o să plouă mult.

Puse săpăliga și semințele la loc.

— Știi ce, adăugă, o să le mai dau eu de băut din când în când.

— Frumos din partea dumitale, spuse Michael și începu să se simtă mai bine. Poate creăm o modă. Unde se arde o cruce, va apărea un rond de flori.

— Pentru noi ar fi o afacere bună, spuse grădinarul.

Dar dacă tot am vorbit de băutură, pot să beau ceva? Mi s-a uscat gâtlejul ca iasca.

— Sigur, îl invită Michael.

Căută în frigider, dar nu găsi decât o cutie goală de suc de portocale de la o *bar mitzvah* din urmă cu șase săptămâni:

— Mi-e teamă că nu am decât apă, spuse, vărsând în chiuvetă sucul stătut de pe fundul cutiei.

— Oricum nu beau băuturi gazoase, cu excepția unei beri seara după lucru, ca să mă curăț de praf, spuse McNeil.

Lăsară apa de la robinet să curgă mai mult și băură: Michael, două pahare și McNeil, patru.

— Stai puțin, își aminti rabinul.

Intră în altar și scoase de acolo o jumătate de sticlă de porto.

Turnară și își zâmbiră.

— *L'chayem*, spuse Michael.

— Orice ai spus, zic și eu la fel, subscrise McNeil.

Ciocniră și băură câte trei degete de băutură consacrată, caldă.

Când sosi timpul de plecare, Leslie o sună pe Sally Levitt și Sally veni, cele două femei se îmbrățișară, plânseră și promiseră să-și scrie. Ronnie nu veni și nici altcineva. Michael nu dorea să vadă pe nimeni în afară de Dick Kramer și trecură pe la casa lui în drum. Era încuiată, cu obloanele trase. Pe ușă era o hârtie pe care scria că poșta trebuie reexpediată lui Myron Kramer, la adresa din Emmetsburgh.

Mai întâi conduse Leslie pe lângă statuia pătată de

porumbei a generalului Thomas Mott Lainbridge, pe lângă cartierul negrilor și pe autostradă, depășind cortul lui Billy Joe Raye.

Michael dormi cu capul rezemat de banchetă. Se trezi când ieșiră din Georgia și privi îndelung în tăcere cum se desfășura peisajul din Alabama.

— N-am manevrat lucrurile cum trebuia, spuse într-un târziu.

— Uită. S-a terminat.

— N-ar fi trebuit niciodată să atac așa, cu capul înainte. Dacă aș fi avut mai mult tact, aș fi putut rămâne și aș fi lucrat la asta încetul cu încetul.

— N-are rost s-o iei cu „dacă", zise Leslie. Gata. Ești un rabin bun și sunt mândră de tine.

Mai parcurseră câțiva kilometri, apoi începu să chicotească:

— Îmi pare bine că am plecat.

Și îi spuse cum se purtase Dave Schoenfeld cu ea în seara aceea ploioasă.

Michael dădu în bord cu podul palmei.

— Ticălosul de doi bani! N-ar fi încercat așa ceva cu nevasta unui rabin dacă erai evreică.

— Sunt evreică.

— Știi ce vreau să spun, spuse el după un timp.

— Mult prea bine, vorbi ea răspicat.

Cuvintele se instalară între ei ca un pasager neinvitat și urât și vreo două ore abia dacă schimbară câteva propoziții scurte. Apoi opriră la o benzinărie din apropiere de Anniston ca ea să se ducă la toaletă. El trecu la volan și când ieșiră pe șosea, o înconjură cu brațele și o trase spre el.

După puțin timp, ea îi spuse că aștepta un copil și

mai merseră fără vorbe încă vreo douăzeci de kilometri. Dar de data aceasta se învăluiau în altfel de liniște, el ținând-o cu brațul chiar după ce adormise și mâna ei stângă odihnindu-se ușor pe coapsa lui, în semn de iubire.

Cartea a III-a

MIGRAȚIA

Woodborough, Massachusetts

Decembrie 1964

Capitolul 30

Îngrijitoarea căreia i se spunea domnișoara Beverly era o fetișcană vioaie și vânoasă, care lucra la spital ca să-și plătească taxele la Colegiul Sargent de Educație Fizică al Universității din Boston. Credea în valoarea exercițiilor fizice. Cu acordul doctorului Bernstein, o lusae pe Leslie împreună cu altă pacientă, Diane Millier, și făcuseră o plimbare lungă. Alergaseră chiar puțin, ținându-se de mâini, așa că la revenirea în salon le era frig, erau vesele și dornice de ciocolata caldă promisă de Beverly.

Leslie era pe punctul de a-și scoate haina când femeia aceea, Serapin, se aruncase asupra doamnei Birnbaum, cu gheare de pisică. Îi văzuseră brațul urcând și coborând de două ori, lama minusculă sclipind în mâna ei în lumina slabă, apoi roșeața incredibilă răspândindu-se pe podea și geamătul urât al celei lovite.

Domnișoara Beverly îi dusese mâna la spate doamnei Serapin și îi zmucise încheietura în sus, ca un luptător de la TV, dar doamna Serapin era mult mai înaltă și nu ceda, așa că Beverly începuse să strige și membrii personalului începuseră să alerge din toate direcțiile. Asistenta de noapte, Rogan, venise de la cabinet cu alt îngrijitor, iar Peterson țâșnise din coridor cu ochii ieșiți din orbite și palidă la față.

Doamna Birnbaum țipa mai departe, strigându-l pe

un anume Morty, doamna Serapin zbiera și ea și, luptându-se să o calmeze, cineva călcase în sânge și împrăștiase apoi urme de tălpi roșii peste tot, ca într-o diagramă dementă.

Leslie simți că leșină. Se îndreptă spre ușa lăsată întredeschisă de Peterson. Acolo se opri. Numai Diane Miller o privea. Leslie îi zâmbi încurajator, apoi ieși din salon și închise ușa.

Parcurse coridorul, trecu de biroul pustiu unde ar fi trebuit să stea Peterson și să-și citească revista cu programul TV și intră în micul spațiu dintre ușa coridorului și cea exterioară. Stătu acolo în întuneric, simțind mirosul aerului curat de afară și așteptând să vină cineva să-i spună că n-ar trebui să se afle acolo.

Dar nu veni nimeni.

După câteva clipe, ieși din spital.

Își spuse că de data asta va face o plimbare de una singură.

Coborî pe aleea șerpuitoare, pe lângă stâlpii porții cu cele două statui mici, de lei așezați, cu inele în nări. Respira adânc, inspira pe nas și expira pe gură, așa cum insista domnișoara Beverly că trebuie să facă.

Nu-i mai era rău, dar era obosită de la plimbarea anterioară și din cauza tensiunii. Ajungând la stația de autobuz, se așeză pe banca luminată din adăpost, ca să se odihnească.

Nu trecu mult și o mașină opri; o femeie cu înfățișare plăcută lăsă jos geamul și o întrebă dacă o puteau salva de frig.

Se urcă și femeia îi spuse că ei erau din Palmer și nici acolo autobuzele nu circulau foarte bine. Puteau s-o lase și pe Leslie la destinație pe traseul lor.

Coborî din mașină la unsprezece și un sfert. Strada principală din Woodborough nu era înzăpezită tare la ora aceea. Localul Bar & Grill al lui Maney era deschis, la fel magazinul de răcoritoare, în fața sălii de gimnastică era o lumină aprinsă, dar în rest, toate ferestrele erau întunecate.

Se duse la răcoritoare și ceru o cafea. Tonomatul cânta asurzitor și trei băieți din spatele ei băteau ritmul cu palma pe masă.

— Cheam-o, cap de ciocănitoare, zise unul din ei.

— Nu eu.

— Păi, probabil că te așteaptă.

Hai, cap de ciocănitoare, cheam-o, repară seara unei fete, se gândi ea. Erau doar cu puțin mai mari decât Max.

Primi cafeaua într-o ceașcă la fel ca cele de la spital. Și culoarea era aceeași. Se gândi să ia un taxi și să se întoarcă, dar o înspăimânta deja faptul că plecase. Se întreba ce va zice dr. Bernstein.

— Hai, cap de ciocănitoare. Ești laș dacă n-o faci.

— Nu sunt laș.

— Hai, sun-o.

— Ai o fisă?

I se dădu moneda, pentru că-l auzi pe băiatul din spate plecând. Nu era decât un telefon în local, la care încă mai vorbea când plecă Leslie. Mai era o cabină și afară, în fața sălii de gimnastică și se duse spre ea să-l sune pe Michael, după ce se asigură că avea și ea o fisă.

Totuși, în ultimul moment, se răzgândi și intră în căminul de lângă sală.

La recepție stătea o fată cu părul castaniu tuns à la Beatles, care se scărpina în cap cu guma unui creion galben, aplecată deasupra unei cărți foarte groase, genul de carte care nu putea fi decât un curs universitar.

— Bună seara, îi spuse Leslie.

— Bună.

— Aș vrea o cameră, doar pentru noaptea asta.

Fata îi dădu formularul de înregistrare și ea îl completă.

— Face patru dolari.

Leslie deschise poșeta. La spital nu umblau cu bani, scriau doar pe hârtie cheltuielile, de care se ocupa cineva din personal. Michael îi mai dădea din când în când câte doi dolari pentru automatul de cafea și pentru ziare. Găsi numai trei dolari și șaizeci și doi de cenți.

— Pot să plătesc mâine dimineață prin cec?

— Sigur. Poți să mi-l dai acum.

— Nu pot. Nu am carnetul de cecuri la mine.

— A..., și fata se uită în altă parte. Aăă... nu știu. Nu mi s-a mai întâmplat asta.

— Sunt membră a sălii. Anul trecut am fost la cursul de gimnastică pentru suplețe al doamnei Bosworth, zâmbi Leslie. Sunt cât se poate de respectabilă.

— Sunt sigură că ești, spuse fata, studiind legitimația de membru pe care i-o întindea Leslie. Dar dacă uiți să plătești, mă concediază sau trebuie să plătesc eu și nu-mi permit, mă înțelegi?

Totuși, caută sub birou și îi dădu o cheie.

— Mulțumesc, zise Leslie.

Camera era mică, dar foarte curată. Își atârnă hainele în baie și se culcă în chiloți. Îi era foarte recunoscătoare fetei de la recepție. Adormită, se gândi că-i va da imediat un telefon lui Michael când se va trezi.

Dar a doua zi, camera era tăcută. Nu se auzeau zgomotele matinale din spital, care o trezeau de obicei, așa că dormi până la nouă.

Apoi mai stătu trează în patul cald, gândindu-se ce bine era că nu făcuse tratamentul cu șocuri electrice.

Când dădu cheia, la recepție era o femeie de vârstă mijlocie cu ochi afabili și păr alb-albăstrui.

Ieși din cămin și opri un taxi. Dar în loc să-i dea adresa de la spital, i-o dădu pe cea de acasă.

Sunt o fugară, se gândi, urcându-se în mașină. Ideea ar fi trebuit s-o îngrozească, dar era atât de absurdă că o făcu să zâmbească.

Casa era tăcută și pustie. Găsi cheia de rezervă unde o lăsau întotdeauna, deasupra ușii din spate. Intră, se spălă pe dinți și făcu o baie îndelungată. Mai târziu, după ce se schimbă, mâncă pe săturate și cu multă poftă omletă și chifle și bău cafea.

Știa că trebuia să se întoarcă la spital și că aproape terminase tratamentul, dar gândul la întoarcere o dezgusta.

Își spuse că pacienții internați mai multă vreme ar trebui să primească vacanță o săptămână.

Cu cât stăruia asupra acestei idei, cu atât îi plăcea mai mult. În cel de-al treilea sertar al toaletei, în spatele lenjeriei, găsi carnetul contului bancar cu banii de la mătușa Sally. Își împachetă câteva lucruri și îi lăsă lui Michael în sertarul cu cămăși albe un bilet cu mesajul *Te iubesc*.

Chemă alt taxi spre oraș și îl plăti. Nu mai avea decât unsprezece cenți, dar retrase de la bancă aproape șase sute de dolari.

La cămin, află că pe tânăra din noaptea trecută o chema Martha Berg și îi lăsă un plic cu o bancnotă de zece dolari.

Apoi îi trecu prin minte că biletul pentru Michael nu era prea liniștitor, se opri și îi trimise o telegramă de la autogară.

Primul autobuz interurban pleca spre Boston și se urcă în el. Nu dorea cu adevărat să meargă la Boston, dar nu se gândise în amănunt și nu prea știa unde vrea într-adevăr să meargă. Era un autobuz vechi, roșu și se așeză pe partea stângă pe rândul doi și încercă să se hotărască asupra destinației.

Dar când autobuzul ajunse la Wellesley, trase șnurul de oprire. Șoferul se uită posomorât la cotorul biletului:

— Ați plătit până la Boston, zise. Dacă doriți diferența, adresați-vă companiei.

— Nu-i nici o problemă.

Se dădu jos și coborî încet pe strada principală, admirând vitrinele. La gară, o durea mâna și își încuie sacoșa într-un dulap contra douăzeci și cinci de cenți, apoi porni nestingherită spre campusul facultății.

Multe lucruri erau noi și nefamiliare, dar o parte rămâneseră exact la fel. Merse până la căminul ei și deși simțea că face o nebunie, intră. Nu erau decât câteva fete; la ora aceea, majoritatea erau la cursuri. La etajul doi, se îndreptă fără ezitare spre vechea ei ușă, de parcă ar fi lipsit numai o jumătate de oră ca să meargă la bibliotecă.

Nu se așteptase să răspundă cineva la ciocănit, așa că rămase mută în fața fetei care deschise ușa.

— Bună, zise într-un târziu.

— Da?

— Iartă-mă că te deranjez. Am stat în camera asta mai demult. M-am gândit s-o văd din nou.

Fata era chinezoaică. Purta o cămașă de noapte

scurtă și picioarele ei groase și musculoase semănau cu niște coloane de fildeș.

— Intrați, vă rog, o invită.

Își puse pe ea un halat după ce o primi.

Bineînțeles, mobila era alta și zugrăveala fusese schimbată. Nu arăta chiar ca aceeași cameră. Se duse la fereastră și priveliștea avu darul de a o transporta înapoi în timp. Lacul Waban era la fel. Înghețat, acoperit cu zăpadă și cu o porțiune de gheață la mal, pe care patinau fetele.

— Cât ați stat aici? întrebă fata politicoasă.

— Doi ani, zâmbi Leslie. Se mai înfundă toaletele?

— Nu, păru studenta nedumerită. Instalația e foarte eficientă.

Deodată, se simți o mare proastă, strânse mâna tinerei și se retrase spre ușă.

— Nu beți o cafea? o întrebă fata, dar Leslie vedea că era bucuroasă să scape de ea, așa că îi mulțumi și plecă.

Se construise o galerie de artă nouă, Jewett Arts Center. Intră și îi plăcu. Aveau un Rodin și un Renoir de dimensiuni mici și un cap de piatră al lui Baudelaire, cu ochi mari, fără vedere, care îi plăcuseră. Petrecu mult timp în fața unui Sf. Ieronim de Hendrik Van Somer. Tabloul înfățișa un bătrân cu riduri, chelie, nasul acvilin, barba lungă și ochi crânceni, cei mai crânceni ochi pe care îi văzuse, amintindu-i imediat descrierea făcută de Michael bunicului lui.

Ieși pe o ușă opusă celei pe care intrase și își dădu seama repede unde se afla. Văzu turnul Galen Stone, curtea, copacii și băncile de piatră, majoritatea acoperite cu zăpadă, doar una singură curățată. Stătea cu fața la dealul Severance, pe care undui un schior singuratic,

apoi căzu. Își aminti dealul în mai, de Ziua Plantării Pomilor, cu Debbie Marcus îmbrăcată într-un cearșaf și interpretând o fecioară vestală.

Un bărbat în palton negru și o femeie într-o scurtă cenușie din stofă, cu guler de vulpe, ieșiră din clădirea administrației. Bărbatul avea fața roșie și congestionată a băutorului cu probleme, gândi Leslie, deși nu știa nimic despre ele.

— Doar pe banca asta nu e zăpadă, îi spuse femeia soțului ei.

— Aveți loc, zise Leslie, dându-se mai încolo.

Femeia se așeză în mijloc și bărbatul la capătul băncii.

— Am venit s-o vedem pe fiica noastră, spuse femeia. I-am făcut o vizită neașteptată. Vizitați și dumneavoastră o fată?

— Nu, răspunse Leslie. Eu am venit la muzeu.

— În ce clădire e? întrebă bărbatul.

Ea i-o arătă.

— Sunt modernități din alea? întrebă el curios. Fiare vechi și zdrențe puse în ramă?

Înainte de a-i răspunde, pe potecă apăru alergând o brunetă îmbujorată, în jeanși și fâș.

— Bine ați venit, își sărută ea mama.

Părinții se ridicară.

— Am vrut să-ți facem o surpriză, spuse femeia.

— Păi, ați reușit.

Porniră pe potecă.

— Dar, zicea fata, am un oaspete la han până mâine. Jack Voorsanger, cel despre care v-am scris, știți?

— N-am auzit de nici un Jack Voorsanger, zise tatăl. Nu putem să stăm toți?

— A, ba da, bineînțeles, spuse fata cu convingere.

Și se îndepărtară. Fata vorbea repede și părinții o ascultau ușor înclinați către ea.

Leslie se uită la turn amintindu-și dangătul clopotelor și jocurile lor înainte de slujbă, dimineața și seara. Întotdeauna le terminau cu un cântec; cum se numea oare? Nu-și mai amintea. Mai stătu pe bancă, dorindu-și să se joace din nou, apoi se ridică, amintindu-și ce-i spusese primul băiat care o sărutase. Era un băiat înalt și studios, premiantul de la școala de duminică a tatălui ei și ea i se plânsese că sărutul nu o făcuse să simtă nimic deosebit, iar el o întrebase: „Dar ce, voiai să auzi clopote?".

Se întoarse la gară, își luă bagajul, apoi cumpără bilet și în aproximativ douăzeci de minute sosi trenul de New England, arătând exact așa cum era când se ducea acasă în vacanțe, doar puțin mai ponosit, ca toate trenurile de acum. După ce veni controlorul, adormi. Ațipi cu întreruperi și se trezi definitv cu opt minute înainte de a ajunge la Hartford, când își aminti cu un mic sentiment de tirumf ce cântec cântau în turn: „Schimbarea reginei".

Se priviră uimiți când îi deschise ușa. Tatăl ei era uluit de apariția ei și ea, de înfățișarea lui. Purta un pulover bleumarin și niște pantaloni negri boțiți și pătați, poate de ceară. Frumosul lui păr alb era răvășit.

— Ei..., spuse. Bun, intră. Ești singură?

— Da.

Intră pe lângă el în salonaș:

— Mobilă nouă, remarcă.

— Am cumpărat-o eu.

Îi luă haina și o puse într-un dulap. Apoi se priviră, un lung moment dificil.

— La ce lucrezi? îl întrebă, privindu-l din nou.

— Vai de mine!

Se repezi pe lângă ea în bucătărie și îl auzi coborând scările spre pivniță. Se luă după el.

Pivnița era uscată, călduroasă și bine luminată. Într-un tuci de fontă ardeau cărbuni și pe ei se afla o oală plină cu un lichid care bolborosea.

— Trebuie s-o păzesc, zise el. Dacă n-o supraveghez, ia foc.

Luă o mână de mucuri de lumânări dintr-o pungă de hârtie și le aruncă în oală. După ce se topiră, pescui ațele cu o furculiță lungă.

Senilitate?

Îl privi cu atenție. Desigur, ceva se schimbase în personalitatea lui.

— Ce faci cu asta? îl întrebă.

— Fac diverse. Lumânări. Alte modele. Vrei să-ți fac mâinile?

— Da.

Măgulit, el luă oala de pe foc cu două cârpe. Apoi îi dădu un borcan cu vaselină punând-o să se ungă cu un strat gros pe mâini și pe antebrațe, uitându-se tot timpul neliniștit la oală. În cele din urmă, dădu din cap:

— Gata, bagă mâinile. Dacă se răcește prea tare, degeaba le mai bagi.

— N-o să mă ardă? se uită ea în dubiu la ceara fierbinte.

— De-aia ai pus vaselină. Nu te las să te arzi.

Inspiră adânc, băgă mâinile în oală și într-o clipă le și scoase, acoperite cu mănuși groase de ceară. Ceara era încă destul de fierbinte, dar o simțea răcindu-se și întărindu-se, în timp ce vaselina se încălzea și curgea;

era o senzație ciudată, contradictorie. Se întrebă cum îi putea lua ceara de pe mâini fără s-o rupă și începu să chicotească:

— Parcă nu ești tu!

El îi zâmbi:

— Ba cred că da. Când îmbătrânește, omul simte nevoia să facă lucruri ciudate.

Umplu o găleată cu apă călduță, amestecând rece și fierbinte și încercând-o cu mâna.

— Ar fi trebuit să facem asta când aveam opt ani, îi căută ea ochii. Mi-ar fi plăcut la nebunie.

— Ei...

Îi puse mâinile în găleata cu apă și așteptă îngrijorat:

— Temperatura e importantă. Dacă e apa prea rece, se rupe ceara. Dacă e fierbinte, se topește.

Ceara deveni destul de elastică pentru a-i putea lărgi manșetele, ca să-și tragă mâinile afară. Mișcarea cu stânga fu prea bruscă și ceara se rupse.

— Ai grijă, spuse tatăl supărat.

Mâna dreaptă, în schimb, se desprinse perfect.

— Vrei s-o facem din nou pe cea stângă? o întrebă.

— Mâine, refuză Leslie și el dădu din cap.

Lăsară mulajul bun să se întărească într-o găleată cu apă rece.

— Cât rămâi? o întrebă când urcau scările.

— Nu știu, spuse ea.

Nu mâncase de seară.

— Îmi dai o cafea, tată?

— Sigur, spuse el. Va trebui s-o facem singuri. Am o femeie pe stradă care gătește masa de seară și face curat. Dimineața mă descurc și la prânz mănânc în oraș.

Se așeză pe un scaun la bucătărie și o privi făcând cafea și pâine prăjită.

— Te-ai certat cu soțul?

— Nici gând.

— Dar ai niște probleme.

Găsi foarte emoționant faptul că o înțelegea suficient ca să perceapă asta; nu crezuse că era posibil. Tocmai voia să-i spună impresia ei, când el vorbi din nou:

— În fiecare zi văd oameni cu probleme.

Era bucuroasă că tăcuse.

Tatăl își puse zahăr în cafea și gustă cu prudență:

— Ai dori să discuți problemele cu mine?

— Nu, cred că nu.

— Cum dorești.

Leslie simțea cum în ea încolțește supărarea:

— Poate ai dori să mă întrebi ce fac soțul și copiii mei. Nepoții tăi.

— Ce-ți face familia?

— Bine.

Nu mai spuseră nimic în timpul cinei, apoi din nou nu mai avură ce să facă. Ea încercă din nou:

— Va trebui să le arăt lui Max și lui Rachel cum să facă mâini de ceară. Și mai bine, pot să-i aduc să le arăți chiar tu.

— Sigur, încuviință el fără entuziasm. De când nu i-am mai văzut? De doi ani?

— De optsprezece luni. Acum două veri. Vizita aici n-a fost o experiență prea plăcută pentru ei, tată. La celălalt bunic țin foarte mult. Ar putea ține și la tine, dacă i-ai lăsa. I-a zguduit când v-au auzit vorbind așa.

— Omul acela și cu mine..., spuse tatăl. Tot nu înțeleg de ce ți s-a părut că m-ar interesa să-l primesc acasă. Nu avem nimic în comun. Nimic.

Ea tăcu, amintindu-și o după-amiază oribilă, cu personalități sfărâmate, sângerând.

— Pot să dorm în vechea mea cameră? îl întrebă în sfârșit.

— Nu, nu, e plină de cutii de carton, de lucruri... Ia camera de oaspeți. Avem totdeauna cearșafuri curate.

— Camera de oaspeți?

— A doua pe stânga din capul scărilor.

Era fosta cameră a mătușii Sally.

— În dulapul cu lenjerie sunt prosoape curate.

— Mulțumesc.

— Ești cumva... ai nevoie de ajutor spiritual?

Prosoapele și ajutorul spiritual se acordă cu bunăvoință, se gândi ea.

— Nu, mulțumesc, tată.

— Niciodată nu e prea târziu. Pentru orice. Prin Iisus. Oricât de mult și de departe ne-am fi rătăcit.

Ea nu spuse nimic, dădu doar din mână a refuz, un gest mic, pe care el poate nu-l observă.

— Chiar și acum, după atâta timp... Nu-mi pasă că ai fost măritată cu el atâția ani. Nu pot să cred că fata care a crescut în casa asta a putut să renunțe la Christos.

— Noapte bună, tată, spuse ea cu voce gâtuită.

Urcă scările cu sacoșa, intră în cameră, aprinse lumina, închise ușa și se lipi cu spatele de ea, privind camera pe care o cunoștea din atâtea nopți, când se strecurase în patul mătușii și dormise încovrigată pe trupul ei uscat de fată bătrână. Își amintea exact senzația trupului mătușii la ea în brațe; până și mirosul cu o boare de trandafiri ofiliți, probabil de la un săpun parfumat folosit în taină.

Se schimbă în cămașa de noapte, întrebându-se dacă mai trebuia să dea drumul la gaz ca să se încălzească apa. Era prea obosită ca să mai încerce. Îl auzi urcând și bătând șovăitor la ușă:

— Fugi când vreau să-ți vorbesc.

— Îmi pare rău, tată.

— De ce ți-e atât de teamă?

— Sunt obosită, îi spuse prin ușa închisă.

— Poți să-mi spui că simți ca una de-a lor? o întrebă.

Ea tăcu.

— Ești evreică, Leslie?

Nu vru să răspundă.

— Poți să-mi spui *mie* că ești evreică?

Pleacă, gândi ea, stând pe patul în care murise mătușa.

În curând îl auzi plecând spre camera lui și trase de șnurul care stingea lumina. În loc să se bage în pat, se duse la fereastră și se așeză pe podea, cu sânii striviți de pervaz și fața lipită de geam într-un gest vechi și familiar, privind în întuneric la strada care făcuse cândva parte din temnița ei.

De dimineață, la micul dejun, se purtară de parcă în seara precedentă nu s-ar fi întâmplat nimic. Îi făcu ouă cu șuncă și el mâncă totul cu poftă, chiar cu puțină lăcomie. Când îi turnă cafeaua, preotul își drese vocea:

— Din nefericire, am programate foarte multe întâlniri la biserică în dimineața asta.

— Atunci ar fi bine să ne luăm la revedere acum, tată. M-am hotărât să iau trenul mai devreme.

— Da? Bine, atunci, spuse el.

Înainte de a pleca de acasă, veni în camera ei și îi întinse două lumânări lungi, galbene:

— Un mic dar.

După ce el se duse, Leslie chemă un taxi prin telefon, pentru gară. Acolo cumpără un volum de poezii de

Robert Frost și citi douăzeci de minute. Când mai erau cinci minute până la tren, puse sacoșa pe bancă și o deschise, luând din ea lumânările ca să facă loc cărții. Una din ele i se rupse în mână și se văzu și defectul, o bucată de ceară albă, netopită, în mijlocul ei. Deranjată, strânse resturile cât de bine putu și le aruncă la gunoi.

În tren, începu să se întrebe ce putea face cu o lumânare și, când treceau prin Stamford, o luă din sacoșă și o lăsă să cadă în crăpătura dintre brațul banchetei și peretele vagonului. Fără să știe de ce, se simți mai bine.

Apropiindu-se de New York, privea peisajul desfășurându-se în fața ochilor ei ca o pledoarie televizată pentru dezvoltare urbană. Era o zi caldă pentru anotimpul friguros. Ceața urca din zăpadă în pâlcuri cenușii și se gândi la diminețile din San Francisco, atunci când dacă te uitai pe geam știai că pământul era pustiu și părăsit, întunericul plutea peste tot și spiritul lui Dumnezeu aluneca pe fața apelor, travestit în această încântătoare ceață perlată.

San Francisco, California

Ianuarie 1948

Capitolul 31

Casa din șindrilă cenușie, înaltă de trei etaje și strâmtă, cu gardul alb, se agăța de propria fundație pe o coastă foarte abruptă cu vedere la golful San Francisco. Bărbatul de vârstă mijlocie era scund și masiv. Stătea cu piciorul pe scara camionului cu remorcă neagră decolorată, plin de frânghii, scări și găleți pătate de vopsea. Avea un aer de competență evidențiată cu oarecare fanfaronadă, purta salopetă curată, dar cu pete de vopsea și șapcă de pictor cu inscripția DUTCH BOY – băiat olandez.

— Deci, spuse cu voce de bas în care se citea satisfacția, dar fără să zâmbească, ați ajuns. Aveți noroc că m-ați găsit acasă. Tocmai plecam la lucru.

— Ne puteți spune cum ajungem la noua adresă, domnule Golden? întrebă Michael.

— N-o găsiți. E departe. Țineți-vă după camionul meu.

— Nu vrem să vă răpim din ziua de lucru.

— În fiecare zi fac asta pentru sinagogă. Numai așa se rezolvă treburile la templu. N-au un agent, numai tipi importanți care dau din gură tot timpul. Eu sunt un simplu muncitor.

Deschise ușa camionului și urcă. Apăsă tare pedala și motorul mugi:

— Țineți-vă după mine, repetă.

Îl urmară recunoscători, pentru că Michael avea probleme în observarea stopurilor; erau plasate în locuri neașteptate pentru un american din est.

Conduseră multă vreme.

— Unde e adresa asta, în Oregon? șopti Leslie, de parcă domnul Golden ar fi fost pe bancheta din spate și nu în mașina din față.

În cele din urmă, cotiră pe o stradă de ferme mici, îngrijite, cu peluze proaspăt tunse.

— Uite, Michael, spuse Leslie, toate sunt la fel.

Stradă după stradă, casele erau identice, așezate la fel pe parcela de iarbă.

— Fațadele au culori diferite, observă Michael.

Cea în fața căreia opri domnul Golden era verde. Era plasată între una albă, la dreapta, și una albastră, la stânga.

Interiorul era compus din trei dormitoare, o sufragerie spațioasă, o altă cameră de primire, o bucătărie și o baie, parțial mobilate.

— E foarte frumos, zise Leslie. Dar toate sutele de case la fel...

— Serie mare, spuse domnul Golden. Producție de masă. În felul ăsta, obții maximum din banii pe care îi dai.

Se duse și ciocăni un perete:

— Eu am zugrăvit. Treabă bună. Nu găsiți mai frumos dacă mai căutați în altă parte.

Studie viclean chipul lui Leslie:

— Dacă n-o luați, o închiriem altcuiva. Dar ar fi o afacere bună s-o luați. Templul a cumpărat-o de la fostul rabin. Îl cheamă Kaplan, a plecat la templul B'nai Israel din Chicago. Nu plătim impozit. Instituție religioasă non-profit. Așa că nu v-ar costa mult.

Și dispăru afară.

— Poate vom locui într-o casă veche cu ornamente.

Sau într-un bloc de pe dealuri, spuse Leslie cu voce scăzută.

— Mi s-a spus că e greu să găsești locuințe bune în San Francisco, zise Michael. Sunt și foarte scumpe. Și apoi, dacă o luăm pe asta, dăm congregației mai puține dureri de cap.

— Dar toate sunt la fel.

O înțelegea:

— Cu toate astea, e o căsuță drăguță. Și dacă nu putem să ne obișnuim cu ideea, căutăm altceva pe îndelete și ne mutăm.

— O.K., spuse ea și îl sărută tocmai când Phil Golden reintra. O să locuim aici, îl anunță.

Golden dădu din cap.

— Vreți să vedeți templul? îi întrebă.

Porniră din nou cu mașinile și se opriră la o clădire din cărămizi galbene. Michael o văzuse o singură dată, când ținuse predica pentru angajare. În plină lumină, arăta mai veche și mai uzată.

— A fost o biserică catolică. Sf. Jerry Myer. Un sfânt evreu, îi lămuri Phil.

Interiorul era încăpător, dar întunecos și lui Michael i se păru că mirosea a bătrânețe și a spovedanie. Uitase cât de urâtă e sinagoga. Încercă să-și reprime dezamăgirea. Un templu înseamnă oameni, nu clădirea. Dar nu putea să renunțe la visul de a avea într-o zi un templu aerisit și luminos, impregnat de frumusețe și miracol.

Își petrecură după-amiaza târguind mobilă, cumpărând mai mult decât plănuiseră și dezechilibrându-și alarmant contul din bancă.

— Dă-mi voie să cheltuiesc cei o mie de dolari lăsați de mătușa Sally.

— Nu, spuse el, amintindu-și chipul tatălui ei.

— De ce nu? întrebă ea înmărmurită.

— Contează?

— Da, cred că ar putea conta.

— Păstrează-i și cheltuiește-i în viitor, pentru copiii noștri, dădu el răspunsul potrivit.

Casa era imaculată și, de data aceasta, își aduseseră cearșafuri și prosoape curate. Cu toate acestea, nu au reușit să adoarmă în întunericul încăperii nefamiliare. Leslie se foi în așternut.

— Ce e?

— Nu pot să sufăr să mă văd cu femeile astea.

— Ce tot spui? întrebă el amuzat.

— Știu eu ce spun. Nu uita că am mai trecut o dată prin asta. Femeile nu se îngrămădesc la templu să se roage, nici să-l vadă pe rabin. Vin să se holbeze la *șikse*.

— Of, Doamne, suspină el.

— Așa se fac. Se uită din cap până-n picioare. „De când ești măritată?" întreabă. Și pe urmă: „Aveți copii?" și parcă le vezi rotițele minții gândindu-se că probabil rabinul a fost forțat să se însoare.

— Nu mi-am dat seama că ești într-o situație atât de neplăcută, îi spuse el.

— Ei, acum îți dai.

Și tăcură o vreme. Deodată, ea se întoarse spre el și îi acoperi fața cu o ploaie de sărutări:

— Of, Michael. Îmi pare rău, nu știu ce mă apucă.

Vru s-o ia în brațe, dar ea se strecură brusc jos din pat și fugi la baie. Ascultă câteva momente și veni după ea, bătând ușor la ușă:

— Te simți bine?

— Pleacă, răspunse ea cu vocea gâtuită. Te rog.

Întorcându-se în pat, își acoperi urechile cu perna, încercând fără succes să nu audă zgomotul chinuit al accesului ei de greață. Se întrebă de câte ori se mai întâmplase până atunci în timp ce el dormea liniștit.

Asta ne mai trebuia, gândi.

Voma de dimineață. Eeeh!

Pântecul ei frumos o să se umfle ca un balon.

Greșește în privința femeilor, sarcina o să rezolve totul. O să stea în primul rând la slujba de vineri seara și femeile o să se uite la burta ei umflată, apoi la mine și o să-mi zâmbească, dar ochii lor vor spune: „Bestie, la toate ne-ai fi făcut asta".

Mare. În curând.

Of, o iubesc.

Oare nu putem să mai facem dragoste?

Când se întoarse, transpirată și mirosind a medicamente, o luă în brațe și îi atinse ușor pântecul cu vârfurile degetelor, găsind că era plat, tare și neschimbat.

O privi în timp ce se lumina, nu-i mai era greață și pe neașteptate, ea zâmbi ca o femelă satisfăcută, mândră că ajunsese să-i fie rău de la sarcină. Își lipi obrazul de al ei, ea îi regurgită în ureche și în loc să se scuze, izbucni în lacrimi. S-a dus luna de miere, își spuse, mângâind-o pe cap și sărutându-i pleoapele ude și moi ca niște petale.

Timp de două zile, se întâlni cu personalul și comitetul sinagogii. Fostul secretar al rabinului se căsătorise și se mutase la San Jose și îi trebui mult timp ca

să procure cele necesare. Găsi și o listă a membrilor și se apucă să întocmească un program de vizite personale, pentru a-i cunoaște și pe credincioșii mai puțin activi.

În cea de-a doua zi la prânz, veni Phil Golden:

— Îți plac chinezoii? E un local mai jos cu mâncare grozavă de-a lor. E proprietatea unui membru de-al nostru.

Golden purta un costum albastru cu dungulițe, care părea aranjat la croitor.

— Nu lucrezi aici? întrebă Michael.

— Îți spun eu, făcu acesta o grimasă, îndrumându-l spre restaurant. Pe vremuri, în tinerețe, trăgeam ca un cal. Zugrăveam și iar zugrăveam, pentru pâine. Apoi, eu și nevasta am avut patru fii, slavă Domnului, băieți zdraveni și sănătoși. Pe toți i-am învățat să zugrăvească. Visam că într-o zi o să mă ocup de contracte și băieții o să lucreze în locul meu. Dar acum toți băieții contractează. Eu sunt președintele companiei, dar asta e tot. Noi contractăm. Nu mai pun mâna pe pensulă decât când fac ceva pentru templu, chicoti ușor. Mă rog, nu e chiar adevărat. O dată la vreo șase luni, nu mai suport, o șterg ca un hoț și iau o treabă mărunță. Angajez un mexican să mă ajute și îi dau tot profitul. Să nu mă spui băieților.

— Nu.

Restaurantul se numea Moy Sheh.

— Morris e aici? îl întrebă Golden pe chelnerul chinez care aduse meniul.

— E la piață, răspunse chelnerul.

Le era foame și mâncarea picantă era bună. Nu vorbiră mult. După ce termină, Phil Golden se lăsă pe spate aprinzându-și un trabuc:

— Și, cum te descurci?

— Cred că-mi va plăcea aici.

Golden dădu din cap neutru.

— E ciudat, continuă Michael. Am vorbit cu patru oameni și toți m-au avertizat.

— În ce privință? pufăi interlocutorul lui.

— „Ferește-te de Phil Golden", mi-au spus. E lipsit de scrupule.

Golden cercetă scrumul trabucului:

— Aș putea să-ți spun numele celor patru. Ce le-ai răspuns?

— Că o să fiu atent.

Fața zugravului nu-și schimbă expresia, doar colțurile ochilor i se încrețiră ușor:

— Ca să știi de ce să te ferești, rabi, te invit mâine seară cu soția la cina de Sabat.

În jurul mesei se adunaseră unsprezece persoane. Alături de Phil și Rhoda Golden veniseră doi fii, Jack și Irving, nevestele lor, Ruthie (a lui Jack) și Florence (a lui Irving) și trei nepoți de-ai lui Phil, cu vârste cuprinse între trei și unsprezece ani.

— Henry, celălalt fiu al nostru, căsătorit și el, locuiește în Sausalito, explică Phil. Are doi copii și o casă frumoasă cu ponton. S-a însurat cu o armeancă. Au făcut doi William Saroyan mititei, cu ochi mari, căprui și sensibili și nasuri mai mari decât își permit evreii obișnuiți. Nu ne vedem des. Nu știu ce fac pe acolo prin Sausalito, poate culeg struguri.

— Phil, îl mustră Rhoda Golden.

Phil își aminti de Leslie și se simți obligat să-i explice:

— Nu s-au convertit nici unul la religia celuilalt și copiii sunt în aer. Apreciază dacă e un lucru bun.

— Cred că nu, zise ea.

— Cum îl cheamă pe cel de-al patrulea fiu al vostru? întrebă Michael.

— Of, Babe, spuse Ruthie și ceilalți zâmbiră.

— Imaginează-ți, rabi, explică Florence, o blondă bine făcută, dar slabă, e un tip frumos de treizeci și șapte de ani. Nu i-a căzut părul. Câștigă bine. E o persoană foarte tandră, cu adevărat o bomboană de om. Iubește copiii și ei îl iubesc. E om întreg, pe stradă calcă pe inimi sfărâmate, nu pe asfalt. Cu toate acestea, nu se însoară.

— Babe, Babe, clătină Rhoda din cap. Babe al meu. Ce n-aș da să dansez la nunta lui! Chiar și pe muzică armenească. Peștele e prea piperat?

Peștele era excelent, ca și supa, puiul fript și rulada, cele două feluri de prăjituri și compotul de fructe. Lumânările de Sabat ardeau în camera alăturată, într-un sfeșnic de alamă așezat pe o pianină. Michael simțea că tipul acela de apartament îi era familiar, dar nu mai călcase de multă vreme în unul asemănător.

După masă, băură coniac în timp ce femeile spălau vasele, apoi cele două perechi de părinți tineri le urară noapte bună și își cărară acasă copiii somnoroși. Înainte de a pleca, Florence Golden o invită pe Leslie la prânz și la o vizită la Muzeul Memorial De Young a doua zi, moment care îndreptă conversația spre tablouri și fotografii. Rhoda adusese un album uriaș și se uită cu Leslie la bucătărie, râsetele lor răzbătând în sufragerie, unde Michael mai bea un coniac cu Phil.

— Deci te-ai făcut californian, zise Phil.

— Da, un bătrân californian.

— Foarte bătrân, zâmbi gazda. *Eu* sunt ceea ce poți numi un bătrân californian. Am venit aici de copil, cu părinții, din New London, statul Connecticut. Tata era toboșar în trupele navale. Căra după el un cufăr de cincizeci de kilograme. Când am ajuns în oraș, am încercat să ne ducem la templele din cartierul evreiesc tradițional, din jurul străzii Fillmore. În vremurile alea, iudeii se strângeau împreună, cum fac chinezii. Dar nu a durat mult. Acum e greu să mai găsești deosebiri între evrei, catolici și protestanți. Iei trei guri bune de aer californian și te omogenizezi. Să fii evreu azi nu mai e ca pe vremuri, rabi.

— În ce sens?

Golden pufni:

— Ia ceremonia de *bar mitzvah*. Pe vremuri era lucru mare pentru un băiat. Ajunge prima oară la altar, cântă din Tora în ebraică, devine bărbat ca prin farmec în fața lui Dumnezeu și a semenilor lui evrei. Toți ochii sunt ațintiți asupra lui, înțelegi? Pe când azi, stă în spate. Spectacolul e mai important. E mai mult „bar" decât „mitzvah". Congregația dumitale seamănă cu o adunătură. Tineri americani moderni. Ce știu ei de strada Fillmore? clătină el din cap.

Michael îl privi gânditor:

— De ce m-au avertizat în legătură cu tine?

— Eu sunt coțofana templului. Insist că de-aia avem clădire, ca să ținem slujbe în ea. Ca să fim evrei, trebuie să trăim evreiește. Asta-mi scade popularitatea în templul Isaiah.

— Atunci de ce ești membru?

— Să-ți spun drept, băieții mei s-au înscris aici. Ei

sunt la fel de răi ca toți ceilalți. Dar simt că o familie trebuie să meargă împreună la slujbă. Mi-am închipuit că n-o să-i jignească să ia loc în sinagogă alături de un iudeu de modă veche, o dată pe an, când vin ei la slujbă.

— Nu se poate să fie chiar așa de rău, zâmbi Michael.

— Nu, zău? chicoti Golden. Templul Isaiah s-a înființat acum opt ani. Știi de ce? Pentru că celelalte temple reformate solicitau oamenii prea mult, îi obligau să se implice. Oamenii dumitale vor să fie evrei, dar fără să-și piardă din timpul liber de distracție, pentru care au venit în California. Vin de *Yom Kippur* și de *Rosh Hashanah*. Asta-i tot, frate. Și acum, întinse el mâna ca un agent de circulație, să nu-ți închipui că nu sunt dispuși să plătească pentru libertate. Taxele sunt destul de ridicate, dar congregația e alcătuită din oameni tineri, de succes. Vremurile sunt prospere. Câștigă bine și te plătesc să fii evreu în locul lor. Dacă vrei să cheltuiești pentru templu în limite rezonabile, poți s-o faci nestingherit. Dar nu te aștepta să vezi mulți oameni la slujbe. Numai... rabi, dă-ți seama că ai dușmani: rândurile de scaune goale.

— Ku Klux Klanul vă face probleme? întrebă Michael.

„Nu ești sănătos?" părea că rostește în idiș figura uimită a lui Golden.

— Atunci nu-ți face griji pentru scaune. O să încercăm să le ocupăm.

— Ar fi un miracol, zâmbi Phil cu gentilețe, întinzându-se după sticlă și turnându-i din nou lui Michael coniac. Cu rabinul nu am niciodată necazuri. Comitetul e buba. Și membrii individuali. Rabinul, nu. Dacă ai nevoie de mine, te ajut, dar nu te bat la cap. E ciorba dumitale.

Leslie și Rhoda intrară în cameră și ei schimbară subiectul.

A doua zi le sosi o parte din mobilă. Michael se așeză pe scaunul cel nou în fața televizorului, fostă proprietate a lui rabi Kaplan. Pe canalul CBS, știrile relatau conflictul dintre armatele arabe a șase țări, reprezentând 40 de milioane de oameni, și un număr de 650 000 de evrei. Reportajul arăta *kibbutz*-uri distruse, cadavre și femei israeliene trăgând cu trasoare în dușmani, de la adăpostul măslinilor. Michael urmări cu atenție programul. Părinții lui nu mai primeau regulat vești de la Ruthie. Când o întrebau despre lupte, le răspundea evaziv. Le comunica doar că toți erau bine, Saul, copiii și ea. Oare sora lui se ascundea acolo în spatele unui măslin doborât, încercând să ciuruiască un adversar? se întrebă Michael. Rămase toată ziua în fața televizorului.

Leslie se simți bine alături de Florence Golden. Se întoarse cu numele unui pediatru excelent și cu o reproducere înrămată a *Pălăriei sfâșiate*, pictată de Thomas Sully. Zăboviră mult alegând locul unde s-o expună, apoi stătură îmbrățișați privind chipul dulce și serios al băiatului din tablou.

— Ți-ai dori în inima ta un fiu? îl întrebă.

— Nu, o minți.

— Pentru mine nu contează. Nu mă gândesc decât că dragostea noastră naște o ființă. Numai asta contează. Nu e important dacă are penis sau nu.

— Dacă e un „el", aș prefera să aibă, zise Michael.

În noaptea aceea visă arabi și evrei omorându-se

unii pe alții și pe Ruthie, moartă. A doua zi se trezi devreme și ieși desculț în curtea din spate. Ceața deasă se strângea în fuioare și o respiră adânc, simțind gustul de pește al Pacificului, aflat la patru kilometri depărtare.

— Ce faci aici? întrebă Leslie somnoroasă, apărând în spatele lui.

— Trăiesc.

Sub ochii lor, soarele tăia ceața, ca un curățitor de gheață pe parbrize.

— Cred că o să pun niște roșii în grădină, zise el. Poate și un portocal. Suntem prea la nord pentru portocali?

— Cred că da, zise ea.

— Eu nu cred, o contrazise el.

— Atunci, plantează-l. Cred că o să fie bine, Michael. Îmi place aici. Eram sortiți să venim aici.

— Cum spui tu, puișor.

Intrară, el să facă omletă și cafea și ea să sufere din cauza copilului.

Capitolul 32

La primul Sabat în noua sinagogă, își dădu seama cu un fior de triumf că Phil Golden greșea. Ținuse o predică scurtă, sclipitoare, subliniind inteligent importanța identificării și a participării la activitatea congregației. Patru cincimi din locuri erau ocupate, credincioșii erau atenți și după slujbă, i se strânse mâna prietenește și fu încurajat de voci calde, chiar cu un început de afecțiune. Se simți sigur de atragerea congregației spre templu.

Majoritatea credincioșilor reveniră săptămâna viitoare. În cea de-a treia vineri, apărură mai puțini.

Trecuseră șase săptămâni de când era rabin al templului Isaiah și acum, locurile goale săreau în ochi. Spătarele scaunelor era confecționate dintr-un furnir lustruit, care reflecta lumina, transformându-le parcă într-un șir de ochi galbeni, batjocoritori.

Ignoră golurile, concentrându-se asupra credincioșilor prezenți. Dar numărul lor se micșora continuu de la o săptămână la alta și creștea numărul locurilor goale, atât de mult încât nu mai putea ignora ochii cei galbeni. În cele din urmă, recunoscu dreptatea lui Phil Golden.

Rândurile goale îi erau dușmani.

***

Cei doi soți se acomodară repede cu statutul de californieni.

Învățară să nu conducă în spatele mașinilor tractate pe dealuri abrupte.

Duminică după-amiaza, mergeau în parcul Golden Gate. Aerul avea culoarea polenului, se așezau și își pătau hainele de iarbă, privind cum îndrăgostiții se țineau de gât, iar copilașii se jucau peste tot, râdeau și plângeau.

Burta soției lui creștea, dar nu urâtă și umflată, cum se temuse Michael. Înflori ca un boboc mare de carne caldă, împins de viața care creștea înăuntru. Uneori, noaptea, dădea la o parte cuvertura, aprindea veioza și se uita la el când ea dormea, zâmbind și respirând alarmat când stomacul tresărea din cauza mișcărilor copilului. Era bântuit de gânduri la lucruri teribile, avort spontan, hemoragie, nașteri premature, membre nedezvoltate, handicapați mintal; în nopțile lungi, fără somn, se ruga ca Dumnezeu să-i cruțe de toate astea.

Pe obstretician îl chema Lubowitz. Era un bunic gras și un specialist bătrân, știind când să fie blând și când să fie aspru. O puse pe Leslie să facă gimnastică și mișcare, provocându-i o foame de lup, apoi îi prescrise un regim care-o ținea tot timpul flămândă.

Pe măsură ce sarcina avansa, Michael vorbea tot mai puțin cu ea despre problemele de la sinagogă, preferând să n-o tulbure. În schimb, el era tot mai tulburat.

Congregația îl nedumerea.

Familia lui Phil Golden și o mână de alți credincioși veneau la slujbă regulat. Dar contactul cu grosul enoriașilor era aproape inexistent.

Mergea zilnic la spitale, căutând evrei bolnavi pe care să-i îmbărbăteze și să-i cunoască. Găsi câțiva, dar mulți nu erau din congregația lui.

Vizitând acasă credincioșii, a fost întâmpinat cu politețe, dar cu o răceală stranie. De exemplu, într-un apartament din Russian Hill, soții Sternbane îl priviră stânjeniți după ce se prezentă. Oscar Sternbane importa coloniale și avea acțiuni într-un local de pe strada Geary. Soția lui, Celia, dădea lecții de canto. Avea părul negru și tenul trandafiriu și era arogant de conștientă de fizicul ei, cu pieptul unei soprane de coloratură etalat de puloverul decoltat, șolduri demne de admirat și nări fremătătoare.

— Încerc să reorganizez comunitatea, îi explică Michael lui Oscar Sternbane. M-am gândit să începem cu o gustare de duminică dimineața, la templu.

— Dă-mi voie să fiu sincer, rabi, spuse Sternbane. Ne bucurăm să facem parte din congregație. Băiețelul nostru învață ebraica sâmbătă dimineață și află despre Biblie. E frumos, cultural. Dar baghete cu sirop! Ne-am bucurat să scăpăm de ele când am venit aici din New Jersey.

— Lăsați mâncarea, zise Michael. E vorba despre oameni. Îi cunoașteți pe soții Barron?

Oscar ridică din umeri și Celia clătină din cap.

— Cred că v-ar plăcea. Și sunt și alții. Familiile Pollock, Abelson...

— Freddy și Jan Abelson?

— Îi știți pe Abelsoni? întrebă încântat Michael.

— Da, răspunse Celia.

— Am fost o dată când au fost și ei, spuse Oscar. Sunt foarte drăguți, dar, să-ți spun drept... obtuzi. Nu..., și făcu gestul unui om care deșurubează un bec, sunt

destul de neinteresanți pentru noi. Înțelegi? Uite, continuă el amabil, avem cu toții grupurile noastre de interese și de prieteni, nu se învârtește lumea în jurul templului. Dar la ce oră va fi gustarea? O să încerc să fiu de față.

Însă nu veni. În final, în prima duminică dimineața se arătară opt persoane, dintre care patru se numeau Golden. În a doua săptămână, veniră doar Phil și fiii lui.

— Poate ar merge un bal, sugeră Leslie când îi spuse într-o seară despre problemele lui, după ce băuse trei pahare de martini înainte de masă.

Îl plănuiră timp de cinci săptămâni; expediară două înștiințări, tipăriră prezentarea evenimentului pe prima pagină a buletinului sinagogii, închiriară o combină muzicală, aranjară un bufet și în seara cu pricina urmăriră cu zâmbete înghețate evoluția a numai unsprezece cupluri pe podeaua sinagogii.

Michael își continuă vizitele la spitale. Își pregătea cu mare grijă predicile, de parcă ascultătorii s-ar fi luptat pentru locuri.

Dar tot îi mai rămânea foarte mult timp de umplut. La două străzi de ei era o bibliotecă publică. Își făcu fișă și începu să împrumute cărți. La început, căută filosofie, dar apoi îl atraseră coperțile romanelor. Le deveni familiar doamnelor de la bibliotecă, se salutau și își zâmbeau.

Se întoarse la Talmud și Tora; revedea câte o porțiune diferită în fiecare dimineață și seara o discuta cu Leslie. În după-amiezele liniștite, cu templul greu de neclintirea aerului, începu să experimenteze teosofia mistică a Cabalei, ca un băiețel care își înmoaie degetul de la picior într-o apă adâncă și periculoasă.

Parohia catolică Sf. Margareta unde locuiau și ei își construia o biserică nouă. Într-o dimineață, trecând cu mașina pe lângă construcție, Michael se opri puțin să urmărească excavatorul smulgând bucăți de pământ din fundație.

A doua zi se întoarse. Și ziua următoare. Își făcu un obicei din a-i urmări pe muncitorii cu caschete de oțel în momentele lui de răgaz. Era relaxant să stea rezemat de stiva de scânduri aruncate de-a valma și să privească zgomotoșii monoliți mecanici și echipa de constructori. Inevitabil, se întâlni și cu pastorul bisericii, reverendul Dominic Angelo Campanelli, un preot bătrân cu ochi somnoroși și cu o pată zmeurie pe obrazul drept.

— Templul Isaiah, repetă el după Michael. Ăsta e Sf. Ieremia. Am crescut în parohia aceea.

— Într-adevăr? se miră Michael, adăugând în minte zece ani la data probabilă a construirii clădirii sinagogii.

— Am fost băiat de cor la părintele Gerald X. Minehan, care a fost numit după aceea episcop la San Diego, spuse părintele Campanelli, clătinând din cap. Sf. Ieremia... Mi-am gravat inițialele acolo, în clopotniță. Chiar sub o lampă veche cu gaz care stătea agățată pe perete, păru el să privească în trecut, îmbujorându-se de amintire. Da. Îmi pare bine să te cunosc.

Și se îndepărtă, o siluetă îmbrăcată în negru, cu degetele mișcându-se neliniștite pe cele o sută cincizeci de mătănii de la brâu.

În aceeași după-amiază, Michael răsturnă pe birou conținutul unei cutii vechi de pantofi și cercetă una câte una cheile cu etichete, până dădu peste cea pe care scria „clopotniță".

Ușa strâmtă se deschise scrâșnind. Din încăperea sumbră se înălțau câteva trepte de lemn. Una trosni alarmant sub greutatea lui. Se gândi ce jenant ar fi fost să cadă și să-și rupă un picior – sau mai rău. Cum ar explica asta congregației?

Scările de lemn duceau până la un palier luminat difuz prin ferestrele cenușii de praf. Pe lângă pereți era împrăștiată momeală de șobolani.

O scăriță circulară de fier urca spiralat spre trapa din tavan, care se deschise cu zgomot, dar repede. Cățărându-se, sperie păsările. Duhoarea îi tăie respirația. Pereții erau plini de murdărie. Trei cuiburi din nuiele cu excremente pe ele adăposteau niște păsărele incredibil de urâte. Erau pui de porumbei golași și mici cât pumnul, cu ciocuri ca niște bulbi.

Clopotul se afla încă acolo; era mare. Încercă să-l sune, dar se lovi la unghie și nu se auzi decât un clichet surd. Se aplecă peste acoperiș, atent să nu-și murdărească hainele și văzu deodată la picioarele lui orașul San Francisco, mai vechi și mai înțelept decât i se păruse vreodată. Doi porumbei adulți se întoarseră, bătând neliniștiți din aripi deasupra clopotniței, gângurindu-le alarmați puilor.

— O.K., le spuse, găsind calea de întoarcere.

Coborî închizând trapa și sforăind ușor, bucuros să gonească miasma din nări.

Pe palierul clopotniței se opri și se uită în jur. Bătrâna lampă cu gaz era încă agățată pe perete. Învârti mica rotiță și se alarmă de șuieratul și mirosul de gaz provocate. „Trebuie făcut ceva cu asta", murmură, închizând-o.

Lumina era prea slabă pentru a distinge inițialele

preotului. Împrăștie cu mâna posibilele emanații de gaze și aprinse un chibrit.

În flacăra tremurătoare văzu scrijelită o inimă și în centrul ei, inițialele D.A.C.

— Dominic Angelo Campanelli, spuse tare, mulțumit.

Mai jos de D.A.C. fuseseră alte inițiale. Dar fuseseră șterse cu un creion apăsat, negru. În locul lor, în inima cu inițialele preotului fusese scrijelit numele IISUS.

Chibritul îi arse degetele și îl scăpă mormăind. Își supse degetele ca să-i treacă durerea, apoi le trecu peste inițialele șterse. Șănțulețele scrijelite se puteau pipăi. Prima literă era M, în mod sigur. Mai era una, C sau O, nu era sigur.

Oare cum o chemase?

Maria? Myra? Marguerite?

Se întrebă dacă tânărul Dominic Campanelli plânsese când îi șterse inițialele.

Apoi coborî scările, părăsi sinagoga și se duse acasă la soția lui cu pântecul umflat ca într-un desen comic.

Dimineața devreme, în liniștea pașnică, Michael și preotul stătură de vorbă, fumând pipă și urmărind excavatorul sculptând bucăți uriașe de deal. Nu atingeau subiectul religiei. Sportul era un teren sigur; se bazau pe echipa Seals și meciurile ei viitoare cu Los Angeles. Discutau despre scoruri și jucători, despre grația felină a lui Williams sau despre galanteria lui DiMaggio și sub ochii lor se ridica silueta construcției.

— Interesant, remarcă Michael, văzând arhitectura neobișnuită.

Părintele Campanelli nu-i dădu nici un indiciu:

— Ne îndepărtăm de stereotip, replică, întorcând involuntar capul spre vechea clădire, aflată pe aceeași stradă. Biserica Sf. Margareta, veche și neîncăpătoare, dar construită în linii simple și frumoase, din cărămidă roșie, se înălța demnă, îmbrăcată în iederă. Mâna preotului începu să mângâie involuntar semnul zmeuriu de pe fața lui acvilină. Michael observase că făcea gestul acela de câte ori se apropiau de un subiect delicat: pierdea Seals; Williams le arăta un deget țeapăn fanilor, pierzându-și aerul magnific; DiMaggio lăsa flacăra talentului să-i mocnească din cauza iubirii disperate pentru Marilyn Monroe.

Într-o duminică, plimbându-se cu Leslie cu mașina în după-amiaza aurie, către peninsula Monterey, văzu o sinagogă pe o stâncă golașă înălțată deasupra Pacificului.

Priveliștea era magnifică. În schimb, clădirea nu se potrivea deloc. Din trestie și sticlă, semăna cu o casă de plajă combinată cu un castel de gheață.

— Nu e oribilă? o întrebă pe Leslie.

— Hmmm.

— Mă întreb cum o să arate biserica din oraș.

Ea ridică din umeri toropită. Puțin mai târziu, se întinse și se uită la el:

— Cum i-ai cere unui arhitect să construiască templul tău?

De data asta, el era cel care ridica din umeri. Dar se gândi mult la întrebarea ei.

A doua zi de dimineață, după ce studie din Talmud, se așeză în biroul lui cu o cafea în față și începu să proiecteze sinagoga ideală.

Era mai amuzant decât lectura, descoperi, dar frustrant, ca și când ar fi jucat șah de unul singur. Lucră

cu hârtii, desenând cu creionul schițe pe care le arunca rapid, făcând liste de proiecte. Împrumută de la bibliotecă volume de arhitectură. Găsea mereu puncte slabe care îl obligau să corecteze imaginea templului ideal, încât până la urmă goli un întreg sertar de la birou ca să-și depoziteze notele, cărțile și desenele pe care le tot refăcea, umplând cu ușurință orele, ca într-un joc personal de salon, un „solitaire" rabinic.

Uneori era întrerupt. Într-o dimineață, intră pe ușă un marinar beat, nebărbierit și cu o tăietură sub un ochi.

— Vreau să mă spovedesc, părinte, spuse, prăbușindu-se greoi într-un scaun și închizând ochii.

— Îmi pare rău.

Marinarul deschise un ochi.

— Nu sunt preot.

— Unde e?

— Aici nu e o biserică.

— Mă duci, amice. M-am spovedit de multe ori aici în timp de război. Țiu minte bine.

— A fost o biserică.

Vru să-i explice modificarea destinației clădirii, dar marinarul i-o reteză:

— Iisuse! Iisuse Christoase!

Se ridică nesigur să plece:

— Dacă nu e biserică aici, ce dracu' faci înăuntru?

Michael rămase cu ochii la ușa pe unde omul ieșise în lumina puternică de afară.

— Nu te duc, amice, șopti într-un târziu. Nici eu nu știu ce fac aici.

Capitolul 33

Într-o seară când veni acasă, o găsi pe Leslie cu ochii roșii de plâns.

— Ce s-a întâmplat? o întrebă, cu gândurile alergând spre familia lui Ruthie și părinții lor.

Ea îi întinse însă un pachețel:

— Ți l-am deschis eu.

Era expediat de Uniunea Congregațiilor Evreilor Americani. Conținea o carte ebraică de rugăciuni, legată în piele neagră, tocită de vreme. Notița anexată conținea câteva rânduri scrise nervos și ascuțit:

Dragă rabi Kind,

Te anunț cu regret de moartea lui rabi Max Gross. Iubitul meu soț a murit în urma unui atac cerebral la sinagogă, pe 17 iulie, în timp ce scanda „Mincha".

Rabi Gross nu era un om vorbăreț, dar mi-a vorbit de dumneata. Odată mi-a spus că dacă fiul nostru ar fi trăit, ar fi dorit să fie ca dumneata, dar ortodox.

Îmi iau libertatea de a-ți trimite volumul alăturat. Îl folosea zilnic la rugăciune. Știu că i-ar fi plăcut să ți-l dea și m-ar mângâia ideea de a fi folosit în continuare.

Sper că rândurile mele vă găsesc bine, sănătoși, pe dumneata și doamna Kind, într-un loc încântător cum e California, cu așa o climă bună.

A dumitale foarte sinceră
Doamna Leah M. Gross

— Michael..., puse Leslie mâna pe brațul lui.

El clătină din cap, neputând să vorbească. Era incapabil să plângă ca Leslie; niciodată nu fusese în stare să plângă aflând despre o moarte. Dar stătu singur toată seara răsfoind cartea pagină cu pagină și amintindu-și de Max.

În cele din urmă se urcă în pat și rămase treaz, rugându-se pentru Max Gross și pentru cei rămași în viață.

După un timp, Leslie îi atinse blând umărul:

— Iubitule...

Deșteptătorul arăta ora 2.25 dimineața.

— Culcă-te, îi răspunse tandru. Nu-l putem agita.

— Iubitule, repetă ea, pe jumătate gemând.

— O, Doamne, trecu el în altă rugăciune, ridicându-se în capul oaselor.

— Stai liniștit, îl calmă ea. Nu e nevoie să ne agităm.

— Ai dureri?

— Cred că trebuie să mergem.

— Te doare rău? o întrebă, trăgându-și pantalonii.

— Nu sunt chiar dureri. Numai... contracții.

— Cât de dese?

— La început, la patruzeci de minute. Acum, la douăzeci.

Îl sună pe dr. Lubowitz, duse sacoșa la mașină și apoi o ajută pe Leslie. Ceața era foarte deasă și își dădu seama că era extrem de nervos. Respira precipitat și conducea foarte încet, cocoșat peste volan și cu fruntea aproape lipită de parbriz.

— Cum sunt contracțiile? o întrebă.

— Nu știu. Ca un lift care urcă încet. Rămâne acolo sus puțin și pe urmă începe să coboare.

— Ca un orgasm?

— Nu, se strâmbă ea. Ce idee! Iisuse!

— Nu spune asta, o rugă involuntar.

— Dar ce să spun? Moise? clătină ea din cap și închise ochii. Pentru un tip deștept, te porți ca un mare prost.

El nu spuse nimic; conducea pe străzile încețoșate, sperând că nu se rătăcise. Ea se întinse și îi atinse ușor obrazul:

— Iubitule, îmi pare rău. Ah, încă una!

Îi luă mâna dreaptă de pe volan și o lipi de pântecul ei. Simți cum carnea moale se întărește și înțepenește, apoi devine iar moale.

— Și înăuntru simt la fel, șopti ea. Se face ca un ghem.

El își dădu seama că tremura. Sub un felinar, la un colț de stradă, era parcat un taxi și se opri în spatele lui:

— Fir'ar să fie! M-am rătăcit. Poți să te muți în taxi?

— Sigur că da.

Șoferul de taxi era un bărbat chel, în pantaloni scurți și o cămașă hawaiană boțită. Chipul lui de irlandez era încordat de nevoia de a dormi.

— Spitalul Lane, spuse Michael.

Omul dădu din cap și căscă, pornind motorul.

— E pe Webster, între Clay și Sacramento, adăugă Michael.

— Știu unde e, nene.

El se uita la Leslie și îi văzu ochii lărgindu-se.

— Nu poți să-mi spui că a fost doar o contracție.

— Nu, recunoscu ea. Acum am dureri.

Șoferul întoarse capul și se uită bine la ea, de data asta foarte treaz:

— Sfinte Sisoe! De ce n-ați zis așa?

Apăsă ambreiajul, conducând atent, dar mai repede.

Peste câteva minute, Leslie gemu. Era genul de fe-

meie care se abținea să recunoască durerea; sunetul ciudat și animalic de pe buzele ei îl înspăimântă.

— Cronometrezi durerile? o întrebă.

Ea nu păru că-l aude. Avea ochii ușor voalați.

— Ah, Iisuse Christoase, spuse încet.

El o sărută pe obraz. Ea gemu din nou, făcându-l să se gândească la vitele suferind în grajduri. Se uită la ceas și la următorul geamăt se uită din nou:

— Doamne, nu e bine. *Patru minute*?

— Ține picioarele strânse, doamnă, strigă șoferul de parcă ar fi vorbit cu cineva aflat la jumătatea străzii.

— Dacă naște în mașină? întrebă Michael.

Se uită pe jos și își reținu cutremurarea. Un trabuc mare și umed zăcea strivit într-un colț al covorașului de cauciuc, semănând cu o murdărie.

— Sper că nu, ripostă șocat șoferul. Dacă i se rupe apa, Comitetul de Sănătate îmi reține mașina treizeci și șase de ore, ca s-o sterilizeze.

Coti:

— Încă puțin, doamnă, strigă.

Leslie își pusese picioarele pe spătarul fotoliului din față, la bază. Cu fiecare durere, aluneca mai jos și împingea, arcuindu-și pelvisul și gemând. Mișcarea deplasa scaunul șoferului, care se lovea de volan.

— Leslie, spuse Michael, omul nu poate să conducă.

— Nu face nimic, ripostă acesta. Am ajuns.

Opri motorul și îi lăsă în mașina încă trepidând, luând-o la fugă spre clădirea de cărămidă roșie. Într-o clipă ieși cu o asistentă și un infirmier, o puseră pe Leslie pe un cărucior și o duseră înăuntru, cu sacoșă cu tot, lăsându-i pe el și pe șofer pe trotuar. Alergă după ea și-o sărută pe obraz.

— Majoritatea femeilor sunt ca niște fructe coapte, îi spuse șoferul când se întoarse la taxi. O scutură puțin doctorul și copilul iese afară, ca o sămânță.

Aparatul de taxat arăta 2 dolari și 90 de cenți. Michael se gândi că omul se grăbise și nu făcuse glume proaste, așa că îi dădu șase dolari.

— Ai dureri de simpatie? întrebă șoferul, îndesând bancnotele în portofel.

— Nu, zise Michael.

— Încă n-am auzit de tați sucombați la naștere, râse omul și alergă la mașină.

Holul spitalului era pustiu. Un liftier mexican de vârstă mijlocie îl duse la etajul maternității.

— Pe soția dumneavoastră au adus-o acum? îl întrebă.

— Da, răspunse Michael.

— Nu durează mult. E aproape gata, îl încurajă.

În maternitate, un rezident tuns milităreste ieși prin ușile batanate ale salonului de nașteri.

— Domnul Kind?

Michael dădu din cap.

— Pare să fie bine. Este deja pe masă, își frecă el creștetul țepos cu mâna. Puteți merge acasă să vă culcați. Vă sunăm dacă se întâmplă ceva.

— Mai degrabă aș aștepta aici, zise Michael.

Rezidentul se încruntă:

— Poate să dureze mult, dar, cum doriți.

Îi arătă unde era sala de așteptare.

Era o încăpere mică iar linoleumul cafeniu strălucitor de pe jos îi amintea de căminul unde murise bunicul lui. Pe sofaua de răchită se aflau două reviste, un *Time* vechi de trei ani și un *Yachting* din anul precedent. Lumina era anemică, provenind de la un bec prea slab.

Michael apăsă butonul liftului. Mexicanul era la fel de zâmbitor.

— Unde pot să-ți fac cinste cu ceva? îl întrebă.

— Nu pot să beau la serviciu, e interzis, domnule. Dar țigări și reviste,da; e un magazin deschis toată noaptea, la stânga pe stradă.

La parter, îl mai reținu pe Michael:

— Spuneți că v-am trimis eu, ca să primesc o țigară gratis.

— Cum te cheamă? zâmbi Michael.

— Johnny.

Merse încet prin ceață și întuneric, rugându-se. La drogherie, cumpără trei pachete de Philip Morris, alte mărunțișuri, ziare, reviste și o mapă de carton.

— M-a trimis Johnny de la spital, spuse, în timp ce aștepta restul.

Vânzătorul dădu din cap.

— Ce fumează? îl întrebă.

— Johnny? Mi se pare că nu fumează țigări. *Cigarillos*.

Cumpără trei pachete de *cigarillos* pentru Johnny. Ceața era la fel de deasă, dar mijeau zorii când se întoarse. Dă, Doamne, să fie bine, se ruga în gând. Și copilul, dar dacă e să fie doar unul, să fie ea bine. Te rog, Doamne. Amin.

Johnny a fost încântat de cadou:

— A venit doctorul. I s-a rupt apa.

Și se uită în dubiu la pachetul lui Michael:

— N-o să stați așa de mult.

— Doctorul tânăr spunea că durează mult, spuse Michael.

— E tânăr, comentă Johnny. E de opt luni aici. Eu sunt de douăzeci și doi de ani.

Și dispăru dincolo de ușa liftului.

Deschise un ziar și încercă să citească o rubrică. Liftul se întoarse. Johnny intră în sala de așteptare și se așeză lângă ușă, de unde putea auzi soneria. Începu să fumeze:

— Din ce vă câștigați pâinea? întrebă.

— Sunt rabin.

— Da? pufăi omul. Poate mă lămuriți. E adevărat că un băiat evreu, când se face mai mare, devine bărbat după o petrecere?

— Da, la treisprezece ani, după *bar mitzvah*.

— Și e adevărat că toți evreii care vin la petrecere îi dau bani băiatului să deschidă o afacere?

Râdea încă în clipa când apăru asistenta:

— Domnul Kind?

— E rabin, o înștiință Johnny.

— Ei, rabi Kind, spuse ea obosită. Felicitări, soția dumneavoastră a născut un băiat.

Când se aplecă s-o sărute, mirosul de eter aproape îl sufocă. Era roșie la față, cu ochii închiși și părea moartă. Dar deschise ochii și îi zâmbi, ținându-i strâns mâna în a ei.

— L-ai văzut?

— Nu încă.

— E minunat, șopti ea. Are și penis. L-am pus pe doctor să verifice.

— Cum te simți? o întrebă, dar ea adormise.

Peste puțin timp intră și dr. Lubowitz, îmbrăcat încă în halatul verde.

— Cum se simte? îl întrebă Michael.

— Bine. Amândoi sunt bine. Copilul are patru kilograme. Femeile astea! comentă el. Nu învață și ele că e mai ușor să-l crești mare după ce iese. Îi muncesc pe doctori ca pe cai.

Strânse mâna lui Michael și plecă.

— Vreți să-l vedeți? întrebă asistenta.

Așteptă lângă geamul de sticlă până când copilul a fost adus și a văzut șocat că era un bebeluș foarte urât, cu ochii ca niște crăpături roșii, umflate, și nasul turtit. Cum o să-l iubesc vreodată? se întrebă și bebelușul căscă arătându-și gingiile mici și roz, apoi începu să urle. Și atunci îl iubi.

Când ieși din spital, soarele era sus pe cer. Chemă un taxi și se urcă. Era o mașină foarte curată, condusă de o femeie căruntă și durdulie. Atașat de spătarul din fața lui, un vas cu flori răspândea un miros puternic și plăcut. Cârciumărese, se gândi.

— Unde mergem, domnule?

O privi tâmp, apoi începu să râdă cu poftă, oprindu-se din cauza privirii ei speriate:

— Nu știu unde mi-am lăsat mașina.

Capitolul 34

În după-amiaza aceea, când se întoarse la spital, Leslie se trezise. Era machiată, purta o cămașă de noapte cu dantelă și părul proaspăt pieptănat strâns cu o fundă albastră.

— Cum îi punem numele? îl întrebă după ce se sărutară.

— Ce-ar fi să-i spunem Max?

— E numele cel mai banal și netradițional posibil, obiectă ea, de fapt foarte încântată.

— Și mie-mi place, zâmbi el, sărutând-o din nou.

O asistentă aduse copilul. Leslie îl ținu cu grijă:

— Ce frumos e! șopti, iar Michael o privi cu milă.

Dar în zilele următoare, înfățișarea copilului se schimbă. Pleoapele umflate la naștere reveniră la normal, dezvăluindu-i ochii mari și albaștri. Nasul începu să semene mai bine cu un nas. Culoarea vineție se transformă într-un alb-trandafiriu.

— Până la urmă, nu e urât deloc, realiză Michael într-o seară, dându-i soției dureri de cap.

Cu ajutorul poliției din San Francisco, a fost găsit și Plymouth-ul lor, acolo unde îl abandonaseră. Îi lipseau doar capacele de la roți, al căror cost, împreună cu amenda de cincisprezece dolari pentru parcare într-o stație de taxiuri, au fost incluse cu bucurie de Michael pe lista cu „cheltuieli de naștere".

***

Abe și Dorothy Kind n-au putu să vină în California pentru a asista la circumcizia noului lor nepot. Dar ajunseră pentru momentele următoare. Dorothy nu voia să zboare, așa că ajunseră la San Francisco cu trenul. Călătoriră trei nopți și două zile, în care Dorothy tricotă trei perechi de botoșei și o bonetică. Abe citi reviste, bău scotch și discută despre viață și politică în compartiment, cu un însoțitor pistruiat de la Pullman, pe nume Oscar Browning.

Observator al comportamentului uman, urmări cu interes progresul unui caporal de aviație care, la două ore de la plecarea din New York, se așeză lângă o blondă arogantă, iar când ajunseră în San Francisco, dormea în compartiment cu ea.

Dorothy căzu în extaz la vederea nepotului:

— Parcă e o mică stea de cinema!

— Da, are urechile lui Clark Gable, o încurajă Abe.

Bunicul își asumă obligația de a bate copilul pe spate după ce mânca. Își punea cu grijă un scutec pe umăr, ca să nu fie udat de salivă, dar sfârșea invariabil cu o pată mare pe mânecă, în zona cotului. „Pișăciosule", îi spuse copilului în idiș, un nume rostit pe jumătate cu alint și pe jumătate cu indignare.

Bunicii au rămas zece zile în California. Asistară la două slujbe la sinagogă, stând țepeni de-o parte și de alta a norei și prefăcându-se toți trei că nu observă rândurile de scaune goale.

— Ar fi trebuit să se facă om de radio, îi șopti Abe lui Leslie după prima predică.

În seara de dinaintea întoarcerii părinților lui la New York, Michael îl luă pe Abe la plimbare.

— Mergi, Dorothy? întrebă Abe.

— Nu, du-te tu. Eu stau cu Leslie și Max, spuse ea, cu mâna la piept.

— Ce se întâmplă? se încruntă tatăl. Iar problema aia? Vrei să chem un doctor?

— N-am nevoie de doctor, răspunse ea. Hai, duceți-vă.

— Ce problemă? întrebă Michael când ajunseră pe stradă. Nu s-a simțit bine?

— A! oftă Abe. O doare. Pe mine mă doare. Și pe prietenii mei îi doare. Știi de ce? Îmbătrânim.

— Toți îmbătrânim, spuse Michael stânjenit. Dar tu și mama nu sunteți bătrâni. Pariez că tot mai ridici greutăți în dormitor. Așa e?

— Ridic, recunoscu Abe, bătându-se cu palma peste abdomenul plat.

— M-am bucurat că ați venit, tată. Îmi pare rău că plecați. Ne vedem prea rar.

— De acum înainte, ne vom vedea mai des, spuse Abe. Vând firma.

Michael rămase mai surprins decât se cuvenea:

— Ei, grozav! Și ce o să faci?

— Călătoresc. Mă bucur de viață, o distrez pe mama ta.

După o scurtă pauză, Abe reluă:

— Știi, căsătoria noastră a fost una din acelea cu start întârziat. Ne-a luat mult până am ajuns să ne apreciem cu adevărat unul pe altul.

Și ridică din umeri:

— Acum, vreau să se simtă și ea bine. Iarna mergem în Florida. Vara vă vizităm pe voi. La doi ani, mergem în Israel la Ruthie, dacă ne lasă blestemații de arabi.

— Cine cumpără firma Kind?

— În ultimii doi ani mi-au făcut oferte doi producători mari. Vând cui licitează mai mult.

— Mă bucur pentru tine, zise Michael. Sună perfect.

— Așa am aranjat lucrurile. Dar nu-i spune mamei, îl rugă Abe. Vreau să fie o surpriză.

De dimineață, avu loc o discuție când Michael se pregătea să-i conducă la tren.

— Nu-mi plac despărțirile la gară, spuse Dorothy. Sărută-mă aici ca un fiu bun și lasă-ne să luăm taxiul, ca niște oameni rezonabili.

Dar Michael n-o ascultă. Îi duse la gară și îi cumpără tatălui reviste și trabucuri iar mamei, o cutie de bomboane.

— Vai, nici nu pot să le mănânc! se plânse ea. Sunt la regim. Hai, du-te acasă, îl înghionti ușor. Sau la templu. Pleacă odată!

Își dădu seama că era bine să facă așa cum îi spunea:

— La revedere, mamă. Tată..., și îi sărută pe amândoi, îndepărtându-se repede.

— De ce-ai făcut asta? întrebă Abe supărat. Putea să mai stea cu noi zece minute, un sfert de oră.

— Pentru că nu voiam să plâng în gară, de-aia, spuse mama și chiar începu să plângă.

Își mai revenise când se urcară în tren. Tricotă și vorbi puțin până la masa de prânz. Pe drumul spre vagonul restaurant, Abe îl văzu în tren și pe Oscar Browning, însoțitorul de tren pistruiat.

— Bună ziua, domnule Kind. Mă bucur să vă revăd.

— I-ai dat vreun bacșiș? întrebă Dorothy când trecură în vagonul următor.

— Nu neobișnuit.

— Atunci cum de te ține minte?

— Am discutat mult la ducere. E un om deștept.

— Cred și eu.

Abe comandă o friptură și o bere iar Dorothy, numai ceai și pâine prăjită.

— Ce-i cu tine? o întrebă.

Ea închise ochii. În jurul gurii avea o linie albă:

— Nu mă simt bine. Mi-e greață. De la tren, se tot leagănă.

— Ți-am spus să luăm avionul, zise el.

Ea îi zâmbi și îl bătu ușor pe mână. Veni chelnerul și aduse mâncarea.

— Acum mi se face și mie foame, zise ea, privindu-l mâncând.

— Vrei o friptură? o întrebă ușurat. Să-ți dau din a mea?

— Nu. Vrei să-mi comanzi niște căpșuni?

Au fost aduse și Abe a privit-o insistent:

— Mereu mă gândesc la coșul ăla de piață și la bal când te văd mâncând căpșuni.

— Ți-aduci aminte, Abe? Îmi făceai curte și ieșeam tot timpul cu Helen Cohen, fata aia care stătea în vecini și cu prietenul ei. Cum îl chema?

— Pulda. Herman Pulda.

— Așa e, Pulda. Îi ziceau Herky. Mai târziu s-au despărțit și el s-a apucat de afaceri cu carne, avea magazine pe Bulevardul 16 și strada 44. Ne-*kasher*. Dar ne aduceați în fiecare seară o sacoșă cu fructe, nu doar căpșuni și cireșe; piersici, pere, ananas, în fiecare seară altceva. Și fluierați și noi lăsam coșul jos de la etajul trei. Ce-mi mai bătea inima!

— Acolo aveai tu dormitorul.

— Uneori îl ridicam de la Helen. Era o fată drăguță. Sărea în ochi.

— Nu se compara cu tine. Nici măcar azi.

— Eh, uită-te la mine, oftă ea. Parcă a fost ieri, dar sunt căruntă de tot și de patru ori bunică.

— Frumos, îi strânse el genunchiul pe sub masă. Ești o femeie foarte frumoasă.

— Încetează, îi zise, dar văzu că nu se supărase și îi mai strânse o dată piciorul înainte de a-și retrage mâna.

După masă jucară remi până când Dorothy începu să caște:

— Știi ce? îi zise. Aș trage un pui de somn.

— Culcă-te, atunci.

Ea își scoase pantofii și se culcă pe banchetă.

— Stai puțin, îl chem pe Oscar să facă patul.

— Nu-i nevoie, zise ea. Va trebui să-i dai bacșiș.

— Oricum îi dau, se oțărî Abe.

Dorothy luă două tablete de Bufferin și, după ce i se făcu patul, se băgă în așternut dezbrăcată și dormi până târziu. O sculă cât de blând putu. Somnul o refăcuse și îi era foame. Comandă pui fript, plăcintă cu mere și cafea. Totuși, noaptea se foi și se răsuci, ținându-l și pe el treaz.

— Ce-i cu tine?

— N-ar trebui să mănânc prăjeli. Mă arde la stomac.

Abe se sculă și îi dădu o tabletă. Dimineața se simțea mai bine. Mâncară de dimineață, apoi se întoarseră în compartiment și Dorothy se apucă din nou de tricotat. Împletitura era atașată de un uriaș ghem albastru.

— Acum ce mai faci?

— O pelerină pentru Max.

Încercă să citească, dar nu era ocupația lui favorită și deja era obosit de citit. După un timp, ieși la plimbare prin tren, ajungând la compartimentul lui Oscar Browning, pe care îl găsi aranjând prosoape curate și numărând săpunuri de voiaj.

— Nu mai e mult până la Chicago, nu? întrebă, așezându-se lângă el.

— Vreo două ore, domnule Kind.

— Vindeam acolo cu ani în urmă, spuse el. E un oraș pe cinste.

— Da, domnule, spuse însoțitorul. Eu locuiesc acolo.

— Zău? Ai copii?

— Patru.

— Trebuie să-ți fie greu să călătorești tot timpul.

— Nu e ușor. Dar acasă înseamnă Chicago.

— De ce nu-ți găsești o slujbă în oraș?

— Calea ferată mă plătește mai bine decât aș câștiga în Chicago. Mai bine vin mai rar acasă și am bani să le iau la copii pantofi noi, decât să-i văd în fiecare zi și să n-am bani. Înțelegeți?

— Înțeleg, surâse Abe. Trebuie să vezi multe în slujba asta. Bărbați și femei, vreau să zic.

— Pe unii oameni, călătoriile îi fac nervoși. Și un tren e mai rău decât un vapor. Nu prea ai ce face.

Își povestiră o vreme, din lumea corsetelor și din lumea trenurilor. Apoi Oscar termină cu prosoapele și săpunurile și Abe se întoarse în compartiment.

Ghemul albastru îi căzuse din poală și se desfășurase până la ușa compartimentului. Îl luă și i-l aduse:

— Dorothy? Dorothy, și o scutură ușor, dar știu imediat și apăsă cu palma pe buton, chemând însoțitorul.

Părea adormită, cu excepția ochilor deschiși. Priveau goi la peretele verde din față.

Apăru Oscar.

— Da, domnule Kind, zise, apoi se uită la ea. Vai, Doamne Iisuse milostive, îngăimă încet.

Abe puse ghemul în poala ei.

— Domnule Kind, ar fi bine să stați jos, îl luă Oscar de cot, dar Abe se scutură.

— Mă duc să caut un doctor, spuse nesigur însoțitorul.

Abe îl auzi îndepărtându-se, apoi căzu în genunchi. Simțea vibrația șinelor sub podea și hurducăturile trenului. Îi luă mâna și o lipi de obrazul ud:

— Am de gând să ies la pensie, Dorothy.

Capitolul 35

Ruthie ajunse la înmormântare cu zece ore întârziere. Stăteau în sufrageria familiei Kind când se auzi soneria, ea intră și îl luă în brațe pe Abe, care începu să se zguduie de suspine.

— Nu știu de ce am sunat, spuse, apoi începu să plângă fără zgomot, legănându-și capul pe umărul tatălui.

Când se mai liniștiră, îl sărută pe fratele ei, care i-o prezentă pe Leslie.

— Ce fac ai tăi? întrebă Michael.

— Bine.

Arucă o privire în jur. Toate oglinzile fuseseră acoperite, la cererea lui Abe, cu toate că Michael insistase că nu era necesar.

— S-a terminat, nu? întrebă.

— Da, încuviință Michael. Mergem mâine acolo.

— Bine, spuse ea, cu ochii umflați și roșii de plâns.

Era foarte bronzată și avea fire cărunte în părul negru. Combinația de bronz cu cenușiu era foarte atrăgătoare, dar se îngrășase mult și avea o bărbie dublă vizibilă. Și picioarele i se îngroșaseră. Nu mai era supla lui soră americancă, observă Michael dezamăgit.

Cunoștințele începură să sosească.

Apartamentul era plin la ora opt. Femeile umpluseră masa de mâncare. Michael plecă spre dormitorul lui

de odinioară să-și ia țigări. În cameră, pe pat, doi clienți de-ai tatălui stăteau cu spatele la ușă și beau scotch:

— E rabin și s-a însurat cu o *șikse*. Pricepi ceva?

— Doamne, ce combinație!

Închise ușa încetișor și se întoarse lângă Leslie, luând-o de mână.

După plecarea tuturor, la unu noaptea, își făcură cafea la bucătărie, rămași doar în familie.

— De ce nu te duci la culcare, Ruthie? o îndemnă Abe. Ai făcut o călătorie lungă cu avionul. Cred că ești foarte obosită.

— Ce-ai de gând să faci, tată? îl întrebă ea.

— Să fac? repetă el, fărâmițând între două degete o prăjitură de casă făcută de soția unui angajat de-al lui. Asta nu-i o problemă. Fiica mea cu familia se va muta aici din Israel și vom fi foarte fericiți. Vând firma Kind. Saul o să aibă destui bani ca să deschidă orice afacere vrea. Vom fi parteneri egali. Sau se poate întoarce la facultate să-și aprofundeze studiile. Și copiii de aici au nevoie de profesori.

— Tată, îl opri ea, închizând ochii și clătinând din cap.

— De ce nu? vru să știe el.

— Nu trebuie să fii neapărat un pionier ca să trăiești în Israel. Ai duce-o ca Rockefeller. Dacă vii cu mine, lângă noi e o căsuță cu gard alb, străjuită de măslini. Ți-ai putea face o grădină. Poți să exersezi cu greutățile la soare. Nepoții o să vină la tine zilnic să te învețe ebraica.

Abe râse forțat:

— Uite ce-nseamnă să-ți lași fata să se mărite cu un

străin. Aș scrie scrisori, o privi. Prea multe scrisori. Mi-ar lua zece zile să aflu dacă Yankeii au bătut Red Sox sau Red Sox pe Yankei. Și uneori se joacă și două meciuri într-o zi. Acolo nici nu poți cumpăra ziarul *Women's Wear Daily*. Știu, pentru că am încercat data trecută când mama și cu mine...

Se sculă în picioare și intră repede în baie, trăgând apa imediat ce închise ușa.

— Cum mai sunt instalațiile sanitare pe acolo? întrebă Michael după o tăcere.

Ruthie nu zâmbi și văzu că nu-și amintise, dar apoi își dădu seama:

— Acum nu mă mai deranjează, spuse. Nu știu dacă asta înseamnă că situația s-a îmbunătățit sau că am crescut eu mare.

Se uită după tatăl ei și clătină din cap:

— Ce știți voi? spuse încet. Ce știți voi de fapt? Dacă ați ști, ați fi acolo, nu aici.

— Așa cum a spus tata, suntem americani, replică Michael.

— Copiii mei sunt evrei așa cum sunteți voi americani, explică ea. Știau ce să facă la bombardamente. O rupeau la fugă spre adăpost și cântau în ebraică.

— Bine că n-ați fost nici unul rănit, zise Michael.

— Am spus eu asta? Nu, știu că nu. Am spus că facem bine, ceea ce e adevărat acum. Saul a pierdut un braț. Brațul lui drept.

Leslie sorbi repede aerul, involuntar, iar Michael se simțit obosit și bolnav:

— De unde?

— De la cot.

De fapt, vrusese s-o întrebe unde se întâmplase și tăcerea lui o făcu să înțeleagă:

— S-a întâmplat într-un loc numit Petah Tikvah. Era cu gruparea Irgun Zvai Leumi.

— Teroriștii? își drese Leslie vocea. Adică, nu sunt o grupare oarecum subterană?

— La început, da. Apoi, în timpul războiului, au ajuns să facă parte din armată. Atunci a luptat Saul cu ei, pe o perioadă scurtă.

— Acum predă din nou? întrebă Leslie.

— Ah, da. Pe îndelete. Brațul îl ajută să controleze copiii. În ochii lor, e un mare erou.

Își aruncă țigara și le zâmbi cu o expresie nelămurită, denotând mai puțin decât tandrețe.

În dimineața zilei de după perioada de doliu, Abe și Michael o conduseră pe Ruthie la Idlewild.

— Măcar în vizită, o să vii? îl întrebă ea pe Abe, sărutându-l

— O să vedem. Ține minte data. Nu uita de rugăciuni.

Ea îl îmbrățișă cu putere.

— O să vin, promise el.

— Ce păcat, spuse Ruthie îmbrățișându-l pe Michael înainte de a pleca spre avion. Nu te cunosc și nu-ți cunosc familia și asta e valabil și pentru tine. Am senzația că ne-ar plăcea unul de celălalt.

Îl sărută pe gură. Se uitară cum avionul companiei El Al se micșoră din vedere și dispăru pe cer, apoi se întoarseră la mașină.

— Și acum? întrebă Michael pe drum. Ce-ar fi să vii în California? Știi că ești binevenit în casa noastră.

Abe zâmbi:

— Îți aduci aminte de *zaydeh*? Nu. Dar... mulțumesc.

Michael era atent la trafic:

— Atunci...? Florida?

Tatăl oftă:

— Nu fără ea. N-aș fi în stare. Mă duc la Atlantic City.

— Ce-i acolo? se minună Michael.

— Cunosc oameni care s-au dus acolo la pensie. Mai cunosc și alții care își petrec vacanța acolo. Tipi din industria textilă. Genul meu de oameni. Hai mâine acolo cu mine, îi propuse. O să mă ajuți să-mi găsesc o casă.

— Sigur.

— Îmi plac valurile. Și tot nisipul ăla blestemat.

Găsiră într-un hotel din zona Ventnor, la două străzi de plajă, un apartament format din dormitor, chicinetă, sufragerie și baie. Hotelul era mic, dar bun și camerele erau mobilate.

— E cam scump, dar ce naiba! zâmbi Abe. Mama ta se făcuse cam zgârcită în ultimii patru-cinci ani, știai?

— Nu.

— Vrei lucrurile din casă?

— Stai puțin..., începu Michael.

— Eu nu vreau nimic. Dacă le vrei, ia-le. Apartamentul o să-l vândă un agent.

— O.K., se învoi Michael. Poate o să iau patul bunicului.

Se simțea supărat, dar nu știa de ce.

— Ia și restul. Ce nu poți folosi, dă de pomană.

După masa de prânz, făcură o lungă plimbare pe jos, oprindu-se la un simulacru de licitație, unde se vindeau lucruri proaste la un preț triplu cât valoarea lor, apoi se așezară pe șezlonguri în soarele orbitor, privind șirul de oameni de pe faleză.

La vreo douăzeci de metri distanță, doi vânzători ambulanți făceau un concurs de băut bere. Un bărbat în cămașă cu mâneci scurte și pălărie de pai prepara *hot dogs*. CEL MAI MARE FRANKFURTER DIN LUME, IA-L DE-AICI, IA-L FIERBINTE, IA-L, ARE PATRUZECI DE CENTIMETRI DELICIOȘI, zbiera omul.

BALOANE COLORATE, TOATE CULORILE, MARI, ROTUNDE, SAR ȘI ZBOARĂ, îi răspundea un alt vânzător scund, cu față de italian, îmbrăcat în blugi spălăciți și o bluză albastră sfâșiată.

Un negru asudat împingea un scaun cu rotile pe care stătea o doamnă foarte grasă cu un bebeluș în pielea goală în brațe.

Un pâlc de adolescente în costume de baie trecură legănându-și șoldurile slăbuțe într-o imitație jalnică a mersului voluptuos al favoritelor lor de la Hollywood.

Briza sărată purtă spre ei rumoarea mulțimii și strigăte îndepărtate de groază.

— A sărit cu calul în apă, spuse Abe satisfăcut și trase aer în piept. E o plăcere aici.

— Stai aici, confirmă Michael, dar când te plictisești, nu uita că avem și în California plaje.

— O să vin în vizită, zise Abe aprinzându-și un trabuc. Nu uita, de aici pot să merg la mormântul ei de câte ori vreau, sar în mașină și gata. Din California nu pot să fac asta.

Mai stătură un timp în tăcere.

— Când vă întoarceți?

— Mâine, cred, zise Michael. Am o congregație. Nu pot să stau la nesfârșit. Dacă te simți bine, adăugă.

— Mă simt bine.

— Tată, să nu te duci tot timpul la mormânt.

Tatăl nu-i răspunse.

— Nu-ți face bine și nu face bine la nimeni. Știu ce vorbesc.

Abe zâmbi:

— La ce vârstă trebuie tatăl să înceapă să-și asculte fiul?

— La nici o vârstă, zise Michael. Dar eu mă întâlnesc cu moartea, uneori și de șase ori pe săptămână. Știu că sacrificiul celor vii nu duce la nimic. Nu poți da timpul înapoi.

— Profesia ta nu te deprimă?

Michael se uită la un bărbat transpirat, cu o tichie rituală prea mică pentru capul lui mare și chel, ținând de mijloc o roșcată mititică și arătoasă, părând să aibă vreo șaisprezece ani. Fata ridică privirea spre omul cel gras. Poate îi e tată, se gândi cu speranță.

— Câteodată, da, răspunse.

— Oamenii vin la tine cu înmormântări, cu boli. Unul vine fiindcă are probleme cu legea. Mai vin și fete care au rămas gravide în șură.

— Nu mai există așa ceva, tată, zâmbi Michael. Se întâmplă și azi, dar nu în șură, în mașină.

Tatăl făcu un gest minimalizator cu mâna:

— Cum îi ajuți pe oamenii ăștia?

— Fac tot ce pot. Uneori reușesc să-i ajut. De multe ori, nu. Uneori nu-i poate ajuta nimeni, doar timpul și Dumnezeu.

— Mă bucur că-ți dai seama, zise Abe.

— Dar ascult întotdeauna și asta e ceva. Pot fi o ureche.

— O ureche, repetă Abe cu ochii la marea pe care un trauler părea că stă neclintit, ca un punct negru pe orizontul albastru. Dacă vine la tine un om și-ți spune că stă în cenușă până la genunchi, ce-i spui?

— Trebuie să știu mai multe.

— Să zicem că un om a trăit ca un animal cea mai mare parte a vieții, spuse tatăl rar. S-a luptat ca un câine pentru un dolar. A mieunat ca un cotoi adulmecând o femeie. A alergat ca un cal de curse, tot timpul în cerc, fără nici un jocheu în spate. Și apoi, continuă pe un ton mai coborât, s-a trezit într-o dimineață și și-a dat seama că e un om bătrân și nu-l iubește nimeni cu adevărat?

— Tată!

— Vreau să spun nu-l iubește nimeni așa încât să fie cea mai importantă persoană din viața celuilalt.

Michael nu găsea nimic de spus.

— Cândva, m-ai văzut într-un moment foarte urât.

— Nu mai începe iar.

— Nu, nu, vorbi repede tatăl. Dar vreau să-ți spun că nu era prima oară când eram cu altă femeie, deși eram însurat cu mama ta. Și nici ultima.

Michael strânse brațele șezlongului:

— Și de ce simți că trebuie să-mi spui și mie asta?

— Vreau să te fac să înțelegi, zise Abe. Undeva, pe parcurs, toate astea au încetat.

Ridică din umeri:

— Poate organismul sau o schimbare în viață... pot găsi zece motive hazlii. Dar m-am oprit și m-am îndrăgostit de mama ta. Tu n-ai avut niciodată ocazia s-o cunoști cu adevărat. Nici tu, nici Ruthie. Dar acum e mai rău pentru mine. Înțelegi asta, rabi? Îți dai seama, fiul meu înțelept? Multă vreme nu a fost a mea, apoi a fost a mea pentru scurtă vreme și acum nu mai e.

— Tată!

— Ia-mă de mână, zise tatăl.

Michael ezită, dar Abe se întinse și îi luă mâna în a lui:

— Ce-i? întrebă aspru. Ți-e frică să nu zică lumea că suntem ciudați?

— Te iubesc, tată.

— Șșș, făcu Abe.

Se adunau pescărușii. Mulțimea curgea pe lângă ei. Erau multe tichii, parcă erau la o adunare. Micul trauler negru se deplasa încet-încet pe marginea zării.

ORICÂȚI AR ÎNCERCA SĂ-L IMITE, DOAR AICI GĂSIȚI UNICUL FRANKFURTER, CEL MAI MARE DIN LUME!

Fata sărise probabil din nou călare în apă. Mulțimea vocifera. Umbrele se lungeau și își pierdeau contururile.

Când veni vremea să plece, Abe se opri la bere și ridică două degete. Fata de la tarabă era șatenă și plictisită, o fată obișnuită, drăguță, dar cu dinții strâmbi și tenul cu defecte.

Abe o privi luând halbele de pe tavă.

— Mă cheamă Abe, îi spuse.

— Mda?

— Pe tine cum te cheamă?

— Sheila, și îi apăru o gropiță în obraz.

O ciupi cu două degete, apoi cumpără un balon mare, de un roșu pasional și i-l legă de încheietura mâinii, astfel că acum plutea între ei, ca o aluzie uriașă.

— Tipul ăsta e fiul meu. Ferește-te de el, e însurat.

Ea îi dădu restul cu răceală, dar când plecă de la casă, cu balonul săltând pe lângă ea, râse și mersul ei deveni mai vioi.

Abe îi dădu o halbă lui Michael:

— Drum bun! îi ură.

Capitolul 36

Începu să înțeleagă faptul că viața e o serie de compromisuri. Rabinatul de la templul Isaiah nu decursese așa cum se așteptase, cu mulți oameni adunați la picioarele lui și ascultându-i strălucita interpretare de secol XX a înțelepciunii talmudice. Soția lui devenise mamă și se uita pe furiș în ochii ei, căutând fata cu care se însurase, aceea care se înfiora atunci când o privea într-un fel numai de el știut. Uneori, noaptea, exact când făceau dragoste, un plânset slab o făcea să se smulgă din îmbrățișarea lui și să alerge dincolo, lăsându-l singur, provocându-i ură pentru bebelușul iubit.

Veniră marile sărbători și sinagoga se umplu de oameni care-și amintiră deodată că erau evrei și că era momentul căinței pentru un an întreg de absență. Priveliștea lor îl însufleți și îl umplu de o nouă speranță și de hotărârea fermă de a-i câștiga în cele din urmă de partea lui.

Se decise să nu mai facă o încercare câtă vreme predica de *Yom Kippur* le stăruia proaspătă în minte credincioșilor. Unul dintre foștii lui profesori, dr. Hugo Nachmann, stătea pentru un timp la filiala din Los Angeles a institutului rabinic. Dr. Nachmann era expert în problema manuscriselor de la Marea Moartă. Michael îl invită la San Francisco să țină o conferință la sinagogă.

Dr. Nachmann îi făcu pe soții Kind să înțeleagă mai ușor:

— Nu este un fapt neobișnuit, după cum știți, le spuse. Uneori, pe oameni nu-i interesează conferințele. Ei, dacă-i chemați la dans, era altceva!

În dimineața următoare, rezemat de gardul din fața bisericii în construcție, Michael se pomeni vorbindu-i părintelui Campanelli:

— Ratez mereu, îi spuse. Nimic din ce fac n-o să-i aducă pe oameni la templu.

Preotul își atinse pata zmeurie:

— În multe dimineți, îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru zilele obligatorii de participare la slujbă.

După câteva săptămâni, Michael zăbovi în pat dimineața, simțindu-se puțin întors pe dos la gândul unei noi zile. Știa destule despre psihologia pierderii personale pentru a-și da seama că dispoziția lui se datora stării apărute la înmormântarea mamei, dar conștiința acestui fapt nu-i ridica cu nimic moralul. Zăcea absent, căutând mângâiere în căldura coapsei soției și uitându-se la o crăpătură de pe tavanul dormitorului.

La templul Isaiah nu prea existau motive care să-l îndemne să se scoale din pat; nici măcar podeaua nu era curată, se gândi.

Chiar înainte de sărbători, portarul sinagogii, un mormon cu un dinte lipsă, care păstrase trei ani curățenia interiorului, anunțase că se pensiona și plecase la familia fiicei lui din Utah să-și îngrijească sciatica și spiritul. Comitetul congregației, care se întrunea neregulat, amânase înlocuirea lui. În timp ce Phil Golden

tuna și fulgera, obiectele din argint și alamă rămaseră nelustruite și ceara se îngălbeni pe podele. Michael ar fi putut angaja un portar, având siguranța că salariul acestuia ar fi fost achitat în urma dispoziției date de rabin. Dar era obligația comitetului sinagogii să angajeze pe cineva. Măcar de atâta să se ocupe și ei, gândi posomorât.

— Scoală-te, își răsuci Leslie șoldul peste el.

— De ce?

Dar peste o oră și zece minute își parca mașina în fața sinagogii. Spre mirarea lui, ușa era descuiată. Intră și auzi zgomotul linoleumului frecat cu peria aspră. Bărbatul în salopetă albă pătată de vopsea spăla podeaua holului sinagogii.

— Phil! spuse Michael.

Golden își șterse cu dosul palmei fruntea udă:

— Am uitat să aduc ziare. Nu spăla mama când erai mic toate dușumelele joi după-amiaza și apoi le așternea cu ziare?

— Vineri. Vineri dimineața le spăla, zise Michael.

— Nuuu, vineri dimineața gătea pentru Sabat.

— Dar ce faci? Un bătrân decrepit ca tine spală pe jos? Vrei să faci atac de cord?

— Am o inimă de taur, se lăudă Golden. Un templu trebuie să fie curat. Nu poți să-l lași murdar.

— Păi, să angajeze un îngrijitor. Angajează tu unul.

— O s-o fac mai târziu. Dacă mă apuc să rezolv treburile pentru ei, nici n-o să se mai obosească să se gândească la templu. Dar între timp, trebuie să fie curat.

— Phil, Phil, clătină Michael din cap.

Urcă în biroul lui, își scoase haina și cravata și își suflecă mânecile. Apoi căută prin mai multe dulapuri până găsi a doua găleată și perie.

— Nu dumneata, protestă Phil. N-am nevoie de ajutor. Ești rabin!

Dar el era deja în patru labe, înmuind peria în apă și săpun. Golden se întoarse oftând la găleata lui. Frecară împreună, sunetul celor două perii împletindu-se prietenos. Golden începu să cânte bucăți de operă, fără suflu și aplomb.

— Facem întrecere până la capătul sălii, îl provocă Michael. Învinsul se duce după cafea.

— Lasă întrecerile, zise Phil. Fără jocuri de copii. Muncim să facem o treabă bună.

Oricum, el ajunse primul la capăt și plecă nerugat după cafea. O băură puțin mai târziu, într-o clasă de ebraică.

— Să n-o lași pe soție să-ți vadă pantalonii, spuse Phil.

— O să vadă că în sfârșit, câștig banii muncind.

— În fiecare zi câștigi banii muncind.

— Nu. Hai, Phil...

Michael își învârtea cafeaua în ceașcă:

— Cercetez Talmudul aproape tot timpul. Îmi petrec ziua printre cărți, căutându-l pe Dumnezeu.

— Și ce-i rău în asta?

— Dacă-L găsesc, congregația mea n-o să afle asta decât la *Yom Kippur*-ul viitor.

Golden chicoti, apoi oftă:

— Am încercat să te previn. Asta e congregația.

Apoi puse o mână pe brațul lui Michael:

— Le place de tine. Poate n-o să-ți vină să crezi, dar te plac foarte mult. Vor să-ți ofere un contract pe termen lung cu mărire de salariu.

— Pentru ce?

— Pentru că ești aici și ești rabinul lor. În termenii fixați de ei, desigur, dar rabin. E rău pentru un rabin să aibă siguranță financiară și, în același timp, să se poată ocupa de studiu?

Luă paharul de plastic din mâna lui Michael și îl aruncă la gunoi, cu al lui:

— Hai să-ți vorbesc ca unuia dintre fiii mei. E un aranjament bun. Relaxează-te. Simte-te bine. Dezvoltă-te. Lasă-ți fiul să crească printre mâncătorii ăștia de lotus, să meargă la Universitatea Stanford când va fi mare și speră să găsească și el o slujbă la fel de bună.

Michael tăcea.

— În doi ani, îți cumpărăm mașină și în încă doi, casă.

— Doamne!

— Vrei să muncești? întrebă Golden. Hai să mai spălăm pe jos, și râse ca o trompetă. Îți garantez că dacă spun prăpăditului ăluia de comitet cine a fost azi îngrijitor, până mâine vei avea un angajat permanent!

A doua zi dimineața îl dureau mușchii din cauza mișcărilor cu care nu era obișnuit. Se opri la Sf. Margareta privind furnicarul muncitorilor pe clădirea în construcție și contracțiile mușchilor când se rezemă pe gard îl făcură să simtă un alt fel de solidaritate cu proletarii lumii. Părintele Campanelli nu era acolo. Preotul nu mai ieșea acum decât rareori dintre zidurile de cărămidă roșie ale vechii biserici, pândite în curând de colții demolării.

Michael nu-l învinuia. Noua biserică avea un acoperiș ca un hipodrom de ciment. Pereții de sticlă erau ușor concavi spre vârf, făcând-o să semene cu un cornet uriaș de înghețată, cu vârful rupt. Un coridor de aluminiu și sticlă ducea la o construcție circulară cu aparență de complex industrial. Pe vârful structurii rotunde, muncitorii ridicau o cruce strălucitoare din aluminiu.

— Cum e? strigă unul din cei de pe acoperiș.

Altul, din spatele lui Michael, își dădu cascheta pe spate, uitându-se în sus:

— Bine! răcni.

Bine, gândi Michael. Acum se vedea de la orice stand de *hot dog*.

Se întoarse cu spatele, știind că nu va mai veni acolo, din același motiv ca și al preotului. Era un lăcaș de cult conceput fără gust.

Și oricum, nu mai avea ce privi; era terminat.

Terminată era și cercetarea lui de arhitectură a sinagogii. Elaborase un proiect verbal care i se părea rezonabil, descriind o casă modernă de rugăciune. De vreme ce templul Isaiah, fosta biserică Sf. Ieremia, putea îndeplini cu ușurință solicitările lejere ale comunității, nu avea altceva de făcut cu observațiile lui decât să le publice. Scrise un articol pe care-l înaintă Conferinței Centrale a Rabinilor Americani și îi fu publicat. Le trimise publicația tatălui lui în Atlantic City și lui Ruthie și Saul în Israel, apoi își strânse toate fișele într-o cutie de carton și le luă acasă, depozitându-le în mica mansardă în pupitrul rămas din mobila părinților, pe care el și Leslie nu fuseseră în stare să-l dea.

Încheierea proiectului îi lăsă mai multe ore libere ca niciodată. Într-o după-amiază, veni acasă la două și jumătate și o găsi pe Leslie făcând lista de cumpărături.

— Ai corespondență, îl anunță.

Noul contract sosise așa cum promisese Phil Golden. Îl studie și văzu că era foarte generos, alcătuit pentru cinci ani, cu câte o mărire substanțială de salariu la începutul fiecărui an. Știa că la sfârșitul celor cinci ani i se va oferi un contract pe viață.

I-l puse pe masă lui Leslie și ea îl citi fără să comenteze.

— E bun ca o rentă anuală, zise el. Mă gândesc să scriu o carte. Am timp din belșug.

Ea dădu din cap și se ocupă mai departe de lista de cumpărături.

Michael nu semnă contractul. În schimb, îl puse în primul sertar al toaletei, sub tăvița cu butoni de manșete.

Se întoarse la bucătărie și se așeză la masă cu Leslie, fumând și privind-o.

— Fac eu cumpărăturile, propuse.

— Pot să mă duc și eu. Poate ești ocupat.

— N-am nimic de făcut.

Se uită la el și deschise gura să zică ceva, apoi se răzgândi:

— Bine, du-te tu.

Scrisoarea sosi peste câteva zile.

23 Park Lane
Wyndham, Pennsylvania
3 octombrie 1953

Rabi Michael Kind
Templul Isaiah
2103 Hathaway Street
San Francisco, California

Dragă rabi Kind,
Comitetul executiv al templului Emeth din Wyndham

a citit cu mare interes articolul dvs. provocator în nou înființatul și excelentul ziar al Comitetului Rabinic.

Templul Emeth datează de șaizeci și unu de ani, are o congregație medie, de religie iudaică reformată, în comunitatea universitară Wyndham, la douăzeci și trei de mile sud de Philadelphia. În ultimii ani, clădirea noastră veche de douăzeci și cinci de ani a devenit mult prea neîncăpătoare. Confruntați cu necesitatea de a configura un nou templu, am găsit că articolul dvs. este deosebit de fascinant. De la publicare, a stârnit multe discuții printre noi.

Pe 15 aprilie 1954, rabi Philip Kirschner, conducătorul nostru religios în ultimii șaisprezece ani, se pensionează și sperăm că va petrece ani plăcuți de retragere în orașul lui natal, St. Louis din Missouri. Căutăm să-l înlocuim cu cineva care este în același timp un leader religios inspirat și un om care s-a gândit la modul cum ar trebui să arate o sinagogă în America modernă.

Am aprecia mult ocazia de a discuta acest lucru cu dvs. Voi fi în Los Angeles între 15 și 18 octombrie, la conferința anuală a Asociației de Limbi Moderne a Universității din California. Dacă puteți sosi în Los Angeles în această perioadă, pe cheltuiala templului Emeth, v-am fi recunoscători. Dacă nu este posibil, aș putea veni eu la San Francisco.

Am înștiințat Comitetul de Plasare al Uniunii Congregațiilor Evreilor Americani de intenția noastră de a discuta cu dvs. problema rabinatului. În așteptarea răspunsului dvs., rămân

Cu sinceritate,
dr. Felix Sommers
Președinte
Templul Emeth

— Te duci? întrebă Leslie când îi arătă scrisoarea.

— Presupun că nu-i nimic dacă merg până acolo și mă întâlnesc cu el, spuse Michael.

Când se întoarse de la Los Angeles, intră încet, așteptându-se s-o găsească adormită, dar o găsi pe canapea uitându-se la televizor. Îi făcu loc și lui și se sărutară.

— Cum a fost? îl întrebă.

— Aș câștiga cu o mie de dolari mai puțin decât acum. Și mi-ar face contract doar pentru un an.

— Dar poți accepta dacă vrei.

— Trebuie să țin obișnuita predică de acceptare. Dar dacă vreau, postul e al meu.

— Ce-ai de gând să faci?

— Tu ce vrei să fac?

— Trebuie să hotărăști singur.

— Știi ce se întâmplă cu rabinii care trec printr-o serie de contracte pe termen scurt? Ajung mingi de fotbal. Nu-i mai primesc decât congregațiile-problemă, pe salarii minime. Așa cum e cea din Cypress, Georgia.

Ea nu spuse nimic.

— Le-am acceptat deja oferta.

Ea își întoarse deodată fața de la el. Îi atinse părul cu mâna:

— Ce e? Te gândești că vei înfrunta din nou femeile?

— Dă-le încolo, răspunse ea. Întotdeauna vor exista oameni pentru care noi doi suntem niște ciudați. Nu sunt importanți.

Într-o clipă îl încolăci cu brațele:

— Ceea ce-i important e că o să faci mai mult decât să iei o rentă grasă fiind rabin doar cu numele, pentru că ești mult mai bun decât atât, nu înțelegi?

Simți lacrimile ei pe gât cu o uimire care-l copleși:

— Ești partea mea cea mai bună, îi zise. Cea mai grozavă.

Oricum o ținea în brațe ca să nu cadă de pe canapeaua strâmtă și acum o strânse mai tare. Ea îi puse vârfurile degetelor pe gură:

— E important să faci ceea ce îți dorești cu adevărat.

— Este, spuse, atingând-o.

— Eu vorbeam despre Pennsylvania, vru ea să-l corecteze după o vreme, dar se răsuci cu totul spre el și își ridică nesățioasă fața.

Mai târziu, în pat, era pe cale să adoarmă când ea îi atinse umărul:

— Le-ai spus despre mine?

— Cum adică?

— Știi ce vreau să spun.

— Ah! ridică el ochii spre tavan în întunericul moale. Da, le-am spus.

— Bine. Noapte bună, Michael.

— Noapte bună.

Capitolul 37

S-a dus singur să țină predica de probă și i-a plăcut felul cum a fost întâmpinat. Comitetul de primire îl luă de la gară cu mașina și îl duse la dr. Sommers la cina de dinaintea Sabatului. Era un oraș mic, decepționant de amorțit privit din mașină, ca majoritatea localităților-campus. Avea patru librării, un panou verde în centru unde erau afișate viitoarele concerte și expoziții și peste tot se vedeau oameni tineri. Aerul vibra de răcoarea toamnei și de energia studenților. Iazul din centrul campusului prinsese o crustă de gheață. Crengile goale ale copacilor bătrâni se înălțau spre cer drepte și frumoase.

La masă, conducătorii congregației îl bombardară cu întrebări legate de ideile lui de construire a templului. Lungile săptămâni de cercetări solitare îi furnizaseră mai multe informații decât avea nevoie pentru a le răspunde și admirația sinceră cu care îl priveau îi spori încrederea în el, așa că urcă în altar cu impresia că va ține o predică năucitoare. Le vorbi despre cauzele care fac o religie străveche să reziste în lumea contemporană, în ciuda obstacolelor ridicate în calea ei.

În după-amiaza următoare, când plecă din Wyndham, știa că postul era al lui și nu-l mira telefonul primit înainte de sfârșitul săptămânii următoare.

În februarie, merse cinci zile cu Leslie și copilul la Wyndham. Cea mai mare parte a vremii și-o petrecură cu agenții imobiliari. Găsiră casa în cea de-a patra zi, o clădire din cărămidă roșie și neagră, în stil colonial, cu acoperișul restaurat, din ardezie cenușie. Se încadra în prețul lor, spuse agentul, pentru că avea numai două dormitoare. Mai existau și alte dezavantaje. Tavanele erau sus și era greu de făcut curățenie. Nu aveau tobogan de gunoi și spălător de vase, ca în casa din San Francisco. Instalațiile erau vechi, țevile bolboroseau și șuierau. Dar parchetul de stejar era încântător și bine întreținut. În dormitorul principal era un șemineu vechi de cărămidă, iar în sufragerie, un altul, cu vatră de marmură. Ferestrele înalte și cu multe cercevele ale fațadei dădeau spre campus.

— Vai, Michael, ce clădire, spuse ea. Putem locui aici până se mărește familia. Max ar putea pleca la facultate de aici.

De data asta, aveau niște rezerve, dar zâmbi și îi semnă cecul agentului.

Încă de la început, zilele i-au fost ocupate și aglomerate la Wyndham. Federațiile Hillel și Sionistă Intercolegială din America aveau sedii la universitate și deveni capelanul acestora. Călătorea uneori cu membrii comitetului de construcție, inspectând sinagogi din alte comunități. Leslie se înscrise la un curs postuniversitar de limbi semitice și studiau amândoi de două ori pe săptămână, cu mai mulți colegi de-ai ei. Templul Emeth avea o congregație intelectuală ca și comunitatea și Michael își petrecea mult timp cu grupuri de studiu

sau cu discuții în campus. Cocktailurile la care participau semănau cu dezbaterile aprige ale vechilor talmudiști, doar că acești discipoli pomeneau nume noi, precum ale profeților Teller, Oppenheimer sau Herman Kahn. Funcțiile sociale ale asociațiilor masculine și feminine atrăgeau un număr mare de participanți. Soții Kind se treziră invitați la tot felul de evenimente; într-o seară de iarnă, merseră cu săniile cu tineretul, ținându-se de mână sub pătură și sperând că chicotelile și zgomotele din întuneric erau sunete de plăcere nevinovată.

Săptămânile se scurseră atât de repede, încât își dădu seama că trecuse un an abia când comitetul sinagogii veni la el cu un nou contract. De data asta era pentru doi ani și îl semnă fără ezitare. Templul Emeth era cu adevărat al lui. Slujbele lui erau bine asistate și predica stimula discuții vioaie la ospățul de Sabat. La sărbătorile mari era obligat să țină slujbe duble. În ultima zi a *Yom Kippur*-ului, pe la mijlocul celei de-a doua slujbe, își aminti deodată cât de singur și inutil fusese în San Francisco.

Se ocupa și de consiliere matrimonială, când nu putea ocoli această obligație. Descoperi că avea și el o problemă în căsnicie. La o lună după mutarea în Pennsylvania se hotărâră că Max era destul de mare pentru a avea un frățior sau o surioară și nu mai folosiră metode de prevenire, așteptând încrezători repetarea miracolului creației. Leslie împachetă diafragma cu talc și o ascunse în dulapul de cedru unde țineau păturile de rezervă. Făceau dragoste de două sau trei ori

pe săptămână, cu multe așteptări și după trecerea unui an, Michael zăcea treaz după ce se desprindea de soție, chiar după ce ea adormea. Privea în întuneric și vedea chipurile copiilor nenăscuți, întrebându-se de ce era atât de greu ca unul dintre ei să vină pe lume. Se ruga lui Dumnezeu și după aceea se ducea adesea desculț în camera fiului, aranjându-i cu nervozitate pătura ca să fie bine acoperit și privindu-i fețișoara slabă și lipsită de apărare, fără jucăriile și atitudinea bătăioasă din momentele când era treaz. Și se ruga din nou pentru siguranța și fericirea băiatului.

Astfel îi treceau multe nopți.

Oamenii din comunitate mureau și el îi încredința pământului. Predica, se ruga; oamenii se îndrăgosteau și el le legitima și le sfințea iubirile. Fiul profesorului Sidney Landau, care preda matematica, fugi cu fiica blondă a antrenorului de pistă, Swede Jensen. După ce doamna Landau primi niște calmante ca să se poată culca, Michael se duse cu soțul ei acasă la familia Jensen, unde era și preotul lor luteran, pe nume Ralph Jurgen. La sfârșitul unei seri stânjenitoare, Michael și profesorul Landau traversară împreună campusul tăcut.

— Niște părinți neliniștiți, oftă Landau. La fel de neliniștiți și de speriați ca noi.

— Da.

— Vorbiți cu nebunii ăia tineri când se întorc?

— Știți că da.

— Of... N-o să folosească la nimic. Părinții ei sunt oameni credincioși. L-ați văzut pe preot.

— Să nu anticipăm, Sidney. Să așteptăm să se întoarcă. Dați-le o șansă să-și găsească drumul. Din

întâmplare, problema lor îmi e familiară, adăugă Michael după o scurtă pauză.

— Da, așa este, clătină din cap profesorul. N-ar trebui să vorbesc cu dumneavoastră, ci cu tatăl dumneavoastră.

Michael tăcu. Profesorul Landau îl privi.

— Ați auzit vreodată povestea veche cu tatăl evreu îndurerat care se duce la rabin și îi spune că i-a fugit fiul cu o *șikse* și s-a convertit?

— Nu, spuse Michael.

— „Rabi, am avut un fiu și el s-a făcut *goi*", a zis omul. „Ce să fac?" Rabinul a clătinat din cap: „Și eu am avut un fiu. Și el s-a însurat cu o *șikse* și s-a făcut *goi*." „Și ce-ați făcut?" îl întrebă omul pe rabin. „Am intrat în templu și m-am rugat la Dumnezeu", zice rabinul, „și deodată o voce măreață a umplut templul." „Și ce a spus vocea, rabi?" întreabă tatăl evreu. „Vocea a spus: ȘI EU AM AVUT UN FIU..."

Râseră amândoi, amărâți. Profesorul Landau păru ușurat când se despărțiră:

— Noapte bună, rabi.

— Noapte bună, Sidney. Dați-mi telefon dacă aveți nevoie de mine.

Îl auzi plângând încetișor pe când se îndepărta.

Și astfel treceau zilele lui.

Capitolul 38

Michael stătea pe peronul zgrunțuros ținându-l de mână pe Max și priveau amândoi cum intra în gară trenul de 4.02 de la Philadelphia. Mâna lui Max o strânse mai tare pe a lui când se înteți vacarmul motorului.

— Ți-e frică?

— Parcă e strănut mare.

— Nu te sperii când ești băiat mare, zise Michael, fără să creadă nici el.

— Nu, repetă copilul, dar nu-și desprinse mâna.

Leslie coborî și veni spre ei, cu un aer obosit. Se sărutară apoi porniră spre automobilul Tudor Ford care înlocuise în urmă cu doi ani Plymouth-ul albastru.

— Cum a mers? o întrebă.

Ea ridică din umeri.

— Dr. Reisman e foarte amabil. M-a examinat, a studiat rezultatele testelor tale și a spus că întâlnirea dintre noi ar trebui să aibă drept urmare o explozie de viață. Pe urmă m-a bătut pe spate și a zis să mai încercăm și să-i dau adresa asistentei ca să ne trimită o factură mare.

— Grozav.

— De fapt, mi-a dat niște indicații.

— Ce anume?

— Repetăm mai târziu, spuse ea, strângându-l pe Max la piept. Măcar îl avem pe ștrengarul ăsta, slavă Domnului, Michael, spuse ea cu fața în părul fiului, hai să ne luăm niște zile libere.

Deodată, își dădu seama că și el voia același lucru:

— Am putea merge să-l vedem pe tata la Atlantic City.

— Abia am fost pe la el. Am o idee mai bună. Angajăm o dădacă și decolăm doar noi doi. Mergem departe, în Poconos, câteva zile.

— Când?

— Ce-ar fi de mâine?

Dar în seara aceea, când Leslie îi făcea baie lui Max, sună telefonul. Era Felix Sommers, președintele comitetului de construcție. Tocmai se întorseseră dintr-o prospectare.

— Ați văzut templul acela nou din Pittsburgh? îl întrebă Michael.

— E un templu frumos, răspunse profesorul Sommers. Nu e chiar ceea ce căutăm noi, dar e foarte, foarte bun. Rabinul te cunoștea și a spus să te salutăm. Îl cheamă rabi Levy.

— Joe Levy. Un om de treabă. Felix, câte temple am văzut până acum, adăugându-l și pe acesta?

— Douăzeci și opt. Dumnezeule!

— Așa e. Când ne oprim din inspectat și ne apucăm să aplicăm ce am văzut?

— De aceea te sun, Michael, spuse Sommers. Am vorbit cu arhitectul care a lucrat la Pittsburgh. Îl cheamă Paolo Di Napoli. Ni se pare un individ măreț, în sensul propriu al cuvântului. Am dori să te întâlnești cu el și să-i vezi proiectele.

— Foarte bine, acceptă Michael. Stabiliți ziua.

— Este o problemă. Se poate întâlni cu noi doar mâine și duminica asta.

— Nu e bine pentru mine. Va trebui să găsim altă dată.

— Aici e hiba. Pleacă în Europa și va lipsi trei luni.

— Duminică am o nuntă, spuse Michael. Și mâine..., oftă. Puneți mâine întâlnirea.

Închise și se duse să-i spună lui Leslie că excursia lor se anula. În dimineața următoare, plecă la Philadelphia cu Felix Sommers. Porniră devreme și se opriră pe traseu pentru micul dejun.

— Mă deranjează faptul că Di Napoli nu e evreu, spuse Michael în restaurant.

Sommers se opri tocmai când voia să frângă o chiflă:

— E ciudat că tocmai tu spui asta.

— Nu cred că un creștin poate atinge sentimentul necesar pentru a concepe o sinagogă, insistă Michael. Identificarea, marea emoție. Planului îi va lipsi ceva ce bunicul obișnuia să numească *Yiddisheh kvetch*.

— Ce mai e și asta?

— L-ai auzit vreodată pe Perry Como cântând *Eli, Eli*?

Sommers dădu din cap.

— Mai ții minte varianta cântată de Al Jolson?

— Da. Și?

— Diferența dintre ele înseamnă *Yiddisheh kvetch*.

— Dacă Paolo Di Napoli acceptă să ia lucrarea, vom avea un rezultat mai bun decât cel al unui arhitect evreu. Vom avea un arhitect măreț.

— O să vedem, răspunse Michael, rezervat.

Dar când sosiră la biroul arhitectului, lui Michael îi plăcu din start de Di Napoli. Fără să fie arogant, nu se scuză. Stătea și fuma tăcut dintr-o pipă din spumă de mare în timp ce ei îi contemplau desenele. Avea în-

cheieturi puternice și ochi căprui îndoliați, păr des și cărunt și o mustață stufoasă. Mustața aceea, gândi Michael, îi semnează intrarea în orice joc ar juca lumea. Printre realizările lui se numărau patru sinagogi cu adevărat remarcabile și o jumătate de duzină de biserici, ca și o bibliotecă șocantă, pentru copiii din vestul țării. Se uitară la schițele lui, oprindu-se la planurile sinagogilor. Pe desene apărea câte un soare mic îndreptat spre fațada clădirii.

— Ce-i cu soarele? întrebă Michael.

— Caracteristică personală. Încercarea mea de a întări o legătură cu trecutul mort.

— Adică? ceru Sommers explicații.

— Când a fost construit templul lui Solomon acum trei mii de ani pe Muntele Moriah, *Yahweh* era un zeu solar. Templul era plasat astfel ca poarta din față să răsfrângă direct o rază pe piscul Muntelui Măslinilor, către est, la o altitudine de 70 de metri. De două ori pe an, la echinocțiu, primele raze de soare din zori, trecând peste Muntele Măslinilor, intrau în templu prin poarta estică. Raza strălucea până în inima clădirii, într-o nișă de pe peretele vestic, cel mai sacru loc din templu.

Buzele i se încrețiră sub mustață:

— S-a întâmplat ca expunerea estică să fie bună pentru acestea patru. Dacă la a dumneavoastră nu merge, nu e o regulă să fac sinagogi cu fața spre est.

— Îmi place ideea, spuse Michael. Ridicați-vă capetele, porților... O, ridicați-le, uși trainice pentru ca să intre Împăratul slavei.

Schimbă o privire cu Sommers și zâmbiră amândoi. *Yidisheh kvetch.*

— Aveți lista amănuntelor pe care le-am cerut pentru estimare? întrebă Di Napoli.

Sommers o scoase din servietă. Arhitectul o studie fără grabă:

— Putem face niște combinații economice fără să afectăm designul, spuse.

— Trebuie să fie un loc de rugăciune, mai presus de orice, specifică Michael.

Di Napoli se duse la un dulap de fișe și se întoarse cu o reproducere poleită a unui desen. Înfățișa o clădire cu un singur etaj, joasă și solidă ca baza unei piramide. Cel de-al doilea etaj ocupa o suprafață mai mică și se înălța într-un grup de arcuri parabolice, formând un acoperiș boltit, senzual și eteric în pulsația sa spre cer, urcând ca vârful unei biserici din Noua Anglie.

— Ce e asta? întrebă Sommers.

— O catedrală pe care am proiectat s-o construim în New Norcia, Australia. E desenată de Pier Luigi Nervi.

— Puteți să ne dați ceva care să invoce la fel spiritul lui Dumnezeu? întrebă Michael.

— Voi încerca, răspunse Di Napoli. Trebuie să văd locul. L-ați stabilit?

— Nu.

— Locația determină foarte multe lucruri. Dar... înclin spre folosirea materialelor cu textură. Suprafețe de cărămidă nefinisată. Ciment simplu, cu niște culori calde, să dea viață clădirii.

— Când ne puteți arăta schițele preliminare pentru ideile acestea? întrebă Michael.

— Peste trei luni. Le voi pregăti în Europa.

Felix Sommers își drese vocea:

— Cam cât ar costa, aproximativ, o asemenea clădire?

— Vom lucra în limitele sumei disponibile, bineînțeles, ridică arhitectul din umeri.

— Va trebui să strângem de acum înainte cea mai mare parte a sumei, spuse Michael. Ne-ați văzut specificările. Vizualizați templul pe care doriți dvs. să-l creați. Cu economii. Dar faceți totuși o operă de artă, un sanctuar frumos pentru Dumnezeu, cum e catedrala lui Nervi. Cât costă un asemenea templu?

Paolo Di Napoli zâmbi:

— Vorbiți de jumătate de milion de dolari, rabi Kind.

Capitolul 39

După câteva săptămâni, pe gazonul templului Emeth se înălța un panou alb, atrăgător, pe care era scris cu litere albastre un citat din Biblie: SĂ NE RIDICĂM ȘI SĂ CONSTRUIM.

Lângă el era pictat cu negru un termometru lung de patru metri, calibrat în mii de dolari în loc de grade. În partea de sus, lângă cuvintele NEVOILE NOASTRE era trecută cifra de 450 000 de dolari. Linia roșie era ridicată foarte puțin, pe la patruzeci și cinci – cincizeci de mii de dolari.

Din păcate, vederea panoului îl deprima pe Michael, amintindu-i de termometrul pentru temperatura bazală al lui Leslie, pe care-l băga cu vârful în gură în fiecare seară la culcare, proptită de pernă, cu veioza aprinsă, o carte deschisă în poală și termometrul atârnându-i între buze ca o acadea pe băț, în timp ce el stătea pe o parte și aștepta verdictul pentru următorul sfert de oră.

Dacă avea puțin peste nouăzeci și opt de grade Fahrenheit, se putea culca. Dacă avea nouăzeci și șapte și două puncte până la nouăzeci și șapte cu patru, însemna că obiectivele puteau fi atinse în următoarele douăsprezece ore și se apuca de treabă bărbătește, devenind o mașină de împins.

Nu, se gândi în seara aceea, stând în pijama la bucătărie și așteptându-și soția să facă duș ca să-și îndeplinească datoria: un medic plictisit făcând o injecție, un lăptar aducând îndobitocit marfa, poștașul lăsând o scrisoare, un trântor străduindu-se să-și depună polenul în poziția incomodă numită de dr. Reisman „poziția cu coapsele flectate", cu picioarele moi și bronzate ale soției pe umerii lui și pelvisul și vaginul ei deschise spre cer ca potirul unui crin, într-un unghi menit să ofere receptivitate maximă. Garantat de dr. Reisman și revista bunelor gospodine.

Se îndreptă morocănos spre tăblia dulapului și răsfoi corespondența casei. Facturi și primul efort de a strânge fonduri al lui Felix Sommers. Își turnă un pahar de lapte și se așeză din nou la masă cu scrisoarea.

Drag membru al congregației,

Există aproape șapte sute de cauze care cer ca templul Emeth să aibă un lăcaș nou. Dumneata și familia dumitale sunteți una dintre acestea.

Cauzele acestea își sporesc mereu numărul, fie ca așa să rămână întotdeauna.

În puțin mai mult de trei ani, numărul membrilor congregației s-a dublat. În douăsprezece comunități învecinate unde nu există temple, constructorii înalță sute de case noi. Familiile neafiliate încă vor crea, fără îndoială, o creștere și mai mare a membrilor congregației în anii imediat următori...

În baie dușul se opri. Auzi foșnetul aspru al inelelor perdelei pe stinghia de metal, apoi zgomotul făcut de Leslie la ieșirea din cadă.

... Cu toate acestea, în prezent nu suntem capabili să asigurăm nici nevoile membrilor existenți.

Școala noastră de ebraică este lipsită de facilitățile atât de necesare unei instituții de educație. Sanctuarul nostru e doar o sală fără strane, utilizată și ca sală de banchete, de conferințe, spațiu de carnaval și clasă de școală. În timpul Marilor Sărbători a trebuit să fie ținute slujbe duble, despărțind rudele în momentele cele mai sacre ale vieții. Mult prea multe evenimente de familie, precum nunțile sau ceremoniile de bar mitzvah *se țin în afara templului. Motivele sunt simple. Facilitățile noastre de a asigura masa sunt reduse și lipsite de atracție. Bucătăria e mică și nedotată cu echipamentul adecvat, așa că angajaților le este greu să pregătească acolo mese festive.*

În mod clar, avem nevoie de un lăcaș nou. Un arhitect a fost angajat să ni-l proiecteze. Dar pentru a ne transforma visul în realitate, fiecare dintre noi trebuie să facem un sacrificiu. Ați dori să vă gândiți la contribuția echitabilă a familiei dvs.? Un membru al comitetului de construcție vă va căuta acasă în viitorul apropiat.

Dăruind, trebuie să fim conștienți că nu dăruim străinilor, ci nouă și copiilor noștri.

Cu sinceritate, al dvs.
Felix Sommers
Președinte
Comitetul de Construcție

La scrisoare era atașată și o mică scală de carton, cu o ferestruică glisantă pe care scria *Venitul Anual*. Mișcă ferestruica la unsprezece mii și văzu că i se sugera să contribuie cu trei mii cinci sute de dolari. Lăsă scrisoarea să cadă pe masă, bombănind.

O auzi pe Leslie intrând în dormitor și scârțâitul patului.

— Michael? îl chemă încet.

Cum îi puteau cere unui om o treime din venitul lui anual? Câți credincioși vor fi în stare să satisfacă o astfel de pretenție? Probabil că se cerea mult mai mult decât se așteptau cei din comitet să primească, în speranța de a face contribuțiile „de compromis" mai ridicate decât ar fi fost dornici oamenii.

Îl tulbura, nu era modul potrivit de a începe.

— Michael? îl chemă ea din nou.

— Vin, răspunse.

— Așa se lucrează, îi spuse Sommers a doua zi, când obiectă la tonul scrisorii pentru strângere de fonduri. Alte congregații au descoperit că așa trebuie să acționezi.

— Nu, refuză Michael. Nu e onest, Felix. O știi și tu, o știu și eu.

— Oricum, îl liniști Sommers, am angajat un colector de fonduri profesionist. E treaba lui să adune banii. Să-i lăsăm lui sarcina asta.

Michael dădu din cap ușurat.

După două zile, omul sosi la templul Emeth. Pe cartea de vizită scria Archibald S. Kahners de la firma Hogan, Kahners și Cantwell. Se ocupau de strângerea fondurilor pentru biserici, sinagogi și spitale. Adresa era Clădirea Bancherilor Industriali, 1611, Philadelphia 33, Pennsylvania.

Cu ajutorul îngrijitorilor, funcționarul descărcă trei cutii mari din portbagajul unui Buick negru, nou. Făcură trei drumuri. Cutiile erau grele și transpirară aducându-le pe toate în biroul lui Michael. Apoi Kahners

se prăbuși pe un scaun, se lăsă pe spate și închise ochii. Era cărunt, cu tenul colorat și puțin supraponderal, astfel că o cută de la gât se revărsa destul de neplăcut peste gulerul cămășii lui albe, bine croite. Pantofii și costumul gri din tweed arătau foarte britanic.

— Nu dorim o campanie foarte presantă, domnule Kahners, îl înștiință Michael. Nu vrem să ne ofensăm membrii.

— Rabi... ăăă, zise Kahners dându-și seama că-i uitase numele.

— Kind.

— Da, rabi Kind. Hogan, Kahners și Cantwell au strâns fonduri pentru două sute șaptezeci și trei de biserici catolice și protestante. Pentru șaptezeci și trei de spitale. Pentru o sută nouăzeci și trei de sinagogi și temple. Treaba noastră este să strângem sume mari de bani. Ne-am dezvoltat tehnici verificate pentru a realiza asta. Dumneata, rabi, dă-mi mână liberă și mă voi ocupa de asta.

— Cu ce te pot ajuta, domnule Kahners?

— Fă o listă cu vreo șase nume. Vreau să mă întâlnesc cu oamenii care-mi pot povesti despre fiecare membru al congregației. Aproximativ cât câștigă pe an, cu ce se ocupă, ce vârstă are, ce fel de casă are, câte mașini are în proprietate, dacă are copii la școli publice sau particulare și unde-și petrece vacanțele. Și dați-mi și lista donatorilor locali ai comunității.

Michael își aruncă din nou ochii pe cartea de vizită:

— Vor veni și domnul Hogan și dl. Cantwell să lucreze cu dumneata în campanie?

— John Hogan a murit acum doi ani. Avem un angajat care se ocupă de catolici.

Kahners observă o pată pe costum și o bucățică mică de hârtie pe cravată, de la căratul cutiilor de carton. Dădu un bobârnac hârtiei și frecă pata cu batista, ștergând-o:

— De partenerul meu protestant nu am nevoie pentru o campanie evreiască de numai patru sute de mii de dolari.

Mașina de șapirografiat și două mașini de scris sosiră devreme a doua zi și în cursul după-amiezei, cele două secretare băteau deja listele. Zgomotul făcut de dactilografiere îl izgoni pe Michael din sinagogă. Se duse să-și facă vizitele pastorale și când se întoarse, la ora cinci, templul era pustiu și tăcut. Coșurile de gunoi și scrumierele erau arhipline și văzu două inele de cafea vărsată pe suprafața strălucitoare a biroului lui din mahon.

În seara aceea, participă la prima întâlnire a lui Kahners cu comitetul de strângere a fondurilor. A fost mai mult o îndoctrinare decât o întâlnire, cu Kahners pe post de predicator. Manualul său erau listele de contribuție în ultimii cinci ani ale donatorilor comunității.

— Uitați-vă la astea, le ceru el, aruncând micile pliante verzi pe masă. Urmăriți cine a contribuit cel mai mult în fiecare an.

Nici unul dintre cei așezați acolo nu avea nevoie să se uite la pliante.

— Harold Elkins de la întreprinderea Elkhide, zise Michael. Dă cincisprezece mii de dolari în fiecare an.

— Și dedesubtul lui? întrebă Kahners.

— Phil Cohen și Ralph Plotkin. Ei dau câte șapte mii cinci sute.

— Exact jumătate din cât dă Elkins, spuse Kahners. Și numele imediat mai jos?

Michael nu mai știa.

— Vă spun eu. Un om pe nume Joseph Schwartz. Cinci mii de dolari. O treime din ce dă Elkins. Și acum...

Făcu o pauză și se uită la ei, ca profesorul Chips dăscălindu-și elevii:

— Avem de învățat o lecție importantă. Uitați-vă la asta, și aruncă pe masă altă broșură cu donatori. Este lista de acum șase ani. Ne arată că în anul acela, Harold Elkins a dat zece mii de dolari în loc de cincisprezece mii. Phil Cohen și Ralph Plotkin au dat câte cinci mii în loc de șapte mii cinci sute. Joseph Schwartz a dat trei mii cinci sute în loc de cinci mii. Înțelegeți? scrută el audiența.

— Vrei să spui că există întotdeauna o anumită proporție dictată de cel mai important donator? întrebă Michael.

— Nu chiar întotdeauna, îl corectă Kahners răbdător. Întotdeauna există excepții. Și proporția se încheie aici; e foarte greu să prognosticăm evoluția donatorilor de mărunțiș. Dar de regulă, așa se întâmplă cu donatorii principali, cu oamenii care sunt într-adevăr importanți pentru succesul campaniei. În toate comunitățile cu care ne-am confruntat, așa funcționau lucrurile. Iată: Sam X dă mai puțin decât de obicei pentru acte de caritate. Așa că Fred Y își spune: „Dacă Sam, care câștigă de două ori mai mult decât mine, poate da mai puțin anul ăsta, cine sunt eu ca să nu recunosc un an prost pentru afaceri? De obicei dau două treimi din cât dă Sam, dar anul ăsta o să dau jumătate."

— Și dacă Sam își sporește contribuția? întrebă Sommers, în mod clar fascinat.

Kahners zâmbi larg:

— Ah, se aplică același principiu. Dar în mod mult mai fericit. Fred își spune: „Cine dracu se crede? Nu pot concura cu el, mă cumpără și mă vinde. Dar pot să fiu și eu de-o seamă cu el. Dau întotdeauna două treimi din cât dă el și așa o să fac și acum."

— Așadar crezi că donația lui Harold Elkins este cheia campaniei noastre? întrebă Michael.

Kahners dădu din cap.

— Și cu cât crezi că ar trebui să-i cerem să contribuie?

— Cu o sută de mii de dolari.

Cineva de la capătul îndepărtat al mesei scoase un fluierat.

— Nici măcar nu vine des la templu, spuse Sommers.

— Este membru? întrebă Kahners.

— Da.

Kahners dădu din cap satisfăcut.

— Cum interesăm un asemenea om? se minună Michael. Vreau să spun, astfel încât să doneze o sumă atât de mare?

— Îl facem director general al comitetului, răspunse Kahners.

Capitolul 40

Michael și Kahners îl vizitară împreună pe Harold Elkins. Ușa fermei renovate în care locuia întreprinzătorul a fost deschisă de doamna Elkins, o femeie blondă cu ten alb, într-o rochie de casă din mătase trandafirie.

— Rabi, îi strânse ea mâna, ferm și calm.

I-l prezentă pe Kahners.

— Hal vă așteaptă. E în spate, dă de mâncare la rațe. De ce nu mergeți chiar acolo?

Îi conduse în spatele casei. Avea un mers frumos și liber, complet nestudiat. Michael văzu că sub tivul unduitor al rochiei, picioarele îi erau goale. Se zăreau lungi, zvelte și albe în întuneric, cu unghiile sclipind ca niște mici scoici roșii.

După ce ajunseră la soțul ei, îi lăsă și se întoarse în casă.

Elkins era un bătrân cărunt, cu umeri rotunzi acoperiți de o jachetă tricotată, în ciuda căldurii. Le arunca porumb unor rațe măcăitoare, cam cincizeci la număr, adunate pe malul unui mic iaz.

Își continuă ocupația și în timp ce se prezentau. Rațele erau minunate, mari, cu pene irizând de culori, cu ciocuri și labe roșii.

— Ce varietate sunt? întrebă Michael.

— Rațe de pădure, răspunse Elkins, aruncându-le mai departe porumb.

— Sunt splendide, le admiră Kahners.

— Hmm, încuviință gazda.

O jumătate din stol se ridică în fluturări de aripi, înălțându-se doar câteva zeci de centimetri deasupra apei.

— Sunt sălbatice? se interesă Michael.

— Ca toate sălbăticiunile.

— Cum de nu zboară?

Lui Elkins îi luciră ochii:

— Le-am scurtat aripile.

— Nu le doare? întrebă el, deși n-ar fi vrut.

— Pe dumneata nu te-a durut când ți-au fost scurtate aripile prima dată? pufni Elkins.

Tăcerea lor îl făcu să surâdă.

— Și ele au trecut peste asta.

Luă un bob de porumb între buzele decolorate și se aplecă. O rață mare, cu curcubee luminoase ca niște bijuterii în pene, înaintă, se întinse imperial și ciuguli porumbul din gura bătrânului.

— Sunt iubitele mele, le împărtăși el străinilor. Le iubesc. Le iubesc cu sos de portocale.

Aruncă și ultimul rest de porumb, strânse punga în pumn și o lăsă să cadă, apoi își șterse palmele de jachetă:

— Dar n-ați venit să-mi admirați rațele.

Îi explicară misiunea lor.

— De ce vreți să devin director? îi întrebă, privindu-i cu atenție de sub sprâncenele albe și rebele.

— Vrem banii dumneavoastră, merse Kahners la țintă. Și influența dumneavoastră.

Elkins rânji:

— Poftiți în casă.

Doamna Elkins stătea întinsă pe o canapea, citind o

carte cu un cadavru gol pe copertă. Îi privi și le zâmbi, ochii ei fixându-se asupra ochilor lui Michael. Era conștient că soțul ei și Kahners îl încadrau, dar, în mod vicios, nu-și feri privirea. După o clipă care păru însă un lung moment, ea întrerupse contactul reluându-și lectura. Avea o siluetă frumoasă în rochia trandafirie, dar în colțurile ochilor avea riduri fine și părul ei blond avea consistența paiului în lumina artificială.

Elkins se așeză la biroul stil Ludovic al XIV-lea și deschise un carnet mare de cecuri.

— Cât vreți? întrebă.

— O sută de mii, spuse Kahners.

Gazda zâmbi, căută sub carnet și trase lista membrilor congregației templului Emeth:

— Am căutat-o înainte să veniți. Sunt trei sute șaizeci și trei de membri. Printre ei sunt și cunoscuți de-ai mei. Oameni ca Ralph Plotkin, Jow Schwartz, Phil Cohen și Hyman Pollock. Își pot permite să doneze ceva pentru o cauză bună.

Scrise un cec și îl rupse din carnet, întinzându-i-l lui Michael:

— E de cincizeci de mii de dolari. Dacă voiați să strângeți un milion, dădeam o sută de mii. Dar la patru sute, să-i lăsăm să-și dea fiecare partea lui.

Îi mulțumiră și Michael puse cecul în portofel.

— Vreau o placă memorială în holul principal, spuse Elkins. În memoria iubitei Martha Elkins, născută pe 6 august 1888 și moartă pe 2 iulie 1943. Prima mea soție.

Pe canapea, doamna Elkins dădu pagina.

Își strânseră mâinile urându-și noapte bună. Afară, când urcau în mașină, auziră o ușă trântindu-se:

— Rabi Kind! Rabi Kind! strigă doamna Elkins.

O așteptară să se apropie, ținându-și tivul rochiei lungi cu mâna, ca să nu se împiedice de el.

— A spus, raportă ea cu răsuflarea tăiată, că vrea să vadă exact amplasamentul plăcii înainte de a fi turnată.

Michael îi promise că se va face și femeia se întoarse în casă. Porni motorul și de lângă el, Kahners râse scurt din gât, ca un om care tocmai a smuls un punct la un joc:

— Uite-așa se procedează, rabi.

— N-ai obținut decât jumătate din bani. N-o să reducă asta toate contribuțiile majore la jumătate de așteptări?

— Am spus că vom cere o sută de bătrâne, răspunse Kahners. Sperăm să obținem patruzeci.

Michael tăcu, deprimat fără cauză, simțind prezența celor cincizeci de mii de dolari în portofelul lui.

— Sunt rabin aici de doi ani și jumătate, spuse în cele din urmă. În seara asta e a treia oară când îl văd pe Harold Elkins. N-a intrat în templu decât de două ori în tot timpul ăsta. Mi se pare că la niște *bar mitzvah*. Sau poate la niște nunți.

După ce conduse o vreme în tăcere, adăugă:

— Sunt oameni care folosesc templul. Cei care vin la slujbă și își trimit copiii la școala de ebraică. M-aș simți mult mai bine dacă aș primi bani de la ei.

Kahners îi zâmbi, dar nu spuse nimic.

A doua zi de dimineață, sună telefonul din biroul de la sinagogă și o voce de femeie, ezitantă și slabă și ușor guturală, întrebă de rabin.

— Aici e Jean Elkins, spuse, dând la iveală faptul că-i recunoscuse vocea.

— A, doamnă Elkins, spuse Michael, conștient că de lângă el, Kahners ridicase ochii la auzul numelui și zâmbea. Cu ce vă pot ajuta?

— Ideea este că eu vă pot ajuta, spuse ea. Aș dori să ajut în campania de strângere a fondurilor.

— Ah, făcu Michael.

— Știu să dactilografiez, să înregistrez și să folosesc o mașină de socotit. Lui Harold i se pare o idee bună, spuse după o mică pauză. El are niște călătorii de făcut și crede că asta mă va feri de rele.

— De ce nu veniți până aici când puteți? sugeră Michael.

Când puse jos receptorul, văzu pe chipul lui Kahners același zâmbet care-l deranja, din motive pe care îi era greu să le definească.

Capitolul 41

Un negustor de automobile Buick, David Bloomberg, donă patru acri de pământ ca posibil teren pentru sinagogă, în memoria părinților lui. Când Michael și comitetul vizitară locul, văzură încă de la început că era ideal, o zonă împădurită pe o culme de deal aflată la periferia orașului, la mai puțin de o jumătate de kilometru de campus. Către răsărit se desfășura o pășune întinsă, străbătută de un pârâu zglobiu care se pierdea în pădure.

— Di Napoli își poate construi templul pe o înălțime și cu fața spre soare, ca Solomon, zise Sommers și Michael nu putu decât să dea din cap, prea încântat pentru a mai rosti vorbe.

Achiziționarea locului îi prilejui lui Kahners un alt prilej de a-și spori campania și acesta organiză câteva petreceri destinate colectării de fonduri. Prima a fost un mic dejun de duminică pentru bărbați, la care Michael n-a putut veni, pentru că oficia o înmormântare.

A doua a fost o petrecere cu șampanie acasă la Felix Sommers. Când sosiră soții Kind, sufrageria gazdei era plină de oameni care beau șampanie stând în picioare. Michael luă două pahare de pe o tavă și se avântară în conversație. El și Leslie se pomeniră discutând cu un tânăr doctor în biologie și un doctor supraponderal, specializat în alergii.

— E un tip la Cambridge, spunea biologul, care lucrează în criogenie. Încearcă să găsească un mod de a-i congela repede pe oameni. Știi, le aruncă un val de frig și îi menține vii, dar suspendați.

— Și la ce folosește asta? întrebă Michael, testând șampania. Era caldă și cam trezită.

— Gândește-te la bolile incurabile, se lansă biologul. Nu poți vindeca ceva? Pac, îl îngheți pe bietul amărât și îl ții așa până se face o descoperire majoră. Atunci îl trezești și îl vindeci.

— Numai asta ne mai lipsea, asta și explozia populației, spuse alergologul. Unde o să-i ții pe congelați?

Biologul ridică din umeri:

— Depozite reci. Pensiuni de tip frigider, răspunsul natural la criza de aziluri.

Leslie se strâmbă și înghiți din șampania caldă:

— Ia gândiți-vă la o pană de curent. Să se scoale toți și să dea cu ciocanul în frigider ca să se mai răcească!

În clipa aceea, cineva ceru liniște lovind o linguriță de o carafă. Leslie tresări și cei trei bărbați râseră.

— I-auzi ciocănitul, spuse biologul.

— Vine reclama, zâmbi doctorul. Eu am auzit-o, rabi. Mi-am dat obolul la micul dejun de duminică. Aici am venit doar ca să pierd vremea.

Michael nu înțelese, dar oamenii treceau în camera următoare, unde fuseseră așezate niște mese lungi. Niște cartonașe îi opreau de a se plasa la întâmplare și ei își găsiră locurile lângă un cuplu simpatic – Sandy Berman, asistent la catedra de engleză a universității, și June, soția lui. Felix le ură pe scurt bun venit, apoi îl prezentă pe Kahners („un expert finanțist care are amabilitatea de a ne ajuta în campanie"). Acesta vorbi

despre importanța contribuțiilor și ceru sume rostite cu voce tare. Primul se ridică alergologul, oferind trei mii de dolari. Îl urmară alți trei bărbați și nici unul nu dădu mai puțin de o mie două sute.

Cele patru contribuții au fost anunțate repede și cu bună dispoziție. Prea repede, ca treaba unor artiști amatori. În cameră se lăsă o tăcere stânjenitoare, apăsătoare ca pieptul unei doamne grase. Leslie se uita la el și își dădu seama că și ea înțelesese ce a vrut doctorul să spună prin „reclamă". Ofertele fuseseră făcute și cu altă ocazie. Le repetau într-un efort mecanic de a crea o dispoziție de dărnicie.

— Ei? îi solicită Kahners. Nu fiți sfioși, prieteni. Acum e momentul. Acum se cere sacrificiul.

Un bărbat pe nume Abramowitz se ridică și oferi o mie de dolari. Chipul lui Kahners se lumină numai până când bifă numele de pe lista lui. Era evident că se așteptase la mai mult din partea domnului Abramowitz. Când acesta se așeză, bărbatul din fața lui se aplecă spre el și îl angajă într-o conversație susținută. La toate mesele nu era nimeni care să-i solicite pe ceilalți să contribuie. Se priveau într-o tăcere stânjenită. Oare se așteptau ca el să facă pe agentul? se întrebă Michael. Dar Kahners se apropie de ei cu un zâmbet larg.

— La boli grăbite pradă / Bolnav pământul cade / Când averea se-adună / Și bogatul decade.

— Goldsmith, identifică posomorât Sandy Berman.

— A, un student! exclamă Kahners, plasându-i un cartonaș cu loc în alb pentru contribuție.

— Mai rău, un profesor, zise Berman, fără să ia cartonașul.

Kahners zâmbi și așeză cartonașe în fața tuturor celor de la masă:

— De ce vă e frică, domnilor? Sunt doar niște contribuții. Scoateți stilourile și semnați-le! Semnați!

— Mai bine este să nu juri decât să juri și să nu plătești, vorbi Berman.

— Ecleziastul, recunoscu fără zâmbet Kahners, aruncând priviri în jurul mesei. Ascultați, insistă. Am muncit ca niște câini în campania asta. Ca niște câini. Pentru voi. Pentru voi și pentru copii. Pentru comunitatea aceasta. Am obținut de la donatorii principali sume care o să vă facă să vă holbați. De la un singur om, de la Harold Elkins, am primit cincizeci de mii de dolari. Cincizeci de mii. Așa că, haideți să fim cinstiți. Fiți cinstiți față de voi. Încercăm să construim un templu democratic. Trebuie susținut și de cei mici, nu numai de cei mari.

— Problema este că nu e democratic deloc, vorbi un tânăr cu aspect de bufniță, care stătea la masă în fața lui. Cu cât ești mai mic din punct de vedere financiar, cu atât va fi mai împovărătoare contribuția pe care trebuie s-o dai.

— Totul e proporțional, îl contrazise Kahners.

— Nu este. Uite, eu sunt contabil. Trăiesc din salariu. Să zicem că am un salariu de zece mii de dolari pe an. Asta mă plasează în categoria impozitelor de douăzeci la sută. Dacă dau templului cinci sute de dolari, pot să-mi reduc o sută de la impozit, așa că donația îmi scoate din buzunar doar patru sute de dolari. Dar ia pe altul, un om de afaceri care câștigă patruzeci de mii de dolari pe an, continuă, potrivindu-și nervos ochelarii. El își reduce patruzeci și patru virgulă cinci la sută. Dacă dă două mii de dolari, arătând că e de patru ori mai bun decât mine, își salvează prin reducerea de impozit aproape jumătate din donație.

Cei așezați lângă el începură să discute fenomenul.

— Astea sunt vorbe în doi peri. Prin matematică, putem afirma orice. Domnilor, reluă Kahners, e cineva pregătit să scrie acum suma cu care va contribui?

Nu se mișcă nimeni.

— Atunci vă rog să mă scuzați. A fost o plăcere să vă cunosc.

Și se mută la altă masă. După câteva minute, petrecerea începu să se spargă.

— Veniți la cafea? îi propuse Leslie lui June Berman. La Howard Johnson.

June se uită la soțul ei, apoi acceptă. Când trecură pe lângă Kahners, Michael văzu că vorbea cu Abramowitz, cel care oferise o mie de dolari:

— Veniți mâine seară la opt și jumătate acasă la David Binder? întreba el. E foarte important, altfel nu v-am ruga. Vă mulțumim.

La restaurant, comandară fără chef.

— Rabi, spuse Sandy, nu vreau să te fac să te simți prost, dar a fost cam urât ce s-a întâmplat.

Michael dădu din cap.

— Cărămizile și cimentul costă bani. Să-i tragi de mânecă pe oameni e o treabă mizerabilă și lipsită de satisfacție, dar trebuie făcută.

— Să nu-i lăsați să vă încurce, spuse Leslie. Numai voi puteți decide cu cât contribuiți. Dați cât vă permiteți și uitați tot.

— Cât ne putem permite? repetă June, apoi așteptă să plece chelnerul care adusese sandvișuri și cafea. Nu e nici un secret cât câștigă asistenții universitari la Wyndham. Sandy primește cinci mii o sută de acolo...

— Junie, o rugă Sandy.

— Plus încă o mie două sute pentru că predă la cursurile de vară. Avem nevoie de mașină, așa că în toamna asta o să-și ia două module de engleză administrativă la seral. Asta înseamnă încă o mie opt sute. Asta ne oferă un venit anual de opt mii o sută de dolari și... proștii... ăștia sugerează să contribuim cu o mie șapte sute cincizeci de dolari la templu.

— Erau niște sugestii preliminare, spuse Michael. Știu sigur că membrii comitetului vor fi fericiți să primească mai puțin. Cu mult mai puțin.

— Două sute cincizeci de dolari, spuse Sandy.

— Dacă asta e, dă-le un cec și când îți vor mulțumi, spune „cu plăcere", rezumă Leslie.

Michael clătină din cap:

— Au de gând să stabilească nivelul minim al contribuției la șapte sute cincizeci de dolari.

Se lăsă o scurtă tăcere, ruptă de Sandy:

— Nu pot să dau atât, rabi.

— Ce vei face cu școala de ebraică pentru copii?

— Voi plăti taxa, așa cum am făcut întotdeauna. O sută patruzeci de dolari pentru toți trei, plus treizeci de dolari pe lună pentru transport.

— Nu poți. Comitetul executiv a votat că numai membrii care au contribuit își pot trimite copiii la școala de ebraică.

— Hopa, spuse June Berman.

— Și ce s-a întâmplat cu vechea idee măreață că templul e un loc unde orice om, oricât de sărac, îl poate căuta pe Dumnezeu? întrebă Sandy.

— Vorbim despre calitatea de membru, Sandy. Nu vei fi dat niciodată afară din templu.

— Dar s-ar putea să nu găsesc un scaun să mă așez?

— S-ar putea.

— Dar dacă un om pur și simplu nu-și poate permite să dea șapte sute cincizeci de dolari? puse June problema.

— S-a înființat un comitet de analiză, spuse istovit Michael. Nu va fi o tortură. Facem parte din el eu, prietenul tău, Murray Engel, Felix Sommers, șeful soțului tău și Joe Schwartz. Numai tipi rezonabili.

Leslie urmărise figura lui Berman:

— E oribil, spuse ea încet.

Sandy începu să râdă:

— Comitet de analiză. Și ce poate face acest comitet? Eu nu sunt un caz de analiză. Sunt profesor. Cadru universitar.

Terminară de mâncat și Michael vru să plătească. În cele din urmă, știind că Sandy va insista interminabil, îl lăsă pe el.

După o oră, pregătindu-se de culcare, discutară despre asta.

— Nu critica acțiunea în fața membrilor congregației, zise el.

— Dar chiar în felul ăsta trebuie să se desfășoare? Creștinii strâng bani pentru construcții fără această... pierdere de demnitate. Nu pot să mai facă și ei rabat?

— Nu sunt creștini. Eu sunt rabin, nu preot.

— Dar nu e bine, insistă ea. Cred că metodele pe care le folosesc sunt dezgustătoare. Sunt o insultă la adresa inteligenței membrilor.

— Nu face lucrurile mai rele decât sunt.

— De ce nu le spui, Michael?

— Ei știu ce gândesc. E responsabilitatea lor să strângă banii. Sunt convinși că acesta e unicul mod de a-i strânge. Dacă stau retras, până la urmă templul va fi construit și apoi aș putea să-l transform în ceva foarte frumos.

Ea nu-i răspunse. Puse jos peria și văzu că scotea termometrul. Ceva din el se revoltă:

— Nu mă aștepta. Am ceva de lucru.

— Bine.

Citi până la două dimineața. Când se băgă în pat, ea era bineînțeles adormită și îl fură și pe el somnul imediat. Dar la 3.20 se trezi și văzu că nu mai era lângă el. Leslie stătea lângă fereastra deschisă, fumând și privind în întuneric. Sunetul greierilor era intens și își dădu seama că țârâitul lor pătrunzător îl trezise.

— Ce tare cântă, nu? zise și se scuală, așezându-se pe pervaz, cu fața la ea. Ce faci aici?

— Nu puteam să dorm.

Luă și el o țigară și ea i-o aprinse, chipul văzându-i-se trist și gânditor, cu ochi enormi în lumina flăcării.

— Ce s-a întâmplat, Leslie? o întrebă blând.

— Nu știu. Insomnie, cred. În ultima vreme, nu prea mai pot să dorm. Of, Michael, spuse după o scurtă tăcere, ne-am acrit, nu-i așa? Prea tare ca să mai concepem o ființă atât de dulce cum e un copil.

— Ce tot spui? pară el cu asprime, simțindu-se imediat un mincinos și un ipocrit, știind că ea îl cunoștea prea bine pentru a-i crede prefăcătoria. Asta da teorie. Foarte înțeleaptă.

— Bietul Michael.

— O să se rezolve. Există și soluția adopției.

— Nu cred că ar fi drept față de copil, își ridică ea ochii spre el în întuneric. Știi care e de fapt problema noastră?

— Hai în pat.

— Tu nu mai ești tânărul evreu rătăcitor al munților. Eu nu mai sunt fata pentru care ai prins peștele cel mare.

— Pentru numele lui Dumnezeu, se supără el.

Se întoarse singur în pat, dar, în vreme ce ea stătea mai departe în întuneric și fuma, el zăcu fără somn, urmărind sclipirea de chihlimbar roșu a vârfului țigării și amintindu-și de fata aceea dispărută cu o iubire atât de intensă, încât nu putu fi înăbușită de perna pe care și-o trase peste față ca o mască deliberată de provocat toropeala.

Kahners ajunsese la etapa campaniei în care era pregătit să vândă sinagoga pe bucățele. Pentru membrii congregației se pregătea o listă șapirografiată, intitulată *Memorie și tribut viu*, care le amintea că e preferabil să ai un nume bun decât mari bogății și iubirea semenilor decât aur și argint. În mod sigur, mai scria în introducere, cea mai înaltă virtute este un nume care se asociază la ameliorarea comunității, educația tinerelului și modelarea unor caractere alese. Membrilor li se oferea șansa unică de a avea numele lor sau pe al unui drag dispărut inscripționat într-o clădire ce va servi de-a lungul timpului ca model pentru viitoarele generații.

Pentru douăzeci și cinci de mii de dolari, sinagoga va primi numele individului specificat.

Capela se vindea cu zece mii de dolari. La fel și auditoriul, în vreme ce școala religioasă își dădea numele pentru șapte mii cinci sute de dolari, ca și camera de destindere și instalația de aer condiționat.

Altarul putea fi numit pentru șase mii de dolari. Tora (complet-coperță, prima pagină, supracopertă, cotor) la două mii cinci sute de dolari, era un chilipir față de inscripționarea pe plăcuțe de alamă bătute pe ușa custodelui, care costa trei mii cinci sute de dolari.

Lista era șapirografiată pe patru pagini capsate.

Kahners folosea aceeași listă la fiecare campanie pentru evrei. Adusese teancuri întregi într-una din cutiile lui, astfel că nu era necesar decât să se bată numele templului Emeth deasupra fiecărei pagini pentru ca listele să fie expediate. În acea zi, Kahners veni bombănind la Michael:

— În seara asta, amândouă fetele rămân peste program să bată adresele. Dar avem nevoie de liste. Uite ce pățești dacă te bazezi pe voluntari din clasa bogată. Femeia aia, Elkins, le-a luat ieri acasă să taie matrițele și acum zice că nu poate veni azi. A răcit, vara.

— Încerc să găsesc pe cineva care să le aducă în după-amiaza asta, spuse Michael.

— Avem nevoie de ele la ora șapte, cel târziu șapte și jumătate, încheie Kahners, plecând să răspundă solicitărilor irascibile ale secretarelor.

Zbârnâitul constant al telefoanelor, clămpănitul șapirografului și țăcănitul sâcâitor al celor două mașini de scris se amestecară într-o gheară de sunet care-l râcâia iar și iar, astfel că pe la mijlocul dimineții simțea o durere surdă în spatele frunții și începu să-și scotocească mintea, căutând un motiv pentru a pleca de la

serviciu. Evadă la unsprezece și jumătate, oprindu-se să mănânce un sandviș și făcând apoi vizite pastorale, primind chiar la una din ele un desert compus din ștrudel și ceai. La două și jumătate trecu pe la spital și stătu cu o femeie care tocmai suferise o operație de colecist. Rămase până la două patruzeci și opt, patru minute după ce-i arătă cele trei pietre extrase, ca niște bijuterii, pe o bucată de catifea neagră, urmând să devină moștenire de familie.

Urca în mașină în parcarea spitalului când își aminti de listele de membri, își dezbrăcă haina, își suflecă mânecile, lăsă jos geamurile și ieși din oraș, mijindu-și ochii în soarele orbitor al amiezii.

La fermă, sună la intrarea principală și așteptă, dar nu veni nimeni. Cu haina pe braț, ocoli casa. Doamna Elkins stătea întinsă pe un scaun de grădină la umbra unui stejar mare, cu picioarele lungi și zvelte pe prelungirea scaunului și cu genunchii depărtați, astfel că prin V-ul format de contururile ei bronzate îi vedea cratița cu porumb așezată pe burta goală. Toate rațele erau în jurul ei, mâncănind în timp ce le arunca porumb cu mici bobârnace ale degetelor lungi. Pantalonii foarte scurți dezvăluiau ceea ce creatorii de modă ascund cu ușurință, începutul petelor de vârstă pe spatele coapselor. Șortul era alb, sutienul albastru și umerii rotunzi, dar pistruiați. Părul ei, în schimb, îl surprinse; în loc de blond pai, era castaniu strălucitor.

— Rabi, spuse.

Își dădu jos cratița de pe burtă și se ridică, strecurându-și picioarele în saboți.

— Bună. Domnul Kahners ar dori listele de membri.

— Am terminat cu ele. Poți aștepta puțin, să hrănesc monștrii ăștia?

— Te rog. Am o grămadă de timp.

În timp ce le arunca hrană, avansară împreună prin pâlcul de rațe lacome, spre o cușcă mare și largă de la umbra casei. Ușa se deschise cu un scrâșnet de balamale ruginite și ea așeză înăuntru cratița cu porumbul rămas, trântind portița la timp pentru a împiedica scăparea rățoiului mare care se repezi spre ei cu labe roșii și rapide, bătând intermitent din aripi.

— De ce-l închideți? întrebă Michael.

— Tocmai l-am prins și n-are aripile retezate. O va face Harold când ajunge acasă. Ia loc, te rog. Lipsesc numai un moment.

Și plecă spre casă. Având grijă să nu-i urmărească mersul, se duse la șezlong. Pe cer se adunau câțiva nori și când se așeză, se auzi primul tunet înfundat, însoțit de mâcăitul rațelor. Ea reveni în curând, dar nu cu listele, ci cu o tavă mare cu gheață, pahare și sticle pline.

— Poftim. E grea, îl solicită. Pune-o pe gazon.

El o așeză:

— Nu e necesar. Am venit neanunțat și nu te simți bine azi.

— Nu mă simt bine?

— Răceală.

— A, râse ea. Nu sunt răcită, rabi. L-am mințit pe domnul Kahners ca să ajung la coafeza mea.

Îl privi în ochi:

— Ai mințit vreodată?

— Cred că da.

— Eu mint mult. Îți place? îl întrebă, atingându-și părul castaniu.

— Foarte mult, răspunse sincer.

— Te-am văzut uitându-te. Înainte, în prima seară

când ai venit și după aceea, când am fost la templu. Mi-am dat seama că nu-ți plăcea culoarea cealaltă.

— Era drăguță, zise el.

— Acum minți, nu-i așa?

— Da, îi zâmbi.

— Dar așa e mai bine? Îți place? repetă, atingându-i mâna.

— Da. Când se întoarce domnul Elkins? spuse, dându-și seama prea târziu că întrebarea aceea nu fusese cea mai bună alegere.

— Nu înainte de câteva zile. S-ar putea să plece la Chicago de la New York. Ce-ți ofer? începu să ciocnească ușor sticlele. Gin tonic?

— Nu, mulțumesc, refuză repede. Dacă ai ceva răcoritor, bere de ghimbir poate.

Avea și îi turnă într-un pahar. Nu mai era alt scaun pe gazon și se așeză lângă el pe șezlong, luându-și niște whisky cu gheață.

Sorbiră din pahare, apoi ea îl privi și îi zâmbi:

— Voiam să-ți cer o audiență.

— Pentru ce?

— Am... ceva ce voiam să-ți spun. Să discut cu tine. O problemă.

— Dorești să discutăm acum?

Ea își termină repede băutura și se duse la tavă să-și reumple paharul. De data asta, veni cu sticla și o așeză lângă ei. Își lăsă saboții și își vârî picioarele sub ea; oja roșie de pe unghii era acoperită de o peliculă de praf, vedea pentru că erau la câțiva centimetri de genunchiul lui.

— Îi spui domnului Kahners că am mințit? întrebă. Să nu-i spui.

— Nu datorezi nimănui explicații.

— Mi-a plăcut să lucrez cu tine, îi atinse ușor pantalonul cu degetele de la picioare, fără să apese.

— Domnul Kahners spune că ești una din cele mai bune dactilografe pe care le-a văzut.

— Nici nu s-a uitat, zise ea, ronțăind gheața și întinzând paharul spre sticlă; el văzu, cu un semnal de alarmă interior, că din nou îl băuse pe tot.

Îi turnă cu fereală, adăugând cele mai mari cuburi de gheață pe care le găsi. Trebuie să plec de aici, se gândi și vru să se ridice, dar ea își puse mâna pe brațul lui:

— Asta e culoarea mea naturală.

Își dădu seama că vorbea despre păr. Își puse mâna peste a ei ca să i-o dea la o parte, dar ea își răsucise încheietura astfel că palma i se strecură în a lui și li se atinseră degetele.

— Soțul meu e mult mai bătrân decât mine, zise ea. O fată nu-și dă seama când se mărită cu un bătrân. Nu știe ce-o așteaptă, cum vor fi anii următori.

— Doamnă Elkins, spuse, dar ea îi lăsă mâna și alergă deodată spre cușca de sârmă. Îi deschise portița cu un scârțâit și rățoiul se năpusti spre ieșire și apoi se opri, confuz la absența barierei care-i blocase drumul până atunci.

— Hai, prostănacule, îl îndemnă femeia.

Rățoiul sări ușor, împingând cu labele mari și roșii și aripile în culorile curcubeului i se desfășurară în aer. Pluti deasupra lor o secundă, cu puful alb lucitor și coada neagră și apoi zbaterea aerului se înteți și se ridică triumfător, strigând, avântându-se deasupra pădurii.

— De ce-ai făcut asta?

— Vreau ca tot ce e în lume să fie liber, se întoarse ea spre el. El. Tu. Eu.

Îl luă cu brațele de gât și îi simți trupul și gura caldă și mobilă, dar cu gust de gheață de la frigider și whisky. Se desprinse, dar ea se ținu de el de parcă s-ar fi înecat.

— Doamnă Elkins...

— Jean.

— Jean, asta nu e libertate.

Ea își frecă obrazul de pieptul lui.

— Ce-o să mă fac eu cu tine?

— Pentru început, ia-o mai ușor cu băutura.

Ea se uită la el și un tunet se rostogoli deasupra capetelor lor.

— Nu ești interesat, nu-i așa?

— Nu chiar atât de interesat.

— Nu ești interesat *deloc*. Nu ești bărbat?

— Sunt bărbat, spuse blând, pornind deja pentru ca zeflemeaua să nu-l mai ajungă.

Ea se întoarse și intră în casă și de data asta îi urmări mersul liber și frumos, cu sentimentul virtuos că-și câștigase acest privilegiu. Apoi își luă haina și ocoli casa, mergând spre mașină. Deschizând portiera, ceva îi șuieră pe lângă tâmplă, foarte aproape, aterizând pe mașină. Cutia se deschise izbind pământul și o parte din conținut se împrăștie, dar, din fericire, majoritatea fișelor erau sortate și strânse pachet cu ajutorul unor benzi elastice. Ridică ochii mijindu-i în soare și se uită la ea, cum stătea la fereastra deschisă de la etajul doi.

— Te simți bine? Vrei să trimit pe cineva să stea cu tine?

— Vreau să te duci dracului, spuse ea răspicat.

După ce o văzu plecând, îngenunche și strânse listele de membri, așezându-le la loc în cutia de lemn crăpată într-o parte. Apoi se urcă în mașină, porni motorul și plecă.

Conduse o vreme apoi, fără să știe de ce, trase mașina la marginea drumului, își aprinse o țigară și stătu acolo, încercând să nu se gândească la cât de ușor i-ar fi fost să întoarcă. După câteva minute, stinse țigara în scrumiera de bord, ieși din mașină și porni prin pădure. Mirosul aromat de afine îi făcu bine. Merse avântat, până începu să-i curgă transpirația și nu se mai gândi nici la Jean Elkins, nici la sinagogă, nici la Leslie. În curând ajunse la un mic pârâu cristalin, lat de vreo doi metri și ceva. Pe fund avea nisip și frunze căzute; își scoase pantofii, intrând în apă cu ei în mână. La mijloc, pârâul abia îi trecea puțin de genunchi. Nu văzu pești, dar pe partea cealaltă văzu pureci de apă și sub o piatră găsi un rac pe care-l urmări în josul curentului vreo șapte metri până când dispăru sub o altă piatră. În niște ierburi de deasupra unei căderi de apă în miniatură trona în mijlocul pânzei sale un păianjen mare cu puncte galbene. Deodată se gândi la păianjenul din anexa unde stătuse în vacanța de dinaintea facultății, când lucrase la Cape Cod, la păianjenul cu care vorbea. Se gândi o clipă să vorbească și cu acesta, dar adevărul era că acum se simțea prea bătrân sau poate pur și simplu, el și păianjenul acesta nu aveau nimic să-și spună.

— Hei, se auzi o voce.

De pe malul celălalt, un om se uita la el. Nu știa de când îl privea de acolo.

— Bună ziua, răspunse.

Bărbatul era îmbrăcat ca un fermier, în salopetă albastră decolorată, pantofi de lucru pătați de lapte și cămașă de asemenea albastră, udă de transpirație. Perii de pe fața lui aveau aceeași culoare cenușie ca și pălăria

uzată, fără bandă, cam prea mare, astfel că marginea ei aproape îi cădea pe urechi.

— E proprietate particulară.

— Da? Îmi pare rău, se scuză Michael. N-am văzut nici un marcaj.

— Foarte rău. Sunt marcaje. Nu se vânează și nu se pescuiește pe pământu' ăsta.

— Nu făceam asta.

— Scoate-ți dracului picioarele împuțite din pârâul meu până nu pun câinii pe tine, zise omul. Vă știu pe de-alde voi. Nu aveți respect pentru proprietate. Și oricum, ce faci aici cu pantalonii ăia suflecați ca unul de patru ani?

— Am intrat în pădure, explică Michael, pentru că am dorit să trăiesc eliberat, să mă confrunt numai cu faptele esențiale ale vieții și să văd dacă nu pot învăța de la natură, nu să descopăr în ceasul morții că nu am trăit cu adevărat.

Trecu prin pârâu, se opri lângă fermier și își șterse cu grijă exagerată picioarele cu batista, care era din fericire, curată. Apoi își puse la loc ciorapii desfăcându-și manșetele cam șifonate ale pantalonilor. Se îndepărtă prin pădure, gândindu-se la Thoreau, scriitorul apologet al naturii și la ce i-ar fi spus el fermierului. Parcursese cam jumătate de drum înapoi când începu să cadă ploaia. Mai merse puțin, dar când copacii se răriră și răpăiala se înteți, o luă la fugă. Nu mai alergase de mult și deși avea un suflu prost și în curând abia mai respira, o ținu așa până la ieșirea din pădure, unde se răsuci pentru a evita o tăbliță mare care spunea lumii că pământul respectiv era al lui Joseph A. Wentworth și oricine îl încalcă va fi dat pe mâna legii. Se urcă în

mașină gâfâind și ud leoarcă, înțepându-l splina și fâlfâindu-i ceva în stomac. Îl încerca senzația că supraviețuise la limită unei întâmplări periculoase.

După trei seri, merse cu Leslie la un seminar la Universitatea din Pennsylvania. Era un colocviu intitulat „Religia în era nucleară", care reunea teologi, oameni de știință și filosofi într-o atmosferă controlată de camaraderie interdisciplinară, din care izvorâră câteva răspunsuri la întrebările morale ridicate de fisiunea nucleară. De Max avea grijă o studentă din Wyndham care fusese de acord să rămână peste noapte și nu erau presați să se întoarcă repede; după întâlnire, acceptară invitația rabinului din Philadelphia să bea o cafea acasă la el.

Intrară cu mașina în Wyndham pe la două dimineața.

Crezuse că Leslie dormea, cum stătea cu capul pe spate și cu ochii închiși, dar ea îi vorbi:

— Parcă toată lumea s-a făcut iudaică, zise. Dar acum nu mai avem de înfruntat camere de gazare, ci bombe.

Se gândi la cuvintele ei, dar nu-i răspunse, conducând încet în tăcere, încercând să uite problema prezenței lui Dumnezeu în ajutorul unei lumi care s-ar dizolva deodată într-un nor atomic. Era o noapte blândă și luna de august apăruse pe cer ca o felie de morcov. Tăcură amândoi și peste puțin, ea începu să-i fredoneze. El n-avea chef să meargă acasă:

— Vrei să vezi terenul templului?

— Da, zise ea, ridicându-se vioaie din somn.

Drumul de smoală șerpuia în sus pe deal, îngustându-se și continuându-se cu pietriș până la intrarea pe terenul templului. Conduse cât de repede putea, tre-

când pe lângă o casă unde, la zgomotul mașinii, lumina din dormitor se aprinse și se stinse scurt.

Ea râse cu puțină amărăciune:

— Ăștia cred că suntem îndrăgostiți.

Parcă la capătul șoselei, trecură de un gard și de silueta impunătoare a stâlpului de marcaj; apoi se pomeniră pe terenul templului. Luna arunca o lumină încântătoare, dar pământul era plin de frunze moarte și denivelat, astfel că Leslie trebui să-și scoată pantofii. El îi băgă în cele două buzunare ale hainei și o luă de mână. Se vedea o potecă și-o urmară încet, ajungând în scurtă vreme pe culmea dealului. El o ridică pe o stâncă și ea stătu acolo ținându-i mâna pe umăr, privind peisajul negru smălțat în petice mari de lumina din cer, ca montarea unui decor pentru un vis frumos. Ea nu spunea nimic, dar mâna îi apăsă umărul până la durere și o dori ca femeie pentru prima dată după luni de zile.

O săltă pe piatră și o sărută, simțindu-se tânăr și ea îi răspunse până-și dădu seama ce voia să facă și îl respinse, aproape lovindu-l.

— Prostule, nu suntem doi juni care au nevoie să fugă în codru la miezul nopții. Sunt soția ta, avem un pat mare și solid acasă și destul loc ca să ne hârjonim nuzi, dacă asta vrei. Du-mă acasă.

Dar el nu voia. Se luptă cu ea, râzând, apoi serios, până când ea se opri din joacă, îi luă fața în palme și îl sărută ca o mireasă, șoptindu-i doar că-i pot auzi oamenii din casă, dar lui nu-i păsa.

La început, ea vru să aplice sfaturile doctorului Reisman, dar el o opri:

— Nu e pentru copil. E pentru o schimbare, pentru noi doi, și făcură dragoste la poalele stâncii pe foșnitoarele frunze uscate, cu dulceață, dar ca două sălbăticiuni, ca o rață și un rățoi, ca leii, și după aceea ea deveni din nou iubita lui, puicuța, mireasa, fata de aur pentru care prinsese peștele cel mare.

Se întoarseră vinovați la mașină, Michael cercetând ferestrele întunecate ale casei după spioni fără somn și, pe drumul de întoarcere, ea stătu foarte aproape de el. Înainte de a intra în casa lor, Michael insistă să se scuture bine și îndepărtă resturi de frunze și rămurele de pe spatele iubitei, cu pantofii ei în buzunare, când se aprinse lumina din fața casei și dădaca le spuse zguduită că i se păruse că erau spărgători.

După zece zile, Leslie veni la el și îi puse mâna pe ceafă:

— Nu mai știu unde mi-e ciclul. Nu-l găsesc nicăieri.

— Ei, întârzie câteva zile. Se întâmplă.

— Al meu vine cu o punctualitate de ceas. Și mă simt ca fata din reclamele de vitamine.

— Ai răcit, o necăji tandru, rugându-se.

După două zile, i se făcu din nou rău dimineața.

Când hormonii din urină își dovediră în laborator noua condiție, dr. Reisman își asumă jubilând tot meritul pentru sarcină. Îl lăsară în pace.

Capitolul 42

La șapte săptămâni după ce Kahners intrase în oraș ca un cavaler în Buick negru în loc să călărească pe armăsar alb, colectorul de fonduri își împachetă lăzile, tocmi trei străini să i le care afară, acceptă cecul de 9238 de dolari și dispăru din viețile lor.

Pe termometrul din curtea sinagogii, linia roșie ajunsese la maximum.

Douăsprezece familii se retrăseseră din calitatea de membre.

Restul de trei sute cincizeci și unu de membri semnaseră contribuții cu sume între cinci sute de dolari și cei cincizeci de mii ai lui Harold Elkin.

Paolo Di Napoli se întoarse de la Roma cu frumoase schițe pastelate, influențate de lucrările lui Nervi și Frank Lloyd Wright. Comitetul i le aprobă imediat.

În octombrie, pe dealul construcției urcară mașini grele. Acestea tăiară pământul roșu în felii mari, doborâră copacii bătrâni de două secole, traseră cioturile străvechi din patul lor de rădăcini și înlăturară bolovanii care nu se urniseră de acolo din perioada glaciațiunilor arhaice.

De Ziua Recunoștinței, pământul se întărise până la limita înghețării și ninsese pentru prima dată. Mașinile coborau. Tăietura adâncă a fundației era îmblânzită de coaja subțire a zăpezii noi.

Într-o zi, rabinul urcă dealul cu un indicator atrăgător în negru și alb, care-i informa pe trecători că pe locul acela se va înălța noul templu Emeth. Michael îl bătuse în cuie și îl vopsise chiar el. Dar pământul era atât de înghețat încât nu-l putu înfinge în el. Hotărât să aștepte primăvara, îl luă înapoi acasă.

Dar revenea des acolo.

Își ținea cizmele pescărești în portbagaj și uneori, când simțea nevoia să fie absolut singur cu Dumnezeu, conducea până la poalele dealului, își trăgea cizmele și urca până pe creastă, așezându-se lângă stânca unde făcuse dragoste cu soția lui. Se uita la excavarea înghețată, în bătaia vântului. Pe zăpadă erau multe urme de iepuri și altele pe care nu le recunoștea. Spera că ridicarea sinagogii nu va speria animalele. Voia întotdeauna să le aducă de mâncare data viitoare când avea să vină, dar uita invariabil. Își imagina o adunare secretă de vietăți cu blană și cu pene care-l priveau cu ochii strălucind în întuneric și îl ascultau predicând adevărul, se vedea pe el însuși ca pe un fel de Francisc de Assisi evreu al Pennsylvaniei.

Stânca era acoperită pe toată durata iernii de o cușmă de zăpadă. La apropierea primăverii, aceasta descreștea invers proporțional cu pântecul soției lui, până când zăpada se topi și burta ei semăna acum cu movilița albă, minunea lor personală.

La șapte zile după dispariția completă a omătului de pe stâncă, mașinile și oamenii reveniră să lucreze la construcție. La început, să urmărească turnarea anevoioasă a fundației a fost o agonie pentru Michael; își

aminti dezamăgirea părintelui Campanelli când se încheiase ridicarea noii lui biserici din San Francisco. Dar încă de la început era evident că sinagoga va fi o construcție frumoasă și nu va fi dezamăgit.

Di Napoli folosise forța aspră a betonului pentru a evoca splendoarea primitivă a primelor temple. Pereții sanctuarului din interior erau din cărămidă roșie neacoperită, curbați la altar pentru a spori acustica.

— Încurajați-vă oamenii să-și frece palmele de ziduri, să simtă senzația, îi spuse arhitectul lui Michael. Tipul ăsta de cărămidă trăiește dacă o atingi.

Proiectase replici aurite ale tablelor cu cele zece porunci pentru zona înaltă de deasupra chivotului, luminate neclintit de o flacără ce strălucea pe cărămizile întunecate.

La etajul superior, clasele de ebraică erau realizate în culori pastelate ca peisajele din Israel, cu pete de culoare caldă pretutindeni. Pereții exteriori ai claselor erau din sticlă glisantă pentru a avea aer și lumină, prevăzuți în afară cu zăbrele subțiri din beton, pentru a fi sigure pentru copii.

Un pâlc învecinat de pini bătrâni deveni locul de meditație, unde Di Napoli proiectă o colibă vegetală permanentă, nu departe de stânca cea mare din spatele sinagogii.

Harold Elkins, care se pregătea să-și petreacă o a doua lună de miere în Mediterana cu soția lui șatenă, anunță că achiziționase un tablou de Chagall pe care dorea să-l doneze templului.

Femeile din asociație începură să facă planuri pentru o colectă independentă de fonduri. Doreau să achiziționeze o statuetă de bronz a lui Lipchitz pentru peluza noii construcții.

***

După o târguială politicoasă și minimă de ambele părți, vechea clădire a sinagogii a fost vândută Cavalerilor din Columbus pentru șaptezeci și cinci de mii de dolari, atât cumpărătorii cât și vânzătorii fiind foarte mulțumiți de tranzacție. Aceasta ar fi trebuit să adauge un surplus fondului noii construcții, dar comitetul a fost nevoit să înfrunte faptul că, deși Archibald S. Kahners adunase contribuții, onorarea lor efectivă era altă poveste. Scrisorile expediate celor care nu plătiseră imediat primiră doar rareori un răspuns.

În cele din urmă, Sommers apelă la rabin. Îi dădu lui Michael lista familiilor care nu contribuiseră deloc.

— Dacă dorești să-i vizitezi, sugeră delicat.

Michael se uită nedumerit la listă. Era destul de lungă:

— Sunt rabin, nu colector de impozite.

— Desigur, desigur. Dar ai putea include aceste nume în programul de vizite pastorale, ca să le amintești că templul știe de existența lor. O aluzie discretă...

Sommers făcea și el o aluzie. La urma urmei, datorită articolului în care Michael se prezenta ca „un rabin al construirii" fusese chemat la Emeth. Acum aveau nevoie de ajutorul lui pentru a transforma ideea în realitate.

Luă lista. Primul nume de pe ea era Samuel A. Abelson. Când trecu pe la apartamentul familiei Abelson, găsi patru copii mici, doi foarte răciți, trăind într-un apartament nemobilat cu o mamă de douăzeci și doi de ani cu ochii opaci, care fusese părăsită de soț de trei săptămâni. În casă aveau mâncare puțină și aceea mirosea rău.

Dădu numele și adresa lor directorului Agenției Familiei Evreiești, care promise că va trimite un asistent social în aceeași după-amiază.

Următorul nume era al lui Melvin Burack, un negustor de haine en gros, care era plecat când îi vizită Michael, folosind una din cele trei mașini ale familiei. Sorbind ceai cu rabinul în sufrageria cu mobilier spaniol, Moira Burack promise să nu mai uite din nou să trimită cecul la sinagogă.

Nu a fost chiar așa de rău cum se temuse. Nici măcar la cel de-al șaptelea număr de pe listă: Sanford Berman. June îl servi cu cafea și prăjitură marmorată și Sandy Berman îl ascultă, apoi ceru politicos o audiență la comitetul de analiză, pentru a face un aranjament care i-ar permite să-și înscrie copiii la școala de ebraică.

Totuși, după câteva zile, Michael văzu că June și Sandy Berman traversau strada ca să evite întâlnirea cu el.

Nu era un fenomen izolat. Dacă alții nu treceau drumul la vederea rabinului, nici nu strigau de bucurie alergând să-l întâmpine.

Observă că primea tot mai puține solicitări de la membrii congregației lui care se confruntau cu crize spirituale.

După-amiaza târziu, se obișnui să stea în sanctuarul neterminat și să-l întrebe pe Dumnezeu ce putea să facă, rugându-se cu nările pline de mirosul de var și ciment proaspăt. Deasupra lui, muncitorii aruncau cărămizi, spărgeau sticle de vin, se înjurau în gura mare și își povesteau istorii porcoase, crezându-se singuri în templu.

***

La două zile după inaugurarea de pe 18 mai a templului Emeth, Felix Sommers îi sugeră lui Michael să pregătească un discurs pentru petrecerea cu șampanie organizată înaintea vacanței de vară. Scopul era să asigure contribuții din timp pentru donația anuală de la toamnă. Aveau nevoie de bani pentru a-și plăti ipotecile bancare, explică Felix.

Se gândea la discurs când sună telefonul:

— Michael? întrebă Leslie. A început.

Îl salută pe Felix și plecă acasă s-o ia. La ieșirile din campus, traficul era destul de aglomerat, dar șoseaua spre spital nu era prea circulată și Leslie încă zâmbea, palidă, când ajunseră.

Fetița se născu aproape la fel de repede ca și fratele ei, cu opt ani înainte, sosind la mai puțin de trei ore după prima durere violentă. Sala de așteptare era aproape de cea de travaliu așa că, din când în când, la deschiderea ușilor batante de câte o asistentă, auzea țipetele și gemetele femeilor, sigur că recunoaște și glasul lui Leslie printre ele.

La cinci și douăzeci și opt de minute, obstreticianul veni la el și îi spuse că soția născuse o fetiță de trei kilograme și două sute de grame. Îl rugă să-l însoțească la bufetul spitalului și acolo băură o cafea și doctorul îi explică situația. Capul copilului intrase prin peretele colului exact când acesta era întins într-o contracție. Sfâșierea rupsese o arteră și fuseseră forțați să-i facă histerectomie imediat după ce ieșise copilul și putuseră controla hemoragia.

Michael se duse și se așeză la picioarele patului lui Leslie. Avea ochii închiși, cu pleoapele vinete, dar în curând îi deschise.

— E drăguță? îl întrebă pierdută.

— Da, spuse, deși în îngrijorarea lui nici nu se uitase, crezându-l pe cuvânt pe doctor că micuța era sănătoasă.

— N-o să mai avem alții.

— N-avem nevoie. Avem un fiu și o fiică și ne avem unul pe altul.

Îi sărută degetele și-o ținu de mână până adormi împăcată și atunci se duse să-și privească fiica prima oară. Era mult mai drăguță decât fusese Max la naștere. Avea pe cap un smoc de păr des.

Se duse acasă cu o cutie de pateuri pentru dădacă, îl sărută pe Max la culcare și porni spre sinagogă în ploaia de primăvară, rămânând în sanctuar până dimineața, într-unul din scaunele confortabile tapisate cu spumă de poliester, pe rândul al treilea. Se gândi la lucrurile pe care dorise cândva să le facă și la ce făcuse cu viața lui, se gândi mult la Leslie și la el, la Max și acum și la fetița lor cea mică. În pauzele conversațiilor cu Dumnezeu, descoperi că, deși sinagoga avea numai câteva săptămâni, un șoarece se juca noaptea în altar, în liniștea totală a clădirii.

La cinci și treizeci și cinci de minute plecă acasă, făcu un duș, se bărbieri și își schimbă hainele. Ajunse la Felix Sommers acasă când acesta lua micul dejun și acceptă un pahar și o ceașcă de cafea, apoi își dădu seama că era înfometat și stătu la masă cu ei. Terminând omleta, îi spuse lui Felix că avea de gând să demisioneze.

— Te-ai gândit bine? Ești absolut sigur? întrebă Felix turnându-i cafea.

Deși era, ego-ul lui sângeră văzând că Sommers nu pretindea să conteste decizia lui de a pleca. Îi spuse că va rămâne până îi vor asigura un înlocuitor.

— Ar trebui să angajați doi oameni, îl sfătui. Un rabin și pe încă cineva, probabil un laic, poate un voluntar. Cu o pregătire în domeniul administrării afacerilor. Lăsați-l pe rabin să fie rabin.

O spuse cu sinceritate și Sommers o luă ca atare, mulțumindu-i.

Așteptă mai multe zile până într-o după-amiază când îi spuse lui Leslie, în timp ce ea alăpta copilul. Nu păru surprinsă:

— Vino aici, îi spuse.

Se așeză cu grijă pe pat și ea îl sărută, îi luă mâna și o puse pe obrazul bebelușului, o catifelare atât de singulară încât îi uitase senzația.

A doua zi le aduse acasă de la spital. Leslie, copilul și șase sticle de preparat, pentru că îi secase laptele, precum și un flacon mare cu pastile verzi ca marea pentru a o ajuta să doarmă. O ajutară câteva nopți și după aceea îi reveniră accesele de insomnie, deși copilul dormea bine noaptea.

Când Rachel avea trei săptămâni, Michael luă un tren de dimineață spre New York.

Rabi Sher murise de doi ani. Îl înlocuise Milt Greenfield, coleg de clasă cu Michael la Institut.

— Am o propunere care e o adevărată provocare, spuse rabi Greenfield.

Michael rânji:

— Predecesorul tău, odihnească-se în pace, mi-a spus cândva același lucru, Milt. Numai că Sher a pus altfel problema: „Am o slujbă mizerabilă pentru tine."

Râseră amândoi.

— E o congregație care tocmai a trecut prin vot la iudaismul reformat, explică rabi Greenfield. Asta după un mic război civil.

— Au mai rămas urme din el?

— Aproape o treime din membri sunt ortodocși. Pe lângă îndatoririle tale obișnuite, probabil că va trebui să oficiezi zilnic în momentele consacrate de canonul iudaismului ortodox. Va trebui să le fii rabin și tradiționaliștilor și liberalilor.

— Cred că-mi place, zise Michael.

În week-end-ul următor luă avionul de Massachusetts și la încă o săptămână după aceea, plecară cu mașina, cu Rachel pe un scaun special și Max lângă ea, în spate. Găsiră casa mare și veche, în stil victorian, arătând de parcă era bântuită de stafii din secolul al XIX-lea, cu ferestrele ca niște ochi sfătoși și un pâlc de meri în spatele casei. Aveau crengi moarte și era nevoie să fie îngrijiți; pe Max îl aștepta un leagăn făcut dintr-o anvelopă legată cu sfori groase de o creangă înaltă.

Cel mai mult îi plăcu sinagoga. Beth Sholom era un templu vechi și mic. Nu avea tablouri de Chagall sau sculpturi de Lipchitz, dar mirosea a ceară de parchet și a cărți îndelung citite, a lemn uscat și a douăzeci și cinci de ani petrecuți de oamenii de acolo în căutarea lui Dumnezeu.

Cartea a IV-a

PĂMÂNTUL FĂGĂDUINȚEI

WOODBOROUGH, MASSACHUSETTS

Decembrie 1964

Capitolul 43

Asociația Absolvenților Colegiului Columbia
Strada 116 și Broadway
New York, New York 100027

Domnilor,

Urmează contribuția mea autobiografică la Catalogul Sfertului de Secol al promoției din '41.

E incredibil când mă gândesc că au trecut aproape douăzeci și cinci de ani de când am părăsit cu toții clădirea din Morningside Heights.

Sunt rabin. Am ocupat amvoane iudaice reformate în Florida, Arkansas, Georgia, California, Pennsylvania și Massachusetts, unde locuiesc în prezent, în Woodborough, cu soția mea, pe numele de fată Leslie Rawlins (promoția '46, Wellesley), din Hartford, Connecticut și copiii noștri, Max, de 16 ani și Rachel, de 8 ani.

Aștept cu surprinzătoare nerăbdare cea de-a douăzeci și cincea întâlnire a noastră. Prezentul e atât de plin de preocupări, încât adesea nu avem ocazia de a privi și spre trecut. Totuși, trecutul este cel care ne îndrumă spre viitor. Ca slujitor al unei religii vechi de aproape șase mii de ani, sunt foarte conștient de acest fapt.

Din experiență, am constatat că, departe de a fi un anacronism, credința e mai importantă decât oricând în înarmarea omului modern cu forță pentru a păși în viitor.

În privința mea, sunt recunoscător că Dumnezeu îmi îngăduie să bâjbâi pe acest drum. Mi-am ațintit cu teamă ochii la cer, ca și voi; m-am lăsat de fumat în ultima vreme și am făcut burtă; am observat că mulți adulți au început să mi se adreseze cu apelativul de politețe „Sir".

Dar în sinea mea, am convingerea că bomba nu va exploda niciodată. Nu cred că voi fi lovit de cancer, cel puțin nu înainte de a îmbătrâni mult; astăzi, patruzeci și cinci de ani e încă o vârstă tânără. Și cine are nevoie de un abdomen plat? Doar nu suntem o societate de băieți de la salvamar.

Destul cu predicile; să mai bem un pahar de sifon; promit să nu deschid gura la reuniune decât, bineînțeles, ca să mai beau ceva și ca să mă alătur vocilor voastre în cântecul „Who Owns New York?"

Colegul vostru,
Rabi Michael Kind
Templul Beth Sholom
Woodborough, Massachusetts

În cele din urmă, adormi îmbrăcat, cu capul pe birou.

Telefonul tăcu toată noaptea. Sună abia la 6.36.

— N-am văzut-o, spuse dr. Bernstein.

— Nici eu.

Era o dimineață rece și caloriferele gemeau sub presiunea aburului și i se năzări să-l întrebe pe Dan cum era îmbrăcată, dacă era protejată de frig.

Lipseau haina groasă albastră, mănușile, cizmele și baticul, îl informă Dan. Veștile îl făcură să se simtă oarecum mai bine: cineva așa de înfofolit nu putea fi complet irațional.

— Ținem legătura, încheie dr. Bernstein.

— Te rog.

Dormitul pe scaun îl înțepenise și stătu mult sub duș, apoi se îmbrăcă, sculă copiii și îi pregăti de școală.

— Vii la serbare diseară? întrebă Rachel. Fiecare grup primește două puncte pentru tați. Sunt și eu în program.

— Și ce rol ai?

— Dacă vrei să vezi, trebuie să vii acolo.

— Bine, îi promise.

Ajunse la sinagogă la timp pentru a rosti rugăciunea celor zece bărbați. Apoi se închise în birou și lucră la o predică, străduindu-se să fie ocupat.

Dan îl sună din nou pe la unsprezece:

— Conform datelor poliției, a dormit la căminul studențesc. A semnat în registru cu numele ei.

— Acum unde e?

— Nu știu. Detectivul spunea că a plecat devreme azi dimineață.

Se gândi că poate se dusese acasă; poate era acolo acum. Copiii erau la școală și Anna nu urma să vină decât pe seară, să pregătească masa.

Îi mulțumi lui Dan și închise, apoi îi spuse secretarei că va lucra restul zilei acasă.

Dar când ieși din birou sună telefonul și secretara alergă după el:

— O telegramă telefonică, rabi.

DRAGĂ MICHAEL PLEC SINGURĂ CÂTEVA ZILE. NU FI ÎNGRIJORAT, TE ROG. TE IUBESC. LESLIE.

Totuși, se duse acasă și stătu în tăcerea bucătăriei, bând cafea fierbinte și gândindu-se.

De unde o să ia bani să plece? Carnetul lor bancar

era în buzunarul lui. Din câte știa, ea nu avea decât câțiva dolari în portofel.

Întorcea întrebarea precum un câine osul când sună telefonul și auzind operatoarea interurbană, începu să se roage. Dar era vocea tatălui lui, vorbind pe o linie cu mulți paraziți:

— Michael?

— Tată? Nu te aud.

— Eu te aud, rosti Abe acuzator. Vrei să chem operatoarea?

— Nu, te aud și eu acum. Ce mai e pe la Atlantic City?

— Vorbesc mai tare! strigă Abe. Nu sunt în Atlantic City. Sunt... și din nou se auzi o pârâitură.

— Alo?

— La Miami! M-am hotărât în ultimul moment. Am sunat să te anunț, să nu-ți faci griji. Adresa e Lucerne Drive, nr. 12, și îi dictă pe litere „Lucerne". La „Grija lui Aisner", îi dictă mai departe.

— Ce e ăsta, tată? O pensiune, un motel?

— O casă particulară. Vizitez un prieten. Ce fac copiii? întrebă după o mică ezitare. Și Leslie?

— Bine.

— Și tu? Tu ce faci?

— Bine, tată. Toți suntem bine. Ce faci tu?

— Michael, am de gând să mă însor.

— Ce-ai spus? întrebă, deși nu mai fuseseră paraziți. Ai spus că te însori?

— Ești supărat? Crezi că e o prostie să facă asta un bătrân ca mine?

— Cred că e minunat, extraordinar! Cine e?

Era ușurat și încântat și își dădu seama vinovat că poate nu era minunat deloc, poate Abe se încurcase cu cine știe ce fel de femeie:

— Cum o cheamă?

— Cum ți-am spus, Aisner. Numele mic e Lillian. E văduvă, ca și mine. Fii atent, e proprietara apartamentului pe care l-am închiriat în Atlantic City. Cum ți se pare mișcarea?

— Șmecher. Foarte șmecher, surâse el în receptor. Of, tată, tată.

— Soțul ei a fost Ted Aisner. Poate ai auzit de nume, avea vreo șase brutării în Jersey.

— Nu, zise Michael.

— Nici eu n-auzisem. S-a prăpădit în '59. E o persoană drăguță, Michael. Cred că o să-ți placă.

— Dacă-ți place ție, e de ajuns pentru mine. Când vă căsătoriți?

— Ne-am gândit să fie în martie. Nu e nici o grabă, am trecut amândoi de mult de vârsta cea năvalnică.

După modul cum o rosti, ghici că repeta vorbele pe care le auzise la Lillian Aisner, poate în conversația cu copiii ei.

— Are familie?

— Hei, n-o să-ți vină să crezi. Are un fiu rabin, dar ortodox. La un templu în Albany, New York. Melvin, rabi Melvin Aisner.

— Nu-l cunosc.

— Păi, e ortodox, probabil n-ați avea unde să vă întâlniți. Lillian spune că are o reputație foarte bună. E un tip cumsecade. Mai are un fiu, Phil. Nu mai știu cum să-l evit. Și ea spune că e un caracter urât. A pus să mă investigheze. Sper să-l coste o avere, tâmpit ce e.

Deodată, Michael se simți trist, amintindu-și piatra funerară dublă din granit cioplit pe care tatăl o pusese pe mormântul mamei lui, cu numele lui Abe alături de al ei și data morții în alb.

— Nu poți să-l acuzi că-și protejează mama, îi spuse tatălui. Ascultă, e pe acolo? Mi-ar plăcea să-i spun în două vorbe ce gigolo ia de bărbat.

— Nu, face cumpărături, zise Abe. Cred că vom petrece o mică lună de miere în Israel. S-o vizităm pe Ruthie și pe ai ei.

— Vreți să vă căsătoriți aici? se oferi Michael, uitând pe moment de problemele lui complicate.

— Ea e strict *kasher*. N-o să mănânce în casa ta.

— Hei! Spune-mi că pun și eu s-o investigheze.

Abe chicoti; Michael își dădu seama că vorbea ca un om mai tânăr, iradiind în voce o căldură așa cum nu mai simțise la el de ani de zile.

— Știi ce-ți doresc, îi spuse.

— Știu, își drese tatăl vocea. Mai bine închid, Michael, ca să nu-și închipuie ticălosul de Phil că încarc dinadins nota de plată la telefon a mamei lui.

— Ai grijă de tine, tată.

— Și tu. Leslie nu e acolo să mă felicite?

— Nu. A ieșit și ea.

— Spune-i că o iubesc. Și pupă-i pe copii din partea lui *zaydeh*. Le-am trimis la fiecare câte un cec de *Hanuka*.

— Nu trebuia, îi spuse, dar auzi tonul.

Puse receptorul în furcă și rămase acolo. Abe Kind, supraviețuitorul. Asta era lecția zilei, moștenirea trecută de la tată la fiu: cum să intri în ziua de mâine. Era o lecție demnă. Cunoștea oameni de vârsta și cu circumstanțele lui Abe Kind, care alegeau să devină somnambuli permanenți, scufundându-se într-o toropeală la fel de sigură ca moartea. Tatăl lui alesese chinul vieții, patul dublu în locul mormântului dublu. Își mai turnă o ceașcă de cafea, întrebându-se cum arăta

Lillian. Bând, gândul îi zbură la altele, cum ar fi faptul dacă și pe mormântul lui Ted Aisner se înălța o piatră funerară dublă.

La șapte și jumătate o duse pe Rachel cu mașina la școala Woodrow Wilson și ea îl abandonă pe coridor. Acceptă un program șapirografiat de la un băiețel serios cu pantaloni lungi și merse în sala de festivități. Singură pe un rând din mijloc, o văzu pe Jean Mendelsohn.

— Bună, îi spuse, așezându-se lângă ea.

— Vai, rabi! Ce faci aici?

— Ca și dumneata, presupun. Cum se simte Jerry?

— Nu așa de rău cum mă temeam. Îi lipsește piciorul. Dar nu e ca în poveștile pe care le-am auzit, că oamenii își simt încă membrul amputat, că-i dor degetele pe care nu le mai au. Înțelegi ce vreau să spun?

— Da.

— Nu e așa. Cel puțin, nu la Jerry.

— Asta e bine. Cum stă cu moralul?

— Ar putea fi și mai rău și mai bine. Stau foarte mult cu el. A venit și sora mea, Lois, de la New York. Are șaisprezece ani și se poartă minunat cu copiii.

— Ai un copil în spectacol?

— Da, Toby, drăcușorul.

Părea cam enervată și înțelese de ce uitându-se pe program. Școala ținea spectacolul anual de Crăciun, un eveniment pe care sperase că-l poate evita când citise prima dată planul de activități al școlii. Pe ultimul rând al distribuției piesei apărea și Rachel, în rol de figurantă.

— Toby o să fie un mag, se hotărî mama copilului să spună. Copiii ăștia te înnebunesc. Ne-a întrebat dacă

îi dăm voie. I-am spus părerea noastră, dar am lăsat-o să hotărască singură.

— Deci ea e un mag, zâmbi Michael.

Ea dădu din cap.

Sala se umpluse. Domnișoara McTiernan, directoarea școlii, cu pieptul înainte și părul de culoarea oțelului, păși în față:

— În numele elevilor și al profesorilor de la școala Woodrow Wilson, vă urez bun venit la spectacolul nostru anual de Crăciun. Copiii dumneavoastră își pregătesc costumele și repetă de câteva săptămâni bune. Spectacolul de Crăciun constituie o tradiție a acestei școli cu care se mândresc toți elevii. Sunt sigură că, văzând programul, veți fi mândri și dumneavoastră.

Se așeză în aplauzele puternice și copiii apărură în spațiile dintre scaune, costumați, păstori nervoși cu bâte lungi, înțelepți cu bărbi în fuioare, îngeri zâmbitori cu minunate aripi din hârtie creponată. După actorii costumați, urmară elevii din clasele a cincea și a șasea, băieții în pantaloni negri, cămașă albă și cravată și fetele în fuste și pulovere. Când copiii ajunseră la locurile lor, Rachel le împărți partituri, apoi se apropie de pian și rămase acolo.

Un băiețel cu freza încă udă se ridică și începu să spună cu o voce incredibil de dulce: „În acele zile, s-a întâmplat că Caesar Augustus a dat un decret ca toată lumea să plătească..."

Nașterea a fost interpretată de copii; Jean Mendelsohn se foia când veniră magii cu daruri. După încheierea micii piese, cu renumita melodie „Silent Night, Holy Night", copiii cântară și alte cântece de Crăciun: „O, mic oraș Betleem", „Primul Crăciun", „Micul toboșar", „O, veniți, credincioși", „O, noapte sfântă". Observă

că Rachel nu cântă. Stătea lângă pian cu ochii la public în timp ce vocile colegilor ei se înălțau în jur.

După ce serbarea se termină, își luă la revedere de la Jean și se duse să-și întâmpine fiica.

— Au fost buni, nu-i așa? întrebă ea.

— Da.

Ieșiră din clădirea superîncălzită a școlii și o duse acasă, iar acolo nu vru să piardă imediat compania ei.

— Ai teme? o întrebă.

— Domnișoara Emmons nu ne-a dat nimic de scris, din cauza spectacolului.

— Știi ce, hai să facem o plimbare ca să ne obosim bine. Pe urmă intrăm, bem ciocolată fierbinte și ne culcăm. Vrei?

— Hmmm.

Se dădură jos din mașină și fetița îi dădu mâna înmănușată. Pe cerul înnorat nu se vedea nici o stea. Bătea un vânt ușor, fără forță.

— Să-mi spui dacă ți se face frig, se asigură.

— O să facem o serbare și de Anul Nou. Fără părinți, doar pentru copii, îi dezvălui ea. Atunci pot să cânt, nu?

— Sigur că da, scumpo, o trase spre el. Ți-a părut rău că n-ai cântat în seara asta, nu-i așa?

— Mda, îl privi ea șovăitoare.

— Pentru că erai singura care nu cânta în fața atâtor oameni?

— Nu numai de-asta. Cântecele și povestea... sunt așa de frumoase.

— Sunt, admise el.

— Și poveștile din Vechiul Testament sunt frumoase, spuse ea convinsă și o strânse din nou lângă el. Dacă Max își ia patine de hochei pot să-mi iau și eu patine de gheață cu cecul de *Hanuka* de la bunicul Abe?

— De unde știi că o să primiți cecuri de *Hanuka* de la bunicul Abe? râse el.

— Totdeauna primim.

— Păi, dacă primiți și anul ăsta, poate ar trebui să vă deschideți un cont la bancă, personal.

— De ce?

— E bine să ai banii tăi. Pentru facultate. Sau bani pe care banca ți-i păstrează în siguranță, în caz că într-o zi îi vrei...

Se opri deodată și ea râse și îl trase de mână, crezând că juca un joc, dar el își amintise de cei o mie de dolari pe care mătușa Sally îi lăsase lui Leslie înainte de căsătoria lor. N-a admis niciodată să pună banii aceia într-un cont comun, pentru ca într-un viitor nebulos ea să-i poată folosi cum va crede de cuviință.

— Tăticule! țipă încântată Rachel, agățându-se de mâinile lui și deveni ca un copac căruia-i creșteau rădăcini din trei în trei pași, în drumul de întoarcere spre casă.

De dimineață, după slujbă, plecă de la sinagogă și se duse la banca din Woodborough, unde-și păstrau economiile. Funcționarul de la depozite era Peter Hamilton, conform plăcuței afișate. Era un tânăr înalt și slab, cu bărbia proeminentă și o cută puțin întreruptă între ochi. Părul negru îi era înspicat cu argintiu și retezat scurt deasupra urechilor, astfel că semăna cu un ofițer de marină îmbrăcat într-un costum de jersé cafeniu în stilul Ivy League. Michael își aminti că Leslie îl întrebase cândva dacă văzuse vreun funcționar de bancă gras.

Alte două persoane, o femeie de vârstă mijlocie și

un bărbat bătrâior, se așezaseră la coadă în spatele lui, așa că atunci când îi veni rândul, era impresionat de prezența lor. Îi explică lui Peter Hamilton că dorea câteva informații despre o posibilă retragere de fonduri făcută de soția lui de dimineață și parcă-i simțea pe cei din spatele lui aplecându-se ca să-l audă mai bine.

Peter Hamilton îl privi și îi oferi un zâmbet mic:

— Este un cont comun, domnule.

— Nu, spuse, nu este. E contul ei.

— Atunci nu se pune problema de... drepturi dotale?

— Puteți să repetați?

— Banii din cont sunt ai ei în mod legal?

— A, bineînțeles. Da.

— Vă e imposibil să... o întrebați, pur și simplu? Mi-e teamă că avem obligația morală să nu...

Puah!

— Unde pot să-l găsesc pe președinte? ceru.

Acesta era un om pe nume Arthur J. Simpson, cu un birou cu lambriuri de nuc și un covor gros de culoarea ruginei, o nuanță foarte îndrăzneață pentru un bancher. Îl ascultă pe Michael cu politețe și fără implicare, apoi apăsă un buton și ceru prin intercom să-i fie adusă situația bancară a doamnei Kind.

— La început a fost un cont de o mie de dolari, explică Michael. Acum, cu dobânda, ar mai fi crescut.

— Cu siguranță, certifică bancherul.

Ridică un cartonaș și se uită pe el.

— Contul conține o mie cinci sute de dolari.

— Atunci, nu a scos nici un ban azi?

— Ba da, cu siguranță, rabi. De dimineață, contul conținea două mii nouăzeci și nouă de dolari și patruzeci și patru de cenți, zâmbi domnul Simpson. Dobânda urcă. Gândiți-vă la fiecare an și la sporirea ratelor.

— Bogatul se îmbogățește și mai mult, spuse Michael.

— Exact, domnule.

Oare până unde putea să meargă cu șase sute de dolari? Dar chiar când își puse în minte întrebarea, apăru și răspunsul.

Destul de departe.

Când sună telefonul în seara aceea și îi auzi numele, începură să-i tremure picioarele, dar se dovedi a fi o alarmă falsă, un apel *pentru* ea, nu de la ea.

— Nu e acasă, îi spuse operatoarei. Cine o caută, vă rog?

— Convorbire interurbană, repetă operatoarea. Când se întoarce doamna Leslie Kind?

— Nu știu.

— E domnul Kind? se auzi o voce străină.

— Da, rabi Kind.

— Vorbesc cu el.

— Da, doamnă, spuse operatoarea, mulțumesc că ați așteptat. Vorbiți.

— Alo? întrebă Michael.

— Numele meu e Potter, doamna Marilyn Potter.

— Da, doamnă.

— Stau la trei case mai jos de biserica Hastings din Hartford.

Doamne sfinte, bineînțeles, se gândi; s-a dus câteva zile pe la tatăl ei. Apoi își aminti că apelul era pentru ea, așa că ea nu putea fi acolo. Dar ce naiba spune femeia asta, se întrebă amorțit, alertându-se deodată.

— Deci eu am fost cea care l-a găsit. Un accident cerebral.

Ah.

— Priveghiul e mâine și joi, de la unu la trei și de la șapte la nouă. Înmormântarea este la biserică, vineri la ora două, apoi la cimitirul Grace, în conformitate cu instrucțiunile scrise ale părintelui. Sunteți de acord?

Îi mulțumi. Îi mulțumi și pentru condoleanțele transmise. Îi promise că-i va spune și soției, îi mulțumi din nou și îi spuse la revedere apoi, fără să știe de ce, se întinse și stinse veioza, stând pe întuneric până când muzicuța lui Max îl făcu să urce scările, readucându-l prin firul sunetului la țărmul vieții.

Capitolul 44

Joi încă nu venise acasă. Nu mai aflase vești de la ea și plutea într-o stare de nehotărâre. Își spuse că trebuia să ia copiii la înmormântarea bunicului lor.

Dar o să întrebe de ce nu venise și mama lor.

Poate va veni totuși, poate citise ferparul sau aflase de undeva că tatăl ei murise.

Se hotărî să nu le spună lui Max și Rachel. După slujba de joi, se urcă în mașină și plecă singur spre Hartford.

Doi ofițeri de poliție în uniforme dirijau parcările. În biserică se auzeau încet imnuri vibrante de orgă și aproape toate stranele albe erau pline.

Merse cu pași mărunți printre ele, dar, dacă era acolo, nu reuși s-o vadă pe Leslie. Până la urmă se așeză pe unul din puținele locuri rămase libere, în spate, pe marginea dinspre centru a antepenultimului rând, de unde ar fi putut s-o vadă dacă venea mai târziu.

Observă ușurat că sicriul era închis și acoperit cu flori.

Pe locurile de lângă el, o femeie de vârstă mijlocie discuta despre socrul lui cu o alta mai tânără, care-i semăna remarcabil. Mamă și fiică, își dădu seama.

— Dumnezeu știe că nu era perfect. Cu toate acestea, a slujit la biserica asta mai mult de patruzeci de

ani. S-ar fi cuvenit să te duci la priveghi. Puteai să-l lași pe Frank să se descurce singur o seară, nu?

— Nu-mi place să mă uit la oameni morți, spuse fiica.

— Nici n-ai fi spus că e mort. Arăta distins. Frumos chiar. Fața nu îi părea aranjată deloc. Nici n-ai fi ghicit.

— Aș fi ghicit, o contrazise fiica.

Apărură și preoții. Unul era tânăr, unul bătrân și al treilea între două vârste.

— Trei, șopti răgușită fiica, ridicându-se pentru invocație. Domnul Wilson care a ieșit la pensie, domnul Lovejoy de la Prima Biserică... Dar cine e cel tânăr?

— Se zice că e de la Biserica Pelerinului din New Haven. Am uitat numele.

Preotul între două vârste rosti invocația. Avea o voce melodioasă și exersată, o voce obișnuită să pluteasă deasupra capetelor plecate.

Urmă un imn: „O, Doamne, ne-ai fost ajutor în trecut" și vocile credincioșilor se înălțară în jurul lui. Mama cântă doar câteva versuri, cu glas croncănitor și obosit. Fiica avea o voce frumoasă și înaltă de soprană, puțin în afara gamei.

Un lucru I-am cerut Domnului și pe acela îl voi căuta; să pot locui în casa Domnului toate zilele vieții mele...

Psalmul douăzeci și șapte. Al nostru, se gândi Michael cu o mândrie lipsită de sens, de care era conștient.

Căci zilele omului sunt ca iarba câmpului; înflorește ca o floare, apoi o scutură vântul și piere și locul unde a fost nu se mai cunoaște...

Îmi ridic ochii spre culmi. De unde vine ajutorul meu? Ajutorul îmi vine de la Domnul, creatorul cerului și al pământului...

Psalmul o sută trei și psalmul o sută douăzeci și unu. La câte înmormântări nu le folosise și el?

Dar unii vor întreba: „Cum să se ridice morții? Cu ce fel de trup să învie?" Vai, om slab de minte! Ceea ce semeni nu prinde viață dacă nu moare. Și ceea ce semeni nu este trupul care va fi, ci un înveliș gol de grâu sau altceva. Domnul îi dăruiește trup după placul Lui și fiecare fel de sămânță are trupul ei...

Acum se recita din Noul Testament. Bănuia că din prima epistolă către corinteni. Lângă el, femeia mai în vârstă își schimbă greutatea de pe un picior pe altul.

În casa tatălui Meu sunt multe încăperi; dacă nu ar fi așa, ți-aș fi spus Eu că Mă duc să pregătesc una pentru tine? Și după ce o voi pregăti, Mă voi întoarce și te voi lua cu Mine, ca acolo unde sunt Eu să fii și tu. Și știi încotro Mă îndrept...

Preotul între două vârste îl lăudă pe defunct și îi mulțumi lui Dumnezeu pentru promisiunea vieții veșnice și pentru că reverendul Rawlins lucrase pentru El și pentru toate sufletele comunității.

Apoi se ridicară din nou și mai cântară un imn: „Pentru toți sfinții care odihnesc după ce au muncit" și vocile din jurul lui Michael se înălțau și coborau și știu cum se simțise Rachel la serbarea de Crăciun.

Preotul mai bătrân dădu binecuvântarea, orga începu să scoată acorduri și mulțimea se topi din strane, scurgându-se spre ieșire. Michael rămase uitându-se după ea fără rezultat, până când plecară cu toții în afară de purtătorii de coșciug. Atunci ieși și el, clipind din cauza luminii soarelui. Nu știa unde era cimitirul Grace, dar se urcă în mașină, pornind după șirul de automobile, cu mult în spatele dricului, un Packard negru nou, bine lustruit, dar stropit cu moină.

De-o parte și de alta a străzii se înălțau șiruri de mor-

mane de zăpadă. Cortegiul funerar înainta încet prin oraș, întrerupând traficul. Șoferul aflat cu două mașini în spatele celei a lui Michael cedă și ieși din coloană. Era un Chevreolet alb-albastru; când îl depăși, o zări pe scaunul din față, pe jumătate întoarsă și vorbind cu tânărul șofer; pălăria mică nu-i era familiară, în schimb recunoștea părul blond-arămiu, haina albastră și felul cum își ținea capul.

— Leslie! strigă.

Coborî geamul și o strigă din nou.

Mașina coti la stânga. Până reuși să iasă din convoi și să facă și el virajul, dispăruse din vedere. Depăși o dubă uriașă, trecând la milimetru pe lângă roțile ei înainte de curbă, țâșni pe lângă un autobuz și se opri din cauza semaforului roșu, pe un bulervard larg.

Dar mașina alb-albastră apăru chiar acolo. O văzu la vreo două sute de metri în față, gata să demareze la verde.

Nu îndrăzni să pornească mai devreme; traficul era prea aglomerat.

Când se schimbă culoarea semaforului, făcu virajul cu roțile derapând, ca un adolescent într-o cursă încinsă. Urma un mic urcuș și nu văzu cealaltă mașină decât de pe vârf, când cotea din nou la stânga și o urmări, conducând mai repede decât o făcuse vreodată în oraș, strecurându-se în afară și din nou în bada de circulație.

După încă patru-cinci sute de metri avu noroc; opriseră la alt stop și trase la trei mașini în spatele lor.

— Leslie! strigă, coborând.

Alergă la mașina lor și îi bătu în geam.

Dar când se întoarse, era altcineva. Nici haina nu

era la fel, avea altă croială și altă nuanță, cu nasturi mari, metalici, pe când ai lui Leslie erau mai mici și negri. Femeia coborî geamul, privindu-l și ea și șoferul, fără să spună nimic.

— Iertați-mă, spuse. Am crezut că sunteți altcineva.

Reuși să intre în mașina lui tocmai când se schimba stopul. Chevroletul alb-albastru porni înainte și el o luă înapoi. Refăcu încet traserul pe care venise, încercând să-l repete întocmai, dar, făcând ultimul viraj, cortegiul funerar nu se mai vedea. Curând ajunse însă la un cimitir și intră.

Era un cimitir mare, cu alei geometrice și parcurse câteva dintre ele, încercând să zărească procesiunea. Locul era bine întreținut, dar peste tot se vedeau doar pietre funerare și oameni nicăieri.

Apoi observă un nume familiar și steaua lui David. Încetini și citi câteva inscripții:

Israel Salitsky, 2 feb. 1895 – 23 iunie 1947

Jacob Epstein, 3 sept. 1901 – 7 sept. 1962

Bessie Kahn, 17 aug. 1897 – 12 feb. 1960, o mamă bună.

Of, intrase în cimitirul greșit!

Ar fi vrut să renunțe și să se întoarcă acasă. Dar dacă ea era acolo, lângă groapă?

Mai parcurse o alee și zări un bătrân în palton lung maro și căciulă neagră trasă pe urechi, așezat pe un scaun pliant din metal lângă un mormânt. Opri lângă el.

— *Guten tag*, îl salută.

Omul dădu din cap, scrutându-l pe deasupra ochelarilor căzuți pe nas.

— Cum ajung la cimitirul Grace?

— Ăla pentru creștini e alături. Ăsta e B'nai B'rith.

— Există vreo poartă între ele?

Bătrânul ridică din umeri, arătând cu mâna în față:

— Poate la capăt, și își suflă în mâinile goale.

Michael ezită. De ce stătea bătrânul acolo? Nu se putea hotărî să-l întrebe. Avea mănușile lângă el, pe bancheta mașinii. Fără să vrea, le luă și le întinse omului.

Bătrânul îl privi suspicios. În cele din urmă, le luă și le puse.

— Mâine o să fie mai cald, spuse Michael, furios pe el însuși.

— Slavă Domnului, zise bătrânul în idiș.

Porni mașina și înaintă printre șiruri nesfârșite de morminte. Nu se mai terminau, era o lume de morminte și el se simțea ca un înger al morții motorizat.

În fine, se apropie de capătul cimitirului. Era un drum și dincolo de el un gard și la cincisprezece metri de partea cealaltă a gardului, văzu procesiunea și cum oamenii, cu capetele plecate, se pregăteau să-l înmormânteze pe socrul lui.

Opri motorul. Nu părea să fie nici o poartă. Oare aveau nevoie de un gard inescaladabil pentru a opri praful și sufletele să se amestece? se întrebă furios.

Era sigur că dacă întorcea mașina și ieșea pe poarta din față a cimitirului evreiesc, intrând după aceea în cimitirul Grace, înmormântarea se va sfârși înainte ca el să reușească să regăsească locul.

Conduse de-a lungul drumului paralel cu gardul. Pe partea cealaltă erau morminte și câte un cavou. Opri mașina cât de aproape de gard putu, lângă o criptă de granit foarte impresionantă și ieși. Era ascuns față de cortegiul de pietre funerare și de o mică movilă. Se cocoță nesigur pe capotă și apoi pe mașină, reușind

să treacă peste gard și simțind țepușele metalice ale acestuia rănindu-l prin haine.

Observă cu satisfacție că nu-și sfâșiase îmbrăcămintea. Pe criptă era zăpadă. Înaintă grijuliu până la marginea acoperișului. Avea de sărit de la cel puțin trei metri. Dar nu părea să fie altă cale de coborâre.

Hopa!

Aterizâ greoi, ca un buștean căzut și călcâiele îi alunecară pe zăpada moale, prăbușindu-l pe spate. Când deschise ochii, văzu peste cap și de-a-ndoaselea o inscripție gravată în piatra mormântului impunător:

Charles
Regina
FAMILIA BUFFINGTON Lawrence ODIHNEASCĂ-SE ÎN PACE
Curtis
Virginia

Nu părea să-și fi rupt nimic. Se ridică și încercă să-și scuture zăpada de pe haine. Îi intraseră bulgări pe după guler.

Îmi cer iertare, le spuse celor din neamul Buffington.

Prin zăpadă nu era nici o cărare spre alee; mai adună o porție în pantofi și manșetele pantalonilor și putu în sfârșit să se îndrepte spre locul înmormântării.

Rămase la marginea grupului. Erau mulți oameni. Ea ar sta lângă groapă, își dădu seama. Începu să-și croiască drum.

— Pardon... Mă scuzați...

O femeie îl fulgeră cu privirea.

— Sunt din familie, îi șopti.

Dar oamenii stăteau prea apropiați și nu putu pătrunde.

Îl auzea pe preot recitând binecuvântarea.

Pacea Domnului, mai presus de orice înțelegere, să vă țină inima și mintea întru cunoașterea și iubirea lui Dumnezeu și a Fiului său, Domnul nostru Iisus Christos. Fie ca binecuvântarea Domnului cel Atotputernic, a Tatălui, a Fiului și a Sfântului Duh să fie cu voi acum și în vecii vecilor. Amin.

Nu vedea ce preot era și nu vedea pe nimeni dintre cei din față. Ar fi putut la fel de bine să stea și în cimitirul B'nai B'rith.

Se văzu în mintea lui stând cu nasul vârât printre gratiile gardului și privind înmormântarea, un îndoliat, dar unul separat de ceilalți și spre oroarea lui nu putu reține, ca pe un balon care se umfla, dorința de a râde, impulsul incontrolabil de a râde, de a se zgudui fără bucurie lângă mormântul socrului lui. Își înfipse unghiile în palmă, dar atunci capetele din fața lui se mișcară și văzu că era preotul cel tânăr. Lângă el nu se afla nici o figură cunoscută.

Of, Doamne, strigă în gând.

Unde ești, Leslie?

Capitolul 45

Dându-se jos din tren la gara Grand Central, se îndreptă direct spre hotel și își luă o cameră mai mică decât cea de la căminul din Woodborough și nici pe departe atât de curată, cu coșuri și pahare peste tot și prosoape murdare pe jos la baie. Chemă băiatul de serviciu care-i spuse că se vor ocupa imediat de curățenie. Dar trecu aproape o oră și nu veni nimeni și se sătură de mizerie, așa că-l sună pe director și îi spuse că la 14 dolari și 70 de cenți pe zi, simțea că are dreptul la o cameră curată. Menajera veni imediat.

Mâncă singură la bufetul lui Hector, peste drum de Radio City. Era încă un local decent pentru o persoană singură. Un bărbat încercă să o agațe pe când își mânca desertul. Era politicos și nu arăta deloc respingător, probabil era mai tânăr decât ea, dar îl ignoră până își termină budinca de ciocolată, apoi se ridică și plecă. El o urmări, făcând-o să-și piardă răbdarea. La o masă de lângă ușă stătea un polițist înmuindu-și covrigul în cafea; se opri și îl întrebă cât era ceasul, uitându-se peste umăr. Urmăritorul se întoarse și urcă repede la etajul doi al restaurantului.

Reveni la hotel, supărată, dar și flatată și se culcă devreme. Pereții erau foarte subțiri și auzi un cuplu făcând dragoste în camera vecină. Se iubiră multă vreme

și femeia era foarte zgomotoasă, scotea întruna mici strigăte ascuțite. Bărbatul nu scotea nici un sunet, dar se auzeau femeia și scârțâitul patului și i-a fost foarte greu să adoarmă. Spre dimineață reuși, dar pentru scurtă vreme; zgomotele o treziră din nou pe la ora cinci și nu le putea evita în nici un fel.

Dar afară se lumina; soarele răsări peste oraș și se simți mai bine. Deschise fereastra, se rezemă de pervaz și privi cum new-yorkezii aglomerau trotuarele, undeva jos. Uitase cât de palpitant putea fi în Manhattan și vru să iasă să vadă totul mai de aproape. Se îmbrăcă și coborî, luă micul dejun într-un local Child și citi *The New York Times*, prefăcându-se că era și ea pe cale să plece la slujbă. După aceea coborî pe strada 47 către vechea clădire, dar revista nu mai avea sediul acolo. Căută noua adresă într-o carte de telefon și văzu că era pe Bulevardul Madison, apoi își aminti că citise mai demult că se mutase. Oricum, nu mai era nici un cunoscut de-al ei angajat acolo.

Se plimbă, inspirând pe nas și expirând pe gură și privind în jur. Era la fel ca în campus; lipseau clădiri pe care și le amintea și fuseseră construite altele noi.

Ajungând pe strada 60, coti automat spre vest. Căuta pensiunea cu mult înainte de a ajunge, întrebându-se dacă o va recunoaște. O detectă imediat, fațada de cărămidă era proaspăt vopsită, dar în aceeași nuanță de roșu. Pe ușă era un afiș: *Camere de închiriat* și urcă scările, fiind trimisă la apartamentul 1-B, unde locuia proprietarul. Acesta se dovedi a fi de vârstă mijlocie, costeliv, cu un cap chel și pistruiat și o mustață căruntă și zburlită cu aspect murdar, ale cărei vârfuri le mesteca tot timpul.

— Pot vedea o cameră? îl întrebă.

O conduse pe scări. Ajungând la etajul al doilea, întrebă dacă apartamentul 2-C era vacant, dar i se răspunse că nu.

— De ce vă interesează 2-C? o întrebă, privind-o atent pentru prima oară.

— Am locuit acolo mai demult, îi răspunse.

— Aha, înțelese administratorul, urcând scări în continuare. Vă pot da o cameră la trei. Exact la fel ca 2-C.

— Ce s-a întâmplat cu fosta proprietăreasă?

— Nu știți cum o chema?

Ea nu-și amintea.

— Nu știu, spuse omul indiferent. Am cumpărat clădirea acum patru ani de la un individ pe nume Prentiss. Are o tipografie în zona sudică.

O conduse pe hol; pereții erau încă zugrăviți în cafeniul acela închis, incredibil.

Se hotărâse să-și petreacă restul săptămânii aici, gândindu-se la perioada în care mai stătuse aici înainte, dar când îi deschise ușa și văzu strâmtoarea și lipsa de confort, fu copleșită. Se uită cu mare atenție peste tot, întrebându-se cum suportase atâta urâțenie.

— Mă mai gândesc și vă anunț, spuse în final.

Nu era fraza potrivită; ar fi trebuit să întrebe mai întâi cât era chiria.

— Sunteți o pisăloagă, i-o trânti el, mestecându-și mustața.

Își luă la revedere, coborî fără să-l mai aștepte și ieși repede din clădire.

Mâncă de prânz creveți cu bere neagră la un local de produse marine și își petrecu după-amiaza la Muzeul de Artă Modernă, gândindu-se cu ușurare ironică la tatăl acela din campusul de la Wellesley, care nu înțe-

legea pictura nouă. Urmă cina, la un mic restaurant franțuzesc și apoi merse la un spectacol de revistă sclipitor și zgomotos. Noaptea, cuplul pe care-l botezase „porumbeii" o deranjă din nou. De data asta bărbatul vorbea repede, cu voce groasă și femeia striga și ea niște cuvinte, dar nu le putu distinge.

Își petrecu ziua următoare la Muzeul de Artă Metropolitan și la Guggenheim. Încă o zi după aceea cutreieră galeriile. Plăti șaizeci de dolari pentru o pictură a unui anume Leonard Gorletz. Nu-i mai auzise numele, dar voia tabloul pentru Michael. Era portretul unei fete cu un pisoi. Fata avea părul negru și nu semăna cu Rachel, dar simțeai fericirea vulnerabilă a lui Rachel în modul cum privea pisica și Leslie știa că lui Michael o să-i placă.

A doua zi de dimineață apucă să vadă cuplul de „porumbei". Tocmai se pieptăna ca să coboare la micul dejun când auzi ușa lor deschizându-se și închizându-se, apoi vocile. Lăsă peria jos, își înșfăcă poșeta și ieși după ei. Când îi văzu, rămase foarte dezamăgită. Și-i imaginase ca pe niște exemplare frumoase. Bărbatul era grăsuț și molâu, cu mătreață pe gulerul costumului albastru, iar femeia, slabă și nervoasă, cu un cioculeț ascuțit ca de vrabie. Cu toate acestea, în lift, Leslie îi aruncă priviri admirative, amintindu-și ce gamă și inflexiuni de soprană avea în registrul erotic.

În următoarele două zile merse la cumpărături. Își luă mai multe lucruri necesare și admiră multe altele, pe care nu le dorea, dar era plăcut să le privească. Cumpără o fustă din tweed englezesc pentru Rachel de la magazinul Lord & Taylor și pentru Max, un pulover gros din cașmir albastru, de la Weber & Heilbroner.

În noaptea aceea, situația se schimbă puțin. Nu putea dormi și se săturase de cei patru pereți strâmți ai camerei de hotel. Era cea de-a șasea zi și probabil, în subconștient, își făcuse deja plinul de New York. Ca să pună capac, nu se mai auzea nici zgomotul de la „porumbei"; plecaseră și-o abandonaseră. În locul lor, venise cineva care făcea gargară și trăgea apa mereu, avea aparat de ras electric și dădea televizorul foarte tare.

Dimineața devreme începu să plouă și rămase până târziu în pat, moțăind pe jumătate, până când foamea o scoase din cameră. Își consumă toată după-amiaza umedă într-un local pe nume Roland's, un fel de Playboy Club pentru matroane, de pe lângă rondul Columbus, unde clienții mergeau de la saună la masaj și apoi la coafură într-o atmosferă veselă, cu însoțitoare ce aveau la spate cozi mari și pufoase ca de iepure. Intră la saună în acordurile unei melodii populare din Boston, apoi o marchiză de Sade cu degete musculoase o frământă, o ciupi și o plesni. O fată pe nume Theresa o spălă pe cap. În timp ce o cremă trandafirie i se insinua în porii feței, Hélène, altă fată, îi făcu manichiura și o alta pe nume Doris îi făcu și pedichiura concomitent.

Când plecă de la salon, ploaia se mai potolise și cădea ușor, aproape ca o ceață de apă. Luminile de pe Broadway aruncau fâșii tremurătoare pe mașini și pe asfalt. Deschise umbrela și porni spre centru, simțindu-se odihnită și foarte atrăgătoare. Chestiunea vitală era unde să ia masa. Dispoziția ei înclina spre un restaurant foarte cochet, dar deodată se răzgândi; i se părea o prostie să aștepte un loc, apoi să dea comanda și să fie servită cu un ospăț doar pentru ea. Se opri sub un neon care pulsa și se uită prin geamul ud la un fel

de ospătar-șef cu bonetă albă care construia un munte de ouă galbene într-o tigaie, încercând să se hotărască dacă să intre sau nu. Mai merse o jumătate de stradă și intră la un local Horn & Hardart's. Schimbă o bancnotă de un dolar și cu mărunțișul își luă suc de roșii, o farfurie cu legume, chifle și jeleu. Era aglomerat și merse mult până găsi o masă de două locuri ocupată de un bărbat gras cu figură jovială, care citea ziarul *Daily News* la cafea, cu servieta burdușită rezemată de picior. Își descărcă tava și o puse pe căruciorul unui chelner, apoi descoperi că își uitase cafeaua. Robotul de cafea era la câțiva pași, așa că se duse și își luă o cană puțin cam plină, aducând-o cu grjiă la masă.

Cineva îi lăsase un fluturaș lângă paharul cu suc.

Îl ridică și citi titlul șapirografiat, ADEVĂRATUL DUȘMAN.

Începu să citească, sorbind din suc.

Adevăratul inamic cu care se confruntă acum America este conspirația iudeo-comunistă care urmărește să ne cucerească prin diluarea rasei noastre albe creștine cu sângele unei rase negre inferioare și canibalice.

Evreii ne controlează de mult băncile și mediile de propagandă prin mașinațiile cartelurilor lor internaționale. Acum, viclenia lor se îndreaptă spre educație, vor să spele creierele copiilor noștri la vârsta când sunt cel mai ușor de modelat.

Ce doriți pentru copiii dumneavoastră?

Știți câți comuniști odioși predau în școlile publice din Manhattan?

Îl lăsă să cadă pe masă:

— E al dumneavoastră? îl întrebă pe bărbatul cel gras.

El o privi prima dată de când se așezase. Leslie îi întinse fluturașul:

— Ați văzut pe cineva lăsând ăsta?

— Doamnă, citeam și eu ziarul, atâta tot. Iisuse.

Își luă servieta și plecă. Una din încuietori era desfăcută. Oare așa fusese și mai înainte? Încercă să-și amintească, dar nu putu. Se uită la oamenii de la mesele învecinate, care o ignorau și mâncau cu chipuri golite de expresie. Unul dintre ei? Oricare ar fi putut să lase fluturașul.

De ce? întrebă în tăcere chipul fără trăsături. Ce vrei? Ce câștigi? Dispari și lasă-ne în pace. Du-te în pădure și ține mesa neagră la miezul nopții. Otrăvește câinii. Strangulează mici vietăți cu blană. Pășește în mare. Sau, mai bine, cazi într-o gaură și așteaptă să se închidă peste tine pământ curat.

Ce doriți pentru copiii dumneavoastră?

Pentru început, aș vrea să poată să respire, se gândi. Doar să respire.

Dar nu obții asta dacă te ascunzi într-o cameră de hotel, își spuse. Începe prin a merge acasă.

Dar își dădu seama că mai avea ceva important de făcut. Între tatăl ei și persoana care scrisese intoxicația aceea nu era nici o similitudine. Trebuia să-și privească tatăl în ochi și să-i răspundă la întrebare într-un mod care l-ar face să înțeleagă.

A doua zi de dimineață, în tren, încercă să-și aducă aminte când îi dăruise ultima oară ceva tatălui ei și vru să-i facă un cadou. Coborî la Hartford, intră într-o librărie și îi cumpără o carte de Reinhold Niebuhr. În taxiul care o ducea pe strada Elm văzu pe copertă că era mai veche; își dădu seama că, probabil, tatăl ei o citise deja.

Bătu în ușa casei parohiale, dar nu-i răspunse nimeni. Totuși, nu era încuiată.

— Alo? strigă.

Un om în vârstă ieși din biblioteca tatălui ei, cu o tăietură de ziar și un pix. Avea o coamă de păr alb și sprâncene rebele, cărunte.

— Domnul Rawlins e aici? întrebă.

— Aici? Nu. A... , nu știi?

Își puse mâna pe brațul ei:

— Copila mea, domnul Rawlins a murit. Aici, aici, o îndrumă îngrijorat.

Auzi cartea lovind podeaua și se simți condusă spre un scaun.

Destul de surprinzător, o părăsi destul de repede. Îl auzi mișcându-se în camera din spate și se ridică și se duse la șemineu, unde văzu, pe consolă, mâna ei dreaptă din alabastru. Probabil o folosise pe cea din ceară ca mulaj, se gândi. Omul se întoarse cu două cești de ceai aburinde și băură încet amândoi; era foarte bun.

Îl chema Wilson. Era preot pensionar și organiza fișele de arhivă bisericească ale tatălui ei:

— E genul de treabă care i se dă unui bătrân, spuse. Trebuie să spun că, în cazul acesta, nu e o muncă dificilă.

— Era foarte ordonat, întări ea.

Se sprijini de spătarul scaunului, cu ochii închiși. El o părăsi din nou, dar după un timp, o întrebă dacă voia s-o ducă la cimitir.

— Vă rog.

Când ajunseră, îi arătă mormântul, dar o așteptă în mașină, gest pentru care îi fu recunoscătaore.

Pământul arăta încă proaspăt; privi mormântul, încercând să găsească vorbele care i-ar arăta tatălui ei

că, în ciuda tuturor întâmplărilor, îl iubise. Aproape că-i auzea vocea intonând un imn și cântă și ea cu el, în gând.

Adastă cu mine; repezi sunt anii;
Întunericul crește; Doamne, stai cu mine.
Când ajutor și mângâiere pier,
Mângâietorul mâhnirii, stai cu mine.

Era gata să se poticnească la al patrulea vers, dar continuă:

Ține crucea în fața ochilor ce se'nchid;
Luminează tristețea și du-mă spre cer.
Zorii cerului se deschid, umbrele vane pier;
În viață și moarte, o, Doamne, stai cu mine.

Dar a reușit să cânte până la capăt; acesta a fost darul ei. Acum, deși era prea târziu pentru a-l mai face să înțeleagă, răspunse la întrebare cu rugăciunile ebraice pe care le rostea de optsprezece ani pentru mama ei: *Yisgadal v'yiskadash shmay rabo...*

Capitolul 46

Când se dusese la culcare, temperatura era geroasă, dar se trezi în mijlocul unui dezgheț tipic zonei New England. În calea mașinii, rigolele deveniseră torente și petice de pământ cafeniu apăruseră din zăpadă ca niște găuri într-o pătură veche.

La sinagogă, abia se strânseră nouă oameni, unul câte unul, așa cum se întâmpla în anumite dimineți și până la urmă îl sună pe Benny Jacobs, președintele congregației, și îl rugă să vină să completeze grupul de doliu, ca o favoare specială făcută rabinului. Jacobs veni, cum făcea întotdeauna. Michael se gândi că era genul de persoană care îi ușura existența de rabin. Când încercă să-i mulțumească după slujbă, Jacobs i-o reteză, schimbând subiectul:

— Am de gând să fac rost de băutura pentru petrecerea templului de Anul Nou. Dorești ceva anume, rabi?

— Ai destulă experiență ca să mă încred în gustul tău, îi zâmbi. Ia ce vrei tu, Ben.

În birou, văzu că nu avea nici o întâlnire pentru ziua aceea și, plecând de la sinagogă, se duse acasă să verifice corespondența: facturi și catalogul de semințe Burpee. Își petrecu cu succes o oră uitându-se la noile legume și citind promisiunile apetisante, înainte de a arunca formularul de comandă necompletat, așa cum făcuse și

anul trecut. Stătu puțin pe canapeaua din sufragerie ascultând muzică la radio, apoi prognoza meteo, anunțând că temperatura va mai urca puțin înainte de un nou îngheț și căderi de zăpadă întârziate. În toamna precedentă uitase să fertilizeze grădina și își dădu seama că, până la răcirea vremii, putea fi singura zi de iarnă potrivită pentru o asemenea activitate. Se schimbă în pantaloni uzați, o scurtă veche și mănuși de lucru, își trase în picioare apreschiurile, apoi se duse la supermarket și luă șase cutii de carton goale. Avea un aranjament de durată cu proprietarul unei ferme de curcani și conduse spre câmpul unde omul depozita un morman de gunoi de pasăre, în fiecare an după solicitările de carne pentru Crăciun și Ziua Recunoștinței. Era un bălegar uscat și fin, de consistența rumegușului, conținând și pene lungi și albe care aveau să dispară în pământul grădinii. Pe frigul acela, nu avea miros și toate insectele care făceau treaba neplăcută primăvara sau toamna muriseră. Îl încărcă în cutii, cu grijă să nu le umple prea tare, ca să nu se verse în portbagajul pe care-l așternuse cu ziare. Soarele strălucea cald și la început îi făcu plăcere, dar știa din experiență că avea nevoie de cinci călătorii ca să încarce destul îngrășământ pentru grădină și, când cărase și al treilea transport, împrăștiindu-l manual prin grădină, apăruseră norii și vremea se răcise, așa că nu mai transpira. Când intră pe alee cu ultima încărcătură, se pornise ninsoarea, cu fulgi ușori ca boabele de orz.

— Hei!

Max venise acasă și se uită la hainele de lucru ale tătălui:

— Ce faci?

— Grădinăresc, spuse Michael, cu zăpada adunându-i-se pe gene și sprâncene. Vrei să m-ajuți?

Cărară amândoi ultimele cutii și le răsturnară, apoi Max se duse în pivniță după lopeți și începură să împrăștie amândoi bălegarul, în timp ce ninsoarea se întețea, iar fulgii planau greoi în aerul cenușiu.

— Roșii cât dovlecii! strigă Michael, aruncând o lopată – bum! – și văzând cum metrul de zăpadă atins se înnegrește.

— Dovleci cât mandarinele! intră Max în contradicție. Bum!

— Porumb dulce ca sărutul! Bum!

— Ridichi viermănoase. Dovlecei pătați! Bum!

— Punkistule! îl apostrofă tatăl. Știi că am mână bună la grădină.

— Se ia și prin mănuși mâna bună? întrebă Max.

Lucrară întins până terminară de răspândit îngrășământul, Michael rezemându-se în lopată primul, ca un personaj din desenele animate, și privindu-și fiul cum termina treaba. Băiatul avea mare nevoie de o tunsoare și avea mâinile roșii și cojite. Unde-i erau mănușile? Arăta mai degrabă ca un fiu de fermier decât ca o odraslă de rabin și Michael se gândi cum vor săpa împreună la primăvară, vor planta și vor aștepta, ca cei din *kibbutz*-uri, ca din pământul îmbogățit să apară primii colți de iarbă verde deschis.

— Apropo de săruturi, vrei mașina de Anul Nou? îl întrebă.

— Nu, mulțumesc, aruncă Max ultima lopată și se îndreptă cu un oftat.

— Cum așa?

— N-am nici o întâlnire. Dess și cu mine nu mai ieșim

împreună, și băiatul își privi mâinile. Se întâlnește cu un tip mai mare, care merge deja la colegiul Tufts.

Ridică din umeri:

— Asta e, și scutură lopata de gunoi. Ce-i caraghios e că nici măcar nu sunt supărat. Întotdeauna mi-am imaginat că sunt căzut în limbă după ea. Că dacă mi se întâmplă ceva de felul ăsta, o să fiu zguduit.

— Și nu ești?

— Nu cred. Chestia e că nu am nici șaptesprezece ani și chestia asta cu Dess era ca ... o tură pe uscat. Dar mai târziu, când ești mai mare, cum îți dai seama?

— Ce vrei să mă întrebi, Max?

— Ce e iubirea, tată? Cum îți dai seama că iubești cu adevărat o fată?

Realiză că era o întrebare serioasă, care-l frământa pe băiat.

— N-am o definiție valabilă, îi spuse. Când vine vremea, când vei fi mai mare și vei întâlni o femeie cu care vei dori să-ți petreci tot restul vieții, nu va fi nevoie să întrebi.

Strânseră cutiile de carton, punându-le una în alta, ca să fie cărate ușor.

— E prea târziu să inviți pe cineva acum la o plimbare de Anul Nou?

— Mda. Am sunat câteva fete. Roz Coblentz, Betty Lipson, Alice Striar. Toate aveau ceva aranjat mai demult, zise el privindu-și tatăl. Am sunat-o pe Lisa Patruno aseară, dar și ea era ocupată.

Of. Domol, *zaydeh*.

— Nu cred că o cunosc, spuse Michael.

— E fiica lui Pat Patruno, farmacistul.

— Așa?

— Te întristează? întrebă Max.

— Nu mă întristează.

— Dar... cumva?

— Max, acum ești băiat mare, nu chiar bărbat. De acum înainte, va trebui să iei singur anumite decizii. Decizii importante, tot mai multe, pe măsură ce crești. Dacă vrei sfatul meu, eu ți-l dau. Nu vei lua întotdeauna deciziile corecte – nici un om nu reușește asta. Dar va trebui să faci un lucru foarte grav ca să mă întristez din cauza ta.

— Oricum, avea o întâlnire, zise Max.

— E o fată, Lois, din New York. Are șaisprezece ani. E în vizită la domnul și doamna Gerald Mendelsohn. Dacă vrei să încerci, trebuie să suni la informații. Nu sunt încă în cartea de telefon.

— Arată acceptabil?

— N-am văzut-o. Sora ei mai mare e un „cap arătos", cum aș fi zis eu pe vremuri.

Porniră spre casă și Max îi dădu un pumn fulgerător, amorțindu-i pe timp nelimitat umărul:

— Nu ești un bătrân chiar așa de nesuferit...

— Mulțumesc.

— Pentru un rabin care se ocupă cu aruncatul murdăriei în furtuni de zăpadă.

Michael făcu duș, se schimbă și mâncară supă din conservă, apoi Max întrebă dacă putea să se ducă la bibliotecă și să ia mașina. După plecarea băiatului, stătu puțin la geam privind ninsoarea, până când îi veni ideea pentru o predică și se așeză la mașina de scris s-o dezvolte. După ce termină de scris, se duse la deba-

raua din hol și găsi o cutie de vopsea de aluminiu, pe care o luă la etaj. Tăblia patului lui *zaydeh* era ponosită. O lustrui încet și atent. După ce termină, se spălă pe mâini și admiră noul lustru al metalului, răzbătând din straturile de lumină interioară.

Mai avea de lustruit puțin rama de la cap când auzi ușa de la intrare și zgomot de pași pe scări.

— Alo? răcni.

— Bună, spuse ea, intrând pe ușa din spatele lui.

Îl sărută în colțul gurii, din mers și își ascunse fața în umărul lui:

— Mai bine-l suni pe dr. Bernstein, spuse cu voce înăbușită.

— Avem timp. Tot timpul din lume.

Stătură așa îmbrățișați multă vreme.

— Am fost de partea cealaltă a oglinzii, începu ea.

— A fost bine?

Ea se uită în ochii lui:

— M-am închis într-o cameră și am experimentat cu whisky și droguri. În fiecare zi am avut alt amant.

— Nu. N-ai făcut asta. Nu tu.

— N-am făcut asta. M-am întors în toate locurile unde am trăit fără tine, încercând să descopăr cine sunt. Ce sunt.

— Și ce-ai descoperit? o întrebă.

— Că pentru mine nu există nimic important în afara acestei case. Tot restul e doar fum.

Văzu pe chipul lui că era torturat de nevoia de a-i spune.

— Știu deja, îl liniști. Am fost de dimineață la Hartford.

El dădu din cap și îi atinse ușor obrazul:

— Iubito...

Asta e dragostea, îi spuse în gând băiatului; ce simt eu pentru mama ta, pentru femeia asta.

— Știu, zise ea și el îi luă mâna, văzând în alama tăbliei imaginea lor complicată. Ușa de la intrare se deschise din nou și auziră vocea lui Rachel.

— Tăticule?

— Suntem sus, draga mea! strigă Leslie.

O ținea de mână atât de tare, ca și cum carnea li s-ar fi contopit, astfel încât chiar și lui Dumnezeu i-ar fi fost greu să-i despartă.

Capitolul 47

În ultima dimineață a anului, se întinse și apăsă pe butonul ceasului deșteptător, oprindu-l, iar Rachel se strecură la el în pat și se cuibări acolo, căutând căldură. În loc să se scoale, îi lipi capul de umărul lui, masându-i ușor cu degetele micul craniu oval prin părul des și cald. Și adormiră din nou amândoi.

Când se trezi a doua oară, văzu cu un fior de durere că era trecut de ora zece; pierduse slujba de dimineață pentru prima oară după luni de zile. Dar nu apăruse nici un telefon disperat de la sinagogă și se relaxă, dându-și seama că grupul de zece se întrunise și fără el.

Se dădu jos din pat, făcu duș, se bărbieri, se îmbrăcă în pantaloni lejeri și cămașă de lucrător, bând numai un suc, apoi se așeză la birou cu picioarele goale și se apucă să-i scrie tatălui o scrisoare lungă: *Leslie s-a bucurat foarte mult la aflarea veștilor. Când o s-o cunoaștem și noi pe mireasă? Poți să vii repede? Dă-ne de știre din timp, ca să vă întâmpinăm cum se cuvine.*

După masa de prânz, se duseră la spital. Înfofoliți ca niște eschimoși, el și Leslie umblară pe jos prin după-amiaza lungă și strălucitoare. Urcară pe terenul spitalului până la punctul cel mai înalt, un deal împădurit fără cărări, trebuind să se lupte cu zăpada înghețată la fiecare pas. În vârf, el nu mai avea aer și în obrajii lui

Leslie apăruseră două pete rotunde și roșii, ca ale copiilor din cărțile poștale. Soarele lumina puternic zăpada și lacul se vedea mai jos până departe, înzăpezit, dar cu porțiuni arate pentru patinatori, populate de micile siluete încleștate ale jucătorilor de hockey. Se așezară pe zăpadă ținându-se de mâini și ar fi vrut să ascundă momentul, ca să dureze, să-l vâre sub limbă ca pe o bomboană tare, degustată îndelung. Dar vântul le spulbera demonic zăpada în față și înțepeniră de frig, așa că părăsiră curând vârful și se întoarseră în salon.

Elizabeth Sullivan fierbea o cafea în birouașul ei și îi invită înăuntru, la libație. Înainte de a apuca să bea, apăru Dan Bernstein, făcând cu pași mari vizita matinală și ațintindu-și acuzator spre Leslie degetul butucănos:

— Am un cadou pentru tine. Te-am analizat la raport. În curând o să te dăm naibii afară de aici.

— Ne poți spune când? interveni Michael.

— Mai facem o săptămână de tratament și două zile de odihnă. Pe urmă, adio și n-am cuvinte.

Îl bătu pe umăr pe Michael și intră în salon, însoțit de domnișoara Sullivan cu fișele.

Ea vru să spună ceva, dar nu putu, în schimb îi zâmbi, ridică ceașca de cafea și el i-o atinse ușor, încercând să găsească un discurs foarte amuzant care să rezume totul, dar dându-și seama că vorbele erau de prisos. Privind-o în ochi, bău cafeaua și își arse limba.

În seara aceea, Max opri mașina în fața sinagogii și îl așteptă să plece:

— Noapte bună, tată. Un an nou fericit.

Fără să știe că asta avea de gând, se aplecă și îl să-

rută pe băiat pe obraz, mirosindu-și pe pielea lui propria loțiune after-shave.

— Hei! Ce-a fost asta?

— Am făcut-o pentru că ești prea mare ca să te mai sărut de acum înainte. Ai grijă cum conduci.

Sala de la parter era plină de persoane cu pălării caraghioase de hârtie pe capete. Membrii comitetului împărțeau băuturi din spatele unui bar improvizat, strângând banii pentru școala ebraică. Cinci muzicieni atacau o bossa nova dezlănțuită și două șiruri de femei își mișcau trupurile în ritm ca niște oficiante tribale pe ringul de dans, cu ochi pe jumătate închiși.

— A, rabinul! strigă Ben Jacobs.

Michael traversă încet sala. Jake Lazarus îi prinse mâna:

— Încă douăsprezece luni, un an întreg. Cincizeci și două de slujbe de Sabat, zise cantorul, cu ochi visători din cauza viziunii și a băuturii. Peste câțiva ani, se schimbă secolul. Două mii, imaginează-ți.

— Ia imaginează-ți și mai mult, anul 5760, zise Michael. Noi am început să numărăm mai devreme.

— Ori 2000, ori 5760, care-i diferența? Eu tot o sută trei ani o să am. Spune-mi, rabi, cum o să fie lumea atunci?

— Jake, arăt eu ca profetul Eric Sevareid?

Și-l înghionti pe cantor în obraz, ușor, cu dragoste.

Ajunse la bar și primi un bourbon generos. Pe una din mesele încărcate cu mâncare de doamnele din comitetul feminin, printre platouri cu preparate specifice și fursecuri, descoperi, minune, o farfurie cu ghimbir tras prin zahăr, își luă două bucăți și ieși din sală, urcând scările.

Când închise în urma lui ușa sanctuarului, sunetele

de jos se auzeau parcă printr-o cortină de catifea. Stătea în întuneric, dar era templul lui și nu-i trebuia lumină; merse prin spațiul dintre scaune până la rândul al treilea, cu o mână pe gura paharului, ca să nu i se verse.

Se așeză sorbind din whisky și ciugulind din ghimbir. O sorbitură mică la trei-patru ciuguleli, probabil o proporție incorectă; termină repede ghimbirul și mai avea mult din bourbon. Bău, lăsându-și mintea să-și rumege gândurile în întuneric. Bezna din jur se subția pe măsură ce ochii i se obișnuiau cu ea; începu să distingă forme masive. Vedea pupitrul de la care, peste douăzeci și patru de ore, va ține slujba de Sabat.

Câte predici fuseseră de la acea primă dată, la Miami? Atâtea slujbe, atâtea cuvinte. Surâse în întuneric. Nu atât de multe câte erau cele care-l așteptau; simțea asta în oase, aproape tangibil, o scară de sabaturi pe care va urca în viitor.

Aceasta vei spune copiilor lui Israel; Domnul Dumnezeul părinților voștri, Dumnezeul lui Abraham, al lui Isaac și al lui Iacob m-a trimis la voi să vă spun: acesta este numele meu pentru totdeauna și aceasta e pomenirea mea pentru toate generațiile.

Mulțumesc, Doamne.

La parter, orchestra începu să cânte cadențat. Dacă ar fi fost și Leslie, ar fi dansat – avea chef de dans. Anul viitor vor dansa.

Gustul de ghimbir nu mai era puternic acum. Ultima boare dulce-amară a gustului de ghimbir. Nu-ți fie teamă, *zaydeh*, vorbi în gând întunericului. Șase mii de ani nu sunt o clipire de gene sau o bătaie de aripi. Nu-i nimic nou pe fața străvechiului pământ și ceea ce n-a putut fi șters de băi de sânge sau camere de ga-

zare nu va fi șters de nume schimbate, nasuri ridicate în sus sau amestecul sângelui nostru cu alte vițe misterioase.

Se gândi că-i va spune lui Jake Lazarus că măcar atât știa despre viitor. Dar nu se ridică, se instală mai comod și termină bourbon-ul, delectându-se cu energia aceea caldă și ascunzând gândul într-un ungher al minții.

Îl va transforma într-o predică, mâine dimineață.

***

GLOSAR

bar mitzvah (bar mițva) = „fiu al poruncii" (ebraică). Îl desemnează pe bărbatul adult. În folosirea curentă, în care devine un termen feminin, cuvântul servește și la a desemna ceremonia formală de trecere la vârsta adultă, la împlinirea a 13 ani.

haftorah (haftora) = „concluzie" (ebraică). Pasaj din Profeți, citit în timpul slujbei din sinagogă, după lectura Torei, de Sabat, în zilele de post și în zilele de sărbătoare.

kaddish (kadiș) = rugăciune iudaică de doliu, împlinită zi de zi, timp de 11 luni după moartea unui părinte

mezuzah (mezuza) = termen ebraic ce desemnează „tocul" ușii și, totodată, micul sul de pergament fixat în mod ritual pe tocul din dreapta al ușilor caselor evreiești și care conține, caligrafiate în ebraică, texte sacre

mikva = „confluență" (ebraică). Baie rituală. Instituție fundamentală a vieții comunitare evreiești, *mikva* este un bazin cu apă de izvor sau de ploaie, care răspunde unor norme precis definite de dreptul rabinic și asigură o purificare rituală celui care se cufundă în ea: viitoarea soție, femeia (la sfârșitul perioadei de menstruație), lehuza, prozelitul (cazul lui Leslie Rawlins din roman) etc.

minyan = grup de 10 bărbați, a căror prezență în templu e necesară la evrei pentru a rosti rugăciunile comunitare

Sărbători calendaristice – Sărbătorile evreiești amintite în roman sunt:

Sabbath (Sabat) = „zi nelucrătoare", „zi de odihnă" (ebraică). Ultima zi a săptămânii în calendarul evreiesc, care începe vineri seara la apusul soarelui și se încheie sâmbătă seara la căderea nopții.

Rosh Hashnah (Roș Hașana) = Anul Nou la evrei, celebrat la începutul toamnei și precedat de o perioadă de rugăciuni

---

NOTA TRADUCĂTORULUI

Pentru o mai bună înțelegere a noțiunilor de cultură și tradiție care contribuie la crearea atmosferei romanului, punem la dispoziția cititorului un mic glosar de termeni de civilizație iudaică.

Sursa: *Larousse. Dicționar de civilizație iudaică. Autori. Opere. Noțiuni*, Jean-Cristophe Attias, Esther Benbassa, traducere de Șerban Velescu, Ed. Univers Enciclopedic, București, f.a. (1997)

și penitență. Se mai numește și „Ziua judecății" sau „Ziua amintirii".

Yom Kippur (Iom Kipur) = post mare, precedând sărbătoarea „Marea iertare", celebrată la începutul toamnei (10 *Tișri*, data ebraică). Este solemnitatea cea mai respectată în lumea evreiască.

Pesah = Paștele evreiesc, sărbătoare a primăverii (martie–aprilie) și comemorarea Exodului, a ieșirii lui Israel din sclavia din Egipt și a formării sale ca popor liber. Paștele este sărbătorit timp de opt zile în diaspora și șapte zile în Țara Sfântă.

Hanuka (Hanuca) = „inaugurare, sfințire [a Templului]" (ebraică). Sărbătoare ce evocă reconstrucția națională în Țara Sfântă și totodată o renaștere spirituală. Se celebrează la începutul iernii, timp de opt zile. Este cunoscută ca „sărbătoarea luminii" sau „sărbătoarea copiilor", care primesc, cu această ocazie, o mică sumă de bani sau chiar cadouri.

suka (suca) = colibă ceremonială la evrei, improvizată din ramuri verzi, în timpul sărbătorii recoltei (Sucot)

shickseh (șikse) = *goi* = creștin (pentru evrei)

Talmud = „învățătură" (ebraică), sinonim cu „ghemara" = „studiu" (arabă). Cuprinde comentariul *Mișnei*, codificarea scrisă a Legii orale a iudaismului, realizat de către maeștrii academiilor din Palestina și din Babilon.

Torah (Tora) = „învățătură" (ebraică), substantiv derivat dintr-un verb care înseamnă „a arăta", „a instrui". Tradiția evreiască numește *„Tora* lui Moise" ceea ce creștinii numesc Pentateuchul, primele cinci cărți ale Vechiului Testament. Prin extensie, cuvântul a ajuns să desemneze ansamblul învățăturilor normative ale iudaismului.

Valoarea Timbrului literar se virează în contul Uniunii Scriitorilor nr. 2511.1 – 171.1/ROL, BCR, filiala Piața Unirii, București

Tehnoredactare:

Popimpex Serv'92 s.r.l. Graphics & Publishing

Tel. & Fax: 324 38 23

Adresa editurii:
Str. Polonă nr. 92,
Bl. 17 A+B, Ap. 1, Sector 1,
București

Tel. și fax: 210 88 97
E-mail: editvivaldi@xnet.ro

IMPRIMERIA

ARTA GRAFICA

Calea Șerban Vodă 133, S.4, Cod 70517, BUCUREȘTI
Tel.: 021.336.29.10 Fax: 021.337.07.35
E-mail: comercial@artagrafica.ro
web site: www.artagrafica.ro